

EUSEBIU CAMILAR

POVESTIRI EROICE

Lucrări incluse în programa școlară

EDITURA VIZUAL 1998

Către aceste locuri și către acești oameni a urcat Herodot, în viața sa scursă între anii 484 – 431 înainte de timpul nostru. Călăuzit de o istovitoare sete de cunoaștere, marele istoric grec a urcat până la Marea Neagră sau Pontus Euxinus, cum i se spunea mării noastre pe atunci. Și-a făcut ochii roată spre depărtări. Și-a pus mâna streășină, să vadă și să scrie tot ce vede. Și a scris tot, în celebrele lui Istorii...

Astfel, în a patra carte, Herodot arată cum s-au neliniștit odată triburile din nordul Istrului¹, auzind că se apropie Perșii, cu cel mai mare și mai vestit dintre regii lor, Darius, fiul lui Histaspes.

În jurul unei fântâni s-au adunat grabnic căpeteniile triburilor Taurilor și Neurilor. Au venit și căpeteniile Androfagilor și Melanhienilor. Apoi, niște călăreți au spintecat zarea dinspre aria Galonilor. Și căpetenia Ludinilor s-a arătat, și împreună cu ceilalți s-a mirat când s-a arătat ceata Sarmaților, îmbrăcați și ei și caii lor în plăci de fier strălucitoare. Toți erau gata de cuvântare. Deocamdată s-au mulțumit să ridice spre bărbi și să închine ulcioare cu apă rece.

Trebuia să mai vină, tocmai din munții Asfințitului, de pe lângă râul Maris², mândrul și temutul rege al Agatârșilor. A venit și acesta, îmbrăcat în veșmânt țesut cu aur, cu diademă de aur și sandale de aur. Ceilalți i s-au plecat.

— Fii ai vânturilor! a început cu trufie Agatârșul. Înainte de a trece la rostul acestei adunări, vă rog să binevoiți a vă îndulci cerul gurii cu miere de la noi din Agatârșia...

Astfel zicând, a făcut semn însoțitorilor săi. Îndată s-au înfățișat pe talgere de aur faguri proaspeți. Pribegii au mușcat din faguri și de plăcere au plesnit din limbi. Agatârșul zâmbea de mare mândrie. Soarele îi fulgera în diademă. S-au înfățișat tipsii și tăvi cu podoabele de aur. Pribegii le priveau cu îndoială. Făceau chiar semne de dispreț față de lucirile metalului: ei erau fiii vânturilor și nu înțelegeau mândria acestui trufaș statornic! Ce preț avea viața lui și a seminției

sale dacă prinseseră rădăcini și nu mai simțeau năvalnica bucurie a luptei neconținute pentru

1 Istru – Dunărea.

2 Maris – Mureșul.

Ierburi și adâncimea somnului cu pumnul aub cap, pe pământ fierbinte?

Hotărât, se aflau față în față două lumi. Și Agatârsul îi privea lung. Zâmbea stins: ce fel de regi erau ei, dacă veșmintele lor miroseau a fum și nu știau cum să bea nici apa, nici vinul, decât din țestele prinșilor în luptă? Unii aveau la oblânc, ca semn al vitejiei și puterii, legături vechi de piei omenești!

— Fii ai vânturilor! a dat cuvânt Agatârsul, în timp ce seara venea din păduri și întinderi. Faceți cum binevoiți, dar eu nu voi sări împotriva lui Darius, căci nu vreau să-mi stric liniștea! Dar oare de ce întârzie de la adunare Idantirsus al Sciților?

Astfel zicând, Agatârsul și-a pus mâna streășină, către adâncul depărtării dincotro tocmai se zărea colb în vălmășag.

— Iată-l... a strigat Neurul.

— Frați din pustie! a strigat Idantirsus, descălecând. Ceasul încercării se apropie...

— Să se apropie! a răspuns Agatârsul cu răutate. Noi avem de gând să ne vedem de liniștea noastră!

Idantirsus i-a privit lung, pe rând. A înțeles că Agatârsul spunea adevărul, că adică Dacii și Sciții vor rămâne singuri în fața puhoiului persan de aproape un milion...

— Atunci, cu bine... a rostit Scitul. Dacă-i pe-atât, dacă mă lăsați singur, voi dovedi că și fără voi nu pier! Cu bine, fii ai vânturilor...

Și-a întors calul. S-a îndepărtat cu ceata sa și cu triburile de pământeni Daci. Era crunt sub coif Idantirsus!

— Nu te îngrijora, rege al Sciților, a dat cuvânt Scopa – zis, căpetenia de credință.

— Nu te îngrijora! a spus și o căpetenie a Dacilor. Vom lupta după exemplul bunicilor mei, daci statornici de multe secole pe aceste locuri: vom seca și vom otrăvi fântânile! Vom da foc pădurilor și

câmpiilor! Astfel, ostile cotropitoare se vor macină clipă cu clipă, de sete și foame, luptând doar cu umbrele noastre, căci mereu ne vom feri din calea lor!

I-a plăcut lui Idantirsus cuvântul Dacului!

Deci, cum au ajuns în tabere, a făcut semn din sabie în jos, către Istru.

Pe celălalt mal al fluviului se și zăreau focurile persane.

Un neînchipuit vuiet arăta că dușmanii poposesc, înainte de a zvârli pod peste fluviu.

Darius Cotropitorul nu venea asupra acestor pământuri dintr-o ambiție deșartă, nici din setea de mărire: venea și-ntr-o răzbunare pentru o înfrângere, dar și atras de bogățiile extraordinare ale Daciei!

După ce stropșise Babilonul, venise neconținut, târând după sine un milion de oameni. Pe mări pluteau neconținut spre aceste locuri șase sute galioane. Cum a ajuns la Bosfor, Darius a dat poruncă arhitectului Mandrocles din Samos să arunce peste strâmtoare pod. Au trecut în Tracia. Au străbătut-o. Ajungând în apa Istrului, Darius a poruncit Grecilor din Ionia, care-l urmau, să alcătuiască pod de vase.

— Vai de voi, Daci și Sciți! spunea el, uitându-se peste fluviu.

— Nu te grăbi, rege! i-a întors cuvânt înțeleptul sfetnic Gobrias. După cât îi cunosc eu pe Daci și după veștile aduse de iscoade, numai ușor n-are să ne fie...

Darius a scrâșnit. A spumegat ca uraganul asupra mării. S-a liniștit, cunoscând bună-credința și înțelepciunea sfetnicului. Pe sub ochii săi crunți au trecut pedestrimile și călăreții. Pe urmă au dat buluc pe pod adunăturile de catări, asini, care cu poverL

Înainte de a porni în drumul cotropirii, Darius și-a strâns laolaltă căpeteniile. Le-a tot vorbit despre faima și mândria imperiului persan; despre prăzile de război ce le aveau înainte. Dar inima năvălitorului nu bătea cum trebuie! îi era rușine că acum, după ce cucerise lumea, amestecând cu pulberea cele mai puternice oști, tremura ușor în fața necunoscutului dacic... Totuși își ținea firea. După ce a gândit adânc, a cerut să i se aducă o curea, l s-a adus. Darius a făcut pe ea șazeci de noduri! L-au întrebat căpeteniile ce rost aveau

nodurile acelea. El a răspuns:

— Aceste șaizeci de noduri înseamnă șaizeci de zile! Mă duc în necunoscut! Vă rog deci, pe voi, Grecilor de la Ionia, să rămâneți aici, să păziți podul! Începând de azi, în fiecare zi, seara, să desfăceți câte-un pod, astfel însemnând trecerea zilelor! Și dacă în șaizeci de zile nu mă întorc, să desfăceți podul și să vă întoarceți pe la casele voastre, în Ionia, căci va însemna că eu, Darius, am fost înfrânt șf-ca pulberea m-am risipit...

Astfel zicând, Darius a pornit. Târa după sine pedestrimi încercate și cavalerii neîntrecute. Cu cât înaintau, ura lui Darius creștea, dorul de luptă îl secătuia. A dat oștirilor semn de desfășurare. S-a repezit în frunte, cu spada ridicată, când a deslușit înainte, departe, un pâlc de umbre, însă umbrele s-au făcut nevăzute, ca umbrele. Câmpiile au prins a arde. Soarele bătea înspăimântător. Rezervele de apă erau pe sfârșite. Fântânile erau secate, otrăvite sau astupate. Oștenii deznădăjduiți se îngrămădeau la râuri, cucerind un strop de apă cu prețul vieții. Și iar se arăta pâlcul de umbre. Darius iar se repezea înainte, însă afla numai pustia goală și arsa.

În vremea asta, Idantirsus însoțit de Scopazis, Taxaces și de investiții conducători ai Dacilor, se trăgeau tot mai în adâncul pustiei. Lăsau în urmă câte un pâlc de oșteni, cu poruncă să aștepte dușmanul până la o bătaie de săgeată. Cum ajungeau Perșii la depărtarea hotărâtă, ei se prefăceau că fug, dar cum își porneau caii în galop, trăgeau din arcuri peste umăr, semănând groaza și moartea în rândurile urmăritorilor. Au tot înaintat Perșii, astfel amăgiți de iscusitul Idantirsus. Zilele treceau ca apa. Țara din fața lor era mai înfricoșătoare, mai arsă. În sfârșit, cam pe când Ionienii rămași la pod desfăcuseră poate al treizecilea nod, Darius a primit veste de la iscoade că Dacii și Sciții sunt aproape, gata să primească lupta...

Darius s-a închinat către zeii focului. Taberele lui toată noaptea s-au frământat, ascuțindu-și armele. Sau și repezit înainte, într-un geamăt, dar au văzut și de data asta că și săgețile lor, și lăncile aruncate, și pietrele din praștii străbat umbrele, căci Idantirsus și ai săi făcuseră cale întoarsă încă de la începutul nopții, înăbușit de ură,

Darius a trimis acest cuvânt către Idantirsus și căpeteniile Dacilor:

„Tu, cel mai ciudat dintre toți oamenii, de ce fugi? Dacă te socoti destul de tare spre a te lupta cu mine, luptă-te odată! Iar dacă te știi slab, adă-mi mie, stăpânul tău, pământ și apă...”

Și au dat răspuns Idantirsus și căpeteniile dace:

„O, persane, află! Niciodată n-am fugit de frica cuiva, și nici acum nu fug, ci pribegesc așa cum pribegesc și în timp de pace! De ce nu lupt cu tine? Ia aminte: noi nu ne temem că ne

V...

r? JT

** & *.

ră? «3 w ar.

«gss vei cuceri cetățile și pământurile cu semănătură, căci n-avem nici cetăți, nici pământuri semănate! Deci, n & având nici de unele, nici de altele, de ce ne-am lua la luptă? Află, însă, că avem și noi niște locuri statornice: mormintele părinților noștri! Încercați și le aflați, și îndrăzniți și jefuiți-le, și atunci veți vedea cum știm noi lupta! Acesta este răspunsul nostru! În ce privește pământul cerut și apa cerută, n-avea nicio grijă, căci îți voi trimite la timp tot ce ți se cuvine! Dacă te socoti stăpân peste mine, îți și spun de pe acum: plângi mai bine, o, rege, și te cutremură!”

În vremea asta nodurile de la cureauă scădeau. Darius se gândea la întoarcere. Și vrând Idantirsus și căpeteniile Dacilor să-i macine oastea, întrebuntau fel de fel de viclenii, să-l mai întârzie în pustie. Ici-colo lăsau ocoale și staule pline, ca vrăjmașii să mai aibă cu ce-și amăgi foamea.

Strașnic s-au mirat Perșii, într-o noapte, auzind neînchipuită larmă într-o tabără a Dacilor! Întrebând Darius ce se întâmplă, tot înțeleptul Gobrias i-a dat răspuns:

— Vrăjmașii noștri se joacă fugărind un iepure...

A scrâșnit Darius, dar a tăcut, înțelegând până în adânc ce vor să arate Dacii, că adică și el va fugi ca iepurele... în sfârșit, când moartea și descurajarea măcinau Perșii mai tare, Idantirsus și-a adunat

căpeteniile. După sfat lung, au trimis lui Darius sol, purtând cu sine o pasăre, un șoarece, o broască și cinci săgeți...

— Iată, în sfârșit... a strigat bucuros Darius, citind semnele tocmai pe dos. iată, acești pământeni se predau, cu pământul și apa lor! Oare nu trăiește șoarecele pe pământ și nu se satură ca omul? Nu trăiește broasca în apă? Și, deci, nu-i așa că prin semnul ei se predau apele Daciei? Oare pasărea nu seamănă cu calul, prin puterea ei de fugă? În ce privește săgețile, se știe doar că prin ele se predau armele!

Însă s-a ridicat de la locul său tot înțeleptul Gobrias. A cuvântat astfel:

— *Nu te bucura, o, Darius, ci întristează-te mai curând! Ai binevoit a citi semnele întocmai cum nu trebuie, iată cum le citesc eu: „Dacă nu veți zbura de pe la noi ca păsările, o, Perși! dacă nu vă veți preface în șoareci în fundul pământului să vă ascundeți, în broaște dacă nu vă veți preface să vă ascundeți în adâncul mâlurilor, veți cunoaște puterea săgeților noastre, și niciodată n-o să vă mai întoarceți de unde-ați pornit! Luați aminte...”*

Văzând bine că Gobrias citise adevărul, Darius s-a gândit la fugă, dându-și seama că niciodată nu se va putea lupta cu pământenii Daciei. A coborât la Istru, părăsindu-și bolnavii și răniții...

Astfel a pățit-o Darius cotropitorul, când a venit pe la noi să ceară pământ și apă! Pe cei căzuți în lupte, Dacii și Sciții i-au îngropat cu deosebită fală, adică așezați pe cai și înarmați cu armele, și au ridicat deasupra lor dâmburi înalte de pământ spre amintire.

Mai târziu, după întâmplarea cu Darius, s-a stropșit asupra Daciei alt cotropitor îngâmfat, Lisimachos al Macedoniei. Dacii viețuiau în liniște și muncă, fără să poftască să-și arunce venin din ochi peste hotar străin.

A fost zdrobit și Lisimachos, iar fiul său, Agatocles, prins în luptă. Comandantul dac Dromichetes l-a trimis însă pe Agatocles înapoi acasă, părintelui său, deși acesta îi pustiise țara. Ba, la ducere, l-a încărcat cu daruri nenumărate.

Drept aceea, îngâmfatul Lisimachos a adunat și mai tare oaste, o sută de mii de oameni! Iar s-a repezit asupra dacilor! De data asta însă

și Dacii s-au gândit la străbuni și la strategia lor! Au dat și ei foc semănăturilor! Au astupat și ei fântânile sau le-au otrăvit! Ostile cotropirii piereau urmărind zadarnic pâlcuri răzlete! După un timp, ajunsă la capătul puterii și răbdării, inima lui Lisimachos crăpa! Însă, pe când se pregătea poate să-și ia tălpășița peste Istru, Dacii lui Dromichetes ca din pământ au răsărit! L-au înconjurat! L-au supus ascuțișului nimicirii!

Lisimachos și-a plecat trufia!

Și-a întins repede brațele să primească lanțul sclaviei!

Însă Dromichetes i-a zâmbit.

L-a petrecut chiar, la cetatea Helis.

L-a poftit la masă...

Mirat se uita Lisimachos, mai mirate se uitau căpeteniile lui!

10

Și s-a întins, în cetatea Helis, pe malul Istrului, la umbră, întâi o masă aleasă, cu farfurii de aur. Și Spau adus și linguri de aur.

Macedonenii și-au făcut ochii mai mari, când bucătarii și paharnicii au prins a căra mâncăruri rare și vinuri scumpe. Se uitau mai mirați, cum alături de masa lor se întindea o masă simplă de lemn, cu străchini de lemn. Lângă pocalele de lemn s-au adus vase de lut ars pline cu apă. Ca bucate, au fost aduse doar dăraburi de pită...

— Poftim și ospătați! a dat cuvânt Dromichetes către Lisimachos, arătându-i masa cea scumpă.

S-au așezat năvălitorii la masa scumpă! Dromichetes și ai săi la cea săracă.

Și pe când Macedonenii cărau la gură mâncărurile și băuturile, Dromichetes s-a ridicat și a cuvântat astfel:

— Binevoiește, Lisimachos, părinte al meu, și spune-mi: care din aceste două mese e mai bogată: a noastră sau a voastră?

— De bună seamă că a noastră! a dat Lisimachos răspuns, neînțelegând tâlcul.

— Dacă-i așa, bunule părinte, binevoiește și-mi răspunde la altă întrebare: dacă masa voastră e mai bogată, ce căutați în sărmanul pământ al Daciei? De ce nu vă mulțumiți cu bogăția voastră? De ce

veniți și ne stricați sărmanele câmpii și așezări? O, părinte al meu, îmi poți da răspuns la întrebarea asta? Lisimachos a înghițit în sec. Și-a plecat în jos obrazul bine biciuit cu acest cuvânt. S-a ridicat. Și-a cerut iertare. A făgăduit că niciodată nu va mai cotropi pământuri. Ba, după cum arată scrierile, i-ar fi înapoiat lui Dromichetes cetățile luate la năvălirea dintâi! Alte cărți spun că s-au și înnemurit, Dromichetes luând de soață pe fata lui Lisimachos.

Așa a pățit-o îngâmfatul, când a trecut Istrul a două oară!

După cum tot scrierile mărturisesc, Dacii cu o mână țineau plugul, cu cealaltă spada! Erau neîntrecuți arcași. Ca ploaia curgeau săgețile lor otrăvite în venin de viperă! După cum se spune în cărți, și îndeosebi după cum spune Herodot, ei credeau că sufletul nu are moarte. Se închinău cerului albastru.

11

Erau aprigi la petreceri, temuți băutori de vin, și poate de aceea coborau *polisteii*, vestiții preoți ai zeilor Zamolxis și Gebeleizis, tocmai de pe înălțimile de la *Cogaiori* să-i pedepsească. Le aminteau palizii sihaștri că dacă voiau să ajungă în închipuita lume de apoi, trebuie să se uite la vin cu scârbă, să nu ia carne în gură, ci numai poame! Ascultau Dacii, cu capetele plecate, dar îndată după plecarea lor, viața intra în curgerea firească; petreceau mai avan, până se trezeau iar într-un târziu cu sihaștrii palizi...

Judecând mai adânc, putem vedea în felul de viață al strămoșilor noștri un simțământ de vremelnicie, căci tot ce era azi liniște și așezare, mâine se spulbera în flăcări sau sub copitele călărimilor cotropitoare.

Vor fi văzut năvălitorii, de bună seamă, ciudata săgetare a furtunilor, unul din cele mai grandioase spectacole ale antichității. Cum se arătau furtunile din depărtările mării sau dinspre munți, arcașii Daci se strâneau într-o alcătuire compactă. La un semn porneau strigătele împotriva furtunii! Din arcuri țâșneau mii și mii de săgeți, pierzându-se în înălțimea văzduhului, amestecându-se cu trăsnetele, cu fulgerele și cu bubuiturile tunetelor! Așa credeau ei că-l ajută pe marele Gebeleizis, zeul seninătății și luminii, să biruiască în

lupta cu întunericul!

Când Dacii aveau de trimis solie către Zamolxis, de obicei se alegea feciorul cel mai frumos, și era aruncat în sus în așa fel, încât să cadă drept în sulilele ridicate! Cel ce nu pierdea la prima prima aruncare, era izgonit din obște, căci se credea că marele zeu n-a vrut să-i dea intrare și loc în împărăția vieții fără sfârșit.

Disprețul de moarte al Dacilor era uimitor și-i făcea de neînvins!

Istrul, fluviul cel mare, era drumul din milenii al negoțului. Se spune că expediția Argonauților n-ar fi mers să caute lâna de aur numai la legendara Colhida, în Caucaz, ci ar fi apucat în sus, pe Istru și prin alte râuri, către inima Daciei, poate la Abruttus, și că s-ar fi înapoiat prin Adriatica. Navele Elinilor urcau pe Istru până la cetățile dace, aducând vase scumpe, vinuri vestite din Elada, stofe și arme, și luând în schimb aur.

1 Cogaion – numele unui munte aflat probabil în Moldova de azi.

12

dar mai cu seamă sclavi. Drumuri de comerț coborau pe râurile Pyrethus¹ și Tyras² și pe altele, tocmai de la „neamurile Nordului. Cetatea elină, Tomis, împreună cu cetățile vecine erau artere puternice prin care pulsa viața și civilizația.

De netăgăduit este că Grecii de pe țărmurile pontice au avut înrâurire asupra triburilor dace. Ciobanul dac, călărețul de pe meleagurile Sciției Mici³ s-au șlefuit la fire în contact cu toată bogăția de civilizație veche de mii de ani, adusă de coloniștii din Milet⁴. Cetățile Tomis⁵ și Callatise excelau în opere monumentale. E destul poate să amintim statuia lui Dyonisos de pe țărmurile Callatis-ului, dominând întinderile mării. Cine nu se va fi uimit, văzând o cană albastră de sticlă, translucidă ca vioreaua, adusă tocmai din Alexandria Egiptului!

Dacii de la Pontul Euxin știau scrie. După cum atestă unele descoperiri, ei foloseau alfabetul elin. După cum tot cunoscut este, la Sarmizegetusa era folosit alfabetul latin. Și latina era o limbă foarte cunoscută, dacă nu cumva chiar desăvârșit înrudită cu limba Dacilor.

1 Pyrethus – Prutul de azi.

2 Tyras – Nistrul de azi. Se varsă în Marea Neagră, lângă străvechea cetate Tyras – Cetatea Albă de azi.

3 Sciția Mică – Dobrogea de azi, numită în latinește Scitia Minor.

4 Milet – cetate grecească din Asia Mică.

5 Tomis – Constanța de azi.

6 Callatis – Mangalia de azi.

13

II

VULTURII DE PE CELE ȘAPTE COLINE

Pământul Dacilor era de mult râvnit de Romani! La fiecare încercare de pătrundere, legiunile aflau însă o teribilă împotrivire! Se tot întorceau în Cetatea Eternă de pe Cele Șapte Coline¹, cu grumajii plecați. Vestii cuceritori își lăsaseră scuturile pe pământul Daciei! Stoluri de steaguri latine erau prinse și ținute în corturile regilor, ca semn de neîntreruptă veghe. Prin vrednicia lor și prin opunerea lor neconținută, Dacii spulberau faima încă neștirbită a legiunilor. Mândra și îngâmfata Romă se uita cu tot mai multă grijă spre miazănoaptea imperiului, unde se înălța Sarmizegetusa în față.

Către anul VII al acestei ere s-a ridicat în fruntea Dacilor Cotiso, și ca un zid a stat în fața legiunilor cotropitoare!

August a trimis asupra Daciei legiunile lui Lentulus, care a dobândit o vremelnică biruință, însă Dacii nu s-au lăsat! Alt comandant roman, Cato, a venit și el! A trecut cu pajurile peste Istru. l-a învins pe Daci, însă tot vremelnic.

Astfel, iscușiilor cititori, Dacii, împreună cu Sarmații de pe râul Pyrethus și cu lașigii, și-au unit puterile, în nenumărate rânduri, apărându-se împotriva oștilor romane cotropitoare.

Decebal, fiul al lui Scoryllo, cel mai mare comandant și organizator, a luat conducerea Dacilor în vremuri negre. Era deosebit de dibaci în lupte! Îl ardea de viu setea de a-și ridica țara la bunăstare și civilizație! Însă, din nefericire și pentru el și pentru poporul dac, se născuse într-o epocă a vânturilor. Mintea lui cu extraordinare orizonturi l-a sfătuit să-și facă ochii roată.

1 Cetatea Eternă de pe Cele Șapte Coline – Roma.

să-și vadă întâi dușmanii, pe urmă prietenii. Așa ni-l închipuim, stând pe treptele palatului din Sarmizeofetusa, îngândurat și crunt. Aproape, peste apa Istrului, începeau puhoaiile romane zborșite asupra-i.

Împreună cu poporul său, n-aveau de înfruntat o oaste oarecare, strânsă vremelnice sub steag, la alarma cornurilor, ci scuturile întregului Univers! Porneau asupra lor și multe puteri ale popoarelor înrobite de Romani, de la nisipurile Numidiei, de la fluviile fabuloase ale Asiei, până-n Hispania și până la umbrele nordului, în ce privește armele, dacă s-ar fi strâns lăncile legiunilor la un loc și ar fi fost ridicate deasupra coifurilor, soarele s-ar fi întunecat de-a binelea!

Ochii lui Decebal întârziiau în stihia de peste Istru. Și cu cât ținteau mai încolo, vedeau flote pe mări, caravane în fierbinți deserturi, mii și mii de fierării și ateliere unde barosurile băteau neconținut, transformând fierul în lănci și spade, pregătindu-se numai împotriva Dacilor!

Făcându-și iar ochii roată, să se uite câți prieteni are, Decebal s-a încruntat mai tare. A oftat. A repezit ștafetă la poporul Roxalanilor. Pe urmă la Bastarni, Quazi și Marcomani. Pe urmă, cu multă iubire și-a adus aminte de Părții îndepărtate și de regele lor Pacorus! Și pentru că la un prieten atât de bun nu trebuia să se meargă cu mâna goală, a dat poruncă solilor să se încarce cu toate bunătățile pământului dac, de la aur și miere până la chiupuri cu vin și pită... Așa a pornit solia, tocmai la bunul și sălbaticul Pacorus.

Stejarul stătea încremenit, gata să înfrunte cu coama uraganul Universului, dar sub liniștea aparenței, trunchiul și rădăcinile munceau neconținut, trăgând seva tocmai din inima puterii triburilor! Și Decebal își va fi adus poate aminte de străbunii părăsiți în ceasul greului, nevoiți a înfrunta o oaste venind tocmai de dincolo de Vavilonia! Va fi zâmbit stins către umbra celor de pe timpul lui Darius, mulțumindu-le că-i dau sprijin tocmai din adâncul pulberii.

E drept că Dacii au ieșit biruitori în bătălia înfricoșătoare, iar Imperiul roman trebuia acum să le plătească tribut, pungi cu sesterți,

ingineri să le construiască cetăți și să le întindă șosele.

15

Dar biruind, Decebal nu s-a îngâmfat în fală, căci astfel de porniri în firea Dacului nu se aflau! A trimis cuvenitele mulțumiri Quazilor și Marcomanilor, că au venit și l-au ajutat cu călărimile. Zâmbea Decebal către vitejii lui soldați, amintindu-și cum, într-o clipă grea, au retezat coamele pădurilor din fața Sarmi-zegetusei! Au îmbrăcat pe urmă trunchiurile în cojoace, băgând astfel groază în legiunile lui Tetius Iulianus... însă Decebal știa să-și fugărească bucuriile la vreme, cunoscând cât preț și câtă durată au, în nestatornicia unor vremuri ca acelea... Căci numai nebunii dorm liniștiți în fața puhoaielor, și adevărul acesta îl știa bine înțeleptul fiu al lui Scoryllo!

După înfrângerea împăratului slăbănog Domitianus, s-a ridicat în Cetatea Lupoaiței¹ un om tare în braț. Era tare și-n hotărâri. Era și cutezător, îl chema Traian.

Cum a aflat despre urcarea lui în jâlțul cezarilor, Decebal s-a uitat iar în timp, cu și mai mare grijă. Scuturile Universului veneau din nou asupra-i, dar mai dese. Totuși, și-a păstrat cumpătul, sprijinit în spada sa și pe pământeni cu puteri fără secare.

A trimis legiunilor nu cuvinte de îngâmfare sau umilință! Solia sa a dus în fața Romanilor o ciupercă uriașă, cu caligrafie deasă și mărunță, pesemne în scriere și grai latin. Au citit caligrafii Romei, dar n-au îndrăznit să-i spună lui Traian ce poftire și ce ironie conține scrierea, însă, Traian a înțeles din sfiala și teama cititorilor că Dacii îl poftesc să-și ia și el tălpășița cât mai repede!

Decebal a dat sfară în țară, adică pretutindeni a buhnit spre văzduh pălălaia focurilor de alarmă! De la apele Danubiului² unde-și arătaseră coamele cavaleria mauretană³ și cavaleria germană, munții s-au cutremurat de ecourile cornurilor. Triburile s-au stârnit! Tăcutele sate risipite prin văi, în lungul drumurilor și cărărilor, și-au ținut auzul spre margini. Când au aflat că iar avea să fie năvală, faurii bronzului și fierului au repezit de sub baros sapele, furcile și coasele! Au prins a curba săbii și cuțite!

1 Cetatea Lupoaiice – Roma.

2 Danubiu – numele latinesc al Dunării.

3 Cavaleria mauretană – din Mauritania, în nordul Africii.

16

Trimiși călări străbăteau Dacia, să stârneasă oamenii din liniștea muncii și să se alcătuiască repede sub steagurile căpeteniilor! Sate după sate se rânduiau pe tăpșanele cunoscute și așteptau. Pe deasupra lor steagurile, înfățișând balauri cu cap de lup, șuierau cumplit.

Trimișii întârziuau îndeosebi la prisăcări. Abia după ce sfârșeau și aceștia de pus la adăpost mana florilor, se rânduiau, ridicând armele și steagurile din cotloane! Cum prisăcărițele prindeau a plânge, după obiceiul tuturor femeilor la zbucium, bărbații scrâșneau, hotărându-le ca nu cumva să le ispitească șarpele să fugă la munte! Ci acasă să stea, lângă focul din vatră! Puhoaie de foc de s-ar revărsa, ele să nu-și părăsească satele, căci altfel, la întoarcerea bărbaților, va fi vai și-amar! Iar dacă cumva o să ajungă valul și pe-acolo, ele să ia pildă de la albine: să lase, adică, dușmanul să se apropie bine, și abia după aceea să-l înconjoare ca roiurile, și să-l înțepe cu ascuțișurile furcilor de tors...

Porneau prisăcării. Se aliniau sub steagurile căpeteniilor de trib.

Trimișii urcau la stânele platourilor. Îi întâmpina marea alarmă a cornurilor.

— Turmele, da! porunceau baciai triburilor libere, turmele să fie ascunse, și-n stâncă dacă se poate, căci și înfometarea vrăjmașului e o armă!

— Dacă se abat cotropitorii pe la târle, și dacă vor caș dulce, ucenicii oierilor să se poarte frumos, mai ales cu căpeteniile romane: să le dea caș, însă îmbibat bine cu venin de viperă!

Coborau pâlcurile ciobanilor la drumul mare, amestecându-se în volbura mulțimilor pletoase, pe deasupra cărora treceau și hârâiau balauri cu cap de lup!" Prin unele locuri se urneau greu de tot plugarii, căci era o primăvară lină, și dulce, și pământul spre a primi sămânța, era numai bun de despicat! Însă, cum zăreau peste noapte atâta sferă în țară, și plugarii porneau, luând cu ei și furca, și oticul, și toporul, să

le ascută mai bine în ciocnirea cu vrăjmașul!

Iar tocmai sus, la minele din preajma Abruttusl-ului, se pregăteau nepoții Agatârșilor. La zărirea focului, aurarii au fost strigați din adâncul minelor, înțelepți bătrâni, cunoscători avani ai

Abruttus – Abrudul de azi.

17

În legilor și obiceiurilor, după ce adunau roată mulțimile, le îndemnau să cânte legea străveche a apărării patriei, întâi sunau cornurile, cântând începutul melodiei. Și bătrânii rosteau întâiul verset din lege. Și după aceea mulțimea toată cânta, după obiceiul rămas din vechea vreme a pribegiei. Cântau și bătrânii iertați până și de cioturile de măsele! Cântau și femeile agatârse! Și mamele cântau, la urechea pruncilor din scutece, să le transmită, chiar de la vârsta aceea, cea mai frumoasă dintre melodii, cântecul fără stingere al apărării pământului strămoșesc! Și tații cântau, înalt și solemn, însă cu un ochi la băieții lor, ca nu cumva în loc să cânte, ei să se uite la fluturii abia ieșiți parcă din razele de soare!

„Muri-vom, până la unul...*f* sunau cuvintele fierbinți ca focul!

Într-un târziu, s-au aliniat în pâlcuri, gata de drum la zbuciumul nemaiauzit!

Decebal sta între *tarabostes* \ privind de pe terasa palatului adunarea triburilor. Văzduhul era numai pulbere. Zeci de mii de glasuri aminteau apropierea uraganului nemilos. Venea puterea Daciei, stârnită până și din cotloanele cele mai nordice, venea tot poporul dac, și căpetenia lui a zâmbit, de o mândrie mare și de siguranța că totdeauna va învinge, dacă va ști cârmui forța aceea bine!

Bătălia cea mare avea să se dea la Tapae2. Dacii și aliații lor s-au întrecut în spiritul de sacrificiu, însă ostile Latinului își deschideau cale tot înainte, neconținut, prin marile și desele păduri sălbatice. Călăreții Mauretani își duceau caii de căpestre, în urma pedestrașilor care deschideau drumuri cu topoarele.

Și năvăleau acvilele Romei, puhoiaie-puhoiaie, înzestrate cu cea mai desăvârșită tehnică militară! Însă nici Dacii nu se lăsau, încât năvălitorii s-au ales cu mult sânge curs.

Câmpia de la Tapae a fost frământată de multe mii de oameni, cu cel mai îngrozitor dintre pluguri, și s-a șters iarba, și fărâme s-a făcut, iar țărâna amestecată cu sânge s-a prefăcut mocirlă. Ca un balaur gigantic cu mii de capete și cu mii de cozi

1 Tarabostes – nobilii daci.

2 Tapae – Tapia, lângă Caransebeș.

18

de foc răspândite pe întregul pământ, armata romană se muncea să înăbușe în verigile trupului său un popor iute ca flacăra și ca spiridușul! Și când credea că l-a strâns bine, alte oști se iveau ca din pământ, îmblătind-o cu armele. Geniul strategic al lui Decebal îi dictase locul acesta numai bun, căci în față avea apa Tibiscum¹, iar din spate îl apărau munții ca niște coloși neguroși.

Însă forța năvălitorului a fost să fie mai tare decât desperarea pământenilor.

Rost hotărâtor în pierderea bătăliei l-au avut și credințele deșarte ale Dacilor: pe când se lăsa amurgul peste câmpul îngrozit de sânge, s-a stârnit o furtună, și ei au crezut că Gebeleizis, zeul cerului, nu le mai ținea partea... Așa încât Decebal s-a gândit la pace, să nu-și piardă patria!

Deci, trimis-au înaintea lui Traian niște călăreți simpli, oameni de jos, sau comați, dar Traian i-a respins de la sine! Ultima grozavă lovitură avea s-o primească Decebal de la cavaleria Mauretană, condusă de Lucius Quintus. Astfel văzând, Dacul s-a uitat o clipă înăuntrul inimii sale și a înțeles că numai viclenia l-ar putea salva! A îngenuncheat în fața năvălitorului, l-a primit și condițiile de pace. Adică, îi va înapoia armele și constructorii și își va risipi cetățile, și de-atunci înainte va fi prieten al prietenilor Romei și vrăjmaș al multilor ei vrăjmași.

Nepricepând că Dacul a primit pacea numai spre a câștiga timp, Traian a poruncit cavaleriilor întoarcerea la Roma. S-a supranumit „dacicul” și s-a bucurat de un nemaipomenit triumf, însă, când îi era lumea mai dragă, a auzit că iar a ieșit din astâmpăr „vulpea scită”!

Dacii nu înțelegeau să-și plece fruntea! Și nici Latinul nu s-a

lăsat! în capul unei armate colosale, Traian se apropie iar de apa Danubiului.

Inginerul din Damasc, Apollodor, zvârle pod peste fluviu, la Drubetis², în anii de lacrimi 106.

Încleștarea avea să fie crâncenă și hotărâtoare.

1 Tibiscum – Timișul de azi.

2 Drubetis – Turnu Severin.

19

Decebal s-a întristat când l-au părăsit triburile prietene iasige¹, dar s-a bucurat nespus, și până la urmă, de sprijinul Sarmaților². Acești pribegi au răspuns chemării și au sărit pe cai, dând strigăte de spaimă. Se vor fi înfățișat la locul mării stropșiri, îmbrăcați și ei și caii lor în plăci de fier! Și pribegi fiind, deci fără casă și fără masă, vor fi pornit spre locul stropșirii sau la Sarmizegetusa, urmați de carele lor cu coviltir. Câmpul și cetatea se vor fi cutremurat de mugetele miilor de vite, de nechezatul cailor, de lătrăturile câinilor, de strigătele copiilor... Seara, în timp ce regele lor va fi urcat treptele albe ale palatului și va fi stat la sfat cu feciorul lui Scoryllo, sub ziduri se vor fi aprins miile de focuri ale marelui și îndrăznețului popor pribeag! Ce va fi văzut acel fabulos Sarmaticus? Spre a răspunde, va trebui să ni-l închipuim, împreună cu cititorii, pe Decebal, un bărbat voinic, de la munte, cu ochi albaștri, cu plete abia ieșind de sub cușma îndesată bine! Cămașa de fir ales îi va fi fost până la genunchi, peste un fel de ițari, și încinsă cu un brâu... Cam așa arăta feciorul lui Scoryllo. Ochii lui erau într-adevăr senini, dar în clipele acelea trebuie să fi avut în adânc întuneric mare!

Să ni-l închipuim venind la sfatul războinic și pe Vezinas, marele polisteu! Va fi venit sprijinit în cârja înaltă de sihastru. Se va fi uitat cu silă la luxul palatului, la obiectele ce înfățișau civilizația nouă, durată de fiul lui Scoryllo! Cu silă și cu spaimă se va fi uitat în pocalele cu vin, așteptând parcă să țâșnească din ele flacăra de pedeapsă, să ardă măruntaiele Sarmatului sălbatic care repezea pocalele peste cap, râzând în hohote! Destul că acest aspru preot al lui Zamolxis își va fi dat seama că nu-i timpul pildelor usturătoare; cu pilde umblase până

atunci degeaba! Aurul agatârs de la Abruttus lucea în palat ca învelișul viperelor. Pietrele scumpe luceau în penumbra ca ochii viperei.

Vezinas singuratecul avea în față altă lume...

Afară, îl așteptau sihaștrii lui, coborâți înarmați din peșterile de la Cogaion și din tot locul unde se aflau oamenii în tăcere, însuși Vezinas, după ce a săvârșit plecăciunile de

1 lașigii – trib locuind prin Moldova, mai ales prin preajma lașului de azi.

2 Sarmați – popor locuind și prin sudul Basarabiei de azi.

20

cuviință, spre Decebal și spre Sarmatul îmbrăcat în fier, și-a lepădat cărja, unealta pustniciei, și a cerut'un scut și o spadă, și a sărutat steagul bătrânilor eroi alcătuit din balastr cu cap de lup.

Adusesse Vezinas, din stânca aspră de la Cogaion, o armată de vulturi, așa de bine dresată, încât zburau de pe umerii asceților drept la grumajii dușmanilor, și-i apucau cu ghearele, și le scoteau ochii.

Decebal s-a întors iar către mintea sa, și s-a răsfrânt ca soarele într-o bulboacă în fierbere, gândul salvator cel puțin pentru o clipă: ce-ar fi să-l ademenească la sine pe comandantul roman Longinus, cel mai bun prieten al imperatorului? Și l-a ademenit, pe Longinus, cu cuvinte dulci, până a pus mâna pe el! apoi a trimis năvălitorului cuvânt, că dacă nu-și ia tălpășița, Longinus va fi omorât prin cazne! Aflat între prietenie și datorie, Traian-a trirjiis un răspuns nu tocmai limpede, neștiind ce să facă. Însă, între acestea, Longinus trimite lui Traian cuvânt, din hruba de la Sarmizegetusa, să-și facă datoria, căci în clipa când va primi solul cu epistola, el nu va mai fi printre vii! Și astfel, Longinus și-a pus capăt zilelor, iar armatele romane au dat năvală!

Armamentul lor era mai greu acum. Câte trei mii de oameni împingeau pe roți bârnele cu berbeci de fier la capete, spre spargerea zidurilor. Cavaleria mauretană și cea germană veneau cu cai mai repezi. Veneau legiunile a XIII-a Gemina și a V-a Macedonica. Și altele, toate hotărâte să prindă „lupul scitic” și să-l ducă viu la Roma, ferecat în urma carului de triumf.

După un asalt cumplit, Romanii au cucerit o pădure, apoi s-au

revărsat într-o goliște! Legiunile în plin puhoi au rămas o clipă înmărmuite, văzând la câteva bătai de săgeată Sarmizegetusa! Până la ziduri au trebuit să cucerească pământul pas cu pas, căci înspăimântătoare era opunerea Dacilor! Grupuri bine strânse de luptători hotărâți să-și dea viața scump luptau cu desperare de tigri, și ca tigrii săreau în grumajii lor, după ce li se rupeau spadele, și cuțitele, și rămâneau numai cu pumnul gol! Vor fi stat dârze, până la

21

supremul ceas, femeile dace, hotărâte să lupte până la capăt, căci le aștepta legarea în funii și robia! Și teătrânii meșteșugari vor fi venit să se împotrivescă în fața cetății, căci și pe ei îi aștepta ascuțișul spadelor... Și cu cât uriașul pumn roman îi izbea să-i dea mai înapoi, Dacii Sarmizetusei erau mai îndârjiți, mai hotărâți să stea locului, ca un zid, în care zvâcneau mii de inimi fără teamă de moarte! Și puhoiul mercenarilor venea și se îngroșa neconținut, și săgețile, și lăncile aruncate întunecau soarele, și răcnetele de luptă înfricoșau pădurile și munții.

Rar mai întâlneră mercenarii lui Traian atâta îndârjire și neînfricare, încât, cu toate ordinele ofițerilor de a merge înainte, cohortele și cetele cavaleriei băteau în loc, la un pas de victorie, însă, încet, încet, apărătorii picau sub armele tot mai dese, picau sub bufnituri de scuturi și sub picioarele cailor, picau în sângele lor amestecat cu al năvălitorilor, și pe culmile din preajmă răsunau trâmbițele și trâmbițe răsunau la crenelurile Sarmizegetusei.

Cu cât Dacii picau, soarele cobora spre amurg, și cetatea și lumea se întunecau, și doar zărilor, jur-împrejurul munților, erau roșii ca o mare de flăcări.

Bărbații în lege, bătrânii și femeile nu se dădeau însă, ci, la chemarea cornurilor și la urletul lupilor cu trup de balaur, pâlcuri noi veneau într-un pas hotărât, să moară și să nu predea cetatea! Vestita legiune a XIII-a Gemina, care intrase de-atâtea ori biruitoare în cetatea cezarilor, care cunoscuse apoteoza triumfurilor, și văzuse temple de aur orientale, și înfruntase oști colosale pe elefanți, și își tăiasă de-atâtea ori cale prin întunecimile pădurilor Europei, și cucerise

cetăți mai puternice și mai îndârjite decât Ilionul 1 homeric, și-și purtase vulturii steagurilor pe sub toate văzduhurile lumii – legiunea a XIII-a Gemina s-a cutremurat și a stat locului, deși o împingeau înainte, la asalt, ordinele vestitului împărat Traian... Bătrânii mercenari, care trăiau de o jumătate de secol în castre și-n bătălii purtate pe toate laturile Universului, stăteau uimiți în fața neînfricării acestor oameni! Mercenari în floarea vârstei, care se puteau mândri că au răpit prințese din burguri germane, scrâșneau de ciudă că nici după atâta timp de război în Dacia n-au izbutit să răpească măcar o fată!

Ilion – Troia.

23

Oamenii aceștia, care făceau un serviciu militar lung și de câte patruzeci de ani, și pentru care războiul era o îndeletnicire ca oricare alta, au șovăit timp scurt, dar au pornit strașnic, la sunetul stăruitor al trâmbițelor și la auzul comenzilor.

De la marii comandanți până la centurioni, toți și-au potrivit armele de atac, simțind că după aceea vor ajunge sub ziduri.

Așa s-a și întâmplat; într-un avânt cumplit, cohortele și centuriile au făcut pâlcurile dace una cu pământul! Însă au stat din nou mirați, când au ajuns sub ziduri! Zeci de mii de săgeți, lănci aruncate, pietroaie și bolovani, furci și băte, toate au căzut asupra lor ca o ploaie deasă! Degeaba băteau în porțile cetății berbecii cu cap de fier! Izbiturilor surde și neconținute le răspundeau, ca ecourile, răcnetele celor de la creneluri. Turnuri de lemn se ridicau în grabă, ticsite de luptători, însă Dacii le apucau cu cângile și le răsturnau.

La o vreme, au apărut pe ziduri uriașe ceaune cu apă clocotită.

S-au deschis și cuștile cu vipere, sus pe ziduri, și groaza a pătruns mai adânc în rândurile dese!

Cornurile sunau, ca la o amurgire a întregului pământ!

Huiau munții și pădurile. Noaptea se tot lăsa!

Des se vedea, apărând la zid, un bărbat iute, cu spada ridicată. Dar părăsea repede zidul și alerga la porți, dând în toate părțile ordine scurte.

— Murim împreună, Decebal! Îl încredințară apărătorii, în timp

ce în porți băteau berbecii de asalt, tot mai des și mai îndesat!

8

Apoi, când și-au dat seama că totul era pierdut, că opunerea lor va slăbi curând, Dacii s-au hotărât să piară împreună cu cetatea! Câteva facile, aprinse repede, au fost aruncate în temple și ghemuite la baza construcțiilor de lemn.

A urmat o noapte gigantică prin dramatism, ca noaptea din urmă a Ilionului. Romanii au stat ce-au stat, în fața gestului desperării, apoi au năruit porțile și au văzut străzile în flăcări! Pe sub flăcări au văzut o mulțime îngrozită. Romanii, se repezeau la femei și le apucau în brațe și fugeau cu ele pe sub flăcări, întocmai ca-n noaptea ultimă de la Ilion. Și tot ca-n

24

noaptea aceea ultimă, femeile înșfăcau cu dinții beregatele răpitorilor, ori le înfigeau între coaste, adânc, adânc, cuțite din vreme pregătite! Iar prin spărturile mai ferite din zid ieșeau locuitorii din Sarmizegetusa, fugind mai la munți, să-și scape viața. Bătălia se da pe sub flăcări, înainte!

Numai la stăruința căpeteniilor, Decebal a pornit spre apus, să adune altă oaste, din rândurile triburilor. Așa a ajuns la un râșor, Sargentias. Se spune că a mutat cursul râșorului. Și după ce și-a îngropat comorile fără număr, a dat drumul apei la loc, în albia ei și-n veacul-veacului!

Dorința lui Traian de a-l duce pe Decebal viu la Roma, să-l poarte legat în urma carului de triumf, nu s-a îndeplinit!

Decebal s-a sinucis înfigându-și spada în piept! Învingătorul a poruncit să i se despartă capul de trup, cu spada, și să fie pus într-un sac...

Și omorātu – sau cu mâna lor și comandanții ceilalți ai Dacilor, încât Traian a avut prea puțină fală la întoarcerea în marea Cetate a Lupoaicei!

Așa s-a opintit Dacia, împotriva celei mai teribile puteri, spre fala ei și spre apărarea pământului strămoșesc!

III

MIRCEA CEL MARE

În anii 1386, adică acum mai mult de-o jumătate mie de ani, amarnic vuiau clopotele la Argeș! Obcinarii¹ urcaseră pe culmi, aprinzând focurile către toate punctele cardinale. Ștafete călări străbăteau drumul Câmpulungului, spre Vâlcea și Olt, alții spre Giurgiu și Târgoviște, și spre Brăila, și în sus, spre trecătorile Branului și Turnu-Roșu – pretutindeni dând veste că într-o anumită zi din amintitul an se va ține la Argeș sobor de *electiune*; să poftească, deci, toată suflarea cu mic cu mare, să fie față când diadema Basarabilor va luci în soare, pe fruntea lui Mircea, căci după aceea va fi hram și se vor da ohabe, scuteli și iertări.

Curând, culmile argeșene, șesurile și văile s-au potopit de oameni. Cavaleri în zale, strânși compact, aminteau pădurile vechi. Stăteau așa, coif lângă coif, scut lângă scut, într-o tăcere de cremene, așteptând să se ridice în turn flamura și să se arate Mircea. Mii de glasuri au bubuit când flamura s-a ridicat deasupra turnului, cu vulturul, și domnul Mircea s-a arătat pe cal alb, în fața porților. Cum l-au văzut, mulți au înțeles că poartă noapte în ochi și vifor în vârful spadei.

Când s-au urnit spre el stareții și boierii mari, să i se plece, a făcut semn scurt de oprire, cu spada, încât toți s-au tras repede la locuri, înțelegând astfel că noua domnie începe cu fapta și nu cu lauda! Un murmur a trecut. Lăncile s-au clătinat ca-ntr-un vânt repede. Răzmiile de pământeni, de la spatele lor, au izbucnit în înfricoșate urale. Mircea n-a zâmbit nici spre ei, decât nespus de depărtat și stins.

De ce nu-și dădea drumul inimii, în ceasul acela mare? Domnul Mircea își da seama că a răsărit când istoria lumii se afla la o răscruce de vânturi și că-i vor trebui rădăcini de

1 Obcinar – locuitor al obcinei.

26

cremene spre a nu fi repezit spulberului, împreună cu țara. Văzuse bine și zâmbetele de umilință de pe chipurile boierimii, văzuse, în acel fulger scurt al ochilor, și lacrimile gata să cadă ale pământenilor, dar domnia sa nu trebuia să se piardă cu firea nici

pentru unii, nici pentru alții; ci, deocamdată, fiecare trebuia să rămână la starea și locul său! Când mai apoi și-a împuns calul în pîteni, mantia verzuie a fluturat în vînt și i s-au văzut zalele pieptarului strâns bine pe trupul musculos.

S-a oprit pe rînd, să vadă boierii și cetele lor. Nimeni n-a cutezat măcar să suradă în fața lui! Domnul Mircea clătina din cap când vedea pâlcuri bine întemeiate, strânse în zale, cu coifuri semețe, cu lănci tari și cu scuturi purtând urme de săgeți și zgârieturi de lănci.

Când s-a apropiat mai bine de pămînteni și i-a văzut înarmați pe unii cu pari afumați la capăt, cu îmblăcie și coase, fruntea domniei sale s-a încruntat. Și-a strunit calul și și-a dat seama într-o secundă că armele țărănimii, deci armele mulțimii celei mari, armele țării, trebuie puse în rînd cu armele noi ale Europei.

La o numărătoare prin pristavi, domnul Mircea a aflat repede că Țara Românească are cam cinci sute mii de oameni, pe un spațiu strîmt, potopit de păduri seculare. Codrii Vlăsiei acopereau ținutul Ilfovului și Vlașca, și Deliormanul acoperea întinderi colosale, iar mare parte din șesul Dunării se afla înțelenit de veacuri, acoperit de ciulini și spini.

Țara lui era mică și i-ar fi fost destul dacă o cunoștea din spusele altora, însă domnia sa pornise hotărât să fie bun gospodar până la capăt, adică să vadă totul cu ochii lui și să rînduiască totul cu mîna lui!

Astfel, după ce și l-a ales drept vornic, sau „*palatinus curiae*”, pe Vladislav, a dat și lui Stănilă titlu și putere de ban¹ al Severinului; a dat grija logofeției lui Filos; și titlu și putere de vistiernic lui Popșor; și lui Sin, putere de spătar; și lui Brateș, titlu și putere de stolnic; și lui Costea, titlu de paharnic; și lui Stanciu, titlu și putere de comis². Și după ce și-a întemeiat

1 Ban – mare dregător, guvernator al unei regiuni de graniță.

2 Comis – mare dregător care avea în sarcina sa caii și grajdurile curții domnești și aprovizionarea cu furaje.

27

sfatul astfel, domnia sa a poruncit lui Stanciu-comis să-i pregătească cel mai bun cal, și toată curtea să fie gata!

Într-o dimineață, flamura s-a scuturat în văzduh, apoi a coborât repede sub streășină turnului, semn că Mircea voievod a părăsit cetatea de scaun. Curând, călărea în fruntea pilcului, pe drumul mare spre Câmpulung. Plopi groși cât să-i cuprindă opt oameni își ridicau uriașele coroane, de o parte și de alta a drumului; erau plopi sădiți în anii croirii drumului, poate mai înainte de Basarab voievod, în cine știe ce adânc de veacuri. Cruci mari de piatră, cu scriitură, aminteau pe alocurea de morți prin năprasnă. Fumuri albastre se despleteau peste hanuri singuratece. Hangii și călătorii se doseau repede, auzind tropot de cai, dar se arătau iar și se descopereau și se prăbușeau cu fruntea-n pulbere, când zăreau flamurile voievodului.

După ce a întârziat în târg la Câmpulung, domnia sa a purces mai departe, spre Olt, uitându-se la toți și toate.

Într-o seară, l-au oprit străji cu coif, scuturi și lănci, la pătrunderea într-un codru. Domnia sa a înțeles că a ajuns la hotarele unui boier ohabnic sau imun, însă a împuns calul repezindu-l spre străji și spunându-și că rău o va duce dacă țara îi va fi fărâmițată și mai departe în atâtea țări de sine stătătoare... S-a arătat și ohabnicul, plecându-i-se cu umilință și poftindu-l în ospeție, însă domnia sa a purces înainte spre Olt, întunecat.

Tot timpul cât străbătuse ohabnicia aceea, văzuse pâlcuri de oști îngrămădite în întunecimi și, hotărât, simțea că are dușmani înarmați până-n dinți, chiar la domnia sa acasă și întăriți în privilegii chiar cu mâna domniei sale!

A doua zi, soarele l-a întâmpinat tot pe glia ohabnicului, și a văzut pământeni șerbi arând cu pluguri de lemn, și a văzut străjer! de-ai ohabnicului ducând în funii o ceată de șerbi prinși, îi croiau cu harapnicele, mânându-i, pesemne, la judecata stăpânului. Erau vinovați că încercaseră să fugă de pe moșie, în altă parte, poate la o viață mai bună. Însă, și pentru domnul Mircea, încercarea lor era păcat grozav și trebuia pedepsit după legea pământului. Deci, nici n-a clipit din ochi când șerbii au prins a răcni mai tare sub șuietul harapnicelor.

28

Însă, îndată ce pâclul s-a îndepărtat, 4-a părut rău, poate după

tinerețea lor, și a simțit cum îl năpădește vrăjmășia împotriva ohabnicului. Căci, la drept vorbind, doamnia sa era stăpânul adevărat peste întregul pământ al țării și peste toți oamenii...

— Să-i slobozească din funii și să fie iertați de păcatul lor... a rostit domnia sa, oprind scurt.

— Cine să fie iertați? a îndrăznit Vladislav, *palatinus curiae*.

— Șerbii ohabnicului! Să fie iertați și să se înfățișeze la Argeș...

— Numaidecât!

Vladislav s-a întors în galop, în timp ce Mircea, în scurtul răgaz sub streășină codrului, gândea la arzătoarea trebuință de oameni pentru lucrările viitorului. Poate în clipele acelea i-a strălucit gândul de a întemeia satele de străjeri sau de obcnari, oaste gata oricând în slujba domniei sale... Și, poate, tot atunci îi va fi răsărit, încă nedeslușit, planul deștelenirilor, opera grandioasă de mai târziu. Cum a ajuns la Jiblea, calul mării sale a simțit de departe apa Oltului.

Mai apoi s-au răsrânt în undă, calul alb, bând cu sete potopitoare, și umbra lui Mircea voivod cu coif greu strălucind din zale!

Soarele lumina malul dimpotrivă, drept în poiana Coziei. Domnul a năzuit prin vad către locul acela de hodină și verdeață. Și descălecând, s-a lăsat în iarba fragedă. S-a hodinit îndelung, în cântările molcome ca foșnetul de mătase al albinejor.

Însă bunul și aprigul gospodar pornise să-și vadă ogorul mare al patriei, și prea puțin s-a lăsat amăgelii aceleia! Brateș stolnicul I-a îmbiat cu pită de grâu. Maria sa a îmbucat puțin. După aceea, îndepărtând printr-un gest pocalul întins de către Costea-paharnicul, a poftit să bea apă din coif.

Unda Oltului I-a răsrânt a doua oară, așa, cu coiful plin ridicat în amândoi pumnii spre gură. Și au purces mai departe, peste Olt, și i-a fost calea până la Porțile de Fier, și de acolo a cotit și a ținut drumul Dunării în jos, pretutindeni oprindu-se și cercetând oamenii și locurile spre deplină cunoaștere.

În drumul acela a miluit mănăstirile, întărindu-le puterea de sine stătătoare și dându-le ca izvoare de existență iazuri cu pește,

dreptul de a lua vama de la mori, cât și nenumărați țigani

29

robi, sate întinse, vite de lapte și povară, cât și locuri din codri pentru albinărit.

Apoi, într-o zi, flamura a fâlfâit iar în văzduh, deasupra turnurilor de la Argeș; Mircea voivod se întorsese, potopit de imaginea țării sale și se uita în ea ca-ntr-o oglindă. Bunul și aprigul gospodar își văzuse glia, și acum se socotea ce are de făcut, cum să croiască prima brazdă către viitor... Văzuse sate cu vechimi mari, și bălțile oltenesti în lungul Dunării, și l-a întristat codrul Deliorman și întinderile înțelenite. Pătrunsese cu calul și-n codrul Vlăsia și-și răsfrânsese coiful cu bold în oglinda lacului Snagov. Ca o pată de soare îi rămăsese în amintire câmpia Olteniei, grâнарul de pe atunci al Țării Românești, și acum măria sa se gândea de-a binelea la deșteleniri de pământuri și la doborârea codrilor.

Deci, și-a adunat sfatul, și toți sfetnicii au înțeles însemnătatea clipei; că, adică, dacă au ostenit, să se ducă să se culce și să dea loc altora mai vrednic, căci începeau lucrurile mari...

Filos logofăt și-a ascuțit pana de vultur și aștepta să înceapă. Și a avut ce șuiera pana pe pergament, căci Mircea voivod a tot dictat poruncă spre ohabnici și moșneni¹, spre mănăstiri și spre tot omul Țării Românești, să fie liber oricine să se strămute spre codrii cei mari Deliorman și Vlăsia! Să dezbată cu topoarele, și cu sapele, și cu plugurile pustia și țelina², și-n urma lor să se ridice sate și să vină semănătorii!

Hotărârea Domnului s-a împrăștiat în popor ca lumina. Degeaba se opuneau pe ici-colo stareții mănăstirilor, nelăsând oamenii supuși lor să înceapă roirea spre codru! Porunca Domnului era aspră și îndreptățea pământenii „să dea la cap” oricui s-ar împotrivi... Și a început exodul spre pustie, și drumurile erau pline de care și vite, erau pline de turme. Boulonii pășeau repede sub biciul pământenilor, și pretutindeni era veselie și cântare, ca-ntr-un drum spre glia făgăduinței.

Așa a început munca la codri, lupta cu natura sălbatică,

instaurată în toată puterea ei într-un timp lung cât viforârea Moșnean – țaran liber. 2 Țelina – pământ nelucrat, pârlăgă.

31

neamurilor. Măsurând cu ochii înălțimea codrilor, pământeni își stupeau în palme și izbeau cu topoarele, cucerind pământ virgin, palmă cu palmă, până ce-și dobândeau loc de casă, de grădină și bătătură, însă nu se opreau la atât, ci luptau mai departe, aducând soare în locul umbrei și grâu în locul buruienei. Lucrau cu sete avânt, după ce scăpaseră de la ohabnici și de la mănăstiri.

Cei desprinși de pe la mănăstirile Oltului își aduceau aminte de starețul Kriflonez, ca de-o spaimă. Dar voise, oare, Domnul Mircea, să atingă, prin exodul oamenilor, puterea ohabnicilor și mănăstirilor? Nicidecum! Cu ohabnicii, acești voievozi de sine stătători, dacă va fi nevoie, avea să se socotească la ceas înțelept. Tot la ceas înțelept, va milui mănăstirile prin alte danii sățioase, va chema arhitecți din Țara Românească de peste munți, spre ridicarea altor lăcașuri, însă mult mai târziu, căci abia se afla la începutul brazdei celei îndrăznețe.

Bogații de sate, vechi cât pământul, văzuse mânia sa pe dealurile Gorjului, Mehedinților și Vâlcei, și deci într-acolo n-avea de îndreptat brazda deocamdată. Bogată era în așezări și valea Buzăului, și a Teleajenului, și a Stanicului, deci, tocmai dincolo de pustie, la brazda Moldovei. Pustia îi sta drept în inima țării și trebuia neîntârziat ștearsă de pe fața pământului! Însă, pentru îndeplinirea acestei opere, n-a folosit numai pământeni de-ai măriei sale, ci a dat strigare spre Dunăre, să vină să-și afle loc de muncă orice seminții balcanice speriate de apropierea Turcilor.

După aceea, Mircea voivod și-a adus aminte de târgurile Țării Românești. Le văzuse în stare înapoiată, ceva mai înflorite decât satele. Așa erau și Târgoviștea, și Severinul, și Bistrița, și Târgul Jiului, și Râmnicul, și Câmpulungul, și Turnul, și Giurgiu.

De la curțile argeșene, chiar din fața porților, pornea drumul cel mare spre apa Oltului, cu poiana însoțită de la Cozia, și spre Râmnic. Și de la Târgoviște porneau drumuri mari, către inima Țării Românești. De la cele patru porți ale cetății, un

1 Avan – strașnic, grozav.

32

drum pornea pe valea Dâmboviței, spre Cârfâpulung, altul spre Argeș. Prin trecătoarea Branului, alt drum venea din țara românească de peste munți, către Turnu, la apa Dunării, însă, cea mai de seamă cale văzută de voivod era calea de comerț a Brăilei, coborând tot prin Bran și Târgoviște, străbătută neconținut de neguțătorii brașoveni de dincolo de munți.

Târgurile era mană a Domnului, de aceea Mircea voivod, după ce a pus rânduială și-n drumuri, a înnoit în târguri tagma conducătoare, numind vornici răspunzători de toate, birari și pristavi, căci târgurile, îndeletnicindu-se și ele cu lucrarea pământului, aveau de plătit găleți de pâine albă și deosebite alte osânde¹.

Domnul Mircea voivod mai avea venituri grase la târguri de la vămile morilor sale, căci mai toate morile de seamă la târguri erau așezate; se aflau mori vechi și bine ferecate și cu scocuri² tari, și la Târgu-Jiului, și la Târgoviște, și la Râmnic pe apa Oltului. Și cum venea pământeanul cu sacul, îndată venea și vameșul cu merticul³! Și așa se adunau mertic cu mertic, și oamenii de prin târguri ai Domnului, în preajma secerișului și tuturor strânsurilor, pregăteau marile gropnițe pentru păstrare. Le măturau de rămășițele anului vechi și le lăsau deschise să le usuce soarele, să aibă timp să fugă găzele și șoarecii. Și cum era gata vămuitul, harabalele⁴ cărau vama la gropnițe, și după ce o vânturau bine, o turnau adânc, și puneau deasupra acoperământ de piatră.

Însă, în afară de lucrători de pământ, se aflau prin târguri și neguțători, și Domnul Mircea și-a adus aminte, cu destulă silă, de felul cum se desfășura negoțul. Și-n această ramură Maria sa trebuia să-și arate puterea și priceperea! mai mare râsul, să dai o sută de vedre de vin pe o moșie, sau trei cai buni pe o bucată de pământ! Ce negoț e acela, să dai, bunăoară, doi boi și-un cal în schimbul unui râmnic⁵ cu pește?

1 Osândă – pacoste.

2 Scoc – jgheab prin care se scurge apa pentru a pune în mișcare

roata morii.

3 Mertic – măsură veche pentru cereale.

4 Haraba – căruță mare.

5 Râmnic – heleșteu.

33

E adevărat *că* în Țara Românească se aflau și perperii, niște bani de la Bizanț, și se aflau și ducați, bătuți întâia oară de Vlaicu voivod, dar nici cu perperi, nici cu ducați la târg nu se putea face treabă bună.

S-a gândi, deci, Domnul, să bată domnia sa bani mai mărunți, la îndemâna oricui.

Și poruncit-a apoi să se deschidă baia de aramă de la Bratilău!

Și au dat buluc îndată meșteri mineri din Țara Românească de peste munți! Domnul Mircea a chemat bănarii, să bată bani mulți și mărunți, să poată ajunge chiar și la mâna chiorilor. Vechile tocmeli, cu schimb în natură, au fost astfel aruncate la gunoaie.

La Bratilău, aflat pe apa Brebinei, pentru prima dată pământeni au văzut cum scot arama meșterii mineri și o spală „la roată”, până la arătarea luciului! Lucrul acesta era predat de domnie, la început prin hârtie în regulă, meșterului arămier Hanoș Ciop, pe temeinică înțelegere: cât i se cuvine Domniei, cât meșterului!

Dar fiindcă ne-a dus condeiful la bani, amintim că pe vremea aceea Apusul Europei nu putea veni cu corăbiile de negoț pe Dunăre, decât până la Porțile de Fier, unde se aflau cunoscutele „praguri”, inavigabile. Însă, dacă până la anii 1300, adică cu optzeci și șase de ani înainte de Mircea, neguțătorii din Flandra și Germania își lepădau mărfurile de pe corăbii la Belgrad, și de acolo le împrăștiau spre Orient, mai târziu au dibuit calea pământului.

Marile drumuri de comerț ale Europei cu Orientul erau două, și unul trecea prin Viena și Brașov și Bran și străbătea Țara Românească, până la schelele Brăilei. Așa se întâlneau, la această veche cetate dunăreană, căruțele de peste munte cu prorele trufașe ale corăbiilor. Vinurile din Elada, dulci și îmbătătoare ca poemele lui Anacreon¹, mătăsurile ușoare ca pânza paingului, aduse tocmai din China, piperul, scorțișoara și șofranul erau descărcate de pe navele aventurii și

așezate frumos în carele cărăușilor români și se înfruptau din prețul lor și domnia, și cărăușii, și neguțătorii.

1 Anacreon – mare poet grec, antic.

34

Mircea a dat hrisoave de întărire andgoțului celui mare, între Europa și Orient, și de aceea putem spune că datorită chibzuinței lui s-a putut desfășura în lege negoțul dintre două continente.

Drumurile se cereau întreținute prin oameni anume șirf păzite, căci, după o vorbă de pe-atunci, cu cât e averea mai mare, cu atât face cu ochiul mai avan!

În ce privește negoțul cu cetățile românești de peste munte, Brașovul și Sibiul, Țara Românească vindea vite care ajungeau până-n Apusul Continentului. Vindea peste munte și ceară și pește. Și se aduceau în Țara Românească, din cetățile de peste munte, arme fel de fel, cojoace cu înflorituri, ciubote și fel de fel de lucruri de lipsă. Chiar și Domnului îi plăceau lucrurile brașovenești și cerea să i se aducă hamuri pentru cai, căruțe ferecate bine și cu coviltire, și chiar și cuie. Iar pentru oaste, cerea să i se aducă scuturi, tolbe, arcuri, salitra și tunuri.

Și iarăși, fiindcă ajunserăm la negoț, vom trece și la meșteșugurile brașovenești și vom aminti că tot de acolo veneau meșteri pentru conducte de apă, și arhitecți, și vestiți întemeietori de iazuri. Mircea voivod a mai dat și alte porunci pentru repede înflorire a negoțului, demne de un iscusit gospodar: dacă până la Maria sa neguțătorii aveau voie să treacă numai pe anumite drumuri și să-și așeze marfa la anumite târguri, acum s-a dat poruncă deosebită ca neguțătorii să vină pe unde pot și pe unde vor și să-și facă negoțul unde-i duc ochii și unde le vine bine!

Și după ce a întărit negoțul cu cei de peste munți, și-a aruncat ochii mai departe, tocmai la cetatea Liovolui, chemând neguțătorii și scutindu-i de orice jupuială, numai țara să înflorească.

Tăria pentru faptele de mai târziu, Mircea voivod a avut-o și în geniul de strateg, dar și-n averi. Pomenit-am mai înainte de vămuirea la mori și de așezarea grâului în gropnițele pecetluite cu pietroaie și

încă despre câteva amănunte privind averea voievodului. Deci, îndată după vama morăritului, se cuvine să pomenim pădurile întinse, pline de animale sălbatice, anume braniștile. De aici se aduna, în casele domnești din

35

târguri, carne de iarnă, iar din bălțile Dunării erau aduse șiruri fără sfârșit de harabale cu pește, păsări sălbatice și carne de fiară! Vrednice de pomenit sunt veniturile vămilor de la târguri, de la trecătorile munților și de la vadurile apelor, pe lângă vămile de ieșire și intrare în țară!

Pe vremea aceea, nimeni nu era scutit de bir și nici de alergarea la steag! Dijma, sau dicesima, aducea în vistierie și-n casele domnești venit gras, și de pe porci, și de pe oi, și de pe vin, și de pe fructe, și de pe miere și ceară, încât cămărilor caselor domnești din târguri erau căptușite din pod până-n beciuri cu roți de ceară, cașuri și cașcavaluri, puțini cu miere, poloboace cu vin și tot ce creștea în pământ și deasupra lui.

Adunătorii birului, și dijmei se înfățișau o dată pe an, la vremea „crestatului”, căci datoriile fiecăruia erau crestate pe răboj. Moale nu le era pământenilor când se arătau cablării, să le ia grâul puțin de la gura copiilor! Alte angarale¹ erau *cărătura* cu carul sau cu căruța, la nevoile Domnului; călăuzirea și paza convoaielor de care domnești era altă angara; și-au mai fost angarale, cositul fânului pentru hergheliile Domnului, tăiatul lemnului, lucrul la cetăți și paza cu rândul! Pescuirea morunilor din bălțile domnești, vreme de trei zile, era tot angara! Un venit domnesc se numea *dușegubină* – din pedepsele bănești date satelor unde se întâmpla moarte de om.

Să nu mai vorbim de haznalele unde-și strângea Domnul aurul, pietrele scumpe, stofele rare, obiectele de argint, inelele, brățările, cerceii, săbiile bătute în nestemate.

8

Am arătat la început că boierii Țării Românești râvneau ohabnicia! Mircea voivod se socotea mult, însă, înainte de a-și bate pecetea pe vreun hrisov, căci a da ohabnicie însemna pierderea

treptată a puterii. Mai ales în anii din început, prea puțini s-au înfruptat din mana asta, Mircea ținând în mâna de gospodar aproape toată puterea. Numai așa ne putem explica izbânda eforturilor armate, săvârșite asupra celei mai mari puteri a timpului!

Angara – obligație de muncă impusă țăranului.

36

Deseori, Filos-logofăt îi spunea Domnului că toată filosofia lumii și înțelepciunea se reduce la preîntâmpinarea răului său, după o vorbă înțeleaptă, fericit e numai cel ce o ia înaintea nevoilor!

Ne aflăm la doi ani de la urcarea în scaun a Domnului, adică 1388, și lumina secolului pe terminate se clătina des, de-un vânt aspru. Dinspre Balcani rânjea craniul spaimei spre Europa și viitorul părea o noapte. Filos-logofăt prezenta adesea Domnului cartea Polieleului, mângâind ceasurile de veghe ale acestui om tăcut și aspru, urcat de bunăvoia sa la culmea unde bat vânturile. Mircea voievod asculta cât asculta, pe urmă îl împingea ușor de umăr pe poetul logofăt Filos, spunându-i că să revină cu cântările de tânguire cel puțin peste un secol, căci el, Mircea, un secol va domni, pentru că are pe lume atâta treabă...

Cum ieșea Filos, Maria sa se încrunta în gânduri, mai cu seamă că de peste Dunăre rânjea stihia, iar peste munți, pe aria Țării Românești, Transilvania, intrase dihonია! Riga Sigismund de Luxemburg alerga cu spada când la Croația, când la Dalmația, să potolească para, în timp ce Riga Vladislav laghelonul al Lehie, cotropea brazda Ungurului și-și însușea Galiția.

Prietenii de la Suceava îi aduceau lui Mircea știri dese, tocmai din brazda Miezelui Noptii a Moldovei. Veștile neliniștilor de peste munte deschideau în inima cutezătorului Mircea un buboi-vechi și dureros.

Înaintași nevrednici și împrejurări neprielnice lipsiseră Țara Românească de feudele ei, Amlașul și Făgărașul, locuri cu seminție consăngeană și bogate strașnic. Drept care, socotind că i-a venit vremea, domnul Mircea a tresărit în singurătatea nopții, și lumânările au clipit și ele, căci peste turnurile Argeșului bătea vântoasa. După ce

s-a chibzuit bine ce putea câștiga și pierde, a chemat sfatul cel mare, și s-au adunat sfătuitoarii, și aflând planul Domnului, au și purces să îmbrace zaua și coiful.

Cuprinderea feudelor pare să se fi petrecut în liniște, și însuși Domnul a urcat în fruntea pilcului. A numit, ca și în țară.

37

găletari, birnicei, globnici și juzi; după aceea s-a dus la cetatea Amlaș și i-a încercat porțile și zidurile, să le vadă tăria, dacă va fi nevoie să fugă vreodată spre aceste pământuri de scăpare. Nu pofta de lărgime a gliei îl mânase să suie muntele, ci redobândirea unui drept vechi și grija față de ziua de mâine, căci nourii asupra Europei puhoiau mai deși!

Îndată ce s-a întors din Țara Românească de peste munți, la Argeș, a dat drumul cailor la păscători, iar pe sfătuitoari i-a trimis pe la cetăți și ohabnicii. Săvârșise întâiul fapt de cutezanță și i-a fost silă când au început să-l laude unii și alții; drept care, le-a astupat gura la toți; numai poetul logofăt Filos a fost mai greu de astâmpărat.

10

Într-o dimineață, Mircea voivod a deschis ușa cămării scriitorilor. Filos-logofăt era gata demult, cu penele de vultur și cerneluri. După ce Mircea voivod l-a poftit să scrie un hrisov și i l-a dictat, cu glas aspru dar stăpânit, l-a poftit să i-l citească... Și neagră ca noaptea de veci a fost mânia Domnului, când Filos a început:

— „Io, Mircea voivod, domn al Țării Românești, herțeg al Amlașului și Făgărașului...”

Mircea voivod l-a privit până-n măruntaie, ca pe-un vrăjmaș, în timp ce Filos se întreba speriat cu ce greșise...

— Unde mi-i greșeala, Măria ta?

— Cine te-a sfătuit să-mi adaugi aceste titluri de fală? Așa ai scris și pe alte porunci?

— Întocmai, Doamne... Așa am scris pe toate poruncile date în feudele din Țara Românească de peste munte...

— Bine, Filos-filozoafe... a adăugat Mircea voivod, și și-a întors fața de la dânsul cu silă, spre spaima celorlalți scriitori din încăpere.

Știi ce te-așteaptă? Cum ai îndrăznit să adaugi firii mele scăderea falei și îngâmfwării? Cum îmi voi scoate obrazul în lume?

Tot în ziua aceea, Filos-logofăt se afla pe drumul către cetatea Severinului. îl petrecea Stanciu-comis, și-l tot întreba, răsând cu două înțelesuri:

38

f.

— Vezi, logofete? Ce-ți ajută acum toată filosofia ta? Vei săpa sare, la ocnă, împreună cu țiganii robi...

Filos-filozof tăcea, îndelung, gândindu-se că fiind un martir al cinstei, lumea și timpurile viitoare îi vor da înaltă mărire! Dar oricât căuta să se mângâie cu lauda timpurilor viitoare, tinerețea lui îl sfătuia să împungă calul în piteni, să se piardă în lume ca o nălucă, de sub paza acestui flecar, care nu mai știa nimic în afară de căutarea vârstei cailor prin rânjirea dinților!

— Ce-ți ajută știința, filosoafe? l-a împuns iar Stanciu-comis cu vorba, însă Filos-filozof s-a închis în muțenie.

Și așa s-a întâmplat că sfetnicul Filos a ajuns și la Ocnele Mari, și s-a îngrozit văzând în măruntaiele pământului, în întunericul negru, tăiat ici-colo de facile de rășină, fojgăirea țiganilor robi. Băteau în dâmburile de sare baroasele și malurile. Pe târgi denuiele și-n coșuri uriașe cărau sarea afară băieței și flăcăuși. îi mânau sameși cu harapnice. Așijderea munceau femeile roabe, într-un du-te-vino neconținut, că parcă de la începutul timpului intrau și ieșeau prin căscaturile muntelui amintind gurile monștrilor.

Filos-filozof sta împietrit, însă își spunea că asemeni lui, totdeauna înțelepții au gemut în întristare sau aruncați în groapa leilor...

A deosebit la o vreme călugări cu comanac, strigând printre sameși, și a văzut carele cu coviltire uriașe, gata de plecare spre târgurile țării transilvane, în sus pe Olt, prin pasul de la Genunea. Pământeni, supuși mănăstirești, încărcau sarea și pisări cu comanac creștau numărul coșurilor de răboj. Au pornit carele, în șir, iar pe lângă boi și pe lângă pământeni mergeau pisări, strigând tot către soarele

gata să apună:

— Mânați! Mânați! mai repede!

Filos-filozof sta mai departe împietrit, dar Stanciu-comis l-a bătut pe umăr, râzând cu gura pân-la urechi:

— Nu poștești în ocnă, filosoafe? Am poruncă de la Maria sa să te închid!...

— Pentru ce? a îndrăznit Filos, alb de spaimă.

— Totul a fost numai o încercare a Domnului! a răspuns râzând comisul. Spre a vedea ce poți păți, dacă mai cazi și altă dată în greșeală...

Filos-filozof s-a repezit la comis. L-a îmbrățișat strâns, uitând că are a face cu un nepriceput în ale scrierilor și cărților. A sărit apoi în șa, și-n timp ce galopa alături de comis, gândea

39

că tot e mai bine s-o iei totdeauna înaintea belelelor. „Oare așa să fie? s-a întrebat după un timp. Doar am scris numai adevărul, că Mircea voivod este herțeg al Amlașului și Făgărașului”... Și Filos s-a hotărât să se închine Domnului până la pământ, dar în același timp să i-o spună deschis că toți craii au avut martori – scriitori – care le-au dus faima faptelor peste timp, ca peste muntele cel înalt și prăpăstios. De ce să se lipsească Mircea voivod de acest drept, merit de istorie? Va vrea Domnul sau nu, îi va conveni sau nu, Filos-filozof tot îi va însemna faptele, spre a i le citi viitorimile!

Galopând lângă Stanciu-comis, Filos-filozof cugeta în câtă întristare o duc unii și în câtă fericire alții! A poposit pe la mănăstirile Oltului și a văzut robii lucrând în făurarii și roabele în atelierele de țesut. A văzut și pământeni dăruți mănăstirilor, odată cu satele lor, și plătind mănăstirilor dijmă din grâu și vite... Și a văzut averea fabuloasă a mănăstirilor, alcătuită uneori din zeci de sate cu moșii fără sfârșit; și se căina Filos, amintindu-și un cuvânt al Bibliei, plin de dojana asupra celor ce, fiind slujitori altarelor, averi adună...

11

Dar cum i-au crescut ochii, de mirare și admirație, văzând pământencele țesând m și lână sau vopsind țesătura în culori de-a

dreptul amețitoare! Dar pământenii meșteri? Cu ce se puteau asemana înfloriturile făcute cu cuiul înroșit, pe juguri, pe arcadele porților și pe porțițe? Dar cofăelele și cofele, făcute cu cuțițașele, de către aceiași meșteri?

Într-o seară, după ce au trecut apa Oltului, au nimerit la o curte împrejmuită cu zid. Străji din turn le-au poruncit să stea, să dea seamă cine sunt! Abia după ce au spus, au fost poftiți înăuntru, în ohabnicie. Au văzut zarvă și freamăt omenesc. Ardeau facile de brad. La lumina lor, Filos-filozof a văzut în capul scărilor un bătrân bărbos cu biciul.

Un pământean răcnea îngrozitor.

Tocmai i se scosese ochii!

— Să te înveți minte! tuna din glas bărbosul, și Filos a înțelea că ohabnicul judecă un supus. Pentru ce ai vândut taina, ticălosule?

40

În scurt, oaspeții au știut că era vorba despre un meșter care scornise un fel de mașină de lemn și spusese taina altor olari, de pe ohabnicia vecină... Și cum ohabniciile trăiau fiecare cu meșteșugurile lor, vânzarea tainei era pedepsită strașnic, căci nu trebuia să știe vecinul ce se întâmplă dincolo de zidul de piatră al stăpânului său! Căci, aflând, vecinul te va ajunge în stare și te va întrece!

A oftat Filos. Au purces mai departe, în zori, și au poposit la alte mănăstiri, de pe la bălțile Oltului, și au întâlnit sute de care cu pește, însoțite de pisări¹ cu comanac. A văzut Filos atelierele din mănăstiri, iconarii și meșterii de covoare, și vopsitorii, și s-a plecat cu sfială spre lucrul caligrafilor care scriau sau copiau psalmi și biblie. Și a văzut învățaței stând plecați sub ghionturile monahilor bătrâni și învățând a scrie și ceti...

Și Filos și Stanciul-comis au gustat miere, la prisăcile mănăstirești, și au văzut în atelierele mănăstirilor cum se fac lumânări din ceară curată.

Cum au ajuns la cetatea Severinului, Stanciu-comis a spus încă o dată filosofului că totul a fost doar un drum al încercării: se pot, deci, întoarce, înapoi la Argeș, unde vor putea da seama despre cele văzute.

Mircea voivod n-a așteptat să-l izbească evenimentele; ci le-a luat-o totdeauna înainte și nu numai după vorba înțeleaptă a caligrafului său, ci și după o experiență îndelungată; căci numai nebunii și orbii se gândesc la diguri după ce le ajung puhoaiile la ușă!

Din timp s-a gândit la sistemul de apărare a țării, și în primul rând a ochit turnurile cetății Severin, cea mai depărtată pe Dunăre! A ales pârcălab destoinic, tare și-n știința armelor și bun gospodar. A poruncit să i se întărească cetății turnul de veghe spre miazăzi, să țină Dunărea sub pază, să nu coboare corăbiile vrăjmașe ca la pomană; ba a înzestrat toate turnurile cu tunuri tari, înzestrate la rândul lor cu tunari buni și cu movile piramidale de obuze.

1 Pisar – persoană însărcinată în copierea sau redactarea documentelor și actelor.

41

Așa a început veghea strașnică a Dunării și a malului dimpotrivă, dar nu înainte de a cerceta atelierele faurilor de arme aflate în cetate, lăudându-i pe vrednici și trimițându-i acasă pe nepricepuți.

În preajma anilor de-cumpănă 1389, în cetate la Severin amarnic răsuflau foiurile, înroșind fierul adus de la Brașov! Baroasele meșterilor îl subțiau, dându-i forme de lănci, săbii, topoare și barzi! Nouă rânduri de sudori picau de pe meșteri, zi și noapte, căci pârcălabul nu mai avea astâmpăr de când olăcari¹ îi aduseseră știință domnească despre apropierea ceasului groaznic, încăperile puteau a salitră și fum de cărbune, și meșterii arătau în penumbră ca ciclopii, și degeaba își tot ștergeau sudoarea cu șorțurile de piele...

În vremea asta, pământeni satelor din apropiere cărau de zor bolovani și pietriș, și unii din ei, pricepuți la zidărie, cârpeau crăpăturile zidurilor, curățau buruienile din șanțuri; ori alții, meșteri fântânari, se slobozeau pe funii în fântâna din curte, cercetând-o, în caz de împresurare să fie dătătoare de apă bună...

Tot din trei în trei zile, pământeni cu arcuri și lănci și cu pieptar de zale de fier făceau strajă, orientându-se în curgerea ceasurilor după cântările cocoșilor. Cel urcat în turnul dinspre Dunăre sta neconținut

cu mâna streșină, și deasupra lui flutura flamura cu vultur; iar jos, la temelie, fojgăiau corăbiile Țării Românești. Cel ce străjuia înspre Porțile de Fier, sta așijderea cu mâna streșină și cu cornul gata să dea alarmă la apariția oricărui vrăjmaș pe ape!

Nu tare departe de cetatea Severinului, mai la vale pe Dunăre, se afla cetatea Turnu, și ea pusă în stare de alarmă, cu străjerii, cu atelierele de arme și cu pârcălabul veghind peste toți și toate.

Grijă deosebită avea Mircea voivod față de cetatea Giurgiului; vremurile de cumpănă se apropiau și multe nu erau încă gata la această ctitorie strategică a sa! Veghease ori de-a dreptul, ori prin oameni de bună credință, de la baterea temeliei până la turnuri, cheltuind averi, îl costase această ctitorie mii și mii de bolovani de sare, dați în schimbul muncii meșterilor, pietrelor de zidărie, mortarului de legătură, stângilor de fier, porților bine ferecate; și dăduse brașovenilor care multe de sare

Olăcar – curier.

42

până și pentru cuiele acoperișului... Apoi, fochii voivodului au căpătat semeție de vultur când și-a privit cetatea înfiptă bine pe insula din Dunăre și legată de pământ printr-un pod de bârne! A poruncit urcarea tunurilor în turnuri, toate îndreptate spre malul dimpotrivă!

După ce a văzut flamura sa cu vultur răsfrântă în cer și-n adâncul fluviului, a purces spre cetatea Brăilei, ultima din șirag. I-a dat și ei pârcălab destoinic, a cercetat turnurile și atelierele de arme; și și-a trimis oameni la brazda Moldovei, la cetatea Crăciuna; însă într-acolo nu avea teamă...

A cercetat și cetatea Dâmboviței și Căpățânenii, aflată în preajma țării românești de peste munți; apoi s-a întors în cetatea de scaun, numai bine ca să afle de la iscoadele Dunării vești de spaimă!

Mircea voivod și-a păstrat cumpătul, chiar dacă știrile îl loveau ca pietrele!

13

Când i s-a spus că Turcii ajung în fața Brăilei, gata să-i nimicească negoțul pe Dunăre, Mircea a dat strigarea la arme!

S-a urnit țara toată!

Obcinarii și-au împlinit datoria, urcând la culmi și aprinzând focuri!

Ștafete au trezit ohabele cu jupânii¹ și cetele!

— Nimeni să nu fie scutit de oaste, ca de moarte! suna porunca Domnului; și astfel, drumurile mari ale Țării Românești copleșite fost-au de mulțimile în mers repede.

Întâi, Mircea voivod și-a privit oastea curtenilor săi, mii multe de pământeni, dăruți cu scuteală, numai gata să fie la arme! Veniseră cu arcurile și săgețile vechi de-acasă, și pământenii și târgoveții, însă voivodul s-a încruntat, poruncind căpeteniilor lepădarea numaidecât a rablelor! Și cum rablele au căzut la picioarele curtenilor, Mircea voivod a poruncit cămărașilor să deschidă cămările cu arme noi! Pâlcuri-pâlcuri intrau curtenii în cămări și primeau arbalete, arcuri cu săgeți bine otrăvite, tolbe largi și adânci, brașovenești, scuturi de lemn acoperit cu piele tare ca fierul, săbii și lănci – și mulțimea curtenilor a izvodit murmur ca de codru sub vânt, când din alte

1 Jupân – titlu acordat celor mai de seamă boieri și dregători.

43

ÎL.

cămări au fost trase afară tunurile, cu tunari Mor de mult și bine muștrului!

Înarmate până-n dinți erau și banderiile călări ale ohabnicilor, strânse în zale și încruntate sub coifuri! Unii dintre acești privilegiați își îmbrăcaseră și caii în harnașament țesut în fir ales și cu paftale de argint la piepturi, iar puțini din ei purtau chivără¹ și îmbrăcăminte de fier greu.

În urma banderilor aliniate pâlc cu pâlc se aflau care grele cu poveri, hrană în drumul viforului. Țigani-bucătari, grași ca pepenele, scărpinau cobze, până va veni prânzul cu rândul linguroaielor!

Așa se urneau de la curți ohabnicii: își luau totul cu ei – poloboacele cu vin, mascuri fripți și pită, ca nu cumva prin taberi să le ducă dorul!

Așa scria legea secolului: Domnul îi miluia pe ohabnici cu

independență în hotarul pământurilor, însă la strigarea cornului să fie față, să-și dea partea de sânge! Și ohabnicii se urniseră cu mic cu mare, căci nu era de glumit cu acest voivod aspru: lipsa ori întârzierea putea fi socotită hiclenie, și se pedepsea cu luarea ohabniciei și capului.

14

Veneau rând pe rând căpitanii de județ, dând seamă Domnului că oastea mare se adună la locurile de poruncă. Mehedințenii, gorjenii, cei din județul Jaleșului, și râmnicenii, mărșuiau pe sub un văzduh fierbinte, pe marele drum al Câmpulungului. Printre lănci și arbalete, scuturi și arcuri, se zăreau pe alocurea împlăcie și pari afumați la capăt, însă aflând căpeteniile că Domnul se uită la astfel de unelte cu silă, porunceau purtătorilor să se ducă să vâneze cu ele iepuri și urși. Rând pe rând, aflând mânia Domnului asupra rablelor, armele vechi dispăreau și le luau locul arbaletele și lăncile.

Coborau pământenii Buzăului și Târgușorului, pe alte drumuri, la alte locuri de poruncă, în timp ce la Argeș olăcari veneau și plecau în goana cailor, și clopotele bubuiau în turnuri neconținut, și le răspundeau alte clopote, până-n Vlășia cea mare, la Snagov, și până la Olt, la poiana luminată. Toată Țara

1 Chivără – acoperământ de cap în formă de chipiu înalt.

45

Românească pornise la drum, și-n porțile satelor se auzeau plânsete și bocete, și copiii se înșfăcau de tați și frați. Vuia profund codrul Deliorman când treceau călărimile în goană și când mânătorii carelor cu poveri plesneau din harapnice și răcneau la boi.

Pe brazda Dunării, corăbiile Țării Românești umblau neconținut, în sus și-n jos.

Când Mircea voivod și-a dat seama că ceasul pornirii e deplin, s-a uitat la spătarul Sin, care sta gata să-i dea spada mare.

Mircea voivod a luat spada.

A sărutat-o adânc.

După aceea a ridicat-o cu amândouă mâinile, sus, parcă vrând a brăzda văzduhul.

Și-a strâns calul în pînteni.

A pornit, între flamurile cu vulturi și-n cântarea mai tare a clopotelor.

Îl urmau sfătuitoarii, la un pas distanță, și între ei se afla Filos-filozof, cu toate că muzele n-aveau nici pe-atunci ce căuta în taberele războinice.

Apoi, din răsqruci în răsqruci, oastea mare s-a închegat.

Curând, călare și crunt sub coif, Mircea s-a oglindit în Dunăre.

15

Malul dimpotrivă era binecunoscut Țării Românești prin negoțul ce se desfășura și, mai cu seamă, prin coborârea turmelor, în ierburile Deltei, la iernatic. Cotropirea de către Turci a malului dimpotrivă însemna gâtuirea țării sau astuparea definitivă a acestei ferestre a Răsăritului. Pe de altă parte, numai un nebun le-ar fi îngăduit să se statornicească în pragul țării și să nu încerce să-i stropșească la timp!

Se scuturase numai un rând de frunze de când bulucurile lui Murad-Sultan mâncaseră stropșeală la Plosnic, din partea Bosniacilor și Sârbilor; ajuns la aman, războinicul osmanlău ceruse pavază de la bulgarul Șișman și de la Ivanco, riga Dobrogei. Și unul, și altul, deși închinați Turcului, s-au prefăcut că nu aud, lăsându-l stropșelii; însă, ca osândă că nu i-au făcut hatârul, Murad l-a trimis împotriva lor pe Ali Pașa, fiul lui

46

Hairedim, și acesta și-a urnit bulucurile. șâșman, țar până la urmă, s-a supus și și-a dezlegat punga să dea tribut, însă Ivanco, feciorul lui Dobrotici, a luptat și a căzut în luptă ca un paraleu.

Spadele românești au intervenit tocmai în toiul acestor evenimente. Mircea Voivod și-a încărcat ostile în corăbii sau și le-a trecut pe poduri de șăici, și iată-le la Dârstor, potrivit tunurile, către turnurile cu semilună! Amarnic a huit artileria românească atunci, iar lacși-bey, căpetenia Dârstorului, avea să-și dea seama că apăruse în istorie o putere nouă! Nici nu se așteptase osmanlăul la un tain atât de gras, de ghiulele, și la alte tainuri, zvârlite cu arbaletele! lacși-bey a apărut puțin timp la meterez și s-a văzut înconjurat de toate părțile,

și-n toate părțile fluturau flamurile cu vulturi!

Mircea voivod cu curtenii săi nu și-au cruțat defel energiile, împingând spre porțile cetății valurile călărimilor și trecând mai departe, neconținut, peste stârvurile vrăjmașilor, către porțile Dârstorului! Împresurarea a ținut destul de mult, dar până la urmă porțile au fost sparte și bătălia s-a întins pe ulițele cetății, în răcnetele răniților, în țipetele copiilor și femeilor și-n vaietul clopotelor.

Niciun fes, niciun turban nu s-au mai ridicat de la pământ, dar nici de urma lui lacși-bey nu s-a mai auzit!

După alinul acestui vifor prim, Mircea voivod a poruncit ridicarea flamurilor cu vulturi deasupra Dârstorului! A chemat meșterii să bată pe porți și pe turnuri pecetea cu vultur. Ostile s-au adunat și s-au întins taberele, însă proști și cu buzele umflate au rămas cei ce credeau că se și întorc acasă!

Mircea voivod începuse brazda cea mare a îndrăzelii și trebuia să continue! În timp ce ostile se hodieau, a trimis iscoade înainte, să vadă țaria osmană, întinderile și bogățiile. Și iscoadele i-au adus știri felurite. Unii ajunseseră până departe, departe, la o pădure înfricoșată, ca o mare de arbori; iar alții, cei ce apucaseră în linie dreaptă, spre răsărit, zăriseră într-o dimineață Marea Neagră... Văzuseră și Heracleia, cetate tare pe dâmburile de la tenisala și răsfrântă într-un lac imens, ca un ciclop!

Țara Dobrogei era bogată în pășuni și turme.

Mircea voivod și-a rânduit oastea; după ce a mai întărit o dată puterea pârcălabului din Dârstor, a ridicat iar sabia brăzdând

47

văzduhul. Coloanele lui înaintau încet și cu băgare de seamă, nimicind pretutindeni rezistența Turcilor.

Marșul acesta de nimicire a vrăjmașului a ținut tot anul 1388, până ce pâlcul din frunte, cu Mircea voivod, au zărit o oglindă albastră imensă. Caii au grăbit, simțind în nări răcoarea apei. Curând galopau, căci îi ardea de vii setea; însă, cum și-au înfundat boturile în Mare, și le-au și scos și au strănutat cu scârbă... Voivodul se vedea răsfrânt în această oglindă vastă cât cerul. Și-a scos coiful și abia și-a stăpânit

chiotul ce-l gâlgâia în grumaz, tare și rostogolitor ca tunetul! iată, Țara Românească descălecăse iar până la Marea, până la acest drum uriaș al apelor, legătura între toate orizonturile și cetățile pământului...

Depart, departe, pe linia zării, se deslușeau corăbii în șir, brăzdând drum, poate de la Caffa, poate de la Licostromo din gura Dunării, tocmai către Veneția și Genua...

Îndată ce a poruncit oștirilor hodină, Mircea voivod s-a tras în cortul său, la umbră, cu sfătuitoarii, în timp ce oștenii își lepădau zalele și se aruncau în mătasa apelor, dând în sfârșit chiote de bucurie, după un marș lung de-un an!

Străji se ridicaseră pe gorgane, amintind străjile Dacilor lui Decebal. Urcau la cer, ca niște vâltori dropiile, până sub soare, speriate de mulțimea descălecătorilor.

16

Focurile bivuacurilor s-au aprins seara, și Mircea voivod s-a gândit că era vremea să dea primele răsplăți oștenilor, întâi a miluit unii boieri, cu ohabnicie, mai apoi a cerut căpeteniilor de curteni să-i dea seamă despre purtarea în luptă a fiecăruia. Și pe unii i-a ridicat la rang de moșneni, pe moșneni la rang de boieri. Din gros și fără zgârcenie a miluit oastea mare a țării, pe fiecare dăruindu-l după purtare și răni dobândite.

fără Filos sta și scria, cu călimările alături, și nu mai prididea.

Și începea hrisoavele așa: *Io, Mircea, mare voivod și domn... stăpân peste toată țara Ungro-Vlahiei și a părților de peste munți... și Amlășului și Făgărașului, herțeg și domnitor al Banatului Severin, și de amândouă părțile pe toată Podunavia, încă până la Marea cea mare...*

48

Mircea voivod l-a privit întâi cu asprime, pe urmă și-a dat drumul zâmbetului, văzând că Filos-filozof nu-i adaugă ta fire apucături rele, ci spune adevărul curat: într-adevăr, sprijinindu-se pe puterea cea mare a mulțimilor Țării Românești, putuse sfârși cu bine acest prim drum al victoriilor. Sprijinit tot de aceeași putere, se înfruntase cu cea mai mare forță a lumii și o biruise, smulgând de sub genunchiul ei pământul acesta românesc mărginit de genunea Mării...

Cu dragoste și bucurie s-a uitat către pâlcurile curtenilor și oștii mari. A văzut în cântecele lor de seară dor de casă. A văzut o forță extraordinară în danțul Călușarilor. Drept care, Mircea voivod s-a întors spre Filos-filozof și i-a poruncit:

— Scrie, Filos...

Pana caligrafului șuiera mărunț și repede, în timp ce Marea scotea din cuibarele adâncurilor vulturul de foc al lunii pline.

Într-adevăr, mila Domnului nemărginită fost-a, îndeosebi cu oastea mare, dând multora chiar din pământul cuprins din puterea Turcului, însă și-n oastea mică a curtenilor și-n cea mare a mulțimilor, strașnic bântuia boala fără leac a dorului de casă!

Mulți dintre alcătuitoarii oștii mari fuseseră pe-aici, cu turmele la iernatic, și-și aduceau aminte de ani de liniște. Acum, în ciulinii de peț armul Mării Negre dăduse bruma, și ei ședeau în taberi. și oftau de dorul cel potopitor pe care nu-l putea alina decât porunca de întoarcere...

Însă, cine putea pătrunde gândurile și planurile Domnului?

17

De obicei, poate din adâncurile veacurilor dace, ostile erau slobozite de sub arme iarna, și oare nu cumva Mircea voivod voia să sfarme obiceiul? Într-adevăr, Domnul așa plănuia în sinea sa! Ieșind pentru prima dată în aria vânturilor, nu voia și nu putea să întrerupă treaba începută! Armele nu vor fi depuse în cămări, pân' la împlinirea drumului, căci un lucru lăsat la jumătate trebuie luat de la început, cu înmiite eforturi!

Mircea voivod încercase puterea țării și o aflase destoinică, tare la arțag în fața cetăților, cu calm la trecerea apelor, repede ca fiara la iurușuri, însă știa că încercările cele

49

mari abia vin și oștilor le trebuia călire! Deci, a hotărât să petreacă iarna între vifornițele pontice, și când s-a dat semnul de adunare toți au crezut că aud cuvântul mult așteptat. Au dat toți un murmur ca al codrului, când Domnul a brăzdat văzduhul cu spada, spre sud, către marea de arbori fremătători... Au murmurat ohabnicii

mai ales, și moșnenii, și serbia, dar s-au aliniat sub steaguri și au pornit în tăcere, în timp ce vântul pontic, prevestitor de iarnă, răscolea nisipurile și ciulinii.

Și așa, învăluți în vânt, mărsuiau spre marea de arbori, părăsind cealaltă mare, vânăta de frig, ca un ochi imens, înghețat. Pretutindenii unde aflau așezări și gârzi otomanicești, săvârșeau cele cuvinte. Apoi i-a cuprins iarna. Domnul a văzut atunci cât de bună este chibzuință și chiverniseala! Au venit care cu cojoace, cu ciubote brașovenești și cușme, și numai așa puteau rezista frigului nemilostiv.

18

Străbătând străvechiul pământ românesc de pe țărmurile Mării Negre, oștenii lui Mircea voivod se reîntâlneau cu rudele lor de sânge răspândite prin așezări până departe la marea de arbori fremătători. Ciobanii, plugarii și pescarii locului primeau în urale și cu pâine și sare pe blid ostile descălecătoare cu vulturi pe flamuri. Morminte dace apăreau din vreme în vreme, și pe alocurea turnuri sparte, la adăpostul cărora oștenii lui Mircea voivod își adăposteau caii, își uscau obielele la focuri, și-și ospătau merindea. Ca un vânt ștersese flotele de odinioară de pe fața Pontului Euxin și para focurilor din lampadarele de demult. Unde era marea cetate Callatis?

Acestea le cugeta Filos-filozof, zgribulit de frig, urmând oastea în mers. Mircea voivod îl poftise să rămână în urmă, la căruțele cu poveri, însă ochii lui Filos erau hămesiți după noutăți, și-i ieșeau din orbite de bucurie în fața rămășițelor timpurilor... Nu făcea caz de știința lui în creșterea și adormirea civilizațiilor, însă ofta după coloniștii din Milet, răspândiți odinioară jur-împrejurul Pontului, ca după niște neamuri ale sale mari și vrednice.

Când oastea mergea în gol, cu flamurile vânzolite de vifor și se auzeau murmure, Mircea voivod porunca oprirea și o supunea unui mustru aspru. Se desfășurau avane întreceri pe

50

cai, lupte corp la corp, lupte cu lancea, întreceri din fugă, iar cel ce izbutea să atingă cu săgeata un ban aruncat în sus de mărița sa, tot atunci era ridicat la starea de moșnean! Când era vorba de dueluri cu

spada, între pâlcuri, Mircea voivod nu se putea răbda, și-și ridica spada lungă, de bărbat înalt și voinic. Și întrecerile căpătau putere, când însuși Mircea se amesteca, și nu între ohabnici, ci între curteni și cei din oastea mare...

Așa înviorați, iarna pontică nu li se mai părea urâtă și lungă, și când venea poruncă de înaintare, porneau toți ca unul, mereu și neconținut către marea de arbori fremătători...

Încet-încet, miile de oameni de la început erau cuprinși de simțământul unei unități, iar tabăra le devenea încet-încet casă și familie! Când troienele erau până la piept, călărimile înaintau mereu spre sud, ca într-o mare albă, deasupra căreia lucea soarele alburiu sau luna.

19

Marea de arbori fremătători s-a zărit într-o noapte, ca un zid de cetate neagră, așa de încremenită sta sub cerul adânc albastru. Coloanele s-au oprit, însă Mircea voivod știa de la iscoade că pădurea era fără drumuri.

După un popas cu somn iepuresc și cu dărdăituri de frig, s-a poruncit pregătirea securilor de luptă! Vrăjmașul era de data asta natura, și trebuia străpunsă și pătrunsă! La față au ieșit căpeteniile, după exemplul lui Mircea, și au tăiat primii lăstari cu spadele. Și au înaintat, oastea mică și oastea mare, cu securi grele, și drumul înainta din ce în ce mai adânc în inima pustietății trezite de strigătele de îndemn, de nechezatul cailor și de prăbușirea copacilor.

Când niște pâlcuri au pus foc la rădăcinile stihiei, s-o ardă spre a ajunge mai repede la loc deschis, Mircea voivod s-a mâniat strașnic, găsind în acest plan ocolirea greului și treabă barbară! Și-a și ridicat spada, să pedepsească nevrednicii, dar s-a domolit, și lucrul a început mai cu putere; și astfel, copacii buni erau înjumătățiți și prefăcuți în scândură pentru fundul carelor, în poduri și podețe peste gârle.

Pământul, luat bucată cu bucată de sub genunchiul Turcului, trebuia bine gospodărit.

51

Apoi au răzbătut dincolo; și aflând garnizoane otomane, s-a

poruncit iurușul, și deștelenitorii de ieri au devenit iar oșteni căliți bine în frigul pontic și-n înfrângerea greutăților.

Așa au petrecut iarna 1388, și-n noaptea Anului nou, 1389, au înjghebat, mai ales cei din oastea mare, fel de fel de plugușoare și colinde, gândind la cei de departe, în noaptea aceea unică, petrecută la marginea de dincolo a mării de arbori, Mircea Voivod a poruncit să se dezpecetluiască butiile cu vin, și însuși el a închinat primul, ieșit prin deschizătura cortului. Poruncise să se dea numai atâta băutură cât să se dezlege limbile și nu cât să dezpecetluiască bulboana dorurilor, ori cât să se urce la creieri și să-i înfierbânte... în tot lungul zilei de Anul nou, oastea mică și mare s-au odihnit, apoi a sunat cornul și Mircea a despicat cerul cu sabia, din nou spre Mare.

20

Lăcrămau ciulinii și spinii, clătinați și încălziți de vântul sudului, și inima oștilor a simțit adierea primăverii. De altfel, cocorii și berzele, venind tocmai de peste Mediterana, scriau pe cer această mult așteptată veste. Oare de ce și vântul sudului și păsările migratorii înăbușesc de dor grumajii celor aflați pe depărtate meleaguri? Vântul Sudului topea omăturile pontice și păsările aminteau tuturor de cuiburile depărtate, însă era așa departe pân' la cuiburi și aveau alte mizerii de înfrânt, pas cu pas, în acel marș lung și istovitor.

Drumurile erau numai noroaie, și, când a dat prima ploaie de primăvară, oameni și cai s-au zgribulit, lăncile erau nespuse de grele, curelele tolbelor cu săgeți le tăiau umerii iar încălțările chifteau de noroi și apă.

I-a întâmpinat Pontul în furtună formidabilă. Coloanele urcau neconținut spre nord, stropite de azvârliturile talazurilor. Așa au mers, pe lângă orcanul Pontului, și înaintau greu, căci și boliști dăduseră în oști, și sub coviltirele carelor gemeau mulți cu picioarele înghețate la străpungerea codrului. Lăncile nu mai arătau ca o pădure tânără, ci ca un hățiș, cu ramuri frânte, strâmbe sau încârjoiate. Soarele căduț îngreuna genele și pașii, încât, după sfat cu celelalte căpetenii, Mircea voivod și-a dat seama că trebuie întemeiată numaidecât tabăra.

S-au desfășurat corturile, în vecinătatea orcanului. S-au aprins focurile. S-a făcut strigarea la numărătoare.

Starea în tabără nu însemna însă lăsarea spre lenevire, ci somn și hodină numai cât îi trebuie omului, mâncare la anumite ceasuri pentru toată oastea deodată și mustru aspru... Cei ce și-au închipuit altceva, rău de tot s-au ars! S-au ars ohabnicii, având ciolane moi, după îndelunga ședere și zăcere pe perne! Nici oastea mică, nici oastea mare, învățate cu coasa și cu sapa, din zori până-n noapte, n-au găsit nimic rău în porunca nouă. Iepurește dormeau acasă, în țară; iar treaba asta, a marșului și-a luptelor tot mai rare, li se părea floare la ureche!

Însă vai și amar de cei ce-și pierduseră ori își uitaseră armele, în lungul marșurilor! Mircea voivod era nemilostiv cu aceștia, socotindu-i buni pentru butuc sau ridicarea în funie... Încercase voivodul să spargă un obicei vechi, al slobozirii la vetre în timp de iarnă, și izbutise, transformând strânsurile de plugari de odinioară într-o unitate de cremene, într-un tot gata de mișcare unitară, la un semn, la apărare ca și la iuruș.

Când au sunat cornurile plecarea, flamura s-au ridicat. Tăcuse orcanul Pontului. Vara a venit repede și i-a prins luptând și mășuind. Dogorile nemilsotiv îi uscau de sete. Treceau pe lângă vechi fântâni, dar nu ieșeau din rânduri, căci așa era porunca, încet-încet s-au obișnuit cu rația de apă de la un popas la altul, și nimeni nu crâcnea, deși izvoare și fântâni le făceau cu ochiul! Aflau pe alocurea sate arse sau pustiite și bălegarul proaspăt de cai arăta că garnizoanele turcești abia fugiseră.

Mulți ieșeau din rând, potopiți de dogoarea acelei veri 1389, și-i culegeau căraușii de la carele de poveri. Așa, încet-încet, se producea în oastea lui Mircea selecția între slabi și vrednici. Lăncile nu mai arătau ca un hățîș sălbatic, ci se scurgeau în linii drepte, spre nord, către punctul unde văzuseră Marea întâi.

Au cunoscut de departe urmele de focuri ale vechilor tabere, și iar s-au desfășurat corturile, lângă Marea lină ca mătasea. Drumul încercării se sfârșise. Acum, ultima poruncă va fi dată spre Argeș, prin Dârstor și Brăila.

După darea poruncii, Mircea voivod i-a lăsat să chiuie de bucurie, dar numai el știa că era bucurie în mână străină, că fericirea sfârșitului sta ca cioara-n par!

53

Sud-estul continentului european se burzuluise rău! Oastea călită a Țării Românești n-avea să mai descalece! Țara va *merge* doar în permisie, însă așa încătărată.

În fruntea Turcilor se ridicase Ilderim-Fulgerul. Țara Românească îndrăznise, și curând se va vedea: care pe care?...

21

Patru rânduri de frunze aveau să scuture sălciile de pe malul Dunării, peste pletele și coifurile pândarilor aflați în neconținută stare de alarmă; și în sfârșit, în anii de lacrimi și jale, 1393, Fulgerul s-a repezit spre Tîrnovo, cetatea de scaun a țării vecine! A împresurat-o în bătaia clopotelor!

A și stropșit-o, luând robi mii și mii!

Focul de la Tîrnovo s-a zărit până-n Țara Românească! Și bulucurile de pulbere s-au zărit, în înaltul cerului! Dar căpeteniile Țării Românești încă nu le venise ceasul cel decisiv! Ținta bulucului era Dârstorul, și oastea încălărată a alergat ca spulberul, în ajutorul locuitorilor și pârcălabului, însă fost-a să ajungă prea târziu!

Au aflat apa Dunării înțesată de galioanele de război turcești și cetatea Dârstor gata învăluită de miile de oști! Noaptea, după ce înceta huietul tunurilor, auzeau hogii1 și imamii2 strigând către Alah, încât pe locuitorii Dârstorului se zbârcea carnea, căci nicio puțință de scăpare nu aveau decât moartea cu glorie!

Împresurarea a ținut mult. Iurușurile se izbeau și se zdrobeau de ziduri. Urcau la metereze, să-și împlinească datoria față de cetate, și moșnegii, și femeile, măcar cu bolovani să arunce în capul Fulgerului! Și – cu toate că la o vreme rău se împuținaseră merindea și apa, Dârstorul nu se da, ci tot mai îndârjit lupta cu puterile înmiite ale lui Ilderim! Dar văzând că nu vor avea izbândă asupra cotropitorului, dârstorenii au ridicat flamura albă. Au tăcut tunurile Turcului, să se audă ce spun împresurații. Și împresurați! spuneau așa: că se predau,

dacă Fulgerul jură de șaptezeci și șapte de ori pe cartea Coranului, că-i va lăsa să părăsească cetatea, cu armele și cu averile pe umeri și să meargă care încotro vor voi!

1 Hoge – preot mahomedan.

2 Imam – preot musulman.

54

Fulgerul a găsit bun cuvântul din partea lor. Le-a făgăduit. Porțile s-au deschis...

Mulțimea de oameni, cu armele lor, cu femeile și copiii lor, au prins să iasă și, cum s-a sfârșit șirul, s-au luat după ei ca la o mie de Turci, să-i apere, vezi bine! în lungul drumului... Și au mers dârstorenii ce-au mers, însă când au vrut să apuce într-o parte, Turcii le-au poruncit să apuce în alta; și așa s-au stârnit întâi gâlceava, pe urmă bătălia! Și era să înfulece papară Turcii, dacă nu le veneau ajutoare!

A urmat asupra dârstorenilor un măcel înspăimântător, până la ultimul murind!

Auzind tragedia demnă de Elinii antichității, Mircea voivod a gemut! L-a năpădit ura! A pândit clipa cea bună.

Cum a aflat că Ilderim cuprins-a nordul Dobrogei, a poruncit navelor sale să fie gata de încărcarea oștilor. Și a trecut dincolo, și într-un vârtej a ținut-o, până la sud, la marea de arbori fremătători, tăind și stropșind, și luând în robie gealați în infinit număr... Dar asta a fost numai o răcorire a mâniei, un strop de dulceață pe cerul amar al gurii! Ceasul cel mare era copt bine pentru izbitura supremă între Țara Românească și puterile Fulgerului.

22

În anii amintiți, 1393, pe la scuturarea frunzelor, puhoaiile otomane au trecut pe la Turnu și au prins a se revărsa în sus, spre Argeș. S-a încruntat pământul cu iarba, iar frunzele parcă s-au scuturat mai repede de vântul spaimei. Călărimi nemaipomenite, duiumuri pedestre, care cu poveri, toți și toate urcau spre Argeș, și sub miile de mii de copite și pași rămâneau numai pulberea, și cerul se mohora mai tare, și vânturile se tânguiau, în timp ce clopotele Țării Românești s-auzeau de la Snagov la Olt. Obcinarii urcaseră tocmai la păsurile

către țara românească de peste munți, și focurile de veste chemau pământul!

Călărind în fruntea bulucurilor, Fulgerul știa din pățanii că nu-i bine să ticluiască dinainte planuri goale. Se temea de oastea Țării Românești, însă nu cât trebuia, și îl înfricoșau de-a binelea pădurile nepătrunse.

55

Ori dincotro se întorceau, iscoadele băteau din buze, căci nicăieri nu zăreau picior de om! Bei¹ și pașale² își dădeau cu părerea că Mircea a și trecut în țara românească de peste munți, să ceară ajutor lui Sigismund suzeranul, și că de aceea toată Țara Românească tace mâlc... Ilderim-Fulgerul clătina din cap, a îndoială, și bine făcea... căci repede de tot și-a dat seama că se află prins la ceaunele râpilor.

Din față îl izbeau călăreții în frunte cu voivodul. Cotropitorul a poruncit bulucurilor să apuce la dreapta, însă s-au trezit în trăsnetele bolovanilor și parilor aruncați de pe creste; alți bolovani se prăbușeau din latura stângă.

Ilderim-Fulgerul a dat poruncă de grabnică întoarcere, și atunci s-a întâmplat în oastea sa un amestec și un vălmășag cumplit: coada bulucurilor s-a simțit deodată mușcată și împinsă înainte; capul întors înapoi se îngrămădea spre vălmășagul cozii, și huia codrul Deliorman! Răcnete, strigăte, mugete, nechezaturi, totul se amesteca și din toate părțile zbârnâiau săgețile, bufneau bolovanii; săbiile hăcuiau fără hodină și fără întrerupere, în timp ce mulțimea de dușmani se frământa în loc, înnebuniți de groază în codrii înfricoșați!

Ilderim-Fulgerul își croia cale înapoi, spre Dunăre! Oștenii din garda lui îi făceau loc cu iataganele, în timp ce din arbori, de pe dâmburi, din toate umbrele codrului, moartea țâșnea. Carele, vitele de povară, caii spahiilor, totul se răsturnase și se frământa în mocirla pâraielor întunecoase și stropite de sânge. Parcă se sculase întregul pământ românesc, cu codrii, cu fiarele, cu iarba, cu furtunile și vânturile, și toate se izbeau asupra năvălitorilor! Buciumele răsunau fără alin, și alte pâlcuri de pământeni dădeau năvală din umbră.

Ilderim-Fulgerul își smulgea barba când vedea cum îi piere

floarea spahiilor și floarea bulucurilor pe jos! Bătea cu paloșul în gărzi, să-i deschidă mai repede drum de scăpare, să nu pice în mâna lui Mircea!

Când s-a văzut în preajma Dunării, fugea de mânca pământul, în timp ce din păduri îl urmăreau călări, pe cai iuți ca vântul, ostile românești!

Însuși Mircea voivod călărea în frunte!

Ilderim-Fulgerul și-a lepădat balele scârbei în apa Dunării! Îi tremura barba de rușine, iată! Învinsese țări după țări.

Bei – guvernator al unei provincii sau al unui oraș.

2 Pașală – titlu al vizirilor sau al unor înalți demnitari.

56

Împărății i se așternuseră la picioare, cu avuțiile, cu satele și cetățile, și acum pământenii Țării Românești îl căsăpiseră!

23

Faima biruinței de la Rovine s-a împrăștiat în toate laturile pământului. Lui Mircea i s-au adus cuvinte și scrisori de laudă; însă el, ca om pățit, nu s-a lăsat furat de dulceața cuvintelor; vrăjmașul nu fusese răpus decât vremelnice și în parte; oricând se putea întoarce cu mai multă putere. Ceea ce s-a și întâmplat. Curând după aceea, ostile osmanlăilor au năvălit în țară, au dat foc Argeșului și l-au pus voivod pe un ticălos numit Vlad, vândut Fulgerului. Ba, acest ticălos din istoria Țării Românești s-a și prins să dea cotropitorului tribut gras!

Pe la topirea omătului din anul acela, Mircea voivod a trecut peste munte, la Brașov, însă lacrimile Țării Românești aveau să se ia numai în 1396, luna în curgere august. Căci până atunci, jale mare fost-a, și peste tot locul a umblat trădarea.

Mircea voivod mai avea în stăpânirea sa doar o parte din țară, dar avea credința deplină în forța morală și fizică a poporului. Ochiul său aprig și neadormit se țintise asupra trădătorului Vlad.

Vecinul rigă Sigismund de Luxemburg al Ungurilor jurase să nu pună sabia jos, până nu va răpune fiara zborșită asupra Europei, și deci, tot timpul ticluia cu a ieșit să-i o cruciadă de răpunere. Astfel, a trimis soli pricepuți și în ițele politice și-n știința graiurilor, tocmai în

brazda Apusului, la Paris; și au dat solii strigare de spaimă în fața rigii Carol al VI-lea, învinuindu-l că stă prea mult în jilțul său, în loc să sară în ajutorul Răsăritului Europei!

Pe urmă, solii s-au dus și au dat aceeași strigare la Dijon, la ducele Burgunzilor, arătând tuturor și pretutindenii cum Ilderim-Fulgerul se laudă că va da calului său ovăz în pristolul 1 de la Roma!

Au strigat solii lui Sigismund pe la alte cetăți și neamuri, și așa se face că într-o bună zi s-au ridicat cavalerii, în vuietul chimvalelor2 de la Notre Dame, și și-au încărcat arabalele cu

1 Pristol – masă din mijlocul altarului unei biserici pe care se țin obiectele pentru oficierea liturghiei.

2 Chimval – instrument muzical format din două talere de aramă care erau lovite unul de celălalt.

57

merinde. Pe urmă și-au scos de la păstrare și rugină platoșele grele de fier, și caii leneviți de ședere, și au pornit drum lung, prin Alsacia, și de pretutindenii alți și alți cutezători li se adăugau la număr. Englezi din Britania cețoasă, Italieni, Germani, s-au tot adunat, până au împlinit numărul de 2.500, și așa au mers până la cetatea Buda, unde au fost primiți în buna vestire a clopotelor. Și după ce și-au arătat armurile la Buda, și au benchetuit în lege, s-au urcat pe corăbii, și s-au lăsat așa în jos, pe Dunăre, până în dreptul Timișoarei.

Mai apoi au trecut Dunărea, pe la Orșova.

Și bătând Rahova, au trecut la vestita cetate Nicopole, spre înfruntarea cea mare.

24

În vremea asta, ceasul lui Mircea voivod sosise, însoțit de pâlcurile voivodului Stibor al țării românești de peste munți, a întâlnit oastea vândutului Fulgerului, și într-o luptă din spade numai între vândut și Stibor, sorții au căzut bine: Vlad, vândutul Fulgerului, rănit greu, a luat-o la fugă, spre a nu fi căsăpît cu totul... Mircea nu s-a dat hodinii după iurușul scurt și grozav, ci împreună cu binefăcătorul său au dat drumul cailor în galop, drept la Nicopole!

Însă, dintr-odată nu i-au plăcut lui Mircea acei cavaleri peste măsură de îngâmfăți! Cum au ajuns la Nicopole, aceștia își ridicaseră corturi de purpură și mătase! Întinseseră și mese de ospăț și chefuri! Băuturile scumpe și mâncărurile le erau aduse cu corăbiile pe Dunăre, și între ospățuri prelungite zile și nopți, făceau întreceri în lupte cu spada, cântau și dănțuiau, scriau epistole iubitelor rămase departe, în castele și-n cetăți; le cântau lăutele lăudându-i pentru isprăvi războinice adevărate sau închipuite.

Se uita domnul muntean la petrecerile lor cu grijă și dojana! Cruciații îl priveau de sus.

Printre domniile lor se afla și un popă burgund, călător și cărturar cu faimă, *monsieur* Wauvrin. Într-o noapte, preacinstitul *monsieurs-a* dus la tabăra lui Mircea, să-l vadă. L-a văzut crunt în priviri, în plete avea argintul vârstei. Peste cămașa de zale avea mantie vișinie. Sta pe malul Dunării, înalt și voinic, sprijinit

58

În sabia lungă și puternică, în jur, ardeau focurile. Prin ierburi se auzeau caii păscând și sforăind.

Mari semne de mirare avea să dea *monsieur* Wauvrin cu cât îi cunoștea mai bine pe oștenii Țării Românești! O dată i-a găsit întinși pe pânțele, tăifăsuind în ierburi. Caii lor pășteau cine știe pe unde, după niște stufărișuri. Deodată, la porunca unei căpetenii, oștenii s-au ridicat și au scos un chiot scurt, înfricoșător! Caii le-au răspuns prin nechezaturi de groază și preajma a început să duduie și să se cutremure sub copite! Cât ai clipi, au și ajuns în fața oștenilor care îi încălecau din fugă, cârmuindu-i cu strânsoarea picioarelor, învârtindu-și lăncile pe deasupra capetelor. Crezând că dau Turcii iuruș, Cruciații au aruncat paharele, și-au încins spadele, au sărit și ei pe caii lorăm brăcați în fier. *Monsieur* Wauvrin i-a lămurit însă, trimițându-le cuvânt că nu dau Turcii, ci oștenii lui Mircea fac probă de șarjă, să-și mai dezmoștească oasele! Cruciaților le-a părut rău îndată după vinul pierdut și după paharele sparte. Au cerut alt vin și alte pahare. Și-au descins săbiile și au poruncit lăutelor să cânte.

25

Pe când petreceau mai bine Cruciații, și oastea Fulgerului s-apropia! Veneau spahiii și bulucurile pe jos, mișcându-se ca un uriaș balaur mohorât. În urma lor rămânea ruina, cenușa. Suluri mari de fum se ridicau pe zări, departe. Vântul mâna înaintea lor cârduri de corbi și miros de carne arsă.

Neliniște a trecut prin taberele Cruciaților! Până acum se întrecuseră unii pe alții în petreceri. Ce va fi însă când vor da ochii cu dușmanii?

Mircea se furișase înaintea Turcilor și le număraseră flamurile; erau douăzeci la număr, fiecare având zece mii oșteni! Cum s-a întors a trimis cuvânt Cruciaților, spunându-le că într-adevăr îi știe că sunt viteji mari! Le cunoaște faptele din trecute bătălii și le dă laudă pentru ele, însă când era vorba de Turci, să-l lase pe el, să-l pălească cu cavaleria lui ușoară, ca la Rovine! Să nu se avânte cavalerii, căci prea greu sunt îmbrăcați în veșmintele de fier! Dacă nu-l ascultă, vor pierde cruciada și degeaba au mai bătut colbul până la Nicopole! îi îngăduie să se repeedă el întâi în oastea pustie! El le va

59

deschide drum, după aceea pot veni și domniile lor la răfuiala cu Fulgerul...

De părerea lui Mircea voivod au fost mulți cavaleri, însă degeaba!

Cei mai mulți s-au jîmbat a râde! Cum să-l lase, să le ia faima, și să-l laude lumea pe el, și nu – pe ei? Să fie bucuros dacă l-or lăsa să se adauge în coada oștirilor lor!

Mircea voivod a răspuns cu mult amar:

— De asta vă arde, o, Cruciați? Eu știu lăsa și de la mine! Să-i batem întâi pe Turci, după aceea n-aveți decât să vă lăudați că voi i-ați bătut! Lăsați ambițiile deșarte!

Cruciații au răspuns că nu vor.

26

Oastea Turcului se afla numai la cinci ceasuri depărtare. Se zăreau sulurile de colb. S-auzea ca un vuiet de ape.

Apoi, când s-a arătat pe creste avangarda, cavalerii cruciați s-au

așezat în veșmintele de luptă. S-au îmbrăcat tot în fier, din cap până-n picioare. Cu acea mulțime de ocale greutate, s-au urcat pe caiiâm brăcați și ei în fier, și la un semn au pornit galop, cu lăncile întinse. Au trecut ca prin pleavă prin rândul prim al Turcilor! Au trecut așa și prin al doilea rând! Și printr-al treilea! Socoteau că au și câștigat victoria, când deodată s-au izbit de rândurile neclintite ale ienicerilor, care s-au desfăcut în lături și i-au prins în clește! Caii lor picau cu boturile în pământ, intrați cu genunchii în niște țărugi ascuțiți.

A urmat măcel îngrozitor! Căngile de la sulile Turcilor îi trăgeau jos de pe cai, încât nu se mai puteau scula de sub greutatea fierului de pe ei. Câmpul din Nicopole s-a umplut în câteva ceasuri cu mii de morți. Sângele se scurgea prin zalele cavalerilor. Degeaba fugeau cei rămași vii, căci Turcii îi ajungeau și-i stropșeau.

Mircea, împreună cu Sigismund, riga Ungurilor, au alergat în ajutor, dar totul goană în vânt era!

— Iată ce-ați făcut! ofta Mircea voivod, uitându-se mai apoi la câmpia de morți, la corturile arse, la întregul prăpăd al cruciadei, iată unde v-a dus fala și îngâmfarea!

1 A se jimba – a se strâmba, a se schimonosi.

60

Într-adevăr, căsăpire fără seamăn fusese, și câți n-au pierit gâtuiți de Turci s-au aruncat de spaimă în Dunăre, ori s-aM junghiat unii pe alții la urcarea în bărci și corăbii... Clăș

Însuși domnul Sigismund, riga Ungurilor, nu s-a) 5 utut întoarce la Buda prin Țara Românească, pentru că Vlad, vândutul Fulgerului, își vindecase rana de la Stibor și sta în pragurile munților la pândă! Așa încât, cu oameni puțini și tremurând de spaima celor pățite, domnul rigă a coborât tocmai la cetatea Chilia sau Licostromo, cu nava; a înconjurat Peninsula Balcanică, până la Raguza, și așa, a ajuns la Buda, la el acasă, după vreme lungă de pribegie...

În ce-i privește pe Franțuzi și Germani, câți au scăpat cu zile s-au întors în țările de baștină, pe jos, rupți, flămânzi. Și i-au lătrat prin sate și cetăți toți câinii Europei.

Când au intrat așa de umiliți și rupți în cetatea Parisului,

chimvalele Notre Dame-ului au plâns.

27

Toate ca toate, Franțuzii și Germanii s-au întors cum s-au întors, tocmai la capătul celălalt al continentului, dar Țara Românească rămânea tot în bătaia Fulgerului! Însă, poate spre norocul acelor vremuri, Ilderim avea treabă cumplită la Bizanț, urmând să-l cuprindă. Și mai încerca să cuprindă Epirul, Peloponezul, Athena, încât primejdia s-a mutat pe alte meleaguri.

Creanga de spini care ținea inima lui Mircea de-atâta vreme strânsă s-a desfăcut deodată și i-a lăsat-o liberă, în decembrie 1396, când vândutul Fulgerului a fost prins în cetatea Dâmboviței! Ceasul pentru Domnul Țării Românești trebuie să fi fost cumplit, cumplit de setea pedepsei ce trebuia dată!! Apoi, Țara Românească a răsuflat profund, lepădând greul tributului, și s-a bucurat la întoarcerea deplină a gospodarului! Avea să se mai încălăreze țara, iar, în anii 1400, și tot Fulgerul însuși venise la brazda Dunării, și, după cum spun martorii, a mâncat stropșeală.

Linșteea Țării Românești depindea numai de mișcarea Fulgerului.

Din Asia stârnise orcan strașnic, asupra Turcilor, Timur-șchiopul. Aria războiului s-a mutat deci tocmai la Ankara, și în

61

anii 1402, iulie 28, s-a produs înclăștarea decisivă! Timur-șchiopul, ieșind biruitor, a pus piciorul său cel sănătos pe grumazul lui Ilderim!

Și luându-l prins, l-a dus și l-a închis, spulberându-l de pe arie!

28

— Scrie, Filos... Ce mă privești așa?

— De mult sunt gata, Măria ta... Te privesc lung, Doamne, că ai încărunțit...

Mircea voivod a zâmbit amar.

— Dar se află om nesupus cântarului celui mare?

Nimeni, Doamne! Chiar și piatra prinde mușchiul vechimilor... Până și Filos, deși e în ani mai tânăr, simte rugina!

Mircea voivod s-a încruntat în niște gânduri. În tăcerea lăsată se auzeau în curți doar pașii străjilor. „Oare am gospodărit bine țara?” se întreba Mircea voivod.

Își amintea de anii începutului, de punerea pe temei a tuturor lucrurilor și de călirea oștilor gata să înfrunte orcanul. Evenimentele i-o luaseră înainte de multe ori, stricând tot ce săvârșise cu chiverniseală. De câte ori țara arsese? De câte ori în toiul furtunilor celor mari nu se descălăraseră ani și ani? Acum sorții cei buni căzuseră iar de partea Țării Românești. Se părea că va coborî o liniște lungă, spre hodină și prosperitate.

„De-ar fi așa” ... a oftat Mircea voivod.

Filos l-a întrebat:

— Ce să fie așa, Doamne?!

— Ne trebuie liniște lungă, Filos!

— Dar, oare, Doamne, spre dobândirea liniștii pornit-am?

— Da, Filos! Liniște va fi după ce luăm înapoi, din mâna Turcului, țara străbunilor noștri, până la Mare! Ești gata de scriere?

Și astfel, în noaptea aceea de la Giurgiu, din mijlocul taberelor în freamăt, gospodarul Țării Românești îl trimitea pe Filos la Alexandru cel Bun, la Suceava, și de acolo la Liov, spre întemeiere a negoțului și păcii, dinspre brazda miezului nopții.

În țara domnului rigă Sigismund ardea para răscoalelor, și bună era alianța cu riga Jagiełlon al Lehie și cu cneazul Vitold al Litvei! Îndată ce va goni spaimile din fereastra sud-estului.

62

Țara Românească va putea prospera dinf Tiou: aceasta era unica explicație a roirii oștilor la Dunăre. Negoțul cu Liovul însemna începuturile altor vremuri prospere, căci târgurile și cetățile și vadurile Țării Românești vor cunoaște din nou mărfurile Europei.

După ce a ieșit Filos, Mircea voivod a ferit la o parte fereastra turnului.

Is-a ivit în față Dunărea sub lumina lunii. Era liniște desăvârșită, căci ostile primiseră poruncă să stea departe, în hățișuri, pân' la semn. Ceasul semnului încă nu venise, după cât a văzut voivodul. Era clipă

decisivă, cumplita întoarcere a roții în partea Țării Românești și împotriva vrăjmașului ce o chinuise ani, arzând-o și nelăsând-o să se descălăreze pân' la mucezirea șailor sub oameni.

Evenimentele din Orient se perindau ca furtunile prin mintea cutezătorului. Mahomed, și Isa, și Soliman Calevi, fiii Fulgerului, se sfășiau între ei, după gâtuirea părintelui de către Timur-șchiopul.

Mahomed-mezinul cuprinsese stăpânirile asiatice. Soliman stăpânea părțile europene, și între ambii Isa răscolea colburile. Un răsuflăt de ușurare au scos neamurile înrobite; și se eliberau țările Asiei; și se mișcau cele europene; încât Serbia își dobândește neatârănarea, iar Bulgaria ridicase cornurile de alarmă și suna apropierea ceasului celui mare!

Între atâtea trăsnete căzute pe turnurile puterii turcești de odinioară, Mircea trebuia să-și amestece spada, să folosească prielnicia timpului și să redea Țării Românești teritoriile strămoșești până la Marea!

Și-a strâns mânerul spadei în pumn, când a simțit în pieptul său geamătul rostogolindu-se! Găinușa, urmându-și crugul 1, l-a vestit prin strălucirea puilor de lumină că venise clipa semnelui decisiv. Mircea voivod a aprins facla, și așa a dat porunca aceea supremă, de la cealaltă fereastră a turnului, dinspre tabere. Și nu s-au auzit nici măcar șoapte, nici porunci, nici sforăiturile cailor, nici pași, deși oastea mică și mare erau fără număr, adăugite cu mercenari.

Bunul gospodar a coborât liniștit, îndată ce a dat semnul, să fie față la urcarea în bărci și corăbii. Sta la schelă, la marginea podețului de bârne, tăcut și cu brațele cruciș, în linii

1 Crug – drumul planetei pe bolta cerească.

63

ordonate treceau și urcau în bărci și corăbii, rând pe rând, întâi oastea curtenilor, pe urmă oastea mare, tăcând și grăbind cu socoteală, numai cât trebuia. Nu s-a lovit lance de lance, nici scut de scut, în tot lungul acelor ceasuri. Când Mircea voivod a văzut bine că disciplina e păstrată întocmai, a sărit liniștit în barcă, spre malul dimpotrivă.

Mai apoi sta dincolo liniștit și cu brațele cruciș, supraveghind

până și trecerea cailor și harabalelor.

Încâlceala acelor timpuri a fost deplin favorabilă cutezării. Când prima coloană a ajuns la porțile Dârstorului, la început au avut de lucrat cu săbiile puțin, iar tunurile au dat spre cetate numai câteva huituri. Pe urmă, lucrurile s-au îndrăcit, când garnizoana vrăjmașului s-a oțărât să-și țină pozițiile, și i-au venit în ajutor diuumuri repezi! Bătălia a costat multe vieți, și sub ziduri și pe ulițele cetății. După ce au bătut iar pe turn, deasupra porților, pecetea cu vulturi, și după ce au pus pârcălab, ostile au pornit înainte, pe vechiul drum, bătut demult, pân' la arborii fremătători ai sudului. Peste tot locul au săvârșit ce se cuvenea, și au găsit Marea cea mare sunând din orcan.

Și urmând calea orcanului, s-au întors ca și-n anii cei de demult, spre nord; însă n-au zăbovit, ci au urmat calea; și străjile înainte mergătoare aduceau știri dese. Se vedeau, departe, departe, din gorgan în gorgan, străjeri călări, cu mâna streșină, amintind străjile Geților de odinioară. Și așa înaintau, din străji în străji, și s-au oprit când au dat de brațul sudic al Dunării și de nepătrunsa pustie a Deltei. La celălalt marș, în anii vechi, stăruiseră și asupra acestui cuprins și i-au cercetat bogățiile și frumusețile. Au cercetat și-acum bogăția de pești și stuful bun pentru adăpostul oilor la iernatic. Mai cu seamă oastea mare se mira, văzând cum urcă în văzduh mii de mii de păsări sălbatice, doar la un chiot dat pe furis, așa!

Luptele de reluare a Dobrogei se isprăviseră, și viața de tabără intrase așa de adânc în firea oștenilor Țării Românești, încât au dat murmur de părere de rău când Mircea voivod a brăzdat văzduhul cu spada, spre Argeș.

29

Cum Domnului îi plăcea să vadă totul cu ochii lui și să facă totul cu mâna lui, îi părea rău acum că nu dăduse poruncă de pătrundere și străpungere a Deltei, cu securile și săbiile, să

64

vadă măcar de departe cetatea Licostromo, aflată sus, pe al treilea braț al fluviului, la confluența cu Marea.

Auzise, prin iscoade și într-o vreme de liniște prin neguțători,

despre îndrăzneți Genovezi și de durarea aceluia fabulos Licostromo, însă târguri nu prea încheiase cu această așezare, legătură cu Orientul, cu Mediterana și cu brazda de apus a continentului.

Dar o vorbă veche spunea că „nu aduce anul ce aduce ceasul” – și, cu toate că Mircea voivod nu se prea orienta după cuvintele din bătrâni, de data asta avea să le dea deplină crezare. Amarnic țipau miile de păsăreturi ale pustiei Deltei, când corabia cu voivodul la proră răzbătea pe sub bolți întunecate de sălcii, în contra fluviului! Și dintr-odată, l-au ajuns, vâslind repede dinspre Marea, niște bărci, și l-au oprit pe voivod, să-i dea seama asupra unor grozave lucruri!

Străjile fixate pe brazda Pontului văzuseră corăbii izbindu-se piept în piept și auziseră în mijlocul vacarmului tunuri huind! Și după ce s-au berbecit navele, s-au aprins și ca nimicurile s-au scufundat!

— Cine îndrăznește să se bată sau să săvârșească nelegiuiri, la brazda de apă a Țării Românești? Tot acum să mi se dea seamă!

Dar pentru că iubea lucrul făcut cu mâna lui, Mircea a dat strașnică poruncă de întoarcere! Să se alinieze ostile pe brazda Mării, să fie gata! Iar brăzdarele Țării Românești să ia în piept valurile, până dincolo de linia zării apelor, să afle...

Apoi, în fruntea oștii mici și mari, a pornit cu spada în mână, și unde nu răzbăteau cu spadele, apucau securile, ca la arborii fremătători! Stârneau noian fumuriu de dropii, și pelicanii le urmau în urcușul spre soare în volburi albe. Stârneau lupoaice cu pui, și urcau înainte, în timp ce brăzdarele apelor, mergând paralel, și ele înaintau spre Licostromo neconținut.

Abia când au ajuns la al doilea braț al Dunării au chemat bărcile. Și sărind pe uscat, iar au apucat spadele și securile! Însă deodată s-au ivit pe linia orizontului Mării nave în flotă strânsă. Tunurile Țării Românești erau gata să huiască spre ele, dar înaintașii suiți în arbori au făcut semn tunarilor să mai rabde, pentru că la catargele navelor flutură flamuri albe...

— Și asta poate fi prefăcătorie! și-a spus Mircea, și spre a o lua înaintea unui eventual vrăjmaș, a poruncit tunurilor să huiască!

Și când au huit, marea s-a cutremurat și Delta a stârnit gâlgațuri limpezi de ecouri, flota s-a desfăcut o clipă și iar s-a strâns.

Au coborât bărcile. S-a văzut curând un bărbat scurt și pietros, gătit cu găitane argintate la straiul scurt.

— Cine-i și ce poștește? s-a încruntat Mircea.

Mai apoi, străinul a sărit pe țărm, urmat de câțiva a ieși. S-au plecat lui Mircea.

Seniore! a glăsuț străinul. Mă cheamă Jacoppo Bontempo și sunt căpetenia neguțătorilor din Locostromo...

— Ce spune? s-a încruntat Mircea spre ai săi, și atunci a ieșit la față Filos-filozof:

— Spune că e căpetenia cetății Licostromo!

— Seniori! a reluat Jacoppo Bontempo. Cetatea noastră, prosperă până ieri, trece prin înspăimântătoare furtună! Dacă binevoiți să-mi dați ascultare, iată...

Messer Jacoppo a prins a vorbi cu stăpânire de sine, cu toată tulburarea sufletului său: Timur-șchiopul robise neguțătorii Mării Negre. Pătrunsese prin zarafii cu caii, iar hoarda întunecimii sale își umpluse sacii cu mărfurile de pe tarabe. Aruncaseră registrele, scuipându-le și zvârlindu-le sub picioarele hoardei negre! Negoțul cu Mediterana era în primejdie de nimicire, din cauza războaielor. Și s-ar fi descurcat *messer* Jacoppo cum s-ar fi descurcat, dar s-au sculat asupra Genovezilor Venețienii, din gelozie și spre concurență, și le îneacă navele de negoț, oriunde le întâlnesc pe ariile Pontului... Bătălia cea mare de nimicire se dăduse la Tana, ieșind Venețienii biruitori și îneacă corăbiile Genuiei, cu tot cu oameni, arme și mărfuri...

— Seniori! a reluat *messer* Jacoppo, după ce a tăcut o clipă, să-și tragă sufletul. La noi la Licostromo era până acum fereastră prin care se priveau Evropa și Asia. Caravanele venite tocmai din China, pe Drumul Mătăsii, își descărcau mărfurile și le încărcau pe alte caravane; și după ce treceau fluvii și mări ajungeau în Egipt și Asia Minor; și la Licostroma la noi; și de la noi, prin Țara Românească, Moldova și Transilvania, răzbăteau până în Flandra și Burgundia... Să nu mai vorbim de mărfurile cetăților Mediteranei!

— Prea bine... a rostit Mircea voivod, după tălmăcirea lui Filos.

— Seniori! a reluat *messer Jacoppo*. Toată Europa de sud-est e cuprinsă de vântul nebuniei, și noi, neguțătorii din Licostromo, avem nevoie de pavăză. Binevoiește să ne fie pavăză Țara Românească?

— Bun cuvânt! a răspuns Mircea voivod, și închipuirea sa străbătea apele și schelele lor, și vedea flota Țării Românească înmulțindu-se la Licostromo și brăzdând mările lumii...

— Atunci ne închinăm Țării Românești! a reluat *messer Jacoppo*, tulburat strașnic. Binevoiți a ne urma spre Licostromo...

30

Oastea mică și mare au zărit curând turnurile de pază și flota la schelă. Toți se mirau când au văzut la spatele cetății o pădure mare de stejari: cum asta, pădure de stejari, în nisipurile mării?

— Iată că se poate! au răspuns însoțitorii din Licostromo. Pădurea am sădit-o noi, să avem lemn de trebuință, când furtunile ne sparg fundurile corăbiilor!

— Strașnic lucru și gospodari strașnici! au răspuns oștenii, dar numai dintr-o minunăție în alta avea să treacă...

Oastea Țării Românești s-a oprit la poarta Apusului, însă gata de luptă, căci ce temei se putea pune pe făgăduielile lui *messer Jacoppo*? Gurile tunurilor s-au îndreptat spre porți și metereze, și flamurile albe fluturau mai dese, în cetate, stârnindu-se spaima. S-a înfățișat din nou *messer Jacoppo*, cu cheia mare, pusă pe-o periniță de pluș roșu. Îl urmau marii neguțători în alai și-n fală de veșminte, și doamne, și calicime destulă se îndesa în urma lăncierilor.

Când a îngenuncheat *messer Jacoppo* înaintea Domnului, în cetate au prins să bată clopotele. Navele s-au mișcat repede, și, slobozind în jos flamurile genoveze de la catarge, au repezit în sus vulturii Țării Românești!

Domnul a preluat cheia și, dând-o vistiernicului său, a poruncit pătrunderea oștilor în cetate.

Drumul străbătea așezarea și la capăt se vedeau navele în legănarea ușoară a talazurilor. Urale și cântece însoțeau

oastea Țării Românești. Doamnele din Licostromo aruncau flori de la ferestre. Ochii Domnului Mircea umblau iute ca fulgerul în toate părțile și simțea la inimă un junghi, căci ici-colo zărea și zâmbete de fală, și poate și de dispreț, într-adevăr, Genovezii din Licostromo îi predaseră cetatea având nevoie de pavăză, însă disprețuiau oastea Țării Românești, găsind-o poate prea simplă față de armurile Mediteranei și Apusului...

„Trăind și nemurind, vom vedea! își spunea Mircea voivod. Numai să am ceasuri de pace, și poporul meu va ajunge, mai repede decât credeți, la treapta civilizației voastre...”

Dar îl copleșea bucuria, căci i se deschisese încă o poartă spre lumea largă!

După ce s-au urcat în turnurile de strajă oșteni pietroși, săvârșind „schimbul” cu Genovezii, și după ce a pus rânduială până în amănunt și-n această cetate, Mircea voivod s-a grăbit spre Argeș.

Iscoade îl ajunseseră și la Licostromo, venind din Bulgaria și Serbia și vestindu-l despre succesiunea neașteptată a altor evenimente.

— Bună și asta!

— Și asta! își spuse Mircea, ascultând veștile, îl așteptau întâmplări de necrezut.

31

În vremea aceea, sfâșierea dintre fiii Fulgerului părea a se alina, fiecare bucurându-se cu vânarea de vânt și cu dobânda de pâină atunci. Dar când le era lumea mai dragă, o veste i-a înghețat din turbane pâină-n papuci! Și unul și altul aproape că uitaseră că mai au uniriător, pus bine la păstrare în Asia, în depărtata Caramania! îl chema Celebi Musa, și-l păzea ca pe ochii din cap emirul caraman, ca nu cumva să se facă nevăzut de pe stânca surgunului¹, și să intre în bocluc și el!

Însă, despre starea lui pe stânca din Caramania, a aflat prin iscoadele sale Domnul Țării Românești, și mintea lui de diplomat destoinic a făurit un plan nemaipomenit: îl va pune în jilțul Fulgerului, pe acest Celebi Musa, ajutându-l cum se cuvine, cu oști și bani sunători!

Surgun – surghiun, exil.

68

Înainte însă de a încerca mareș, evenimentelor cu degetul, s-a sfătuit și cu Ștefan Lazarevici, despotul Sârbilor, și cu împăratul Bizanțului, și cu alții.

Apoi, cum s-a încredințat că sprijinul unora va fi deplin, a poruncit în mare taină unei corăbii de la Licostromo să se repeadă numaidecât pe ape, la Caramania! La proră, bine pregătit și muștruluit de Domn, se afla un sol. Și corabia s-a repezit de la schela din Licostromo și, brăzdând întunericul și apele, s-a zărit după timp lung Caramania cu piatra surgunului.

32

Auzind cuvântul trimisului, Celebi Musa a crezut întâi că visează, ori că a coborât din cer Mahomed-proroc, să-l mântuie. După ce s-a încredințat deplin de adevărul cuvântului, s-a furișat de sub ochii de pază și a sărit drept în corabia românească...

Iar a fulgerat apele corabia, până la Licostromo, și de-acolo Celebi Musa a fost primit la Argeș, cu cinste și fală, ca un viitor sultan... Și adunându-se în Țara Românească ostile Sârbilor și pâlcuri puternice românești, în frunte cu Dan, fiul Domnului, îndată au și purces, dar după toate regulile tacticei și strategiei. Mircea voivod le-a petrecut până departe, și Celebi Musa a trecut Dunărea în fruntea lor.

Cu inima la gură a așteptat Mircea dobânda acestei încercări nemaipomenite! Soli pe cai iuți îl țineau cu știrile din scurt.

Oastea românească și a Sârbilor a străbătut Bulgaria.

Au ajuns la Bizanț, pe la Adrianopol.

Bătălia s-a dat pe Cornul de Aur, în locul ce-i zice Cosmedion. Nu se lăuda oastea românească defel, că a sângerat tocmai pe la Cosmedion, însă totdeauna pentru adevăr sângele trebuie dat fără cruțare! Fost-a însă ca Musa Celebi să nu aibă noroc numaidecât. Biruit la Cornul de Aur, s-a furișat împreună cu Dan, fiul Domnului, până în Țara Românească, la Argeș, așteptând să se coacă altă clipă.

Asta era prin anii de speranțe 1403-1404. Mahomed, biruitor vremelnice la Cornul de Aur, avea să fie bătut crunt de alți vrăjmași ai

săi, și nu mult după aceea, Musa, protejatul Domnului Țării Românești, urca pe jîlțul lui Ilderim! Planul lui

69

Mircea voivod putea să pară aiureală și nebunie curată, însă adevărul a fost de partea lui: cel ce prevede bine și totul, pîn' la un fir de ață, nu se încurcă în smâncurile lumii, ci le biruie, aruncând puntea de scăpare deasupra!

Acum, cu sultan pus de ea, Țara Românească putea trăi și zidi în liniște! Oastea mică și mare s-au descălărat, lăsând hergheliile domnești în seama comisului și cele ohabnicești la câmpii ohabnice. Iar au început a curge carele cu pești de la bălțile Dunării, Ialomiței și Oltului, către mănăstiri ale căror danii erau, ori pe la târguri, dând cuvenită vamă. Cămărilor domniei, secătuite ani și ani de neliniște, arse și prădate de oști străine, aveau să se umplă iar de puțini și butoaie cu vin și brînză, de slănini afumate și de tot lucrul din care se lua dijmă sau *dicesima*. Gropanele cu peceti uriașe de piatră aveau să se umplă iar de pâine albă, iar în tezaurul Domnului aveau să se strângă monezile sunătoare ale birului.

33

Însă nu e mai puțin adevărat că Filos a tot avut ce scrie, teancuri de hrisoave pentru șerbi ridicați la starea moșnenilor, pentru moșneni ridicați la boierie, pentru boieri ridicați la ohabnicie... Mîna Domnului nu s-a mai închis și n-a slobozit daruri numai printre degete, nici când a obosit. Se părea că așezarea lui Musa pe jîlțul Fulgerului avea să țină îndelung și că n-o să mai aibă sfârșit binecuvîntarea păcii! Însă totul a durat nespus de puțin, dar de ajuns ca oamenii să se amăgească cu liniștea.

În anii 1413, iulie 4, Celebi Musa a fost biruit, prins și omorât de către Mahomed-mezinul, și orcanul veacului a început să clocotească iar asupra neamurilor! Însă lovitura diplomatică a Țării Românești a folosit lumii întregi, căci popoarele au avut un pic de răgaz să se pregătească mai bine pentru alte izbitori ale valurilor istoriei. Și dacă încercarea cu Celebi Musa a prins, dacă ostile Țării Românești au ajuns să lupte tocmai la Cornul de Aur, de ce n-ar încerca Mircea voivod să

sape și altfel jilțul fiului Fulgerului? Însă Domnul a gândit adânc și în taină, căci știa că unde stă puterea, trădarea are ochi și urechi și pâra ascultă neconținut la ușă...

70

Noul plan de doborâre a fiului Fulgerului avea să se petreacă după trei ani, la 1416. Voivodul era acum cărunț bine și umerii săi drepecți odinioară se plecau spre pământ adesea. Tot mai des căuta cu ochii spre poiana înșorită de peste Olt, unde meșterii arhitecți Sârbi îi ridicaseră mănăstire și lăcaș de somn fără sfârșit, când va fi să ajungă la capătul brazdei pământeste.

Obosise Mircea voivod, stând atâta timp cu spada între fulgere? Nicidecum, căci gospodarul cel bun nu lasă unealta de lucru din mâna sa, până-l cuprinde și înșerarea și noaptea. Și dovada că n-a obosit, vom avea-o repede, când vom spune că iar și-a repezit hârlețul nevăzut spre surparea jilțului sultanilor...

S-a folosit de un vestit filosof și medic, Bedr ed-Din, reformator al islamismului și cu mare trecere în lumea închinătoare a lui Mahomed-proroc! Deci, I-a adus Mircea voivod pe Bedr ed-Din în țară și, dându-i sălaș în pădurile fremătătoare ale sudului, i-a trimis tain nemăsurat de orez, să tot înghită pilaf și să-și adune învățacei. Și și-a adunat Bedr ed-Din învățacei, ca la trei mii, și la timp copt bine, Mircea voivod i-a spus să lepede cărțile de știință și i-a pus spada în mână!

Bedr ed-Din a trecut în Bulgaria, urmat de învățacei și oști, gata să răstoarne jilțul Fulgerului, dacă sorții îi vor ține parte! Mare număr de credincioși i s-au adunat sub flamură!

Însă și Bedr ed-Din a fost înfrânt de Mahomed-mezinul și aninat în funie.

Mircea voivod va fi oftat ori se va fi aprins de mânia, aflând prăbușirea înțeleptului în pulbere.

Înainte de a-și închina flamura, în fața soliei celei definitive, avea să se mai înfrunte o dată, cu Mahomed-mezinul, la 1417.

Din nou s-a încălărat Țara Românească și din nou chimvalele au sunat peste Deliorman și Vlășia, de la Olt până la Buzău. Războiul a fost înspăimântător, amintind Rovinele de odinioară.

Curând, Mircea trecea în ogorul cel de dedesubt, cu o rană grea din luptă, dovadă și hrisovul dat de poporul său că s-a purtat bine și i se cuvine să se întindă de veci sub flamurile bătrânilor eroi.

Fulguia domol peste Argeș și bătea într-o dungă clopotul cel vestitor de furtuni. Băteau clopotele țării la unison. Gospodarul aspru a fost pus în sicriu într-un car cu boi, și dus așa, descoperit, în bătaia gerului aspru, până la Cozia, pe drumul cel vechi și mare al Câmpulungului. Plopii bătrâni, cu rădăcinile înfipite tocmai în vremea viforării popoarelor, clătinau din ramuri când trecea pe sub ei, culcat în car, gospodarul cel bine chibzuit!

Se gătiseră șirurile de plop cu flori albe de promoroacă, părând două șiruri de coloși ieșiți din adâncul puterilor pământului, și aliniați pe două rânduri, să dea ultim salut celui ce umblase treizeci și doi de ani cu vijelia în vârful spadei, cu chibzuință păstrată în chimir ca un ban, și cu simțul diplomatic ascuțit și fin ca o rază de luceafăr.

L-au culcat oamenii pământului la Cozia, după ce sfârșise de tras brazda pământului; însă Domnul Mircea avea să deschidă în neuitarea poporului său brazdă lungă cât somnul lui și cât lungul timpurilor.

IV PĂDURI ÎNFRICOȘATE

Când a venit la domnie Vlad, Țara Românească se afla în vraiste. Tâlhari și ucigași păleau trecătorii la drum. Îndrăzneală era trecerea prin codri! Cete de hoți intrau ziua mare în ograda omului și-l despoiau de tot ce are! Faima acelor ticăloși ajunsese departe, în țări străine, încât neguțătorii nu ți-ar fi venit cu mărfuri, chiar dacă i-ar fi adus pe sus sau pe pod de aur!

Vlad voivod și-a dat seama că fără asprime nu va putea pune rânduială. În tot timpul domniilor lui, s-a ciondănit bine și cu marii boieri, slăbindu-i, căci avea nevoie de o putere bine legată în fața puhoaielor! Și-a organizat oastea, încercând să pună rânduială într-o țară aflată pe mâna tâlharilor și la un pas de căderea în robie.

A poruncit îndată prinderea și cârduirea nelegiuitorilor spre ocnele de sare și spre hrubele închisorii din Târgoviște!

Așa, într-o bună zi, s-au îngrămădit în ograda închisorii o mulțime de tâlhari prinși. Niciunul nu-și da seama de ce oștenii Domnului bat pe-un deal din apropiere o pădurice de pari ascuțiți la vârful! După ce lucrul s-a sfârșit, Vlad a poruncit să se repeadă tâlharii întracolo și în pari să fie înfipti!

Răcnet de groază a trecut printre nelegiuți!

Au stat tâlharii așa, pe acel deal, trași în țeapă, până au pierit și i-au mâncat câinii și păsările!

Spaimă grozavă s-a abătut asupra tuturor tâlharilor din țară! Așa de frică le era de cazna parului, încât înfundau pădurile sau treceau hotarele, numai să nu-i prindă Vlad!

În scurt timp în Țara Românească era curat ca-n palmă.

Se istorisește din bătrâni că lucrurile de preț stăteau uitate pe ulițe și nimeni nu le ridica.

73

Odată, a ajuns la Târgoviște, cu mărfuri, un neguțător străin, tocmai de la Florența. Cum a tras la han, și-a arătat grija că va fi jefuit în timpul nopții. A și spus, către stăpânul hanului, că are la el bani grei și că strașnic de frică îi era!

Hangiul l-a încredințat că de când a venit Vlad Țepeș domn fărădelegi nu se mai întâmplă!

— Iată, a continuat hangiul, mă prind față de martori, la un rămășag... ia-ți punga și du-o la răscrucea drumurilor. Las-o acolo, și dacă nu vei găsi-o mâine dimineață unde-ai lăsat-o și cum ai pus-o, te despăgubesc cu toată avuția mea!

— Cred că glumești... a dat florentinul răspuns. Unde se poate una ca asta?

— În Țara Românească! Facem rămășag temeinic?

— Ai să pierzi averea!

— Nu, nu mi-i frică! Să chem martorii?

Hangiul a făcut semn altor neguțători din han. Au bătut palma, după năravul la rămășaguri. Era pe la căderea nopții. Florentinul și-a pus punga la răscruce. Nicio clipă n-a închis ochii. S-a tot frământat sub cergă. Hangiul, după ce a dat peste cap o bardacă de vin, s-a culcat și a

dormit liniștit.

— Să vedem acum! a spus în zori neguțătorul florentin. Mi se pare că ai pierdut averea!

— Nicidecum! Du-te, străine, și-ți ia punga de unde ai pus-o! La noi în țară stau banii pe drumuri și nu-i ridică nimeni!

Mare a fost mirarea florentinului, când și-a aflat punga la răscruce, cum o pusese!

A povestit întâmplarea și prin alte țări, și ascultătorii clătinau din capete ca la auzirea unui lucru de necrezut!

Așa, faima lui Vlad a ajuns să fie cântată și de marii poeți ai lumii!

Făcuse Vlad curățenie ca-n palmă, în apucăturile tâlhărești, dar nu avea liniște nici somn, căci trebuia să plătească tribut Turcilor!

74

Cum putea răbda o rușine ca aceea? Își da seama că dacă nu plătește, își va scula urgia asupra capului, dar a îndrăznit și a trimis Turcilor cuvânt:

— Mă, căpcâni! Dacă s-au aflat în țara mea ticăloși să vă sufle-n borș, să n-aibă liniște în mormânt! Eu, pe astfel de strămoși îi blestem! Și dacă ar învia, i-aș trage în țeapă, să mă pomenească! Mă, căpcâni! Aflați că nu vă dau nici sfaț!

Vorba asta a cutremurat scaunul sultanilor:

— Cum îndrăznești, Țepeș? Nu știi oare că te putem strivi ca pe-un vierme? Să ne dai tribut, că altfel Unde-ți stau picioarele îți va sta capul! Ai auzit?

— De auzit am auzit, dar rămân la ce-am spus: tribut nu vă mai dau.

Pe-atunci era sultan Mahomed al II-lea, cel ce cucerise cetatea Constantinopol, la 1453. **I** se spunea Mahomed Cuceritorul, după cum știut este. Avea cea mai puternică oaste, cu spahii viteji, și cu viteze bulucuri¹ pe jos. Flote vestite avea pe mări și fluvii.

Vlad Țepeș abia dacă putea strânge oameni, treizeci de mii!

Înainte de a se încurca într-o expediție de pedeapsă, Mahomed Cuceritorul a trimis la Târgoviște solie, cu vorbe domoale – că, adică,

să dea Vlad Țepeș tribut, și în pace să domnească!

Solia a venit cu Hamza-Pașa.

Vlad i-a ieșit înaintea la porțile Târgoviștei.

Is-a plecat.

L-a poftit la masă.

— Nu-i așa, Vlad, că primești cuvântul Cuceritorului? Dă-ne cuvenitele pungi, și bună pace!

— Prea bine! Hodinește-te după truda drumului, după aceea totul va fi cum e bine!

— Primește să dea bir?! se mirau oștenii și slujitorii curții, în timp ce Hamza-Pașa dormea în palat, în afara cetății se auzea o bătaie repede de maluri și topoare. S-auzeau cum sar așchiile la trunchiuri, pesemne din niște pari.

— Ce se aude așa? se întrebau în tabăra lor oștenii turci. Parcă se ascut pari...

1 Buluc – unitate militară formată din mercenari, care corespundea aproximativ efectivului unei companii.

75

— Se pregătesc în afara zidurilor mese de ospăț, pentru măriile voastre... le-a răspuns straja din turn.

— Așa ne place! au răspuns Turcii, și s-au culcat, și au dormit, cu gândul la ospățul de a doua zi.

— Ce pădure albă e aceea? a întrebat Hamza-Pașa, în zori, uitându-se pe dealul dinafară zidurilor.

— Poftim la masă! i-a răspuns Țepeș.

— La care masă?

— N-o vezi? Sub pădurea albă de pari e întinsă o masă lungă, cu bucate.

— Așa mai vii de-acasă! a dat răspuns solul Cuceritorului.

— Va să zică, totul e cum trebuie! Ai și poruncit, poate, să fie adunați banii?

— Vezi bine! Poftim la masă, că se răcesc bucatele! Hamza-Pașa a ieșit din cetate, cu bulucurile.

Cu cât se apropia de dealul cu masa întinsă, o spaimă îl răcea din

cap până-n picioare, văzând pădurea albă de pari ascuțiți la vârful...

În mijloc, se afla o țeapă mai groasă, mai înaltă...

— Pentru cine ai pregătit această pădure înfricoșată?

— Pentru niște hoți! i-a răspuns Țepeș, și la un semn al său gărzile sau și repezit!

I-au tras în țeapă, pe câte unul, iar Hamza a fost înfipt în parul cel mai gros și mai înalt, ca o căpetenie ce era!

— Poftim la masă, oșteni! și-a chemat Vlad Țepeș căpeteniile. Vom prânzi în umbra acestui codru viu! E bine, colo sus, trimis al Cuceritorului? iată răspunsul meu la cererea umilinței!

Deoparte, prăbușit în țărână, sta singurul Turc nesuit sus. Vlad Țepeș s-a întors către oșteni:

— Care din domniile voastre are hanger mai ascuțit? Ridicați acest vierme din pulbere și tăiați-i nasul și urechile!

După ce un oștean a cenătit¹ bine Turcul, de nas și urechi, iad Țepeș i-a poruncit:

— Încalecă și fugi la Țarigrad, la stăpânul tău Cuceritorul, și dă-i răspuns la cererea tributului! Lipsește din ochii măriei mele!

Turcul a fost aburcal pe cal, în chiotele oștirii. A început a se tângui și a striga „aman”, încă de pe la porțile seraiului.

1 A cenătui (a cinătui) – a tăia în bucăți, a curăța de...

77

După un astfel de răspuns, Mahomed Cuceritorul s-a izbit cu pumnii în cap! A răcnit.

Îndată s-a strâns cavaleria spahiilor!

Apoi ienicerii!

Caravanele au fost încărcate cu poveri!

Bivolii mugeau în juguri!

Seminții negre, din Arabia și Africa, seminții galbene, din Asia, s-au adunat în tabere, așteptând să iasă în fruntea lor Cuceritorul, pe cal alb!

Mahomed s-a arătat, în noaptea mâniei.

S-a rânduie în fruntea oștilor, în număr de două sute cincizeci de mii!

A poruncit flotelor din Marea Neagră să încarce hrană, și să o tot aducă în sus, pe fluviul Dunării!

Vlad a ieșit și el din cetatea Târgoviștei!

A poruncit peste țară chemarea buciului!

Țara a apucat armele!

A prins să coboare spre tabăra voivodului!

S-au adunat cam la treizeci de mii!

Au pornit spre Dunăre, la Giurgiu, pe unde năzuia să întindă Cuceritorul pod!

Dar oricât i-au săgetat din arcuri, Turcii se buluceau neîntrerupt, spre malul pământului românesc!

Văzând că nu-i poate opri, Vlad s-a gândit să se tragă spre munți, ca odinioară fiii vânturilor!

Tot ca ei, a pustiit țara în urma lui!

A otrăvit fântânile!

A dat foc semănăturilor și fânașurilor!

Mahomed îl urmărea cu îndărătnicie! Repezea mereu pâlcuri de spahii!

Vlad și pământeni ieșeau de unde nu se așteptau năvălitorii...

În tinerețea Măriei Sale, Vlad stătuse printre Turci mult! Le știa limba, portul și obiceiurile. Știa că ostile lor nu fac nicio mișcare în timp de noapte! De-aceea pândea când Mahomed își făcea tabăra de popas, și da năvală, și neîncetat îi spârcea!

1 A spârcei – a rupe în bucăți; a sfârteca, a ciopârți.

78

— Luptă ca un drac! spunea Cuceritorul. Parcă-i titirez: acum îl vezi, acum nu-l mai vezi!

Se uita cu grijă la câmpiile arse, la slăbirea vitelor, la sleirea oștilor. Dacă Vlad i-ar fi stat în față, cu puțina lui oaste, l-ar fi făcut una cu pământul și s-ar fi întors încă o dată biruitor. Dar domnul român și ostile lui nu se arătau zile întregi, făcuți parcă una cu pădurile și râpile. Rar când avangărzile turcești zăreau pâlcuri de oaste. Turcii porneau într-acolo, cu toată mânia și puterea, însă Vlad se arăta tocmai în partea dimpotrivă, călărind ca o nălucă, în frunte!

Avangărzile Cuceritorului zăreau printre brazii pădurilor fuioare de fum, și înțelegeau că acolo stau în popas oștenii Țării Românești. Porneau, împresurau locul, dar când săreau la atac răcnind „aman”, aflau doar focuri încă arzând și bălegar de cal, proaspăt...

Când se mirau mai tare de diavoleasca fugă, auzeau larmă: Vlad le și ataca ariergărzile!

Mahomed Cuceritorul turba!

Porunca mereu să i se pună la cap ștergare înmuiate în apă rece.

Începea să vadă năluci! Slăbiseră bivoli. Caii prindeau să șchiopăteze. Comandanții prindeau să murmure...

Ce fel de război era acela? îl stropșesc odată pe Vlad Țepeș, ori nu?

Ei, care biruiseră împărățiile pământului, stăteau de-atâta vreme fără să-și poată spăla iataganele de rugină, în sânge...

Parcă venise în Țara Românească să bată război cu umbrele, nu cu oamenii!

Dar ce putea face Mahomed Cuceritorul?

Într-o noapte neguroasă a poruncit căpeteniilor oprirea. Și-au întins corturile. Jur-împrejur au pus carele, ca un zid. Și șanț au săpat.

Străji călări pândeau jur-împrejurul bivuacului.

Ostenit și descurajat, Cuceritorul s-a tras singur în cortul de mătase, ridicat drept în mijlocul acelei întărituri, să doarmă și el o dată liniștit, după atâta zbucium în deșert.

79

Străjile mereu veneau și dădeau seamă căpeteniilor, spunându-le că nu se simte și nu se vede nimic. Vlad Țepeș parcă intrase în pământ, ori poate fugise cu tot cu oaste peste munți! Atâta liniște era, încât s-auzea cum rumegă bivoli și cum caii ronțăie vreascuri și buruiene arse!

Undeva în pustia nopții s-a auzit un strigăt, ori poate un țipăt tânguios de pasăre. Străjile au deslușit umbre, dar s-au liniștit, crezând că li s-a părut.

De fapt, oastea lui Vlad venea pe sub streșinile pădurii, în număr

de cincisprezece mii, toți unul și unul cutezători! Veneau încet, cu caii de căpestre, și se tot apropiau de tabăra adormită.

La un semn al voivodului, oastea a sărit pe cai, a dat chiote înspăimântătoare, pân-au ajuns la corturi! Săbiile lor lucrau în draci!

Groaza a trezit turcimea din somn!

Nu se vedea nici la un lat de mână, încât ienicerii și spahiii se tăiau între ei, se strângeau de grumaz unii pe alții, își izbeau cu sulile în cap.

Vlad, cu o ceată, își deschidea cale spre cortul cel mare al Cuceritorului! Era îmbrăcat turcește, cu șalvari și fes, și striga în limba turcească să fugă năvălitorii, căci a sosit prăpădul...

Niște care s-au aprins!

Vlad s-a repezit cu sabia asupra unui cort!

I-a sfâșiat pânza!

Când a auzit geamăt, a crezut că l-a ucis pe Mahomed! Și-a dat seama însă că pălise doar cortul unui vizir!

S-a repezit înainte, însă n-a mai apucat să ajungă la cortul Cuceritorului. Oștenii Țării Românești băteau în retragere, săreau peste movilele de morți, peste carele răsturnate, peste stârvurile bivoliilor și cămilelor.

Turcii s-au repezit înapoi spre Dunăre, lăsând armamentul, proviziile și morți câteva zeci de mii. Însuși Mahomed, spaima lumii, fugea mâncând pământul, urmărit de pâlcuri de călărime românească!

Cum a ajuns peste Dunăre, și-a făcut rânduiala în barbă și-n ostile rămase. Le-a dat tain mai gras ca de obicei și le-a poruncit să fie vesele, să cânte flautele și toate tobele tubulhanalei, ca nu cumva să-i vadă lumea plouați, să se afle că i-a stropșit1 Vlad!

1 A stropși – a zdrobi, a sfărâma, a strivi.

80

În timpul acesta, Vlad Țepeș trecea prin amare cumpene. Din pricina lucrăturilor, puse la cale chiar de fratele său de sânge, Radu, a trebuit să fugă în străine meleaguri.

Acel Radu a primit să dea tribut, spre rușinea pământului!

Cu toată cumpăna, însă, națiile vecine și depărtate au avut de

luat de la Domnul Vlad o prețioasă învățătură, că însuși Mahomed al II-lea, cel mai vestit cuceritor al acelor timpuri, a putut fi bătut și fugărit.

V

ZIMBRUL

De douăzeci și cinci de ani adormise Alexandru cel Bun, și parcă la anii morții lui, 1432, s-ar fi slobozit, pe frânghii de aur, în mormântul de la mănăstirea Bistrița, și timpul de liniște. Ca un vânt nimicitor a început a pustii Moldova. Tabere de boieri adverse, fiecare cu pretendentul ei, aduceau când ostile nobililor Unguri, când ostile șleahțicilor Poloni. Și, cu toate că domnișorii stăteau în jilț cât cioara-n par, le era destul pentru a aduce țării lacrima și suspinul, focul și prădăciunea, nesiguranța, bejenia și moartea.

Zicala: „schimbarea domnilor, bucuria nebunilor”, credem că în acele vremuri s-a născut, și nicidecum după aceea sau în timpurile dinainte! Tăieri de capete și orbiri între domni și sărăcirea pământenilor, iată semnul acelor timpuri!

Pe la scuturarea frunzelor din anii aceia de sugrumări, s-a arătat domnul Bogdan, feciorul lui Alexandru cel Bun, urmat de pământeni. A dat o bătălie la Tămășeni și la apa Siretului, biruind taberele lui Alexandrei, venit cu boieri și cu cavaleria polonă! Și la Crasna s-au izbit ostile, și Bogdan a biruit, tăria lui stând în armele multe ale pământului. Și așa, biruindu-l și pe fratele său, Petru Aron, Bogdan a intrat în Suceava, hotărât să pună rânduială în furtuni.

Aflând pământenii și neguțătorii și ostile că vine cu gânduri bune, l-au întâmpinat în lauda cântărilor de clopot.

Cum și-a pus deoparte spada și s-a așezat în jilț, Bogdan al II-lea se pregătea să dea pământului lungă vreme de liniște, să înnoade timpul slobozit pe frânghii de aur în cripta de la Bistrița, cu viitorimile.

82

Într-adevăr, primul an a fost dulca, și bun. Prin sate zumzăiau citerele¹ și trăgeau la arcuș lăutarii, la hramuri, la nunți și cumetrii, și se bea vin și se mânca pită, după atâția ani de pojaruri², foamete și lacrimi.

În toamna acelui an, pădurile dinspre miazăzi păreau catapetesme³ gigantice, zugrăvite multicolor. Așa le-a văzut Bogdan, de la fereastra cetății, înainte de a coborî în curți, unde-l așteptau în pâlc călăreți buni, împreună cu Ștefan domnișorul.

Curând au ieșit toți, pe sub turnul mare, pe podul lăsat deodată peste șanțul împrejmuitor, și abia când au ajuns pe câmpul Tișăuțului, la o bătaie de arbaletă⁴, au frânat nerăbdarea cailor, să se uite mai bine la frumusețea zilei de toamnă.

La dreapta, departe, departe, abia se zărea Rarăul, ca o mărgică în seninul limpede. Drept înaintea lor, peste păduri, se zărea dealul Oadeciului, ca un uriaș, iar apa Sucevii curgea veselă și albastră, serpuind printre luncile desfrunzite.

Lăsându-se în vraja acelei clipe de contemplare, atât Bogdan cât și feciorul său zâmbeau soarelui călduț și bun, și zâmbeau cu încredere spre tainele nopții viitorului.

Prin mintea calmului și bătrânului voivod se perindau trecute întâmplări și bătălii grele, și era mulțumit că-și purtase fiul și și-l școlise la aspra școală a selecției, căci ce învățătură putea fi în acel veac, mai bună, decât trăirea deplină, decât mișcarea între bubuiturile pușcelor și trecerea cu grumazul printre sulite, spade și halebarde...

Feciorul lui, Ștefan, se dovedise curajos și tare în cumpănă și la Tămășeni și la Crasna, învățând de la părintele său că prima armă a Moldovei e folosirea stihiei⁵ pădurilor, unde cavaleriile bine rânduite se încurcă, se amestecă întraolaltă la strâmtime, încât le poți căsăpi în voie, în sunetul cornurilor de năvală...

1 Citeră – instrument muzical format dintr-o cutie de rezonanță cu coarde de metal care vibrează la atingerea cu o lamă de os sau de metal.

2 Pojar – foc mare, incendiu.

3 Catapeteasmă – perete despărțitor între altar și restul bisericii.

4 Arbaletă – armă de aruncat săgeți, asemănătoare unui arc, folosită în trecut.

5 Stihie – pustietate, singurătate, sălbăticie.

De câte ori era cât pe ce să-l prindă pe feciorel niște cavaleri Poloni, îmbrăcați în fier, însă el a trecut printre dâșzii ca năluca și s-a întors în duium, cu un pâlc de pământeni cu coase, și când picioarele cailor au fost cosite, cavalerii s-au prăbușit sub greutatea fierului de pe ei ca niște turnuri.

Deși aflat în anii mânzului, Ștefan căpătase pe obraz brăzdături, și era musculos și cu palmele asprite de purtătura armelor. Se putea spune că nu avusese copilărie, căci din joaca de-a Tătarii trecuse de-a dreptul în vijeliile adevărate, în experiența riscului vieții; se pomenise cu arcul de joacă între îngrozitoare și necruțătoarele arme adevărate.

Și din pricina asta, Bogdan voivod dorea numai ani de liniște, să se poată bucura feciorul său de ce n-a avut el, să se poată bucura de tinerețe, acest plai unic, care o dată pierdut, nu-l mai poți zări decât cu regret, la alții...

Acum, Bogdan se ducea la nunta din Reuseni, mânat de două pricini: întâi, să nu-l supere pe Boldur Udeștean, prea-bogatul boier, care avea din partea lui Alexandru cel Bun *privileghiumsau urie? cu tot venitul*, adică era domn și stăpân pe moșia lui, fără drept de amestec din partea nimănui; și pricina cealaltă, care-l hotărâse să coboare din jilțul grijilor, era dorința de a-l duce pe Ștefan să petreacă împreună cu coconi și domnițe, căci dacă nu va petrece acum, în anii petrecerilor, ce fel de om tare va fi, când va fi să ia în mâini schiptrul vijeliilor?

Pâlcul de călăreți rămăsese mai în urmă.

Ștefan a zâmbit spre tatăl său, întrebându-l ce acoperișuri se zăresc înaintea, departe...

Bogdan voivod i-a răspuns blând, că se văd sălașurile robilor tătari din Bosanci și că acest sat mare e al lui Boldur Udeștean, cel mai cuprins boier miluit cu *privileghium*, stăpân pe toată valea Sucevii, până la confluența cu Șiretul.

Și fiindcă feciorelul a stăruit, punându-i alte întrebări, Bogdan voivod s-a uitat la soare, să vadă cât mai are până la

1 Privileghium (privilegiu) – drept, favoare; act prin care se acordă un drept.

2 Uric – act de proprietate veșnică sau de donație acordat cuiva în trecut.

84

scăpătate; și prinzând a grăi, perinda prin fața fiului său imaginea rânduielilor Moldovei.

Așa erau rânduielile din cel mai îndepărtat veac, ca voivodul să fie stăpân pe tot pământul țării și pe toate avuțiile, de la față și de sub pământ; și era stăpân peste ape și avuția lor; și iată de ce se înghesuiau la vremea aceea de vifor pretendenții, căci nu veneau la masă goală sărmană, ci la hram¹ lung cât țara și cât durata domniei! Însă voivod Bogdan n-avea să aibă masă întinsă, căci moștenise vremuri strâmte. Gropnițele uriașe din târgurile domniei erau goale, căci nu se strânsese de mult birul găletăritului; și acele depozite ale Domnului erau goale, și ploua în ele, iar pietroaiele de acoperire erau cuprinse încet-încet de rădăcini și ierburi. De mult, deci, șirurile lungi de care cu coviltir nu mai aduceau grâul cuvenit domniei prin dare; după cum, de mult nu se strânsese vama de pe oi și nici vinăriciul, adică darea pe vin; nici albinăritul...

Degeaba s-ar fi dus globnicii prin sate, să dea mare strigare cnejilor, să adune birurile către Domn; căci vremurile nu îngăduiseră omului să are și grâului să se coacă! La fel, nici fânarii n-aveau de ce să ia cnejii satelor de grumaji, căci prin fânul țării trecuseră cavaleriile străine și para focului.

Nici cu dările în bani nu stătea bine în vremea aceea, așa încât haznaua² domnească era mai mult goală decât plină, și nici de la vămi nu se putea strânge nimic, căci și vămile se stricaseră, drumurile de comerț căzuseră pradă neliniștii, focului și hoților.

Iată, de pildă, la un pas, vama de la Tișăuți... Podul umblător stătea repezit de ape, de partea cealaltă, iar peste casa vămii cârâiau ciorile și se scuturau frunzele arborilor bătrâni. Și așa erau toate vămile țării Moldovei; și de mult nu se arătaseră nici carele Liovenilor dinspre Nord, nici ale Brașovenilor dinspre Soare-Apune, căci nimeni nu putea da încredințarea neguțătorilor că se vor întoarce cu viață și cu bani.

1 Hram – praznic, masă festivă care se obișnuiește în ziua de sărbătoare al cărei nume îl poartă o biserică.

2 Hazna – vistierie.

85

Însă Bogdan voivod avea planuri mari și îndrăznețe, să tocmească la loc ce stricaseră anii crânceni, tot ce rânduise cu chibzuință și blândețe tatăl său, Alexandru cel Bun-bătrânul... Curând, încă înainte de căderea iernii, va rându-i țara, așa fel ca toți să fie la locul și la rostul lor! Va chema pământenii la lucru la cetăți, cu carele și cu brațele, și va statornici legea și datoria posadelor, adică paza cetăților și fruntariilor. Deocamdată, toate erau paragină, și Bogdan nu putea și nu voia să piardă de la sine dragostea pământenilor, cerându-le munci și biruri peste putere.

Adevărat este că voivodul era stăpânul întregului pământ, dar dacă se socotea bine, prea puțin era al său, și acest adevăr îl rodea cumplit! La vremea aceea, pământul Moldovei era împărțit în zeci de țări de sine stătătoare, moșiile celor cu *privilegium sau uric cu tot venitul*! Fiecare privilegiat era stăpân deplin asupra averii și oamenilor din cuprinsul zecilor de sate, fiecare își avea și judecători, și strângători ai dărilor, și oști, și chiar curți împrejmuite cu zid și turnuri de apărare. Se putea deci bizui Bogdan pe o putere aflată aproape total în mână străină? Să fi îndrăznit oamenii domniei să intre în hotarele celor cu uric! Să fi îndrăznit să întrebe măcar cum stau oamenii pe-acolo cu împărțirea dreptății și osândelor! Judecătorii domnești se puteau amesteca doar când era vorba de moarte de om sau răpire de fată fecioară; încolo, privilegiatul hotăra uneori până la luarea capului! Și chiar când moarte de om se întâmpla, veneau împlinatorii Domnului să ia *dușegubina*, și asta se întâmpla doar din an în Paști, și atunci oamenii voivodului ieșeau din hotarele privilegiaților jigniți și uneori fugăriți cu câinii. Putea crește bunăstarea Moldovei, așa împărțită în atâtea puteri de sine stătătoare?

Chiar și târgurile erau menite căderii în ruină, căci meșteșugurile se opriseră, în niște vremuri tulburi ca acele! Dar, la drept grăind, privilegiații n-aveau nevoie de propășirea

meșteșugurilor de la târguri, căci aveau tot ce le trebuie în cuprinsul curților și moșiilor! Robii le făureau lucrurile mai grele, din aramă și fier, le durau chiar și arme, și unelte, și care de povară, și vase de lut, și era vai și amar de cel ce ar fi scornit o unealtă nouă și ar fi vândut taina ei unui privilegiat străin... Se

86

vedeau și la Țara Moldovei robi cu mâinile tăiate sau cu ochii scoși, sau cu limbile smulse, să nu mai” poată trece taina dincolo de zidurile înconjurătoare.

În ce privește lucrul pământenilor, ei își durau singuri tot ce le trebuia, de la resteie¹ până la înaltele și înfloritele arcade ale porților, de la lingura din lemn moale de paltin până la leagănul pruncilor.

Aceasta fiind starea adevărului, neînflorirea târgurilor părea firească, după cum firească părea și rămânerea Moldovei în urmă, atât de departe de noile descoperiri de tot felul ale timpului. Moșiile privilegiaților erau ca niște inimi pulsând singure, însă Bogdan voivod, ca om al veacului său plin de noutăți și frământări, își da seama că așa nu era bine! E drept că în schimbul stării lor, privilegiații erau datori să răspundă chemării domnești, să vină cu satele la vifor, dar, de cele mai multe ori, treceau în oastea vrăjmașului cu toată puterea lor de arme!

Și tot ca om luminat al veacului, Bogdan da fiului său seamă despre starea adevărului, ca să știe, căci zilele omului sunt trecătoare! Fratele său, Petru Aron, se afla în Polonia, cu o ceată de privilegiați, și putea veni oricând cu război, și asta-l rodea la inimă pe Bogdan și acum, în timp ce grăia și frunzele din arbori cădeau în amurgul prelung asupra-le.

Chiar și Boldur Udeștean, către a cărui așezare călătoreau, trăgea cu ochiul spre Polonia, așteptându-l pe Petru Aron în taină. Bogdan voivod știa acest lucru. A căzut în gânduri și-n presimțiri negre! S-a uitat cu milă la feciorul său, întrebându-se ce se va face în zilele lui dacă rămâne singur, atât de tânăr...

Și pentru că feciorul i-a răspuns zâmbetului cu ochii lui albaștri și limpezi plini de dorul de a asculta mai departe cuvântul de învățătură, Bogdan voivod a prins iar să grăiască, blând ca amurgul și

picurarea frunzelor.

I-a arătat cum, încă din bătrânii cei vechi, Dragoș și Bogdan, starea Țării Moldovei alta era. Tari au fost cândva ostile cu vatamanii²; și cu lucrul și împărțeala în devălmășie³; însă rânduiala asta s-a stricat demult, demult... nimeni nu-și mai aduce aminte când.

1 Restei – bară în formă de cerc, făcută din fier sau lemn, cu care se închid laturile unui jug, fixând grumazul animalului.

2 Vataman (hatman) – comandant de oști (în orânduire feudală)

3 Devălmășie – stăpânirea sau folosirea în comun a pământurilor satului.

87

Dar la drept vorbind, oare nu tot privilegiații au cuprins obștile și le-au dat neființei? Stând strâmb și judecând drept, așa era; căci, dacă fericiții boieri au primit de la vechii voievozi *uric cu tot venitul*, pentru o obște, fericiții privilegiați au distrus-o, călcând în picioare drepturi și obiceiuri vechi! Pământenii, stăpâni de-a valma, au fost osândiți încet, încet, să plătească stăpânului biruri grele și dijme¹, încât binefacerile vieții obștești doar cu numele au rămas.

Grelele osânde și angarale hotărau oamenii să-și părăsească vatra satului, cu mormintele părinților, și să fugă în locuri cu rânduiești mai blânde sau de-a dreptul la tâlhărit, în codri!

Crăpa inima privilegiaților, după cât mai multe brațe omenești.

Uneori își chemau pâlcurile de oaste în poruncă!

Se repezeau spre obști libere sau spre câmpiile altor privilegiați.

Le răpeau oamenii!

Mai fericiți erau, cândva, pământenii dăruți de domn privilegiaților, odată cu pământurile, căci erau totuși stăpâni și dădeau numai dajdie² din rod!

Vai și-amar era, însă, de cei ce nu puteau plăti! Trebuiau să se vândă!

În ani grei, ca cei ce-i parcurgem, Moldova cunoscuse foametea.

Și nouri de lăcuste se arătaseră! Mâncaseră până și spinii! Și, totuși, la vremea războiului, dajdiile trebuiau plătite!

Cum nu se poate scoate apă din pulberea fierbinte a drumului,

tot așa nu se puteau storce bani din punga pământenilor moldoveni! Și, atunci era vai și amar de pielea bietului om sărman!

Dacă nu se arunca spre libertatea codrilor, trebuia să se înfățișeze plecat, la treptele privilegiatului, împreună cu ai săi, arătând că de bunăvoie se vând!

Câteodată, când se trezeau privilegiații, dimineața, sameșii³ le aduceau știre că satele sunt pustii de oameni; și dacă se uită bine, departe în zare, măriile lor mai pot desluși pulberile exodurilor...

1 Dijmă – dare care reprezenta a zecea parte din produsele principale, zeciuală.

2 Dajdie – dare, bir.

3 Sameș – administrator sau logofăt de moșie; strângător de biruri.

88

Încet-încet, plaiurile libere au fost călcate de laba neîndurătoare; încât, mândrul om liber pe ogorul său; mândrul om liber, săvârșitor de fapte de arme cu vitejia paraleului, plătea până și zeciuală din găini!

Primăvara, când ciocârlia se ridică și-și rotea prâsnelul de aur pe firmamentul Moldovei, mândrul om liber o privea din pridvorul său; și după ce o saluta și-i mulțumea, înșfăca plugul și ieșea la câmp, însetat de soare și zile bune! Și deodată, cum se apropia de glia aburinda, se freca pe la ochi și stupea¹ de mirare, ca într-o vrajă drăcească! Oare cine îndrăznise să-i cuprindă glia și să i-o are? Până să se dumirească, veneau credincioșii privilegiatului și-i porunceau să-și vadă de drum, să se supună și să se socotească dijmaș, căci altfel rău fi-va!

Cuvântul înțelept, că „până la Dumnezeu, sfinții îți scot ochii”, și pe vremea aceea s-a născut, căci cine putea ajunge la treptele Domnului, să se plângă? Domnul era departe, și atât de sus, iar privilegiații, la un pas; și vrând-nevrând omul trebuia să pună pace cu ei și dijmaș să fie!

Bogdan voivod nu putea suferi nedreptatea. Știa că dedesubtul liniștii aparente, dedesubtul frumoaselor priveliști de toamnă, poporul

moldovean gema sub laba nemilostivă!

În ce privește uneltele țării, erau în urma timpului și ele; și văzuse Bogdan cu ochii lui, în Țara Românească de peste munți, fiare de plug noi și mari, care scurmă glia până-n măduvă; însă Țara Moldovei n-avea parte de ele! Să cheme neguțătorii sau fierarii de-acolo, să aducă unelte noi, peste puțină îi era, în starea de sărăcie și neliniște! Dacă va fi să fie, dacă va putea da țării pacea lungă, lungă, va” încheia cu Brașovenii și cu Liovenii înțelegeri în regulă, ca pe timpul tatălui său, și altele vor fi brăzdarele Moldovei... Deocamdată, oamenii folosesc scurmătura de lemn, care abia zgârie ogorul, și mulți s-au întors la metoda și mai rudimentară, a plugului de foc!

Încă de cu primăvară, cum crivățul prindea a se alina, pământenii urcau în codri, și-i aprindeau, și-i ardeau, și-i

1 A stupi – a scuipa.

89

curățau, astfel dobândind câte-o palmă de loc pentru semănătură! Și cum strângeau holda, toamna, lăsau locul părăginirii; iar în primăvara următoare, intrau iar în codri cu plugul focului, dobândind altă palmă de pământ; cea veche fiind lăsată navalei spinilor și lăstarilor.

Cunoască oricine că așa nu putea fi pâine bună și destulă pe masa nimănui! De aceea, dacă va fi să fie, și-n latura asta va fi făcută rânduială deplină; și bogățiile vor crește; omul pământean va avea cât îi trebuie; și va avea de unde da și domniei; și privilegiaților; și egumenilor, dijma din secara cu spic cât vrabia...

Altă binefacere, întreruptă de vifor și de chiorârile și sugrumările dintre domni, era rânduială atât de bună a sloboziilor! Slobod să fie omul pământean să se ducă în ținutul marilor păduri, și dacă vrea să aibă glie multă, să asude la deștelenire, să descopere în fața soarelui întinderi, să fure codrului și pustiei vetre de sate noi, eleștee și pășuni și tot ce aduce folos omului și vitelor sale!

Deocamdată, vechile slobozii, întemeiate încă înainte de Alexandru și întărite de el cu documente de scuteală, zac sub laba privilegiaților, pământenii fiind supuși cu sila... Și dacă acesta era

adevărul, cărui om îi mai ardea să urce la codru, să se ia la trântă cu sălbăticia semeată a stejarului?

Cum bine se vedea, totul era vraiste, ca după trecerea unui vânt năprasnic!

Uneltele, care au mânat omenirea înainte, de Moldova nu se puteau apropia! Lipsa îndelungată a unei mâini bune de gospodar, pretutindeni își vădea prezența, și ar fi destul dacă s-ar aminti și de starea vâmlor!

Iată, de pildă, sărmanul dijmaș! După ce și-a dat partea privilegiatului sau egumenului, i-a rămas și lui atât cât să-și ducă zilele până la anul! O parte din grâu o va duce la târg, să ia în schimb pălării brașovenești pentru băieți, atât de rare și scumpe de la stricarea rânduielilor... Va cumpăra și un opai (1, poate și câteva cuie... Apoi, se va întoarce acasă, în carul tras de

1 Opaiț – lampă mică, care luminează cu ajutorul unui fitil introdus în seu, untură sau ulei.

90

vițuțele plăvane, și femeia va face gură, că ei nu i-a cumpărat nimic; dar, lasă... oare nu știe ea lucra totul, cu mâna ei, în casă? Va toarce lâna, tunsă de pe cele câteva mioare, și în loc să țese bărbatului cioareci¹ de pănură², își va face ei o catrință³ frumoasă! Va colora lâna în fel și chip, și cu zeamă de arin, și cu zeamă de laptele câinelui, și cu alte buruieni numai de ea știute, încât catrință ei va avea toate nuanțele curcubeului... Ce-i trebuie gospodinei noutăți, când vătalele și suveica abia așteaptă?

Toate ca toate, dar de sărbători trebuie pe masa omului o pâine albă, și deci grâul rămas pentru gură trebuie măcinat!

Și astfel, pământeanul pune în car trei-patru saci și, hăis-bouleni, spre moara privilegiatului sau mănăstirii! Înainte de a porni, trage o suduitură zdravănă, căci o grijă întunecată nu-i dă pace: câtă vamă i se va lua la moară? Vameș va fi fiind oare tot tâlharul de călugăr bărbos, sau tot lacomul acela cu bot ascuțit de vulpe, credinciosul privilegiatului?

Însă, până să ajungă la târguiala cu tâlharii de la moară, are de

trecut prin alte vămi!

Credem că pe-atunci au scornit oamenii chinurile cu cele șapte vămi ale văzduhului!

Cei trei saci vor fi vămuiți până la moară de că era ori, întâi, la podul umblător de peste râu! Cu toate că încărcătura e ușoară și carul poate trece prin vad, vameșul de la pod va lua vamă, încât prea puțin va rămâne pentru bietul om, după ce-l vor vămui și credinciosul privilegiatului și bărbosul cu comanac⁴.

Aceste amănunte le știa prea bine Bogdan voivod; și le mărturisea feciorelului său, să știe... Vama trebuia să se dea, însă pe cinste și dreptate; și nu să fie omul de șapte ori jupuit! Și-n această privință trebuie făcută regulă, căci numai frumos nu-i șade cuiva să poată îndrepta un rău și totuși să stea cu mâinile cruciș!

Feciorelul își întipărea totul în memoria proaspătă ca fagurul, pentru o zi când va fi să ia în mâini schiptrul vânturilor.

O, câte greutatea avea înaintea sa Bogdan, părintele feciorelului! i-ar fi trebuit ani o mie să îndrepte tot ce stricaseră răii și lăcomii, tot ce încurcaseră vânturile într-un sfert de veac de zbucium!

1 Cioareci – pantaloni țărănești, strânși pe picior.

2 Pănură – aba, țesătură groasă.

3 Catrință – îmbrăcămintă tradițională, specifică portului femeilor române, bogat împodobită, care servește ca fustă sau ca șorț.

4 Comanac – acoperământ al capului, de formă cilindrică, din lână sau pâslă, purtat odinioară de bărbați.

91

Cu silă s-a uitat calmul voivod, și la apus, și în urmă la miazănoapte, căci și Ungurul și Leahul cereau să le fie vasal! Ca mijloc de amenințare, Leahul îl ținea pe Petru Aron, rivalul și fratele său, gata oricând să-l repeadă la Suceava! Iar înainte, departe, se zărea tot mai bine, la geana Mării și Dunării, iataganul curbat al Turcului.

Pentru Bogdan, învățătura era lămurită bine, iar feciorelul abia o deslușea; să nu ai a face cu doi dușmani deodată! Fă ce poți, și pe unul încurcă-l și ține-l cu botul pe labe, până ce pe celălalt îl stropșești¹ și-l amesteci cu țărâna!

Iar de va fi să fie vreun rău în țară, feciorelul să treacă în Țara Românească de peste munți, la domnul Ioan de la Hunedoara; sau în cealaltă Țară Românească, la Vlad Țepeș...

Asta, numai dacă Bogdan voivod va pieri, în luptă dreaptă sau de sabie hicleană²!

Dedesubtul pământenilor, m și mai adânc întuneric, viețuiau robii, mai cu seamă Tătarii și Țiganii, și-și treceau starea din tată-n fiu și din neam în neam. Unii Tătari erau prinși în războaie și aduși spre „a munci gliile Domnului și privilegiaților, dacă nu erau trecuți prin ascuțișul sabiei încă pe câmpiile înfrângerii.

Însă, din timp în timp, domnii porneau și singuri războaieam potrive vecinilor, aducând pe moșii mulțimi în funii, așa cum în veacuri mai apropiate se furau cârduri de vite!

Dar, întorcându-ne la robi, trebuie să mărturisim că dacă un rob lua de soață o femeie liberă, îi puneă și ei pe tâmple cununa robiei, odată cu cununa de nuntă! Dacă roaba lua de soț un bărbat liber, prin însurătoare devenea rob și el.

Voivozii erau stăpâni peste toți robii din întinsul țării; se aflau la cămările diecilor³ catastife anume, unde toți erau scriși cu numele lor, cu îndeletnicirea și locul unde se află. Din vreme-n vreme, voivozii miluiau privilegiații, dăruindu-le robi și roabe, iar dacă cumva globnicii prindeau robi fără stăpân, îndatorați erau să-i aducă la cămările domniei, să fie scriși la catastif! Și dacă, ferească cerul! un privilegiat sau un om al său, sau un călugăr, ucidea vreun rob de la vreo curte străină, era osândit nu să ispășească pentru moarte de om, ci rob în loc să dea!

1 A stropși – a zdrobi, a sfărâma în picioare, a strivi.

2 Hiclean – viclean, trădător.

3 Diec (diac) – scriitor și slujbaș al vistieriei în țările române, grămătic.

92

8

Când a ajuns cu istorisirea aici, Bogdan voivod s-a oprit, căci tocmai se auzeau între acoperișurile Bosancilor izbituri de baros.

Peste câteva clipe, Ștefan, feciorelul Domnului, vedea în făurăriile lui Boldur Udeștean robi dezbrăcați pân' la jumătate, bătând fierul și transformându-l în lacăte și clești, în cuțite, în căldări și tingiri; și băteau ciocanele în ritm sacadat; scânteile roiau ca bondarii în lumina din ce în ce mai scăzută a amurgului. Dar strașnic avea să se minuneze feciorelul, deslușind în alte făurarii meșteri subțiind fierul și modelându-l în săbii și halebarde, în scări pentru să-i, în zăbale, topoare și buzdugane...

Înainte, departe, departe, deasupra pădurilor, la răsărit, scânteia în soarele scăpătând o turlă, și atât Bogdan cât și feciorelul său și-au întors privirile într-acolo. Cum era pace desăvârșită, ei au stat să asculte freamătul liniștii înserării. Oștenii din pâlc s-au oprit și ei.

Stins s-a auzit, undeva în codri, tocmai sub dealul Udeștilor, mugetul zimbrului. Era ca un oftat ori ca o picurare de frunză. Și când mugetul s-a auzit iar, ceva mai tare, poate ca un foșnet de undă, Bogdan a oftat; feciorelul s-a semețit spre tăcerile dominate de păduri.

Au pornit mai departe, privind turla mănăstirii de la Vorona.

Așa a aflat Ștefan că mănăstirile erau o putere negrăit de mare, căci stăpâneau moșii nesfârșite, din daniile domnești sau luate cu hapca; așa a aflat de nesfârșitul număr de robi mănăstirești, de morile mănăstirilor, de iazurile întinse; și de dreptul egumenilor de a judeca uneori chiar și moartea de om și de a da osânde pân' la tăierea capului... Pământenii erau dăruiți mănăstirilor, odată cu pământurile și satele; și deseori se întâmplau certuri și sfadă mare când cereau dreptul de strămutare spre târâmuri mai libere...

Averi uriașe strângeau egumenii și din rodul câmpiilor; și din albinărit; și din iazurile cu pește; încât și mănăstirile erau ca niște țări de sine stătătoare... Și mai aveau mănăstirile mori

93

multe pe ape; și pământenii erau îndatorați să macine numai la morile lor, dând legiuită vamă.

Ascultând feciorelul cuvântul părintelui său, se întreba de mult în sine un lucru grozav și chinuitor – se întreba, și pe sfânta dreptate! dacă averea Moldovei era împărțită în atâtea părți, în ce sta puterea

voivodului? Cum putea face față întreținerii oștilor, cumpărării de arme și mai ales vrăjmașilor din afară, dacă nu ținea sub schiptrul său tot ce alcătuia puterea?

Întrebarea prindea forme nelămurite în mintea lui ageră, dar atât de tânără; însă n-a avut nevoie să-și chinuiască fruntea, căci Bogdan voivod și-a reînceput cuvântul, după ce s-a uitat în urmă, la pâlcul de oaste...

A mărturisit fiului său, ca o împărtășanie supremă a acelor ceasuri, că ținta cea mare a vieții sale va fi tocmai lupta pentru strângerea puterii sub schiptru unic!

Cel mai mare vrăjmaș al lumii și-a arătat turbanul în zarea Moldovei! Și, apoi, unele curți și cetăți dăruite cu *uric cu tot venitul*, au fost cuiburi de șerpi unde s-a clocit veninul urâciunii și hicleniei, unde s-au hotărât ivirea pretendenților veniți cu sânge și lacrimi peste țară... La astfel de privilegiați au stat pe rând domnișorii care s-au sugrumat și și-au scos ochii, un sfert de veac în capăt, iar Petru Aron stă la pândă în Pocuția, înconjurat de privilegiați hicleniți!

O ură neagră ca întunericul a încruntat fața voivodului; dar s-a stăpâniț, să nu-ștrice inima feciorelului și să nu bage de seamă pâlcui. În afară de asta, trebuia stăpânire de sine și răbdare îndelungă, după exemplul morilor încet ale timpului, care macină munții și întind pe aria trufiei lor aria mărilor; și usucă tot cu aceeași încetineală mările, cum ar usca lacrimile sau rouă câmpului.

Destul că feciorelul a înregistrat bine în adâncul memoriei tinere spusele părintelui, și a văzut în adâncul vorbelor tot ce trebuia! A mai înțeles că puterea Moldovei stă jos de tot, unde freamătă mulțimile; adevăr văzut la Crasna, când au venit în ajutorul Domnului ostile pământului, dărâmând ca pe niște turnuri fala cavaleriei polone! A înțeles că tatăl său este om drept și nefericit; și în candoarea vârstei lui, feciorelul credea că-i poate

șterge nourul de pe frunte cu o sărutare!, Aflase cât de cât din rânduielile țării Moldovei, și multe din cele auzite l-au mișcat, i-au pus inima în ritm mai repede, mai ales auzind despre nedreptăți. Multe

l-au revoltat pe feciorelul Domnului; și inima lui proaspătă ca dimineța se înnoua, dându-și seama că tatăl său domnește pe-un puhoi adormit.

10

Cum trecuseră de satul Bosancilor, și cum au urcat dealul la Luncușoara, amândoi s-au uitat în urmă, și printre culorile toamnei se zăreau turnurile cetății luminate ca de-un pojar. Se distingeau clopotele Sucevii, ca suspinele. Sau, poate, erau numai zimbrii în adâncul pădurilor udeștene, boncăluind la apele singurățăților; și le răspundeau alți zimbri, din pădurile veacurilor.

Destul că, privind pojarul de pe turnuri și ascultând, Bogdan voivod a oftat.

Feciorelul s-a îngălbenit.

Și unul și altul simțeau nelămurit că fac un drum primejdios!

De ce oare?

Niciunul, nici altul n-ar fi putut spune, însă teribilul simțământ le-a crescut când au zărit Reusenii, cu cetățuia lui Boldur.

Zidul împrejmuitor avea creneluri, iar în turnul de deasupra porții se vedea straja în zale și cu halebardă.

A răsunat un corn.

Înăuntrul s-a auzit freamăt scurt.

Abia când a văzut că poarta nu se deschide îndată, și că e lăsat să aștepte, Bogdan voivod a simțit fulgerul jignirii; dar s-a stăpânit.

Feciorelu! și-a dus mâna la jungher.

Însă poarta s-a deschis.

Se auzeau glasuri de oșteni, grăind și dând porunci, pe nemție.

Înalt, pietros, bărbos și trufaș, boier Boldur s-a înfățișat cu pas calm.

S-a descoperit încet.

N-a îngenuncheat.

95

Numai s-a înclinat puțin, poftind oaspeților bună venire și făgăduindu-le, după legea vasalității, *consilium et auxilium*1...

Apoi, după ce pâlcul de oaste a intrat, porțile s-au închis.

Lăutarii au prins a cânta.

Bogdan și feciorelul s-au așezat la masa mare, între boierii bătrâni.

Erau și coconi la masă.

Și domnițe.

S-au sculat și au închinat, boier Boldur numai prefăcându; se că repede oala cu vin spre gură!

Însă și Bogdan așijderea făcea, deși boier Boldur luase băutura de credință, jurând pentru a zecea oară că-i gata oricând să dea Domnului cuvenitul *consilium et auxilium*!

— Tătuță, nu-i da încredere! îi venea feciorelului să țipe, dar ochii lui Bogdan zâmbeau spre el:

— N-ai teamă, feciorel!

Deodată un vânt mare a izbit ferestrele! Peste o clipă, răpăia furtuna de toamnă. Lumânările au clipit speriate în sfeșnice și-n ulcioare. Una câte una, s-au stins.

Afară se petrecea un vălmășag!

Pumni grei băteau în uși!

Într-o clipită, s-a arătat un oștean de-al voivodului!

Horcăia, arătând cu mâna afară.

A izbutit să geamă:

— A venit Petru Aron...

S-a auzit hohotul de râs al lui Boldur.

Ușile s-au năruit.

Petru Aron s-a arătat în prag.

S-a repezit spre Bogdan.

L-a lovit cu sabia în grumaz.

A țâșnit sângele, stropind bucatele, coconii și domnițele.

— Pe fratele tău! a răcnit careva.

— Da, chiar pe fratele meu! Unde se află Ștefan, fiul fratelui?

Totul s-a petrecut într-o clipă. Săbii și scuturi l-au apărat pe Ștefan, la furișarea afară.

Cu capiul gol, prin ploaia repede, el urca Dealul Crame, spre codru, îl urma doar un om, un pământean necunoscut, îl apucase de

mână.

Consilium et auxilium (lat.) – sfat și ajutor.

97

— Spre Transilvania, domnișorule! a spus o singură dată și în urmă răsunau cornurile și nechezau caii vrăjmașilor.

Nu s-au îndepărtat prea mult.

S-au oprit într-o singurătate neagră, la câteva bătai de arbaletă.

S-au zărit facile, dar s-au pierdut toate și repede, în alte direcții.

Ștefan sta în coliba de crengi a pământeanului. Se uita în umbrele codrului. Cum ploaia contenise și lumina luna, deslușea exodul fiarelor speriate. Țâșneau cârdușii de căprioare, sărind peste pârâu în salturi arcuite. Le împingeau din urmă cerbii cu coarnele rămuroase.

Pământul s-a hurducat ușor, când au prins a năvăli spre râpi zimbrii în cârd compact. Mugeau, și parcă-și urmăreau rostogolirea hohotitoare a boncălurilor.

Apoi, pământeanul a răs spre fugăr, încredințându-l că oricât va fi în seama stihilor, să n-aibă teamă! l-a pus pe umăr sumanul său mirosind a fum; și l-a petrecut spre apa Moldovei și spre Bistrița; iar când s-au zărit străji la brazda Țării Românești de peste munți, a urat copilului orfan și nefericit drum bun!

Așa a început feciorelul Ștefan pribegia lungă de șapte ani.

A trecut brazda Țării Românești de peste munții, ducând cu sine imaginea îngrozitoare a morții tatălui și hotărârea de a se răzbuna, oricum și oricâtă vreme ar trebui să treacă!

Știa însă din învățăturile proaspete ale tătâne-su că nimic nu se înfăptuiește din senin și vânt, ci prin răbdare, cumpăt și organizare. Trebuia să se înfrângă, să muncească din răspușeri, să se pregătească răbdător și tăcut pentru ceasul cel bun al viitorului, îl învățase părintele său că răbdarea macină munții și usucă mările, și cu acest exemplu feciorelul a trecut brazda, către castelul de la Hunedoara, unde mai fusese odată împreună cu tatăl său.

11

Dacă n-ar fi fost și alți eroi împotrivișii puhoiului otoman, Ioan

de la Hunedoara, Domnul Țării Românești de peste munți, ar fi putut să umple cu umerii lui acel timp, tot!

98

După cum știut este, tatăl său, Voiaj Românul, fost-a și el viteaz mare al vremurilor sale; și pentru faptele de vitejie săvârșite răsplătit fost-a, dăruindu-i-se domeniul Hunedoarei.

Ioan, marele viteaz de mai târziu, a fost întâi luptător în armatele ducelui de Milano. Intrând în slujba Ungariei, i s-au dat și lui multe stăpâniri în Banat. A fost și ban de Severin, și voivod al Transilvaniei, și regent al Ungariei. Armata lui, atât de vestită prin vitejii, era alcătuită în primul rând din țărani și mici nobili.

Însă, înainte de a trece la faptele lui de arme, se cuvine să ascultăm și o legendă, căci mare încântare și mare bucurie sunt ele! Le-am putea numi, grăind pe sfânta dreptate, sare a bucatelor și izvor în pustie!

Iată, deci, ce se spune despre sămânța Corvinilor: Pe când era mic, Ioan se juca odată cu un inel! Și pe când se juca el așa, se spune că s-ar fi repezit un corb și i-ar fi luat inelul, urcându-se în văzduh. Și se spune că așa s-a născut numele „Corvin”, dat mării familiei a viteazului, adică după corbul acela. Și se spune că cei ce au văzut cum a răpit fiara văzduhului inelul au citit în întâmplare un semn că fiul lui Voicu va fi în zilele lui om mare și vestit, spre norocul pământenilor transilvani!

Într-o zi, demult, demult, au sunat la creneluri cornurile de la Hunedoara, vestind un alai din miazănoapte, Ioan voivod a binevoit să-și arate fața la soare și să surâdă. Îi veneau de departe, de la Moldova, în ospeție, un crai și-un crăișor.

Când a sunat din cornuri pâlcul Moldovei, portalul s-a deschis cu solemnitate. S-au rânduie pe două rânduri oșteni întru onoarea clipei. Erau oșteni bătrâni ascunzând, sub scuturi grele, brațe rănite în înfricoșate încleștări cu Turcii. Ba, unii, din straja de onoare, aveau pe câte-un ochi bandaj, semn că orbiseră în flăcările cetăților sau în grindina sulitelor. Craiul oaspete era destul de alb la tample. Crăișorul era iute în gesturi și ochii îi umblau repede, de la oștean la oștean, minunându-se de greimea1 fapturilor, de mulțimea rănilor și, mai cu

seamă, de greimea armelor. Abia-l stăpânea bătrânul crai, ghiontindu-l ușor cu cotul, să se astâmpere...

Deodată, după ce au descălecat, s-au văzut față în față cu eroul legendar, cel ce stropșise duiumuri de Turci la Varna, la burgul Sibiului și la Belgrad... S-au închinat unii spre alții, în 1 Greime – mulțime, grosul unei armate.

99

timp ce rânduitorul ȋteremoniilor striga numele, rangurile și numele țării oaspeților.

— Maria sa Bogdan voivod, Domnul Moldovei!

— Maria sa Ștefan, fiul măriei sale Bogdan, urmaș în jilțul voivozilor Moldovei...

După ce voivod Ioan și voivod Bogdan și Ștefan fecior de voivod s-au închinat unii spre alții iar, și-au spus cuvinte de bungăsit și de bunvenit, grăind toți în graiul străbun românesc.

Crăișorul Ștefan nu-și mai putea lua ochii de la viteazul între viteji. Răspundea la întrebări anapoda. Ducea bucăturile la ureche, după ce s-au așezat la masă; toată închipuirea lui fiind ținută spre fața viteazului, căci parcă se afla în fața unei făpturi coborâtă din legendă.

Nimeni dintre cei de față n-a bănuir însemnătatea clipei, nimeni nu și-a dat seama atunci nici pe departe că feciorelul cu ochi albaștri și cu trup parcă tras prin inel avea să preia în mâinile sale spada Corvinului mai târziu, întru apărarea țărâmului natal.

Noi nu știm cât vor fi stat cei doi Moldoveni în ospeție la Ioan Corvin, însă ni-l închipuim pe Ștefan părăsind repede de tot regulile ȋteremoniilor și coborând la ogrăzi, să pipăie armele bătrânilor oșteni, să le pipăie rănilile, și poate să asculte înfricoșate istorii asupra bățăliilor prin care i-a purtat Ioan.

Cea mai înfricoșată bățălie a vieții sale, cu Turcii, a dat-o Ioan Corvin, în 1448, pe Câmpia Mierlei, și a ieșit biruit. Dar sabia voivodului trebuia să se ridice, iar, spre răzbunare cumplită! Un an după ce a cucerit Constantinopolul și i-a zis Stambul, adică la anii de durere 1453, Mahomed al II-lea a pornit hotărât, cu oști 150.000, întâi să stropșească cetatea Belgrad. Bine înțelegând tâcul acestei furtuni

însăpăimântătoare, Ioan i-a luat-o cu ostile înainte și s-a ascuns în cetate. Și cum au ajuns oștenii lui Mahomed, au văzut că n-au de ce scoate iataganele, nici măcar pentru ce-și ridica gurile tunurile spre porți și metereze. La cele dintâi strigăte ale lor, cetatea Belgrad a ridicat basma albă.

Cuceritorul Constantinopolului și-a strunit calul.

Și-a făcut vânt prin poartă înăuntru!

Îl urmau ienicerii și călărimile, gata să dea iuruș asupra averilor sârbești, femeilor și copiilor!

100

Și pe când Mahomed trecea cu față pe ulițe, deștepta-tu – s-au trâmbișele celor ascunși!

A urmat măcel neînchipuit!

Cel ce se credea biruitor, abia a scăpat cu zile, în cetatea pomenită, Belgrad, în anii amintiți 1454, spre gloria oștilor crăișorului Ioan!

12

În preajma acestui stejar alb de promoroacă a stat Ștefan, feciorelul pribeag, un timp, și a deprins multe din știința organizării oștilor. Băgase de seamă că puterea acestui leu, tot în mulțimea cea mare stă... Chiar și traiul și pâinea mulțimii era mai bună, pe întinsele lui domenii, Ioan înțelegând că trebuie să dea scuteală și păsuire celor ce alcătuiau tăria avânturilor în lupte, înțelegând că nu trebuie să acopere fântânile și izvoarele nemuritoare cu lacrimi.

Drumurile de după aceea ale lui Ștefan au rămas problematice, dar el vedea înainte în timp un ochi rău în negură, ochiul ucigașului Petru Aron, acum stăpân pe Moldova.

Într-o zi, cum mergea, a zărit turnul cel mare de la Târgoviște; și astfel, după ce a cerut bunului și asprului Vlad Țepeș casă și masă; și după ce le-a primit cu prisosință, degeaba n-a stat; ci, după obiceiul timpului și după învățătura tătâne-su, a început școala călirii. Nu între perne moi ședea și nu în încăperi, ci afară în zloate și geruri aspre sau la cămările oștenilor, luând parte la muștrul 1 zilnic.

Bătrânii oșteni, care mai apucaseră vremea cea mare a lui

Mircea, istoriseau despre marșul nemaipomenit care a ținut doi ani, prin țara Dobrogei, prin pădurile fremătătoare și-n vecinătatea orcanului2... Aminteau Rovinele, și ascultătorii auzeau parcă răcnete de asalt!

Dar cruciada de la Nicopole, când au venit cavaleri tocmai de la Burgundia?

Așa învăța Ștefan istoria; și trăgea învățăminte de la acești dascăli bătrâni, care apucaseră vremuri de vitejie și între fulgerele lor se amestecaseră, determinând cu spada cursul timpului.

1 Mustru – instrucție. Orcan – uragan.

101

Se afla ca într-o înaltă academie, unde învățați bătrâni se arătau mai ales la ceasul cel mare al amurgului, să-și predea învățăceilor știința, încăperea mirosea nu a flori de câmp, ci a fum de lumânare de seu și sudoare; și încălțările înțelepților cât și ale învățăceilor răspândeau și ele miros tare, amintind pielea de cal dubită1... În ce privește taxa pe învățătură, era nespus de ușoară și simplă: o bardacă de vin bun pe seară! Iar pe pereți, armele vechi stăteau mărturii practice, stăteau halebarde, lănci și arbalete, talismane de care nu se putea atinge niciun învățăcel fără să se facă de ocară!

În scurt timp, Ștefan a poftit să se ia la întrecere cu cei mai iscusiți trăgători și ochitori cu arbaleta, spre mirarea și încremenirea înțelepților! Când a spus că poștește una ca asta, învățăceii au râs de acest pui de moldovean pripăsit între ei și despre care se știa vag că e fiu de voivod și râvnește jilțul țării de baștină.

Când a apucat Ștefan arcul cu vârtej, și când a ochit, și când a tras, înțelepții l-au îmbrățișat, mai cerându-i o bardacă, în timp ce restul academiei, ieșită la câmp la probă1, se uita cu pizmă la feciorul scurt de stat și atât de destoinic la braț!

Dar nu numai în mijlocul acestor înțelepți petrecea Ștefan, căci toate laturile vieții trebuiau binecunoscute, pentru lucrul ce avea să-l înceapă, la coacerea deplină a unui anumit ceas al timpului! Academia aceea avea înțelepți predători de lecții practice, și la vama domnească din poarta cetății unde se vămuiau străinii și pământenii; avea

înțelepți învățători la hanurile simple, unde poposeau neguțători tocmai din Genua și Florența.

Aici, după cât se vede, Ștefan deprindea știința geograficească, odată cu ținerea în rânduială a drumurilor celor mari și bătrâne, care veneau tocmai din veacul lui Basarab.

E drept că, adesea, îl cuprindea boala arzătoare a nostalgiei; zărea turnurile Sucevii în pojar, și parcă auzea boncăluitul zimbrului, ca un suspin sau ca o picurare; însă și boala nostalgiei are leac! Când îl cuprindea, ieșea repede la muștrul aspru, în viforul câmpiilor dunărene; își strângea vârtejul arcului până la plesnire; și săgeata aruncată parcă țintea drept în ochiul ucigașului din negură...

1 Dubit – argăsit, tăbăcit.

2 Probă – probă, dovedire.

102

După munca muștrului, adormea ca-pământul în preajma apelor liniștite, și dormea somn fără visuri! Se trezea răsând și însetat de viață!

Așa își apăra el și sănătatea trupului și a sufletului, să fie tare în ziua când va porni la izbitura decisivă!

În ce privește vederile lui cu Domnul Vlad, erau scurte și rare, căci asprul și dreptul gospodar n-avea când întinde taifasuri! Din timp în timp, îl poftea și-i vorbea despre Moldova, împărtășindu-i știri aduse de neguțători și iscoade trimise anume.

O ură neagră întuneca obrazul voivodului târgoviștean, când grăia despre ticălosul Petru Aron! Nici nu-i venea a crede că într-adevăr se închinase Turcului... Ce silă și rușine! Astfel de capete, care se pleacă fără să încerce să înfrunte vânturile, sunt demne de pus în par, să fie stupite de trecători o mie de ani în șir!

Iar bucilor, care poftesc să stea pe pernă moale, când țara geme în osândă, li se cuvine întâi să fie mângâiate cu ciomagul, apoi înfipte în țeapă, fără judecată!

13

Într-adevăr, în vremea asta, Moldova crâșca¹ și răbda cum nu mai răbdase din partea nici unui nelegiuit! Rânduielile puse de

Bogdan, în domnia lui scurtă ca suspinul, s-au prăbușit; încât sărmana țară era arie de măceluri între taberele de boieri adverse; și credem că vorba „peștele cel mare înghite pe cel mic” tot atunci a luat naștere! Peștele cel mare din înțeleptul cuvânt era tagma privilegiaților; și după ce au înghițit ogoarele cele mărunte ale oamenilor necăjiți și buni, au prins să strice și hotarele boierilor mai mici, înghițindu-le stăpânirile și lor, așa încât peste toți și toate umbla freamătul cel mare al nemulțumirii. Și-n stăpânirile mănăstirești se amesteca laba voivodului întunecos ucigaș de frate, încât și egumenii crâscau în bărbi și se ascundeau peste noapte în altare, de frică să nu vină să-i gătuie oamenii întunecosului!

Toți cei ce nu iubeau furtul, jaful și aventura, toți cei ce nu făceau parte din tabăra Ucigașului se pribegeau peste munți, la Bistrița, iar pământeni stăteau ingenuncheați sub șuvoaiele
1 A crâșca – a scrâșni dn dinți de mânie.

103

vremii, cu îndărătnicia pietrei și spinului! Ulițele neguțătorilor din Suceava, din Baia, din Iași, din Bacău și Roman erau de mult pustii; încât pasul străjerilor răsună sinistru, ca-n cetățile pe vecie adormite.

Și oare se mai putea grăi despre hanuri și despre popasul de seară al carelor cu mărfuri? Hanurile erau locuri doar ale crimei și creștea iarba părăsirii sub umbra arborilor bătrâni, plantați pe vremea lui Dragoș voivod... Dacă un copac se prăvălea de trăsnet, de-a latul drumului, așa rămânea, căci drumurile mari nu mai erau de trebuință nimănui; toți cei ce aveau de mers de la un târg la altul sau de la un sat la altul, foloseau drumurile ascunse, prin lunci și păduri, pe urmele căpriorilor și zimbrilor.

O boală mai cumplită ca ciurma și o cumpănă mai cumplită ca roirea înspăimântătoare a lăcustelor băntuia pământul Țării Moldovei, odată cu înscăunarea lui Petru Ucigașul! Oamenii Țării Moldovei, cu de toate erau deprinși; și cu răpirea ogorului; și cu darea dijmelor; și cu birurile la vremea creșterii pe răboj; erau deprinși și cu năvala deasă și succesivă de oști; și cu lucrul greu la cetăți; și cu paza lor; și cu cositul fânului domnesc; și cu căratul lui; erau deprinși și cu judecăți

nedrepte; însă oamenii Țării Moldovei nu erau deprinși cu plecarea capului cu bunăvoie și nici de nevoie; căci zicala „capul plecat sabia nu-l taie” nu poporului aparține, după cum o dovedesc luptele dinainte și de mai târziu!

Oamenii Țării Moldovei s-au cutremurat de ticăloșia Ucigașului, când au aflat că vor avea de plătit tribut sultanilor! Una ca asta, Moldova n-o putea răbda, întâi pentru mândria și neîncovoierea legendară, pe urmă pentru suma colosală care însemna gătuire adevărată!

Vestea a cutremurat și pământeni, și neguțători, și meșteșugari, și deopotrivă s-au cutremurat boierașii; căci Aron Petru deopotrivă avea să-i tundă! Fesul Turcului s-a arătat prima dată la Suceava atunci; și tot atunci s-a instaurat și temeneaua¹, semn al căderii mândriei în pulberea odinioară generatoare numai de stejari.

1 Temenea – plecăciune, reverență.

104

14

Că Moldova nu putea suferi jignirea, s-a dovedit repede de tot! În numele scuturăm jugului, s-a ridicat un pământean simplu, cu nume neînfricat, îl chema sau i se spunea Leul; când a dat Leul strigare, cetele au înșfăcat uneltele și parii! N-a fost răzmerița Leului numai spulberare de fulgi, sau vânturare de pleavă; ci s-au adăugat armelor simple de lemn și armele de fier ale meseriașilor, și scuturile și halebardele boierașilor; și când întâiul puhoi de foc a izbucnit pe zare, ochiul Ucigașului s-a holbat de spaimă. Au ars atunci curți de-ale privilegiaților, și s-au dat focului catastifele dărilor; și s-au legănat în crengi mulți dintre stropșitorii sărmanilor! Petru Aron spumega, în timp ce răscoala Leului bântuia spre Pocuția de la Suceava-n sus.

Ștafete sucevene au alergat la șleahticii Poloniei, vestindu-i că se apropie Leul; și să ia măsuri, domnii șleahlici, căci pe unde trece coama de foc a Leului, pământenii fug de pe moșii și se alătură furtunii de primenire!

Șleahticii au prins să ia măsuri, însă și ei și-au dat seama că nu se pot păzi cârdurile de iepuri... Focul a cuprins și brazda Pocuției; și a

bântuit și dincolo de ea, încât era vai și amar de cei ce stăteau pe pernele moi!

Răzmerița Leului învederează două adevăruri: că puterea mulțimilor nu s-a lăsat supusă de bunăvoie umilinței tributului; și că șederea Ucigașului la Moldova era mai scurtă ca șederea cioarei în par.

De altfel, după ce a repezit ștafeta la Poloni, Petru Aron a primit cuvenita dojana, repezită prin alte ștafete înapoi:

— Ce fel de stăpân era, că nu putea ține în frâu mulțimile? Dacă știa domnii Poleci¹ că e om de paie, nu-l sprijineau cu spadele, nici la uciderea lui Bogdan, nici la aburcarea în jilțul Mușatinilor!

Așa să știe Petru Aron; și altă dată să pună șaua mai zdravăn pe poporul Moldovei, cal binecunoscut ca nărăvaș!

Petru Aron a înghițit în sec, repezind răspuns dulceag, că până la moarte va da domnilor suzerani² poloni *consilium et auxilium*; și că răzmerițe nu se vor mai întâmpla...

1 Polec – polonez.

2 Suzeran – mare senior (în evul mediu) de care depindeau alți seniori în urma relațiilor de suzeranitate.

105

— Altfel te stropșim! au repezit suzeranii răspuns. Destul că Leul a fost și biruit și prins; iar coama lui, care a trecut ca flacăra prin întunericul veacului, s-a alinat poate sub toporul gădelui.

Însă Ucigașul n-avea să aibă zilișoare bune, nici după aceea și nici în vecii vecilor; căci tot mai des i se aducea știre că nepotul său, Ștefan, trăiește și se află la Târgoviște...

Deseori, întunecatul vărsător de sânge rămânea cu îmbucătura în gât când iscoadele, trimise anume în cetatea țeșilor, îi spuneau la întoarcere că Ștefan a crescut mare, că e desăvârșit oștean; și că ocrotitorul său, Vlad, îl ține ca pe copilul său...

— Cu ce scop? întreba întunecosul, dar răspunsul aveau să i-l dea vremurile.

A aflat repede că pământeni și boierași fug în Sud, la brazda Țării Românești, și se alcătuiesc în tabără!

A aflat că fugarii și mustru fac, ca-n pregătirea furtunilor cu

spada! Știrile de acest soi erau tot mai dese; și întunecosul se uita tot mai strâmb la a ieșit să-i; iar a ieșit îi răspundea mai lingușitor cu vorbe și mai pompoase de închinăciune, parcă spre a-și ascunde niște planuri... Lăudau virtuți inexistente în firea Ucigașului și pe care el însuși știa că nu le are! îi lăudau până și calul; și până și câinele de vânătoare; ca spre a intra în grațiile cailor și câinilor; într-un cuvânt, practicau față de omorătorul fratelui ceea ce în toate vremurile se chema slugărnicie, care din veac sună hodorogit, ca un poloboc spart... îi sărutau mâna stropită de sânge frățesc; dar nici întunecosul nu era prost; știa bine că la o adică toți îi întorc spatele, toți fug la dușmanul său, jurându-i *consilium et auxilium*... Așa că pâinea lui numai dulce nu era; iar despre somn, putea spune că era noapte numai de fulgere brăzdată.

Afla că deseori pământeni străini, de dincolo de brazda Sudului, urcă la satele Moldovei și tăinuiesc cu supușii săi! Ce tănuiau, era limpede ca lumina: Ștefan, nepotul, își pregătea izbitura de întoarcere... Degeaba trimitea Petru Aron oști repezi de pedeapsă și de stricare a taberelor, căci mărul primejdiei se cocea neconținut; și trebuia să-i pice drept în moalele capului!

106

15

Șapte ani trecuseră de la pribegirea feciorelului, și acum, în primăvara lui 1457, după ce s-a alinat spulberul alb al iernii definitiv, și pe când ogoarele se zbiceau, la brazda Sudului s-a zvârcolit alt spulber, ridicat de sub copitele cailor.

Înfruntarea dintre unchi și nepot a fost pe cât de scurtă, pe atât de înspăimântătoare; malurile Siretului la Doljești s-au încruntat; s-au spurcat cu sângele și cu balele vânzătorilor; și s-au sfințit cu sângele eroilor lui Ștefan.

Lângă ajutorul de oaste dat de Vlad Țepeș s-au aliniat repede pâlcurile țării, pământenii și boierașii năpăstuiți; și așa, cu acel număr de oameni șase mii, Ștefan a măsurat puterea unchiului.

I-a întins capcană, amăgindu-l când într-o parte a câmpului de luptă, când în alta, dar Ucigașul scăpa ca prin urechile acului,

înconjurat de cetele de credință. La urmă, văzând că puterea săbiilor scade, Ucigașul a dat ceea ce de-atunci se cheamă „bir cu fugiții”, apucând spre munți, dar ca nălucile îl urmăreau armile feciorelului! Și-l urmărea toată Țara Moldovei, câtă nu fugise la adăpost, ca pe-un ticălos ce era; și numai cu puțini oameni a apucat spre miazănoapte, să plângă la porțile suzeranilor.

Așa începea acea epocă nouă în istoria noastră, luminoasă și plină de eroism; și parcă și firea își da partea ei cu toate florile primăverii!

Într-adevăr, fumegările pământului păreau uriașe altare antice, sub seninul cerului ca lacrima, și unghiurile de cocoare evoluau încet, năzuind către Suceava pe deasupra armilor biruitoare. Bubuia arama clopotelor Moldovei, pe tot întinsul, și la porțile satelor ieșeau pământeni cu pâine și sare.

Ștefan era nespus de tânăr încă, dar înfățișarea și statura vădeau că trecuse prin aspră selecție și că se dovedise vrednic să poarte spada răspunderilor. Moldova ieșea la marginea drumurilor și-i zâmbea, prin ochii fetelor, prin binecuvântarea mamelor și prin lacrimile ochilor bătrâni.

107

Tot ce era viu în Moldova, spre Suceava mărsăluia, la soborul obștesc de elecțiune¹, după cum vesteau pristavii² feciorelului! O, de când nu se mai ținuse acel sobor obștesc! De când? Tocmai de la anii de demult, una mie și patru sute...

Ștefan a observat totul dintr-o ochire, și nu și-a putut stăpâni pe deplin sabia când a zărit boieri de-ai Ucigașului amestecați în pâlcuri. S-a stăpânit, căci nu voia și nu era bine să pună sânge la temelia domniei! Dacă ar fi fost numai privilegiații, s-ar fi putut socoti pierdut, ca iedul între haitele de lupi și ca hulubul între ulii! Dar, dintr-o ochire, Ștefan a văzut cum se înghesuie mulțimile cele mari; plăieși 3 cu plete albe și în îmbrăcămintă albă ca neaua iernii abia topite; flăcăi cu căciuli împodobite cu pană smulsă din vulturii vânători ai cerului; neguțătorii, meșteșugarii, boierașii...

După ce feciorelul a întrebat spre numărul mare dacă-l vor sau

nu să le fie Domn, glasurile au bubuit strașnic și ca un vânt a trecut peste Câmpia Dreptății. Bubuiău la crenelurile cetății săcălușurile⁴ și bombardele⁵; iar în vale, cântau clopotele Mitropoliei, pe șapte glasuri, înfloriseră mălinii și liliicii; și toată firea înverzise și înfrunzise. Cerul părea un blid de cristal, încă umed de ploile abia contenite ale desprimăvărării. Pe sub blidul gigantic și translucid vâsleau berzele și unghiurile cocoarelor.

Așa arăta ziua aceea de Florii 1457; iar feciorelul, după ce a lăsat numărul mare să petreacă în preajma zidurilor, a intrat în cetate și a sărutat drept în frunte bourul de pe pânza moale a flamurei Moldovei. A și lăcrămat; dar și-a șters ochii repede; și s-a întors zâmbind spre cei ce-l urmau așteptând pedepse sau miluiri, după vrednicia și purtarea fiecăruia între valurile evenimentelor vremii.

I-a văzut pe unii boieri mari tremurând, pe alții plângând de bucurie: dar i-a privit pe toți deopotrivă de binevoitor, încât pentru toți firea lui și gândurile și planurile lui erau o taină. Mulți îl vor socoti scăzut în virtuți și nedestoinic, însă Ștefan știa bine că ceasul cerea tăcere; cerea să-i lase pe alții să vorbească.

1 Elecțiune – alegere.

2 Pristav – crainic.

3 Plăieș – grănicer, străjer.

4 Săcăluș – tun mic, primitiv, cu tragere directă.

5 Bombardă – mașină de război cu care, în evul mediu, se aruncau bolovani sau alte proiectile grele asupra fortificațiilor.

108

Veneau boieri mari și îngenuncheata pe rând; și-i sărutau poala veșmântului, jurându-i credință; iar Ștefan îi întărea în stările lor vechi, făgăduindu-le ocrotire și pavăză, ca suprem suzeran al lor. Știa bine că întărește în putere mulți farisei¹, părtași cu ucigașii tătâne-su; dar ceasul începutului cerea cumpăt, căci altfel nu putea înfăptui marea și înțeleaptă organizare.

Era asemeni înțeleptului pescar, care prinde în pânza slobozită în adânc și broaște, și coromâsle², și pietre, dar și pești de cei buni; și când va trage pânza la mal, va săvârși în amestec actul selecției.

Până atunci, pân' la tragerea pânzei afară, era vreme înainte!

După ce a întărit privilegiu, a poftit să vadă și alte secțiuni ale piramidei, nu numai vârful! Deci, a dat poftire boierașilor, primind și de la ei cuvinte de jurământ; și când au venit starostii³ neguțătorilor, bărboși și cu documente de la Alexandru, a schimbat cu ei cuvinte de prietenie; și despre starea negoțului; și despre prețul lucrurilor; încât la așa pricepere, starostii s-au mirat întorcându-și bărbile unii spre alții... Iar Ștefan zâmbea, perindându-i-se prin față amintiri și ani de la academia liberă târgovișteană...

Tare au binevoit a se mira toți cei de față, când și starostii meseriașilor au primit poftire! se întrebau: de unde și cum de se pricepe acest feciorel la unelte, ca și când ar fi fost semănător de mei? A și oftat feciorelul, arătându-le că plugurile Moldovei sunt simple și înapoiate, față de plugurile Țării Românești, importate de la Brașov! Și pământurile Moldovei erau în urmă, căci anii tulburi lăsaseră pădurile să năvălească! Țara va avea nevoie de pluguri europene, cu brăzdare puternice, să pătrundă țelina până-n măduvă, să zvârlă la cer spic cât vrabia!

Meseriașii au zâmbit, și-și frecau mâinile, de bucurie, dându-și seama că vor avea de lucru, că vor putea să mlădieze în voie fierul și arama.

Erau de față și croitori; și ciubotari; și armurieri; și fauri de clopote; toți se bucurau deschis în fața acestui fecior care încă nu-și schimbase veșmintele de drum și sta sprijinit în arbaletă...

1 Fariseu – ipocrit, fățarnic.

2 Coromâslă – cobiliță.

3 Staroste – conducător, șef, fruntaș.

109

În mare cinste i-a ținut câteva clipe pe meșterii făurari de bani, care i se tânguiau că de-atâta timp tiparele lor cu bour nu mai simțiseră arsura metalului topit.

Și așa, rând pe rând, unul câte unul sau în cete, păraseau încăperea, și-l păraseau pe voivod tot sprijinit în arbaletă, deși se însera, afară și în cetate.

S-a purces apoi la alegerea Sfatului Moldovei. Și a fost ales în Sfat mitropolitul Teoctist; și Duma; și Stanciul; și Vlaicul; și Toma Chindie; și Petre Ponici; și Albul; și Pitic; și Isaiia Neamțul; și Hodeu; și Buhtea; și Juga; și Pașcu; și Zbira; și Toader; fiecare cu rostul său.

Apoi, dând slobod Sfatului, l-a oprit numai pe Manoil-logofăt, împreună grăind despre starea cancelariilor și caligrafiilor. Se aflau scriitori pricepuți de slavonie? Dar în latinie se pricepea vreunul? Căci trebuiau întemeiate legături cu țările vecine și cu Europa, cu regi și crai, cu neguțători și cu tot felul de învățați!

Rădea inima lui Manoil, ascultându-l pe acest preaînțelept tânăr... Tânăr era și el, încât grăiau de la o inimă tânără la alta; în timp ce ferestruicile se întunecau și umbrele se ghemuiau în colțurile încăperii; parcă înviau sau coborau din zugrăveli și picturi umbrele voivozilor și domnițelor.

Dar Ștefan avea griji grele care cereau dezlegări repezi! Care era starea oștirii Moldovei, pavăza faptelor și viitorului?

16

Bucuria ceasului era deplin justificată, căci odată cu stropșirea întunecosului la Doljești, Țara Moldovei va lepăda jugul tributului apăsător aproape pentru toți deopotrivă; și mai ales țărănimea se va îndrepta din vremelnica încovoiere, cum se îndreaptă ramurile codrului după ce vântul primăverii scutură zăpada. Au răsuflat toți oamenii, truditori fie cu plugul, fie cu acul, fie cu ciocanul, fie cu gândirea; și toți visau ani lungi de pace.

Când au văzut că Domnul înconjoară cu ziduri noi cetatea Sucevii; și săpătorii sapă șanț mai adânc; și că a chemat alți meșteri să aducă apă în cetate prin conductele de olane tocmai de la lazul Ipoteștilor – s-a crezut că tânărul domnișor vrea să se pună pe trai, să-și scoată pârleala anilor de pribegie.

110

O, înșelătoarelel aparente! Toți privitorii vremii au trebuit să înțeleagă numaidecât tâlcul primenirilor și să audă înainte în timp armele zăngănind!

Înainte de a trece la marile isprăvi gospodărești, tânărul Domn a

purces la întocmirea oștilor, și pe Câmpia Dreptății și între ziduri muștrul aspru nu mai avea alin!

Odinioară, în anii de liniște relativă, Moldova putea ridica la semnul focului abia câteva mii de oameni, mulțimea cea mare a pământenilor fiind rar întrebuințată pe câmpiile isprăvilor, însă, înainte de a purcede la selecția virtuților, Ștefan a hotărât, sfătuindu-se cu a ieșit să-i, împărțirea gospodărească a Țării Moldovei; și au împărțit Țara Moldovei în ținuturi, după cum mărturisesc amintirile rămase: Suceava, ținând de cetatea Sucevii și de pârcălabul 1 ei; ținutul Neamțului, ținând de cetatea și pârcălabul ei; ținutul Romanului, ținând de cetatea și pârcălabul ei; ținutul Câmpulungului; ținutul Herței; ținutul Hârlăului; ținutul Cârligătura, toate cu pârcălabii lor, ținutul Hotinului, cu pârcălabul său; ținutul Bălților, cu pârcălabul său; ținutul Orheiului, cu pârcălabul său; ținutul Soroca, cu pârcălabul său; ținutul Tighinei sau Benderului, cel mai mare ținut dintre Prut și Nistru.

Și a hotărât Domnul Ștefan Voivod și alte ținuturi, întărind peste ele pârcălabi.

După ce s-au hotărât ținuturile și după ce pârcălabii au bătut deasupra porților de cetăți peceti cu bour, s-a purces la sus-amintita selecție a vrednicilor. Așa au fost a ieși *curtenii*, dintre fiii boierașilor: și ei fiind împărțiți în *viteji*, oamenii cei mai de credință; și *voinici*, paznici ai cetăților. Privilegiaților li s-a hotărât să nu uite că sunt datori să vină cu cetele de prin sate, dacă, ferească cerul, furtunile vor începe! Cea mai tare putere de sprijin rămânea însă tot *țara*, cu numărul!

Grijă deosebită au avut Domnul și pârcălabii săi, la întocmirea *călărimilor*. Astfel, *călărimea ușoară*, înarmată cu arc, lance, spadă și scut, trebuia să aibă mișcări iuți ca ale vântului, și la cercetare, și la har (2; iar la urmărirea vrăjmașului trebuia să aibă sprinteneală și rânduială! *Călărimea grea*, alcătuită din feciori de boierași și din viteji, era înarmată cu arbalete, cu spade, sulite și scuturi și era îmbrăcată în za.

1 Pârcălab – titlu dat în Moldova, în evul mediu, persoanelor care conduceau un județ, un ținut, o cetate.

2 Harț (harță) – încăierare, neînțelegere.

Uneltele breslașilor¹ din târgurile Moldovei au stat din mișcare, când s-a văzut că noul și tânărul voivod aduce artilerie, și nu puțini breslași și neguțatori au simțit fiori reci la inimă, când au fost poftiți să-și trimită feciorii să deprindă lupta de apărare a zidurilor, și să deprindă de la vrednicii și pietroșii hauptmani nemți taina cea nouă și înfricoșată a mânăuirii tunurilor.

S-a trecut îndată la împărțirea pe „sectoare” a zidurilor și turnurilor, fiecare om și breaslă să știe unde să sară dacă va fi să sune cornul cel rău vestitor. Toți, deopotrivă, oricine ar fi fost, erau sculați în zori, încă pe inima goală, la mustru; și așa, înainte de a-și deschide atelierele sau casele de negoț, pârgarii² Moldovei se supuneau mișcărilor înviorătoare.

În genere, meseriașul stă ghemuit pe scaunul său, iar neguțătorul stă din veac în umbra încăperilor de negoț; și odată cu scoaterea lor să respire fără voie aer curat, s-au trezit și murmure, și se întâmplau încontrări prin sladnițele³ sau berăriile târgurilor, unde meseriașii și neguțătorii intrau să bea bere rece, după ce li se scotea untul la mustru, însă cântirile erau de scurtă durată, căci încet-încet toți își dădeau seama că Ștefan vrea parcă să-i oblige să fie toți tineri ca el, încorporând vigoare din mișcare, aer și lumină.

Se putea vedea în târg la Suceava armeni oacheși și pântecoși, de mult iertați de toate vânturile zburdăciunii tinereții, dar înșfăcând dimineța armele de mustru, arcuri și arbaletе, spade și scuturi, și alergând la ziduri, fiecare la locul său, închipuind lupte de apărare... E drept că fetele și soașele lor râdeau de ei când îi vedeau împiedicându-se în lănci, dar timpul avea să dovedească bunătatea și înțelepciunea rostului pregătirii. Ba, ceva din rost și bunătate simțiseră încă de la început, când n-au mai fost nevoiți să se scotocească în pungi să-și dea partea de bir pentru tribut.

Această bunătate a viitorului o simțea toată Țara Moldovei, dar în același timp își da seama că trebuie să se pregătească bine și neconținut de răfuială! Așa se lămurește bucuria și acceptarea cu largă inimă a tuturor măsurilor domnești, vestite prin pristavi.

1 Breslaș – meseriaș, membru al unei bresle.

2 Pârgar – membru în sfatul administrației al unui oraș sau al unui târg în Moldova feudală.

3 Sladniță – pivniță unde se usucă sladul (malțul).

112

În ce privește muștrul pământeniloc, e destul să ne aducem aminte că toată viața lor era mustru, începând cu mânuirea coaselor și sfârșind cu vânătoarea de fiare când se luau la trântă cu ursul! Tot pământeanul își avea deasupra patului, în cui, armele sale, arcul și cucura! În ce privește lăncile, în vreme de pace, moldovencele scotoceau cu ele tăciunii din vatră, întindeau pe ele rufe la uscat, însă, când venea vestea sculării la arme, lăncile moldovenești deveneau unelte înfricoșătoare. Arcul și arbaleta, praștia și lancea, măciuca și toporul, sabia și coasa – iată armele vremii, dominate de trăsnetele tunurilor. Cămășile de zale ale călărimilor, coifurile, halebardele, toate trebuiau să fie din vreme pregătite, pentru un ceas încă de nimeni știut.

După aceste statorniciri, Ștefan a poftit în poruncă pârcălabii și le-a cuvântat numaidecât să purceadă la repararea și întărirea cetăților, în primul rând cele de la intrările în Moldova, unde în curând se vor reîntocmi vămile stricate de furtuni și pe unde vor începe să dea carele neguțătorilor buluc!

Bătrânii și pășiții pârcălabi l-au privit și au zâmbit cu drag feciorelului pornit pe treabă. La rândul său, Ștefan le-a zâmbit deschis, ca într-o înțelegere tacită, că adică pe înțelepții și vitejii pârcălabi îi ține la inima sa în primul rând, și se bizuie pe nestrămutata lor credință. Și deci, îndată ce s-au întors la pârcălabii, toți au purces la îndeplinirea înțeleptelor și marilor porunci.

Au strigat adunarea satelor, la posadă! Și s-au strâns pământenii; și unii cărau piatră din munte; alții pietriș din vadul râurilor; zidarii cârpeau spărturile; săpătorii curățau șanțurile de gunoaie și buruiene; alții aduceau care cu pari ascuțiți la ambele capete și-i băteau în adâncul șanțurilor, jur-împrejurul zidurilor, pentru ca și așa, la nevoie, șanțurile să fie de netrecut, ci cu pieptul în

pari să pice, și năvălitorii și caii lor!

Cum se istovea lucrul de cârpire a zidurilor, crenelurilor și turnurilor, se rânduiau străjile, fiecare sat și om din sat venind la vreme și la rând să ia lancea și să urce la crenel, să scruteze tuspătru zările, gata oricând să ridice cornul de rea vestire.

În timp ce străjile stăteau la crenel, pârcălabii nu erau puși pe ședere, și aproape că nu aveau când își muia mustățile și nici când își răsfrânge cușma cu bold în limpezimea vinului de Cotnar... De mult nu mai băteau ciocanele în atelierele

1 Cucură – tolă de săgeți.

113

cetăților! Pieriseră armurierii vechi și ruginiseră uneltele războiului. Halebarde, și securi, și buzdugane se vedeau prin colțurile atelierelor, neridicate de cine știe când... iată însă că și aici trebuia să se facă regulă, și în acest scop meșterii armurieri aveau căutare ca buruiana de leac... Buni erau și robii țigani, și pricepuți erau, însă veacul nou al lui Ștefan cel Mare îi depășise, și stăteau la o parte, cu ucenicii, privind cu oarecare pizmă, dar cu mirare deplină spre meșterii cei noi, aduși de la Brașov și Liov, odată cu noile și cumpletele arme cu explozie.

Artileria era arma veacului nou, și Domnul o socotea drept armă a sa, și numai la îndemâna sa, încât mereu chema pârcălabii să-și dea seama asupra tunurilor. Când pârcălabii au urcat tunurile în turnuri, și au slobozit primele ghiulele asupra unui vrăjmaș deocamdată imaginar, s-au speriat strașnic, și străjile, și pârgarii, și satele din preajmă, și s-a înțeles atunci că puterea nouă înseamnă amurgul cetăților, însemna totodată și căsăpirea vrăjmașului de la distanță, și începutul de amurgire a metodelor de luptă vechi, când oamenii se biziiau pe forța trupească! Vor amurghi încet-încet celebrele turniruri, și îngrozitoarele lupte corp la corp, cu ruperi cu dinții și sugrumări...

Dar noutatea asta pătrundea în Moldova odată cu tot alaiul de noutăți și scorniri din Europa întreagă și din adâncul fabulos al Orientului.

Drumul noutăților l-a deschis marile tratate de comerț și

genialului strateg și gospodar Ștefan cel Mare îi datorează istoria noastră smulgerea din pâclele izolării.

17

Până-n vecii-vecilor, ființa omenească va tresări la apariția noutăților și le va râvni ca pe niște primeniri trupești și morale. Tresărirea asta învederează tinerețe și sete de viață nestinsă. Totdeauna, viitorul a fost al celor ce s-au aprins în fața noutăților și le-au îmbrățișat, dându-le intrare în inima lor și-n viața practică! Restul, cei nepăsători, izolații și încremeniții, au fost totdeauna considerați, pe drept cuvânt, trepte putrede și colbăite.

114

Moldova parului afumat la capăt, Moldova îmblăciului¹ și grapei de spini avea să fie copleșită ca de lumina soarelui de tot ce frământa marea acelui timp!

Să nu se creadă că nu ajungeau la Țara Moldovei știri tocmai din brazda de miazăzi a continentului, tocmai din Englitera, Burgundia, Spania și Portugalia! De mult, încă din veacul anterior, oamenii tineri ai Spaniei și Portugaliei se avântau în largul necunoscutului mărilor, scriind pe flamurile de la catarge: *Navigare necesse est, vivere non est necesse* – adică să navigăm, căci altfel viața nu are rost! Brăzdarele navelor depășiseră limitele geografiei de până atunci, răsturnaseră concepțiile unor oameni ai Antichității, care susțineau că lumea a fost creată în șase sau șapte zile... An de an apăreau insule noi, peninsule, colțuri de continente, oameni de alte culori și cu alte obiceiuri, și odată cu aceste noutăți apăreau alte plante și animale, în conștiința omenirii se deschidea un ochi nou și mirat nespus, se lărgea în conștiința omenirii noțiunea depărtării și se făcea mai multă și tot mai multă lumină, cu cât brăzdarele flotelor despicau apele mai depărtate. Se ajunsese de mult la ploile Ecuatorului și oamenii din Spania și Portugalia gustau mirodeniile picante, și aduseseră de mult mare parte din tot ce până atunci nu existase.

Fenomenul a fost determinat de pricini multiple. Turcii gătuiseră căile de comerț răsăritene, și marii neguțători dibuiau alte drumuri, de ocolire, spre a ajunge la averile fabuloase din Răsăritul

îndepărtat. Dacă la începutul drumurilor pe mări, spre necunoscut, armatorii prindeau echipajele cu forța spre a le trimite în larg, acum cheiurile porturilor portugheze și spaniole erau ticsite de mii de oameni gata de aventură, făcându-și loc cu spada până la punțile corăbiilor...

Nu s-ar putea spune că Moldova fusese străină de navigație, căci navele ei cu bour ieșiseră de mult pe Marea Neagră și ajunseseră și-n Mediterană, însă lucrul se părăsise, și Ștefan cel Mare trebuia și avea să-l reînceapă, și ca un reflux al mării frământări maritime contemporane. Dar și acest lucru avea să fie determinat de rânduiala în tratatele și căile de comerț.

1 Îmblăciu – unealtă agricolă rudimentară cu care se loveau spicele pentru a li se scoate bobul.

115

Și astfel, gospodarul cel încă atât de tânăr, abia la un an încheiat după urcarea în jilț, a chemat în sobor¹ Sfatul Țării Moldovei, ca țință de dezbatere având starea drumurilor comerciale. S-au rânduie, deci, după rang și stare, și poftit-a Ștefan să i se dea seamă! Lucruri de bucurie n-a aflat. E drept că pârcălabii tocmiseră bine cetățile, însă drumurile erau ca și inexistente, potopite de troscot și sparte pe zăpoare². Se prăbușiseră de-a latul lor arborii bătrâni și nimeni nu-i ridicase. Așa se tânguiau cei ce dădeau seamă și Ștefan s-a încruntat, arătând că nu-i plac bocetele! Trebuie fapte bune și de îndată îndeplinite! Să se ia măsuri repezi, ca fiecare ținut pe unde trec vechile drumuri să cheme pământeni la treabă! Să desfunde șanțurile, să aducă pietriș din vaduri, să întărească drumurile! Iar din distanță în distanță să se dărâme hanurile aflate în ruină, să se dureze altele! Să se planteze arbori, dar mai ales pomi roditori, pe amândouă părțile drumurilor, pentru umbră și frumusețe, și pădurici, spre a le ocroti de viscole... Să se statornicească de îndată paza drumurilor, să știe tâlharii că în țara lui Ștefan Vodă nu le merge! Poștele să aibă totdeauna cai de schimb, deosebit de iuți și buni, atât pentru călători în trecere cât și pentru nevoile țării! Și nu cumva să-l ispitească pe careva ochiul șarpelui, să împiedice intrarea în țară a străinilor care au

îndreptarea de trecere, *salvconductul* semnat cu pecetea mării sale... Și dacă va fi prins vreun slujbaș, oricine ar fi el, că ia de la neguțătorul străin cât de cât peste taxa și vama poruncită, va cunoaște tăierea mâinii și chiar a capului, căci Țara Moldovei nu are nevoie să i se scoată coadă în lume!

S-au foit în jilțuri boierii Sfatului înțelegând încă o dată că nu-i de glumă cu domnișorul... Dar l-au privit cu dragoste pârcălabii, și, înainte de a se întoarce pe la cetăți, i s-au plecat și l-au încredințat, nu de răsuflatul *consilium et auxilium*, ci de toată dragostea inimilor lor!

Și, deci, iar s-a dat sfară în țară, și s-a văzut ceea ce de mult nu se mai văzuse: drumul cel mare din brazda Polonului cobora prin Cernăuți și Șiret și ajungea la poarta Sucevei; și de-acolo se despărțea în două, unul apucând prin Hârlău și Târgul Frumos, spre Iași, spre Lăpușna și Nistru, iar al doilea curgea

1 Sobor – adunare.

2 Zăpor – îngrămădire de sloiuri de gheață, formate primăvara, pe râuri, în locuri mai înguste, datorită căreia se produc creșteri de apă și inundații.

116

spre Roman, Bacău și Adjud, și după ce trecea prin Târgul Putnei, Râmnicul Sărat și Buzău, curgea mai departe prin Țara Românească, prin cetatea Dâmboviței, spre Dunăre și Dârstor; și străbătând Dobrogea ajungea la turnurile sclipitoare ale Bizanțului... Iar drumul ajuns de la Suceava la Iași, în două se despărțea acolo, unul mergând spre răsărit, după cum s-a mai spus, al doilea apuca spre sud, prin Vaslui, Bârlad și Tecuci, și trecând fluviul Dunării, ajungea la Isaccea și Babadag, întâlnind lacurile și Marea... Toate drumurile acestea vechi erau pe cursurile râurilor.

Putem spune, cu mâna pe inimă, că hârlețele Moldovei acopereau înapoierea veacurilor anterioare.

18

Este poate nefolositor să întărim și noi prin cuvântul nostru tâlcul acelor fapte! Ilieș-logofăt a scris în ziua de 13 martie 1458, în Suceava, întâiul mare document trimis Brașovenilor, și suna așa glasul

voivodului dictând:

...Am dat această carte a noastră prietenilor noștri, tuturor Brașovenilor, și tuturor neguțătorilor, și întregii țări a Bârsei, tuturor oamenilor și tuturor neguțătorilor... ca să aibă de la noi același așezământ și același drept, pe care l-au avut de la uncheșul nostru, voivodul Alexandru...

Hotăra cartea domnească toate așezămintele, astfel: toți să vină la Moldova cu încredere și voie bună; să nu plătească decât 4 groși 1 de povară, ca odinioară. Și liberi să fie neguțătorii să umble cu marfa lor prin toată Țara Moldovei; prin cetăți, târguri și iarmaroace; pânza s-o vândă cu cotul, iar postavurile cu bucata. Vama cea mare o vor plăti numai la cetatea Sucevii, și numai acolo, chiar dacă „ar merge dincolo de Mare...” Și la întoarcere spre Brașov, așijderea, vor plăti vamă numai la Suceava, și volnici² sunt neguțătorii să cumpere boi și vaci, și orice le va fi pe plac și la îndemână...

Se părea că simțul de bun gospodar îl va copleși, nelăsând celelalte virtuți dezvoltării, dar de mirare erau puterile creatoare ale acestui om! Își amintea de mărturisirea tatâne-su, despre organizarea Moldovei, și parcă ceasul acela de demult

1 Groș – monedă străină de argint care circula în Moldova.

2 Volnici – liber.

117

Învia dintre frunzele căzute odată cu amurgul care pusese pojar pe turnuri! Și parcă auzea ca azi mugetul zimbrului!

Abia aștepta să sfârșească lucrul închegărilor, ca apoi să se gândească și la sine! Deocamdată, trebuia să se poată spune, cu toată gura, că fiecare era la locul său, privilegiații la locul lor, robii la locul lor! Dar lucrul acesta avea complicații multiple, căci îndată ce mulțimea birnicii, mârâiau privilegiații; mai ales ei, pântece nesătute pururi...

Unii mai căutau cu ochii spre Pocuția, la castelul unuia Buciățchi, unde sta Petru Aron Ucigașul, și în taină îl doreau și-l așteptau... De câte ori își aducea aminte că are cu Petru Aron o răfuială, Ștefan se întuneca, dar amâna mereu clipa!

Se îndeletnicea acum cu durarea corăbiilor de negoț și cu muștrul oștilor în același timp, și deseori se trezea privind lung și zâmbind spre câte-o fată bălaie, căci era în plină amiază a tinereții, și pașii lui sunau nu știu cum, parcă a pustiu, prin încăperile de piatră. Ștefan se înfrângea, amânând și clipa nunții cu vreo domniță, până-și va spăla sufletul, pedepsindu-l pe ucigașul tătâne-su! De fapt, firea lui dreaptă îi da ghes să lase la o parte răfuielele lui și să pună mereu numai binele Moldovei înainte! Deci, întrucât tratatul de comerț cu liovenii privea progresul țării, trebuia să-l încheie neîntârziat, totuși sta și se gândea... Oare n-ar fi bine să se repeadă întâi spre Pocuția ca fulgerul, să afle riga Cazimir și șleahicii domniei sale că nu om de paie conduce Țara Moldovei? Se putea folosi chiar clipa de față, căci greimea oștilor Poloniei se aflau tocmai pe Baltica, dând război Teutonilor; așa încât, la ceasul acela nici ostile, nici riga nu erau acasă! De altfel, repezindu-se spre Pocuția, atingea două ținte dintr-odată; întâi îi învăța minte pe cei ce-l țin la ei pe ucigaș, și în al doilea rând, marșul fulgerător ar fi fost primul și cel mai nimerit moment al călirii oștilor!

19

Deci, după ce a cumpănit bine cu pârcălabii săi cei mai de taină, a poruncit să se dea strigarea la arme, într-o noapte, pe nepregătite; și dintr-odată, arama clopotelor a prins a cânta chemarea; și după ce căpeteniile și-au zvârlit apă rece între ochi, să se dezmeticească, au sărit la arme, și a sărit la arme călărima ușoară...

118

Ștefan a auzit glasuri de porunci date, prea tare, și arme zăngănind prea tare, și nu i-a plăcut, ci a coborât în curți și a dojenit căpeteniile, amintindu-le că nu la Vavilon se află!

— Să fie tăcere! Totul să se petreacă în tăcere, căci strigă și răcnesc numai cei ce-și pierd firea!

După aspra lecție asupra cumpătului, a ascultat o clipă cum sună arama în văzduhul nopții, și a sărit pe cal, dând semn din sabie spre Oameni ța... Galopa în fruntea călărimilor ușoare, și, cu toate că fulguia și vântul ascuțit tăia răsufletele, galopa înainte, și din negură parcă-l

privea ochiul holbat al Ucigaşului.

Au ajuns la dealuri grele, la ape repezi; a înfrânt şovăiala oamenilor, stând totdeauna în frunte, ca exemplu, iar când ajungeau la ape mari, îngheţate pe margini, marşul fulgerător continua... Să-l ferească cerul pe cel ce murmură sau şovăia! Vedea privilegiaţi bătrâni, care de mult nu mai simţiseră rosătura spinării cailor între buci, îi vedea strâmbându-se de usturime, dar nimeni nu putea descăleca, pentru nimic, pân' la popasul ce-l va hotărî Domnul... Şi popasul trebuia să fie abia după asaltul Oamenii!

Cu dragoste se uitau la Ştefan oamenii tineri din călărima uşoară, căci în sfârşit îi scosese la treabă după atâta şedere între ziduri... Dacă unii flămânzeau ori le era sete, nu găseau cuvânt bun din partea lui Ştefan, dacă erau văzuţi molfăind ori bând! Grija unică a tuturor trebuia să fie grija de cai, căci ei nu ştiu cere nici apă, nici mâncare! Deci, au descălecat de câteva ori, sub streăşină de codru ori la vaduri, şi stăteau oştenii şi se hodieau doar cât ronţăiau caii! Porunca de înaintare o primeau pe neaşteptate, şi vai de cel ce dormea, căci părăsit rămânea dormind! Galopau prin sate adormite, şi nimeni nu da glas, ci treceau în tăcere şi-n tropote.

Asaltul asupra Oamenii a fost într-adevăr ca fulgerul, însă Petru Aron n-a putut fi luat de grumaz!

Ştefan a întors calul spre sud.

Amândouă ţintele şi le ajunsese: băgase spaimă în domnii Leheiei şi muştrul oştilor continua, unele pâlcuri simulând apropierea vrăjmaşului. Cercetarea, harţul şi atacul se săvârşeau din poştă în poştă, şi voivodul da cuvinte de laudă celor vrednici şi vorbe grele celor nu destul de iuţi... Când se apropia destul de vrăjmaşul imaginar, cavaleria uşoară se pedestrea, şi începea lucrul cu armele! Şi venea îndată

119

cavaleria grea, şi ataca vrăjmaşul imaginar în flancuri, şi aşa, de la un timp, Ştefan surâdea tot mai mulţumit...

Şi iar a cântat arama la Suceava vestind întoarcerea călărimilor.

20

Atacul asupra Oameniiței a zguduit adânc inima domnului rigă Cazimir, încă în cortul de pe Baltica unde se afla! Înțelegând că la Țara Moldovei a apus vremea domnilor de paie, a trimis lui Ștefan cel Mare cuvânt, să fie prieteni! Să primească Ștefan suzeranitatea domnului rigă, și așa Petru Aron va fi fugărit din hotarele domnului rigă, să se ducă să roadă pită amară unde poștește!

Ștefan cel Mare a surâs vag. Toate erau bune, însă când cugeta că va trebui să îngenuncheze în fața suzeranului, simțea cum îi bate inima la grumaz! Înțelegea, pentru binele Moldovei și după obiceiul veacului, să devină vasalul domnului rigă, dar amar va fi ceasul dacă va trebui să-și plece genunchiul și grumazul! Așa încât, a băut cel dintâi strop amar și l-a înghițit greu. A trimis răspuns că primește și vorbele de pace, și suzeranitatea, însă vremurile nu-l lasă încă să vină să îngenuncheze! Să facă bine domnul rigă să-l păsuiască!

Petru Aron a părăsit Polonia, dar tot în coasta Moldovei s-a dus, în Țara Românească a Transilvaniei, în castelul domnului Sebastian! A aflat Ștefan și de asta; și s-a stăpânit, știind că ceasul stropșirii vine de bună seamă!

Până una-alta, avea de îndeplinit etapa a doua a marilor lui fapte de gospodar – tratatul de comerț cu țara Lehie; acest lucru l-a învăluit total, socotind că încheierea târgurilor între țări e mai bună decât amestecul cumplit al săbiilor!

Căci Ștefan cel Mare nu era un războinic vărsător de sânge nevinovat, ci apărător al țării sale; și războaie de cotropire n-a pornit! Dacă a atacat primul, a atacat pentru a o lua înainte vremurilor! Iar dacă n-ar fi fost Ștefan cel Mare nevoit să arunce valorile umane și materiale în zăpoarele cele înfricoșate, secolul său, prin lumina culturii și abundenței, nu și-ar fi aflat seamă în istorie!

120

21

În 1460, iulie 3, scrie către neguțătorii din Lemberg, prin mâna lui Ștefan-logofăt, că să poștească cumărfuri și vor da vamă puțină și cinstită, căci burgării din Liov „ne-au rugat să ușurăm vămile”. Vor da Liovenii, la descărcarea mărfurilor la Suceava: pentru postav 3 groși de

grivnă; pentru pânda nemțească, lituaniană și catifea; pentru postav; pentru nădragi, pentru stoffe de lână, ce se cheamă „hars”; pentru cuțite, coase și seceri; pentru talere de plumb, cuțite de plumb, brâie ferecate cu plumb; pentru tăvi; pentru șofrane, pentru șepci; pentru fiare de plug; pentru săbii și paloșe; – pentru toate, vor plăti 3 groși de grivnă, la vama din Șiret... Iar când vor cumpăra din Suceava mărfuri de peste mare; mătase turcească ce se cheamă „camhă”; tămâie; vin elinesc; scortişoară și piper; vor plăti 3 groși de grivnă. Și așa, s-a rânduit vama pentru fiecare lucru în parte, cu locurile unde trebuiau plătite, la aducere și întoarcere.

Și au prins a da buluc neguțătorii, și cei din Brașov aduceau mărfuri în samare, pe cai ușurei de munte, urmând drumul prin Prejmer – Târgul Secuiesc – Târgul Troțușului – Adjud – Bacău – Roman – Suceava... Iar carele Liovenilor, acoperite cu mari coviltire, au prins și ele a coborî către Suceava și spre alte cetăți și târguri ale Moldovei. Se scurgeau mărfurile Europei spre Orient, și Moldova era aria unde se întâlnea mătasea tocmai din China, cu postavul din Germania.

O grijă mare a avut Ștefan în privința cumpărării argintului, căci avea nevoie de el pentru ferecaturile icoanelor și pentru orice alte lucrări de preț.

A îngăduit liovenilor să aibă casa lor în Suceava, unde să se rânduiască socotelile.

Drumurile Moldovei și-au stârnit pulberea sub picioarele vitelor și sub roți; iar în târgurile. readuse la viață, ca prin farmec, se auzeau graiuri felurite și se vedea îmbrăcăminte felurită, din multe părți ale Europei și Orientului.

În sfârșit, Moldova se punea în rând cu civilizația timpului!

Și adus-a Ștefan Vodă meșteri bănari, să topească metale și să bată bani buni, cu bour pe-o parte și cu înfățișarea

121

să pe alta! Și bănăria se afla chiar între zidurile cetății, în preajma ochiului neadormit al Domnului.

22

Hotărât, la Țara Moldovei viața vremurilor de odinioară amurgea fără puțință de întoarcere! Cei bătrâni și cu un picior în groapă oftau după anii de demult, când Câmpulungul și Șiretul erau niște sățișoare, înconjurate de plopî bătrâni tocmai de pe vremea trecerii celei repezi a Cumanilor, și pe când vitele din satul Sfântul Ilie pășteau iarbă pe ulicioarele din Suceava... Pe-atunci cu totul altfel era, toate păreau pentru bătrâni calde ca amintirile. Pe-atunci, în tinerețea bătrânilor, oamenii nu alergau după deșertăciunile gătelii, ca azi, în zilele lui Ștefan! Și-și aminteau bătrânii cum, mai demult, lua omul găina subsuoară, și se ducea și o da de-a dreptul pe-un bulgăre de sare, sau pe câteva lumânări, de sărbătorile mari, căci altfel știau oamenii să se gospodărească singuri, luminându-și casele cu seul vitelor îmbibat în petică...

Toate lucrurile și le făceau singuri; își scobeau linguri, ascuteau fierul în custură și cuțit, iar pentru socotelile mai grele purtau sub brâu răbojul... Totul curgea în liniște și tihnă mai demult, însă acum, odată cu venirea acestui Ștefănuță a lui Bogdan, toate prindeau a fi anapoda... Domnițele din târguri parcă au prins aripi la tălpi, așa aleargă după camha turcească, după mătasea adusă din Răsărit, de pe cealaltă față a lumii, după catifeaua moale ca mușchiul codrilor, și mai cu seamă după podoabe! Ar fi în stare să-și scoată și ochii pentru o pietricică rară, adusă de neguțători de la schelele Răsăritului, și ar umbla desculțe prin sticlă toată viața, numai să poată încălța o singură dată papuci de catifea, după moda Apusului Europei...

Coconii nu mai pot de fală, purtând junghere orientale, iar în ce privește mâncărurile, sarmalele celebre ale Moldovei nu mai au nici ele căutarea de demult, ca și borșurile făcute cu măcriș! Piperul și scorțișoara, care valorează aur greu, au dat alt gust bucatelor, și cine nu se dă în vânt după un bob de piper adus tocmai de la mările calde!

A! fiindcă veni vorba de mările calde, trebuie să spunem că bătrânii sunt de-a dreptul zăpăciți! Cum adică, mări calde?

122

Doar pământul e neted ca o masă și mări sunt numai atâtea câte le știi din străbunici! Și iată că, odată cu piperul, șofranul, cuișoarele și

scorțișoara, neguțătorii aduc și niște vorbe ciudate, că pământul ar fi rotund și s-ar învârti ca un bob de urmuz în haos! Dacă e așa, cum rămâne cu legea credinței, cu cele șapte zile ale Facerii? Vai, și iar vai, lume! De ce acest voivod tânăr a dat slobod să se strice obiceiurile, credințele și legile? Oare nu cumva, din pricina ideilor noi, se stârnește vânt mai mare dinspre taberele Turcului? Nu cumva va veni cavaleria de pedeapsă a Apocalipsului, tocmai spre a stropși generația tânără și necredincioasă? Cum îndrăznesc corăbierii Europei să spună că dacă pornești dintr-un punct de la Răsărit, te poți întoarce la același punct, venind de la Apus? Se poate o mai mare năzdrăvănie? Și corăbierii lui Ștefan Vodă au adus astfel de bazaconii, căci se întâlnesc cu alți corăbieri și spun prostii de neînchipuit, săpând la temelia dreptei credințe!

Amar oftau egumenii, simțind că un dinte roade filele cărții-cărților, și tunau la predici, duminica, împotriva tuturor celor ce vor mai semăna boabele defăimării, aducând pe pământul Moldovei astfel de vești. Până și pământenii, atât de supuși odinioară, se iau după brașoave, se dau în vânt după pălării cu pană, după chimire de piele cu flori, după ciubote și laibăre¹... Cu ură se uitau privilegiații la fiarele de plug aduse de la Liov, căci dacă plugurile celor noi vor năvăli așa, atelierele lor dintre zidurile curților depășite fi-vor. Vrând-nevrând, ca să nu le-o ia înaintea pământenii slobozi și dijmașii, privilegiații se vedeau nevoiți să se dea și ei la brazdă, cumpărând uneltele puternice...

În ce privește târgurile, „nebunia” veacului era la culme, căci ulițe întregi de case se clădeau parcă peste noapte și se deschideau tot mereu prăvălii, sladnite sau berării și ateliere, iar acolo unde ieri cosea cojoace Ianoș Ungureanul, azi vezi o prăvălie în lege, cu cojoace înflorite frumos, sau o casă de schimb, unde stă asupra monezilor străine Agop-cămătarul sau Saghizian-zaraful, veniți tocmai din muntele Caucaz... Agențiile de comerț ridicau flamură necunoscută în văzduhul unde până atunci doar vulturii Moldovei planau.

1 Laibăr – haină țărănească (de postav) scurtă până în talie, strânsă pe corp și, de obicei, fără mâneci.

Pe ulițele Sucevii mai ales, treceau la preumblare oșteni în cămăși de zale și cu arme noi-nouțe, iar pe dealurile cetății se auzeau întruna bufnituri, la muștrul balisticei.

Noutatea balistică era strâns legată de venirea hauptmanilor nemți, pietroși și bărboși, și se auzeau de la o poștăcând, se preumblă, după zornăitul pintenilor...

Într-adevăr, Moldova patriarhală murea, și nimic nu putea nici ocoli, nici amâna amurgirea ei sub noutăți! Înainte-mergători în toate erau oamenii tineri, care prindeau a râde deschis de obiceiurile bătrânești, de apucăturile osândite încet-încet pieirii definitive... Ca chiorii dădeau buzna oamenii tineri, să vadă măcar de departe exercițiile cu tunurile, iar cât privește navigația, și-ar fi părăsit părinții, casa și masa, numai să se poată avânta în larg pe punțile. corăbiilor cu bour... Faptele lui Ștefan atrăgeau ca magnetul tot ce însemna îndrăzneală și risc, tot ce era vânjos și tânăr, tot ce era de necrezut... Așa trebuie să se explice rapiditatea de fulger a războaielor sale prime, căci ostile erau tinere, muștruluite și conduse de-un om tânăr.

Așa se explică și succesul expedițiilor ei de pedeapsă în ținutul Secuilor!

Cum a aflat că Ucigașul stă la pândă, în castelul domnului senior Sebastian, Ștefan a pus iar arama să cânte, și de data asta n-a mai auzit larmă și comenzi prea răstite și n-a mai avut nevoie să amintească nimănui că războaiele se câștigă mai ales cu cumpătul oștilor...

S-a avântat în șa, dând semn din sabie către munți, spre vest!

Totul s-a petrecut cu iuțeala fulgerului, cavaleria ușoară zburând înainte la pândă neconținută. Au pătruns dincolo de munți, ca un vânt repede! Groază și cutremur s-a auzit, și țipătul copiilor, și vaietul mamelor! Focul a izbucnit ici-colo, de sub copitele iurușului. Mai apoi Ștefan sta la poarta domnului senior, între hânsarii1 cavaleriei ușoare, și da glas mare, să știe și să afle pământeni și domnii de peste munți că, atât timp cât îl vor oploși 2 la ei pe Ucigaș, mereu va veni și el asupră-le cu sabia...

1 Hânsar – ostaș călare din vechea Moldovă, fără leafă, răsplătit cu partea de pradă luată de la dușman.

2 A oploși – a găzdui, a adăposti.

124

Ucigașul dărdâia de spaimă, ascuns în temnițele castelului, dar Ștefan, dându-și seama că momentul fetezării capului n-a venit încă, și-a strâns calul în pînteni și a pornit vântej, înapoi spre trecători și Țara Moldovei.

Domnii de peste munți au luat aminte vorbele sale, însă pe o ureche le-au intrat și pe cealaltă le-au ieșit.

Petru Aron a rămas la ei mai departe.

24

Nu era timp de expediții simple, de pedeapsă, căci în Orient și-n Peninsula Balcanică lucrurile se încurcaseră. Riga Ungariei, Matei Corvin, feciorul lui Ion, era tocmai în Bosnia, dând război cu Mahomed al II-lea. Și Țara Românească tremura în vîntul ce se apropia.

Ștefan și-a dat seama numaidecât că de-o va lua timpului înainte, bine fi-va; bine fi-va, deci, dacă va lua înaintea Turcului Licostromo – cetatea Mării! Ne aflăm în anii de încercare 1462.

Făcând un cât de scurt tur de orizont în veac, și văzând starea Europei și Orientului, vom vedea cum pe vremea aceea în Ungaria și Polonia se desfășurau sângeroase sfâșieri între seniori. La fel se întâmpla și-n Spania, Franța și Anglita, țările de la brazda Atlanticului. Venețienii și papii făgăduiau eroilor marea cu sarea, dar nu le dădeau nimic, după cum vom avea durerea de a vedea mai încolo. Și-n vremea asta, Turcul râvnea să pună laba pe strâmtoarele Mării Negre și pe cetățile de comerț ale Crimeii; apoi, de pe aceste baze geografice solide, să se repeadă asupra Europei, mai cu putere! Înțelegând deplin starea clipei, Ștefan s-a gândit s-o ia Turcului înainte, adică, luând în mâinile sale cetatea Licostromo, pune pavăză dinspre Mare între el și Turc.

Și astfel, tocmai pe când domnul Vlad Țepeș era pâlît de năvală, s-a repezit și Ștefan spre Licostromo! Credem că greu va fi fost acel ceas al vieții voivodului, căci izbea în bunul său ocrotitor! Însă, Ștefan a

știut să pună țara înaintea inimii sale și s-a repezit spre Mare. Sorții n-au fost însă de partea lui. T-jnurile din Licostromo au huit strașnic, și au izbit apărătorii cu tot ce au putut asupra cutezătorului, nevoindu-l să facă cale îtoarsă, rănit greu la un picior.

125

Această primă etapă a războiului i-a mărit atenția și l-a învățat multe! S-a pregătit și mai bine, și mai îndelung, trei ani. Și în iarna 1465, ianuarie, a poruncit aburcarea artileriei în care, încărcarea tainului¹ și pregătirea cavaleriilor pentru o anumită clipă! Între timp, muștrul balisticei și lupta de cucerire a cetăților n-au încetat. Și a pregătit Ștefan atacul al doilea și altfel, prin arta diplomaticească! Soli poloni au dus scrisori tainice neguțătorilor din Licostromo, iar Ștefan și-a trimis și el emisarii de taină, vestind anumiți oameni din cetate să fie gata.

Expediția, galopul până la Licostromo, a durat numai opt zile. Cu toată iarna grea și împotrivirea viscolului, oastea Moldovei a executat o mișcare demnă de cele mai vestite oști ale lumii. Când s-a luminat de ziuă, în ziua a noua, apărătorii s-au trezit cu oastea moldovenească sub ziduri. Cetatea a fost repede înconjurată. Iar în aceeași zi, pe la miezul nopții, neguțătorii au deschis în fața oștilor biruitorului o poartă, și așa au pătruns în cetate, prinzându-l pe unul din pârcălabi. Însă împotrivire grozavă au aflat la redutele interioare și Ștefan a dat poruncă artileriei să tragă... Apoi, a doua zi, 25 ianuarie, Licostromo se preda în mâinile Moldovenilor. Din această bătălie, Ștefan a deprins latura importantă din arta războiului, surprinderea, și va folosi și arma aceasta de câte ori clipa i-o va dicta.

Acum, Țara Moldovei avea pavăză dinspre Mare, însă stârnise asupra-i mânia teribilă a domnului rigă Matei Corvin! Îndată ce a aflat de fapta lui Ștefan, domnul rigă l-a luat pe Petru Aron la sine, cu gând să-i dea jâlțul Moldovei, după ce Ștefan va fi amestecat cu pulberea! Și încă una mai era mânia domnului rigă, că adică de ce primise Ștefan suzeranitatea Polonului, și nu pe-a lui?

25

Unii susținători ai unui patriarhalism stupid, vorbind despre

cultura lui Ștefan cel Mare, au trecut sub tăcere adevărul că mărița sa era și fruntea învățaților! Toți acei „înțelepți” n-au ridicat armele Moldovei din vremea aceea mai sus de ghioagă și îmblăciu, ignorând total adevărul curat ca

1 Tain – rație de alimente.

126

lacrima, că însuși voivodul era iscusit și neîntrecut mînuitor de arbaletă, și că celebra halebardă și tunu f erau mîndrii ale oștilor! Ștefan cel Mare era fiul unui timp scaldat de el însuși în lumină! Moșul său, Alexandru, răsplătea zugrăvirea unor mănăstiri cu daniile de sate. Cărturarul Țamblac fusese la consiliul din Florența, și un boier Gheorghe, în Elveția, la arderea lui Jan Hus! Moldova era străbătută de luminați oameni europeni și orientali! Pe timpul cui au crescut în preț cancelariile domnești, adevărate și înalte școli de caligrafie, dacă nu tocmai pe timpul lui Ștefan cel Mare? Avem mărturii că celebrul voivod a lăsat veacurilor patruzeci și șapte de mănăstiri, adevărate academii ale acelor timpuri și cu ramuri diverse: pictura, care a creat fresce de valoare unică, sculptura în lemn, sculptura în marmură și piatră, atelierele de țesut covoare, neîntrecută artă de a stoarce culori din plante, arhitectura, care a lăsat monumentale mărturii. Iar în ce privește școala cântăreților de la Putna, trebuie să spunem că o cercetau învățăceii din toate țările apropiate, ducând în patru puncte cardinale faima dascălilor Putnei, a lui Ștefan cel Mare și Moldovei. Dacă mai ținem seama că la curțile marelui voivod veneau oameni vestiți prin știința lor înaltă, aducând noutățile culturii din cetățile și burgurile Europei, nici într-un caz nu-l putem accepta pe ilustrul principe al Renașterii, decât la pas cu toate frumusețile timpului. Maria sa era inițiatorul și încurajatorul monumentelor de cultură! Chiar tatăl său l-a dat pe mîna învățaților, și Ștefan singur s-a instruit, după noaptea înspăimîntătoare de la Reuseni, în anii de pribegie la cetăți străine...

Știm că și viitorul său rival, Matei Corvin, avea cultură înaltă, că în jurul său se adunau artiști din toată Europa, că marelui rigă, fiul lui Ioan Hunedoreanul, îi plăceau picturile, muzica și poezii, și același

lucru îl afirmăm și în legătură cu Ștefan cel Mare. Amândoi erau energii din energia timpului și amândoi au sculat volbura și au mânat-o înaintea, ca pe-un orcan. Sau și cunoscut, cândva, cândva, în anii mai tineri, și vor fi fost chiar și prieteni; când deschideam istoria la fila acestor mari conducători de oști, mari ziditori și mari ocrotitori ai breslelor, ne cuprinde un regret că evenimentele i-au pus față-n față, ca vrăjmași...

1 Burg – oraș medieval.

127

Oastea lui Matei Corvin era vestită prin organizare, arme și vitejie. Călărimea grea și călărimea ușoară și pedestrima se ridicau la patruzeci mii oameni.

În luna noiembrie 1467, Matei Corvin a dat poruncă de invazie a Moldovei, iată-l trecând el însuși, pe la Oituz, mânios și hotărât să-l dea pe Ștefan cel Mare nimicului! Au străbătut drumul prin Brețcu, până la apa și târgul Trotușului, urmărind să ajungă la drumul de pe valea Siretului spre Suceava; dar prea târziu și-a dat Matei seama că atacul asupra Moldovei fusese început greșit!

Era în pragul iernii, și trebuia să ia cu asalt toate cetățile, până la Suceava, riscând atâtea pierderi de vieți, armament și timp! Și, cum oastea ungară a ajuns la târgul Trotuș, s-a pomenit dintr-odată că Moldovenii așezați în trecători sar și-i stropșesc! Cu greutate mare au trecut ostile lui Matei Corvin prin primul val al împotrivirii, însă mai departe au aflat drumurile distruse, acoperite de arbori prăbușiți de-a curmezișul; și păduri se prăbușeau asupra invadatorilor, la semnale de corn...

Pălcurile cavaleriei ușoare moldovene apăreau ca din pământ, atacau aripile coloanelor, avangărzile și ariergărzile. Cele de pământeni atacau carele greoaie cu hrană și artilerie, în ziua de 29 noiembrie, Matei Corvin ajunge la târgul Romanului, prin Bacău, după istovitoare lupte și pierderi grele, și ostile lui au și prins să murmure văzând că li s-a sfârșit hrana, într-o țară cu satele arse și fântânile otrăvite. Nu se găsea măcar un pai pentru cai.

Ajuns în târgul Romanului, Matei Corvin și-a lăsat oastea la

hodină, înainte de a porni atacul cel mare, în același timp trimițând lui Ștefan cuvânt de pace... Stând la târg la Roman până la 7 decembrie, oștenii lui Matei Corvin și-au mâncat tainul ce-l mai aveau, iar Ștefan cel Mare se pregătea în vremea asta mai vârtos... Și pornindu-și Matei Corvin ostile, a ajuns la Baia, în apropierea Sucevii, în plină iarnă grozavă moldovenească, în noaptea a 14-a a lunii decembrie, pe când Ungurii făcuseră din carele lor zid de apărare, și dormeau sau petreceau, s-a izbit în ei oastea ușoară a Moldovei! Bătălia s-a dat la lumina focului, căci îndată s-au aprins și carele și casele, și „era vai și-amar, și sclipeau și fulgerau armele, pe sub flăcările vânzolite de vifor... Matei Corvin abia a scăpat „cu fuga, în buci cu săgețile moldovenești! A apucat către dealul de la Mălini, pe valea Suha

128

Mare, spre munți, și-l urmărea, ori încotro fugea, cavaleria ușoară a Moldovei!»

Cu acest prilej, Ștefan cel Mare a văzut cu ochii lui, în sfârșit, cum ținuse la sân răi și hicleni, care abia așteptau să fie biruit și să se întoarcă Petru Aron!

Dăduse poruncă strașnică vornicului¹ Isaiia să stea în așteptare la vadul apei Moldovei, până la semn; și când se va da semnalul, să alerge cu pâlcurile pe valea Râșca Mare, să iasă înaintea invadatorilor, să le taie fuga... însă vornicul Isaiia s-a prefăcut că nu aude semnul și n-a alergat la timp cu pâlcurile! Matei Corvin s-a întors acasă, hăituit și urmărit de cavaleria ușoară. Izbânda lui Ștefan cel Mare fusese deplină, însă și veninul ceasului era neînchipuit de amar!

A răbdat patru ani, până la 16 ianuarie 1471. Atunci l-a prins întâi pe Isaiia-vornicul în târg la Roman. Pe urmă, pe Negrilă-paharnicul²; și pe Alexa-stolnicul³; și judecându-i cu cutremur mare, poruncit-a gădelui⁴ să-i repeadă cu capetele pe butuc. A fulgerat toporul în sus și-n jos, de trei ori. S-au cutremurat de moartea hiclenilor privilegiații, dându-și seama că Ștefan cel Mare nu mai ține seama de tagme⁵ și că va izbi greu, în privilegiați, îndeosebi. Așa sfârâma primele cetățui, primele cuiburi ale hicleniei și puterii de sine stătătoare, ale celor ce aveau *uric cu tot venitul*. Lua în mâna sa tot

mai mult din puterea țării, pentru înfruntarea inevitabilă.

Între timp, răz bunase și uciderea tătâne-su! Când capul lui Petru Aron s-a dat de-a dura, undeva într-un târg din apropierea munților, Ștefan cel Mare a închis ochii și a revăzut Suceava de demult cu turnurile înflăcărâte. A auzit zimbrul boncăluind⁶, în anii copilăriei. A oftat spre cele trecute și apuse. S-a avântat în șa. Și cum galopa în fruntea cavaleriei ușoare, despica negura cu fruntea și parcă despica timpul spre viitor.

Vornic – mare dregător la curtea domnească, însărcinat cu conducerea treburilor interne, având atribuții judecătorești.

2 Paharnic – titlu dat boierului de la Curtea domnească care avea grijă de băutura domnului.

3 Stolnic – dregător care purta grija mesei domnești.

4 Gâde – călău.

5 Tagmă – breaslă.

6 A boncălui – a scoate strigăte specifice rasei, a rage.

129

26

Istoria omenirii urca spre culmile primelor mari descoperiri geografice, iar în brazda depărtatului apus, în cetatea Mayența, tipograful Johann Gutenberg desprindea literele din imobilitatea lemnului, deschizând în fața generațiilor o nemaiauzită răspândire a cărților! Isprava meșterului Johann avea aceeași însemnătate ca și descoperirea focului, încât vestea isprăvii domniei sale a străbătut burgurile, cetățile și mănăstirile, și de bună seamă că și la Suceava a ajuns, pe marile drumuri de comerț care veneau tocmai din depărtarea vestului, străbăteau Țara Românească și se pierdeau peste mări, la schelele Orientului.

Mult se va fi minunat Ștefan cel Mare de veștile cele noi care uimeau timpul! De bună seamă că va fi poftit să asculte, pentru a mia oară, istorisirile neguțătorilor, călătorilor, pictorilor, arhitecților și medicilor, care aflau la ușa sa numai cuvinte de bun venit!

Se împlineau șase ani de când se însurase. Și coconi avea să aibă în curând; și fața lui primea, din ce în ce, bruma abia văzută a

maturității. Simțul de orientare în încurcatele ște politice i se dezvoltase treptat, devenindu-i a doua natură, încât bine a făcut când n-a rupt dintr-odată jugul Turcului, ci cu deosebită chibzuință. A avea doi dușmani dintr-odată, însemna pierdere și pieire; încât, până ce s-a răfuit cu Matei, nu și-a îndreptat spre Turc nici halebarda, nici țința arbaletului! A tăcut când a trebuit să trimită tributul statornicit de Petru Aron, dar s-a mângâiat în sine, știind că și ziua răfuielii e aproape! Întâi trebuia să încerce să înglobeze Țara Românească între prietenii Moldovei, în frontul împotriva cotorpitorului, și lucrul era nespun de greu!

În anii 1470, februarie, a poruncit iar aramei să cânte, și și-a încălărat iar hânsarii cavaleriei ușoare, și într-un galop uimitor de repede a ajuns la Brăila, arzând-o. Drept răspuns, Radu cel Frumos alături Românești s-a jeluit Turcului; și îndată și în același an, pe la jumătatea lunii august, Turcul avea să trimită Tătarilor poruncă de năvală. Bătălia s-a dat la Lipinți, și în afară de luarea înapoi a prăzilor și robilor, oastea Moldovei l-a prins pe însuși fiul lui Han-tătar.

130

Însă, în mintea Domnului prindeau de mult a se zări zorii unor rânduiri noi cu totul... Privilegiații poate n-au văzut bine ce însemna tăierea netrebnicilor în târg la Roman, și nu aveau de unde să știe că, odată cu scurtarea de cap a lui Isaiia, voivodul își proclama începutul independenței față de puterile interne. Prin atacurile de vifor asupra țării Românești, Ștefan cel Mare nu urmărea stricarea țării vecine, înainte de pornirea viforului asupra sudului, porneau către ținutul Brăilei, Râmnicului și Buzăului emisarii Sucevii, cu scrisori, ca să afle tot omul că Moldova n-are nimic de împărțit cu sora ei, Țara Românească! Ci că mânia lui Ștefan Vodă e îndreptată numai asupra lui Radu cel Frumos, vândutul Turcului! Tot omul din Țara Românească să stea la locul său, în liniște, și bine ar fi dacă tot omul Țării Românești s-ar ridica la arme, să-l fugărească pe cel ce și-a plecat grumazul!

Scrisorile din Suceava învedeau că Ștefan al Moldovei vine ca eliberator, dar nu numai la atât i se mărgineau acțiunile! Scrisori cu verb de flacără plecau spre cetățile de peste munte, poftindu-le să

înceteze cu exportul grâului în Țara Românească, pentru că pâinea nu ajunge la masa pământenilor, ci în gropnițele Turcului, întărindu-i proviziile de război!

Pe-atunci, cetatea de scaun a Țării Românești nu mai era Târgoviștea, ci Bucureștiul, abia răsărit în istorie, la 1459. Bălți și pâcuri de pădure se aflau până-n inima așezării, iar pe apa Dâmboviței, pe amândouă malurile, se aflau mori și hanuri. Eleșteie și iazuri se întindeau până departe, pornind chiar din marginile cetății.

27

Simțind Radu cel Frumos că vin dinspre Moldova timpuri strâmte, a purces și el la înfruntare. Sprijinul și-l avea în iataganul Turcului și-n banderile¹ ohabnicilor². Țara cea mare își întorsese fața de la dânsul! Și a strigat Radu cel Frumos în poruncă, zidari și meșteșugari anume, trimițându-i de îndată la brazda Moldovei, să ridice valuri de pământ și cetăți, ca să poată rezista timpurilor strâmte! Și s-au dus în grabă arhitecții și

1 Banderie – steguleț care servește ca semn distinctiv, prins în vârful unei lănci.

2 Ohabnic – cel care stăpânește o moșie pe veci, care nu poate fi în străinată.

131

zidarii; și s-a adunat pământenimea din brazda Moldovei, la legiuitul lucru de cetăți. Iar strategii Țării Românești au ales locul potrivit, pe apa Siretului, la vadul lui Roșea, întâi au ochit bine, să vadă dacă Siretului, la vadul lui Roșea, întâi au ochit bine, să vadă dacă Șiretul poate fi pavază viitoare cetăți, adică dacă e destul de lat și de învolburat, încât să nu-l poată trece nici cavaleria ușoară a Moldovei, nici cea grea, și nici oastea mare... Au ochit și au chibzuit, și însuși Radu cel Frumos părăsea adesea cetatea sălciiilor de pe Dâmbovița și urca la brazda de sus. Șirurile de care aduceau neconținut vâș și pietriș; și bolovani; și stânci masive; și meșterii ziditori măsurau neconținut alte stânci masive, și cu ajutorul scripeților le tot suprapuneau, legându-le cu mortar.

Sta Radu cel Frumos adese, sus pe schele, și se uita dincolo de

brazda vecinului. Poate că adesea îi era rușine că trebuie să se apere de un consăngean. Cert este însă că frica îl trezea foarte des din somn. Scrisorile lui Ștefan către tot omul Țării Românești prindeau sămânță mai cu seamă între cei mulți; și la o adică, lucrul acesta nu era deloc bun!

Din când în când, pândarii din margini urcau în arbori și, iscodind Țara Moldovei, deslușeau freamăt mare de oameni la câteva bătaii de arbaletă. Zăreau freamătul abia odată cu seara. Peste zi nu se vedea țipenie... Cetatea Radului ajunsese de mult la creneluri și se ridicau încet și turnurile de apărare...

— Să poftească vecinul Ștefan! se sumețea Radu.

Avea să i se întâmple însă un lucru neașteptat și nemaipomenit! Șiretul încingea cetatea ca un brâu de volbură. Conductele de olane pătrundeau în încăperi aducând apă rece și proaspătă, de-ajuns pentru un asediu de ani o mie... Râdeau spre Țara Moldovei meșterii pietrari și arhitecții, și mai ales ohabnicii din partea locului se bucurau nespus; căci după ce au o asemenea cetate, Ștefan cel Mare nu va mai îndrăzni să-i tulbure!

Însă o vorbă înțeleaptă spunea și pe atunci că „nu-i bine să lauzi borșul înainte de a prinde peștele”... Ceea ce vedeau pândarii peste brazdă era pregătirea contraloviturii! Noaptea, la o depărtare destul de mare, Moldovenii săpau într-o liniște profundă o albie, să abată cursul Siretului... însuși Ștefan înfipsea cel dintâi hârlețul, după ce hotărâse printr-un semn din braț, spre vest, matca nouă... Lucrau hânsarii cavaleriei ușoare.

132

dăscălărați și transformați în pionieri! Corturile bivuacului¹ se aflau departe, după dealuri, și zilele aceluia Iulie 1471 dogoreau cumplit, însă hânsarii săvârșeau muștrul înviorării, apoi furau câte-un pui de somn, să fie proaspeți pentru muncă. Ștafete coborau de la Suceava, aducând voivodului scrisori, și el le citea repede și da poruncile de cuviință. ▼ Într-o zi, a primit cererea suzeranului Cazimir, să-i dea călăreți o mie, să-i însoțească fiul la Boemia, unde fusese proclamat rigă; însă Ștefan a răspuns că iertat să fie, însă oameni nu

poate da, căci oamenii Moldovei sunt prinși toți la lucrul cu hârlețul, pentru abaterea Șiretului! Iar în ce-l privește pe coconul său, e prea crud încă, spre a putea fi trimis în fruntea celor o mie călăreți! Și da și alte răspunsuri, scurte și tăioase, stând în corturile bivuacului ori în mijlocul hânsarilor la lucrul de noapte!

S-a încruntat Ștefan și a simțit un ghimpe în inimă, când Sohodoiski, solul suzeranului, i-a amintit printre altele că ar fi vremea să vină să depună, în fața rigăi Cazimir, jurământul de vasal! Însă Ștefan a biruit clipa și a răspuns cu vorbe înțelepte că va veni când i-o vor îngădui vremurile... Oare nu vede bine riga Cazimir că Ștefan n-are când se îndeletnici cu mărunțișuri, de-i cere una ca asta? A oftat Ștefan, stând singur pe-un dâmb, sub spuza stelelor de vară. Șiretul lucea, curgând în liniște, iar mai încolo abia se auzea larma lucrului de abatere.

Curând, planul domnului Ștefan de modificare și supunere a naturii avea să ia sfârșit, cu ținta atinsă! Cu cât se îngâmfa mai tare strategii și arhitecții lui Radu cel Frumos, apa Șiretului scădea în fața cetății lor, scădea văzând cu ochii, încât din zi în zi sălbăticiunile apelor abia mai aveau loc să înoate... E drept că și seceta ardea; totuși, niciodată Șiretul nu scăzuse așa, chiar la arșițe și mai mari! Peste scurt timp, în locul brâului de volbură se afla o gropană goală, în ale cărei adâncuri se zbăteau peștii rămași pe mâlurile fierbinți... S-au îngălbenit de spaimă și strategii și arhitecții, aflând că râul a fost oprit, sus, departe, și îndreptat spre vest! Acum, cetatea lor părea un stârv de monstru, expus total loviturilor moldovene.

Și, într-adevăr, într-o dimineață s-a zguduit pământul dinspre nord. Se vedea pulberea învolburându-se. Hânsarii

1 Bivuac – porțiunea de teren pe care se face staționarea trupelor în afara localităților sau a taberelor.

133

cavaleriei ușoare moldovenesti veneau în iuruș ca de furtună. Au oprit, și când s-au avântat iar, au trecut ca nălucile peste albia secată! Însuși domnul Ștefan călărea în fruntea lor, descoperit și cu spada în mână. Cetatea a căzut în mâinile Moldovenilor. Spaima

fugarilor s-a împrăștiat repede și a ajuns la București. Radu cel Frumos s-a cutremurat. Voia să-și trimită la adăpost doamna și pe Voichița, copila sa. Era prin noiembrie 1473 și se scuturaseră de mult frunzele. Radu cel Frumos și-a chemat oastea, mare de 64 mii oameni, la ultima înfruntare.

Numai cu 12 mii, Ștefan l-a surprins la Cursul Apei, într-o noapte. Curând, rămășițele oștirii lui Radu fugeau spre cetatea de scaun. Ștefan nu s-a mulțumit cu izbânda de la Cursul Apei; ci, îndată a sărit iar pe cal, făcând semn din spadă, spre București. Vârtejul călărimilor a durat două zile, străbătând distanța de 140 km. Apoi, lupta cea decisivă s-a dat la cucerirea Bucureștiului. Flamurile cu bouri au fâlfâit curând pe ulițele încă stropite de sângele bătăliei. Vândutul fugise la Turc, lăsându-și pradă biruitorului avuțiile, soața și pe copila sa. Carele de povară au încărcat averile; și doamna și copila au fost așezate în rădvân și împreună cu oastea Moldovei au pornit către Suceava, Ștefan lăsând în cetate la București, și în toate celelalte cetăți ale biruitorului, pârcălabi și flamuri cu bour pe toate turnurile.

Îl așezase domn pe Basarab Laiotă, priem al Moldovei și vrăjmaș Turcului.

Așa s-a petrecut înfruntarea ultimă cu vândutul și ruptura definitivă cu Osmanlăii; însă Ștefan știa bine că abia de-atunci înainte vin cumpenele.

28

Se afla la Vaslui, când a venit în ambasadă tocmai din Persia, Isac-Beg. Stăpânul său, șahul Asan-Huzun, îi trimitea cuvânt bun și scrisoare și-l întreba dacă vrea să-i fie aliat împotriva Turcilor, căci el, Asan-Huzun, îi va lovi din Asia, iar domnul Moldovei să-i izbească din față.

Ca un strigăt era cuvântul șahului! Cerea voivodului Ștefan să sară să-l ajute! Să stârnească la lupta și alți crai! Toate țările Europei să le stârnească, spre a șterge de pe fața pământului haitele jafului!

134

Ștefan a făgăduit că se va gândi și va face cum e mai bine.

Solul lui Asan-Huzun avea să pornească iar, la drum lung, către

Buda, având de coborât de-acolo către cetatea Adriaticii, Veneția; și de-acolo avea de bătut altă cale lungă, tocmai la riga Burgunzilor, căci trebuia ca întreg pământul să se ridice, mai cu seamă dacă și arhipăstorul din Vatican îi va îndemna și va binevoi să-și înfigă degetele în pungă...

Ștefan voivod a binevoit îndată să coboare la cămara logofeților¹. Cum a deschis ușa, penele de vultur s-au oprit din scris. S-au ridicat, în frunte cu marele logofăt, și scriitori de slavonie și cei de latinie, așteptând poruncă.

Îndată, pana de vultur a scriitorului de latinie a prins a șuiera ușor, scriind epistola dictată de voivod către capul papistașilor² din Roma și către toți rigii și principii apusului. Apoi, apăsând pecetea sa dedesubt, Ștefan a înmănat scrisoarea lui Isac-Beg.

„Avem prilej să zdrobim Turcii, scria epistola voivodului. Prea cinstit arhipăstor papistaș, binevoiește a trimite cuvânt de alarmă Venețienilor, căci ei doar sunt stăpânii mărilor: să sară numaidecât, la vestea trâmbiței” ...

Și astfel, după ce Isac-Beg și-a văzut de drum, Ștefan voivod și-a făcut ochii roată, să-și caute prieteni. Și în timp ce se negocia cu prietenii, a venit și răspunsul de la papă și de la Venețieni. Și unii și alții se întreceau în laude, asemuindu-l cu stejarul și cu viforul; însă despre ajutor nici nu pomeneau!

A oftat Ștefan! Ce era de făcut? Dacă se bizuia pe alții, ar fi însemnat cădere în ticăloșie!

Afară, în noaptea de toamnă lungă, vâjâiau brazii în vânturi. Se auzeau țipetele stolurilor migratoare. Și vijelia de-afară a lucrat asupra inimii sale, deșteptându-i vijelia mocnită.

Înainte de a vesti Țării Moldovei hotărârea, a rânduit pândari și străji de foc. Când prima flacără a țâșnit în apropierea cetății, i-a răspuns alta, de pe dealurile Botoșanilor. Și de-acolo s-au aprins alte și alte focuri, pe alte și alte dealuri, tot înainte spre Prut și Nistru, dincotro dădeau iuruș³ trâmbele Tătarilor. Alte străji de foc au pornit în jos, spre Reusenii și Litenii, către Bacău și Crăciuna depărtată.

1 Logofăt – mare dregător, membru al sfatului domnesc.

2 Papistaș – catolic.

3 Iuruș (iureș) – asalt, năvală.

135

29

Oastea lui Ștefan, de patruzeci mii, și-a ales câmp de luptă potrivit la Racova, între dealurile Vasluiului. Pașa Soliman a ridicat spre Moldova număr de oameni înfricoșător, o sută douăzeci mii!

Ștefan și-a potrivit un pâlț de buciumași și trâmbițași după dumbrăvi dese. Și cum s-a izbit pașa Soliman în Moldoveni, s-a auzit deodată din latură buciumele și trâmbițele! Au apucat într-acolo ienicerii¹ și spahii², tăind nuielele cu iataganele, scufundându-se în mocirle, sărind cu caii peste trunchiuri gârbove de sălcii. Și văzând Ștefan că amăgeala sunetelor a prins, și-a strâns calul în pintoni, pornind la atac vijelios, urmat de floarea hânsarilor. Amar hăcuiau săbiile turcimea cuprinsă de groază!

Apoi, după istovirea zbuciumului, după ce ultimul geamăt s-a stins, Ștefan cel Mare a poruncit adunarea oștilor. Au venit și urmăritorii pâlcurilor biruite, și răniții încă stropiți de sânge proaspăt. Se întrebau de ce-i adună, oare?

Ce nouă poruncă de viforâre îi mai așteaptă?

Cavaleria ușoară e gata să sară pe cai; cavaleria grea așijderea!

Se bulucise ca de-un vânt oastea mare; iar privilegiații zâmbeau în bărbî, gândind că vor merge încotrova, la prădat mână de lucru.

Dar Ștefan cel Mare sta tăcut în mijlocul careului. Se muncea în sine, având de săvârșit o ruptură în obiceiuri. A glăsuț puternic, mulțumind tuturor și fiecăruia pentru sângele vărsat. Apoi, a poruncit să iasă la față săvârșitorii de fapte mari, oricine ar fi ei:

— Dijmași sau supuși cu totul privilegiaților, toți să iasă la față, cu îndrăzneală! Să iasă la față și oștenii cei simpli, cuceritorii de fapt ai acestei victorii!

Când au prins a ieși la față și dijmași, și supuși, s-au auzit privilegiații murmurând de mirare, văzând că se dărmă în Țara Moldovei rânduiala veche!

1 Ienicer – soldat din corpul de elită a vechii infanterii turcești.

2 Spahiu – soldat din corpul cavaleriei otomane recrutat din rândurile aristocrației.

136

Cu mâna sa a început a împărți Ștejan cel Mare moșii și ranguri oamenilor simpli; și cum le da hrisovul 1, râdea de bucurie! Murmurul privilegiatilor a crescut, dar s-a stins cu totul, amintindu-și ei de o tăiere a netrebnicilor... Și așa, la acel praznic, omul cel simplu, săvârșitorul faptelor mari, a ajuns răzeș² sau boieraș, după puterea sabiei!

Cotitura cea mare din viața voievodului și din istoria Moldovei se săvârșea în tăcere, sub fulgurea înceată. Ziua era pe sfârșite. Venea un amurg tulbure. Tot omul privilegiat a înțeles atunci că amurgirea tagmelor nevrednice nu se mai poate înlătura. Ștefan cel Mare sărise parcă peste un munte, pe calul său alb ca neaua acelei zile; sărise peste muntele timpului, din obiceiurile vechi, ca-ntr-o câmpie însorită, drept în inima pământenilor!

Când s-a întors, la Suceava și-n toată Moldova cânta arama. Știa însă că abia de-atunci înainte îl aștepta urgia cea mare! Firea lui încrezătoare în dreptate și cunoașterea adâncă a oamenilor l-au povățuit să nu se lase amețit de laudele ce veneau din toată Europa, buluc!

Cum se aștepta la răz bunare, în anii următori, în 1476, a trimis la Roma și la Veneția pe ambasadorii Petrea și Cataneu, să zguduie inimile înghețate!

— Părinte papă! striga Petrea, într-un târziu, ajuns la Cetatea Vaticanului. Nu de laude are nevoie marele Ștefan voivod! El vă apără țările cu sabia; și nu trebuie să-l lăsați singur între vânturile ce vin! Dați-i bani, să adune oaste multă, căci de oaste are nevoie, nu de vorbe!

De la Roma, Petrea și Cataneu au urcat în cetatea Mării Adriatice, Veneția; dar și acolo au găsit tot inimi înghețate. Știau Venețienii rosti vorbe subțiri pe vârful limbii, bune pentru amăgirea copiilor și muierilor celor proaste.

— Vai și-amar! striga Petrea, și striga Cataneu. Dacă nu lăsați vorbele deșarte și nu treceți la arme, domnul nostru Ștefan poate pieri

în vânt; și Turcii au să ajungă până aici, să vă răstoarne altarele și tarabele!

O mare neliniște a trecut prin adunarea Venețienilor!

1 Hrisov – act domnesc care servea de titlu de proprietate, de privilegiu.

2 Răzeș – țăran liber, posesor de pământ (în Moldova, în orânduirea feudală).

137!

Ei erau stăpânii mărilor, având până în Asia cetăți de negoț, și pe toate le apărau folosind brațul semințiilor străine. Când era vorba însă de pregătit flote ori de băgat mâna în pungă, o întorceau pe limba subțire și iscusită a laudelor.

Însă, Petrea și Cataneu nu s-au lăsat cu una, cu două! Le-o spuneau de la obraz, că așa l-au lăudat și pe albanezul Scanderbeg, făgăduindu-i marea cu sarea, însă până la urmă vestitul viteaz a fost lăsat singur în furtuni! Le-a arătat cum i-au amăgit și pe alții, numai să stea în dreptul piepturilor lor, să le țină scut socotelilor de neguțători! Ei, Petrea și Cataneu, nu se puteau întoarce la Ștefan voivod cu traista plină de vorbe! Maria sa avea nevoie de oști!

Un murmur mai des a trecut printre neguțători, întrebându-se unii pe alții ce trebuiau să facă. Însă tuturor le-a răspuns *messer Dogele*, arătând solilor că nu are bani. Astfel auzindu-l, Petrea și Cataneu s-au uitat unul la altul. Apoi s-au întors jnâhniți la Suceava.

În ce-i privește pe Venețieni, au trimis la Ștefan voivod un ambasador subțire foarte la minte, să-l poarte cu vorba, ca nu cumva să se împace cu Osmanlăii! Tot pe ambasadorul acela, numit Paul Omenbon, l-au trimis și la Asan-Huzun, în Persia. Mult s-a mâhnit Ștefan, când, în loc de aur pentru întocmirea oștilor, i s-a adus o bucată de postav! Adânc pălit în inimă, l-a rugat pe *messer Paul* să-și ia înapoi postavul și să roage pe neguțătorii venețieni să-și șteargă cu el contoarele și pragurile zarafiilor!

Adânc ofta inima lui Ștefan!

Însă, *messer* ambasador Paul avea pe lângă mărișă și alt rost. i-a spus, după oarecare șovăială, că atunci când au fost în solie la

Veneția *messer* Petrea și *messer* Cataneu nu le-au ajuns banii de ședere, încât au trebuit să se ospăteze și să doarmă pe socoteala cetății Dogilor. Și rămânând datori cu 200 lire venețiene, să binevoiască mânia sa Ștefan să înapoieze banii, tot în clipa aceea, căci Veneția are nevoie...

Ștefan voivod a stat o clipă înmărmurit; apoi s-a uitat așa de crunt, încât *messer* Paul s-a făcut alb și s-a dat trei pași înapoi. Ștefan și-a recăpătat cumpătul. A poruncit să vină vistiernicul, să lepede neguțătorului 200 lire! După aceea, i-a urat să meargă sănătos cu inima lui înghețată; și l-a rugat să

1 Zaraf – cămătar.

138

ducă cuvânt celor ce l-au trimis, că-i pare rău de vorba începută cu ei și că niciodată, nici oamenii lui, nici epistolele lui, nu-i vor mai încurca...

Însă abia și-a sfârșit cuvântul. Au prins să se răsune buciumele străjilor. Ștefan s-a repezit la fereastră și a văzut șiragul focurilor în noapte, ca niște urmuzuri alburii până departe. A venit căpetenia hânsarilor, arătându-i cu cutremur mare că s-au neliniștit ierburile la Nistru! Aceeași veste a adus-o altă căpetenie; iar alta a arătat, înfățișându-se, că s-aprind focurile și dinspre Țara Românească, din sud!

Ștefan voivod și-a întors fața de la fereastră.

În clipa aceea *messer* Paul Omenbon l-a văzut îmbătrânit. A ieșit repede, să nu-l apuce spulberul în Moldova. Dar oricât de câine ar fi fost la inimă, *messer* Paul simțea un regret amar că Ștefan voivod rămâne singur în mijlocul vijeliilor! Și adânc l-a mișcat, o clipă mai târziu, mărinimia moldovenească, pentru că Ștefan, cu toată greutatea ceasului, a poruncit să i se aducă cei mai buni cai; și pită albă; și miere multă; și vin de cel mai bun; încât *messer* să ajungă la Veneția cu fărâmitura-n barbă...

În timp ce călărea la galop spre cetatea Bistriței, *messer* Paul vedea cum se trezesc satele, cum alte focuri se aprind în noapte, în timp ce clopotele bubuiau prevestind furtuna. Foarte repede, drumul

spre munți s-a ticsit de care încărcate cu copii, cu moșnegi, cu lucruri apucate în grabă. Bătrâni bărboși coborau clopotele satelor din turnuri și le slobozeau în fântâni, până la alinare. Turme, vite și cai se amestecau printre carele în mers, și Venețianul a deosebit că spre munți apucă numai cei nevrednici. Bărbați călări, înarmați cu arcuri, cu pari, coase și topoare, se adunau pe tăpșanuri și femeile le potriveau la oblânc traistele cu pită și brânză, merinde în drumul zbuciumului. Nimeni nu bocea, nimeni nu plângea. Toți grăiau încet, cumpătat, ca înainte de a porni la un drum firesc. Făurăriile lucrau de zor. Faurii mișcau foiurile și în cărbunii aprinși se vedeau guri de topoare și vârfuri de lănci. Barosuri izbeau fierul, subțindu-l. În mișcările faurilor nu se vedea de fel atingerea groazei. Lucrau grăbiți, dar cu tact și stăpânire de sine.

Rădvane boierești treceau spre Cetatea Neamțului și Bistrița. Bătrâni și bărboși boieri răcneau la vizitii să mâie. În

139

urmă, robii lor mânau cirezi de vite și turme, sub paza vătăjeilor¹ călări. La o vreme, au ajuns în îngrămădeală pângarii cei bătrâni ai Sucevei. Cei tineri se întemeiaseră toți, cu toate breslele, sub steagul lui Ștefan voivod, încât spre munți fugeau numai bătrânii. În care cu roți înalte, sub coviltire, ședeau vechi meșteri cojocari, vechi făurari de clopote și ziditori de mănăstiri.

Înainte de zborșirea vremurilor, Ștefan cel Mare a trimis solie la Buda, cu scrisoare de împăcare. Să uite domnul rigă Mateiaș stropșeala de la Baia și să-și împreune spadele, în zbuciumul comun, căci așa e frumos să fie, și așa e sănătos! Și a trimis tot atunci salvconduct scris în latinește, tuturor neguțătorilor din Transilvania și Țara Ungurului, începând așa: *Discretis ac honorabilibus virisjudici aciuratis, et senioribus în Brașovia existențibus, nobis semper honorandis...*

După rușinea pățită de Soliman Pașa, vestitul sultan Mahomed II s-a arătat pe cal alb din seraiuri²! A făcut semn din iatagan spre Dunăre! Înfrângerea de la Racova trebuia plătită așa fel, încât domnul Moldovei ca un lup să urle! Aducea Mahomed nenumăratele seminții din Asia și din toată peninsula Balcanică. Poruncise Tătarilor să

lovească și ei, când le va da semn.

În acel iulie 1475, Ștefan a coborât la Dunăre. N-a mai încercat să oprească năvala. A chemat în ajutor stihia, ca Dacii de pe vremea când a venit Darius și a cerut pământ și apă! Cum băntuia arșița cumplită, a poruncit oștenilor să dea foc ierburilor și semănăturilor. Și cu cât oastea Moldovei se trăgea spre inima pământului, zidul de foc dintre ei și Turci se tot ridica.

Toată zarea, din răsărit și asfințit, era fum negru. Focul înainta neîncetat, urca dealurile aprinzându-le, cobora văi, năvălea în lungul șesurilor; iar urca, iar cobora, încât sălbăticiunile din ierburi alergau cu groază, căutând zările apelor răcoroase. Vâjâiau arzând codri vechi și păduri tinere. Și stihia focului intra în sate. Oamenii fugeau. Pâlcuri de oaste, rânduite anume, turnau în fântâni otrăvuri – venin de șarpe și zeamă de cucută. Când a venit rândul cetăților, Ștefan a poruncit să se dea foc lașilor, Bacăului și Romanului. Și târgul Băii ardea. Funinginea plutea într-un strat gros înaintea vâlvătailor: se așeza pe fețele asudate, pe arme, în părul vitelor. Toată țara

1 Vătăjel – conducător al oștenilor domniei.

2 Serai – palat al sultanilor sau al marilor demnitari turci.

O

140

era vâlvătaie. Uneori, când se aprindeau rrfari codri de brad, se ridicau noaptea flăcări gigantice, lingând văzduhul negru ca păcura.

Armiiile lui Mahomed al II-lea înaintau cu groază printre focuri. Țineau mai cu seamă cursul râurilor, dar mai toate râurile erau seci, din pricina secetei înspăimântătoare din acel iulie. Se înnegriseră de funingine oștenii, caii, vitele de povară. Peste sudoarea lipicioasă se prindea un strat gros de speria1 fierbinte. Vitele mugeau de sete. Oamenii, slăbiți și ei, căutau cu deznădejde apă. Dar cum se opreau la fântâni și beau, cădeau trăsniți de veninul șerpilor. Tot așa piereau bivoli, cămilele și caii; încât Mahomed scrâșnea văzându-și pieirea.

Da poruncă oștilor să treacă prin foc, să pună mâna pe Ștefan voivod!

Acum, în cel mai întunecat ceas al greului, avea să se învedereze

că puterea lumii se sprijină pe mulțimi, și e nebun cine ar nega acest adevăr etern! De lucrul acesta era bine încredințat și Ștefan voivod, căci forța lui în armile țărănești și atunci sta!

Când au auzit că se bulucesc și Tătarii, dinspre Nistru, pământeni au cerut marii căpetenii păsuire, să fugă pe la vetre, să-și ducă familiile la adăpost. Ne închipuim scurtul început de răzmeriță, și ni-l închipuim pe Ștefan stând crunt în fața acestei realități: cum va face față năvălitorilor, dacă puterea cea mare îl părăsește? Privilegiații îl vor fi sfătuit să astupe-gura țăranilor cu pumnul și să-i țină mai departe sub steag! Însă glasurile pământenilor creșteau! Puțin lipsea până la aruncarea armelor!

Ștefan a stat și a cugetat adânc: dacă-și arată pumnul spre pământeni, ei îl vor părăsi pentru totdeauna, și de unde-și va lua putere la încercările viitoare? Hotărât, nu trebuia să se despartă de țărani; așa încât i-a învoit la vetre, pentru câteva zile, și a rămas în fața puhoiului doar cu 10.000 oșteni, „floarea vitejilor” cum, pe drept, îi numește cronica.

A doua putere a stihiei chemată de el în ajutor era muntele cu pădurile. Și astfel, numai cu cei 10.000 s-a tras pe Pârăul Alb și a făcut acolo întărituri de pământ și arbori. A potrivit artileria gata de tragere. Cum s-au arătat Turcii, tunurile moldovenești au prins a bate. Ienicerii și spahiii prindeau a da înapoi. Astfel văzând, Mahomed a smuls steagul din mâna unui

1 Speria – cenușă care acoperă cărbunii.

141

oștean și el însuși s-a repezit spre întăritură. Ienicerii și spahiii l-au urmat într-un cumplit iureș. A început un măcel fără seamăn. Tunarii Moldovei se prăbușeau unul câte unul, și tot mai mulți vrăjmași săreau înăuntrul întăriturii. Cei 10.000 picau unul câte unul. Însă nimeni nu da înapoi. Floarea vitejilor Moldovei sta pe pozițiile poruncite, până la ultima săgeată, până li se rupeau săbiile, până-i copleșea sângele și moartea.

Depart, în munți, s-auzeau răcnetele, bubuiturile tunurilor, mugetele vitelor, în toate părțile ardea Moldova, neîncetat ardea, ca un

rug uriaș, și vântul ușor al verii purta funinginile, cenușa și duhoarea de carne arsă, în toate laturile zărilor. Iar la Valea Albă, cei 10.000 au pierit până la unul, cu un eroism atât de neînfricat, încât însuși Mahomed sultan a făcut semn de laudă spre stârvurile lor.

Ștefan a umblat pribeag și singur. Vorbe din bătrâni spun cum chiar maica măriei sale l-ar fi gonit în acel ceas greu de la poarta Cetății Neamțului, sfătuindu-l să meargă numaidecât să adune oști! Și tot vorbele din bătrâni spun cum l-a gonit Daniil Sihastrul din ușa chiliei sale! Oameni de bună-credință l-au văzut în vremea aceea pe Ștefan voivod, în târg la Snyatin, în Polonia, stând la o masă între căruțași și ospătând pită sărmană. Fapt este că foarte repede și-a adunat oaste și avea să izbească balaurul Semilunii.

30

Pâlcuri turcești pătrunseseră în munți. Dădeau de femei și copii. Scoteau juvăturile¹. Îi legau în cete și-i trimiteau pe calea fără întoarcere a Stambulului. Bătrânilor li se fulg erau capetele.

Când au văzut femeile de pe Bistrița că le vine capătul; că vor fi apucate de păr și zvârlite în rândurile robilor; când au văzut că le așteaptă batjocura, au început bocetul și se căinau una pe alta. Cu nouă rânduri de lacrimi plângeau, în timp ce vrăjmașii urcau neconținut și înconjurau locul, cu iataganele-n dinți și cu juvăturile pregătite.

— Opriți, surorilor! a strigat deodată una, Lina. Ce-i mai de preț pe lume, robia ori moartea?

— Moartea! au răspuns cele mai multe.

— Dacă-i așa, să murim, dar să murim luptând! înșfăcați furcile de tors și leucile² de la care!

1 Juvăț – laț la capătul unei funii.

2 Leucă – parte a carului formată dintr-un lemn încovoiat.

142

Să fi văzut după aceea cum împungeau bistrițencele cu furcile, cum mânuiau resteiele și leucile! Izbeau cu parii în picioarele cailor, încât Turcii se prăbușeau în râpi, unde-i izbeau alți pari. Însă vrăjmașii erau mulți!

Lina, cu puținele bistrițence rămase vii s-au tot ferit din calea

lor, au umblat prin adâncul râpilor și prin huceaguri¹, însă Turcii se tot apropiau și din toate părțile le ieșeau înainte.

Cum a ajuns pe malul Bistriței, Lina a cunoscut îndată că satul de peste apă e satul ei. Era ars până-n pământ. Oameni uciși se vedeau pe ulițe și prin ogrăzi. Râul se învârteja la picioarele femeilor. Turcii erau tot mai aproape...

— Dacă-i numaidecât de moarte, să ne zvârlim în apa asta, a părinților noștri! a spus Lina, cu hotărâre.

Unele dintre ele erau fricoase, temătoare de moarte. S-au sfătuit repede, să se lege unele de altele de părul capului, și așa să se arunce în râu, ca nici fricoasele că nu pice în batjocură și robie...

Așa au și făcut; s-au înnodat una de alta, și s-au zvârlit toate deodată într-o duruitoare².

Le-au acoperit spumele râului.

31

După ce și-a odihnit ostile, sultanul a poruncit să împresoare cetățile Moldovei. Astfel, a bătut cu tunurile Cetatea Neamțului, după aceea a pornit spre Suceava și a pus foc Târgului de Jos, dar s-a oprit într-o lungă împresurare. Pălcurile lui de oaste, hămesite de foame, căutau mâncare într-o țară arsă până-n pământ. Și astfel, pe lângă foamete s-a lăsat asupra oștilor și ciuma.

Mahomed sultan lăsase poruncă să i se trimită tainuri, pe galioane³, prin Marea Neagră. A și repezit de la Suceava călăreți, să întrebe la seraiuri de ce nu mai vin tainurile? Și pe când stătea în șanțurile dimprejurul cetății, printre cei morți de ciumă și printre cei ce piereau încet de foame și sete, a primit vestea năprasnică cum că toate galioanele cu tainuri le scufundase furtuna în apele Mării! Mahomed sultan s-a repezit

1 Huceag – pădure mică, tânără și deasă.

2 Duruitoare – vârtej.

3 Galion – navă cu pânze folosită în trecut la război sau la transportul mărfurilor.

143

la aducătorul vestei atât de proaste și i-a retezat grumazul. A

poruncit repede despresurarea cetății și fuga spre Dunăre. Și auzindu-l, printre Turci a trecut un murmur de bucurie. Scoteau tunurile din șanțuri, se rânduiau pâlcuri și apucau spre Țara de Jos. Însă tot mai îngrozitor îi secera foamea și arșița, iar ciuma ajunsese la o culme a pierzării. Și Țara Moldovei era așternută cu cenușă. Secaseră apele de-a binelea. Și fântânile așijderea. Turcii scormoneau prin movile de gunoaie arse, pe sub mormane de scrum, pe sub ruine, căutând cu desperare hrană. Corbii croncăneau pe deasupra steagurilor plecate, învingătorul Constantinopolului se întreba dacă iese din Moldova învingător sau învins.

Și pe când ostile lui nici nu visau la vreun atac, Ștefan cel Mare a ieșit ca din pământ!

Spune despre aceasta cronicarul Ureche: „... După poticala lui Ștefan Vodă ce au pierdut războiul, cu sârg au strâns oaste ce au putut degrabă, și s-au dus după Turci, și i-au ajuns trecând Dunărea la vreme de masă, și lovindu-i fără veste i-au speriat de au plecat a fugi, lăsând pleanul 1 și tot ce au fost prădat. fără Ștefan Vodă le-au luat pleanul tot, și s-au întors înapoi cu izbândă”.

Iată, deci, că tot mulțimile de pământeni l-au ajutat pe Ștefan voivod până la urmă! Din vremea aceea s-au păstrat deosebit de frumoase legende, cum e cea amintită, cu apriga mândrie a mamei voivodului, și cealaltă, cu Danii! Sihastrul. Noi vom consemna aici încă una, cu feciorii din Vrancea!

Deci, pe când umbla Ștefan Vodă pribeag și singur, căutând oaste, nimerit-a în munți, la o vrednică femeie, una Vrâncioaia. Și văzându-l ea pe voivod amărât și părăsit, l-ar fi întrebat:

— Ștefan Vodă, de ce ești trist și de ce geme inima ta?

— Sunt părăsit și singur, mamă Vrâncioaie! Țara mi-i arsă și pustiită! Ostile mi-au pierit și mi s-au risipit, încât nu mai am putere să alung vrăjmașul...

— Doamne și Măria ta! Șapte feciori am, și ți-i dau cu dragă inimă, să-ți fie de ajutor în greul cumpenei...

Și sfârșind, Vrâncioaia și-a chemat feciorii, și, dându-i voivodului în seamă, ar fi spus în adaus:

— Ia-ți-i, Măria ta, să alungați vrăjmașii... 1 Plean – pradă (de război), captură.

144

— N-am să te uit, mamă Vrâncioaie! af-ți dat cuvânt Ștefan voivod, îți voi duce feciorii la isprăvi mari, iar dacă vor pieri în zbulc, amintirea nu li se va șterge în veacul-veacului!

Și s-au dus cei șapte vrânceni; și s-au adunat cu alți pământeni; și scris le-a fost să piară în bătălii, toți șapte...

Și se spune că, după stingerea zbulcului, Ștefan și-a adus aminte de ei și de cuvântul dat Vrâncioaiei. Până azi, munții Vrancei amintesc vitejia de demult.

32

Într-o noapte de veghe și singurătate, Ștefan cel Mare își tânguia țara și inima. Se uita împrejurul său și se întreba unde era floarea vitejilor Moldovei! Cădea o ploaie puternică. Luceau fulgere în ferestrele cetății. Zidurile se hurducau ușor când tuna. Ștefan tânguia țara arsă și se gândea câtă vreme va mai trebui până la o reînviere, însă, cum s-a luminat de ziuă, a văzut împrejurimile spălate de ploaie și colțul biruitor al ierburilor ieșind la soare, parcă spre a dovedi că viața nu piere... Și s-a gândit Ștefan voivod la neguțătorii mincinoși de la Veneția, și amar i-a dojenit în gându-i, căci și din pricina nepăsării lor vitejii îi pieriseră și țara trecuse prin pârjol!

Cu toate că-și luase pentru totdeauna rămas bun de la mincinoșii zarafi, I-a trimis la ei, totuși, pe bătrânul cărturar Ionț amblac, și înainte de a porni, I-a rugat să le-o spună de la obraz, și tot de la obraz să i-o spună și arhipăstorului papistaș! Să-i întrebe unde-i falnicul Asan-Huzun, șahul Perșilor? Din vina cui a pierit? Oare n-a pierit tocmai pentru că s-a bizuit pe făgăduielile lor goale?

Să-i tulbure la mesele bogate, și în somnul lor, fantoma lui Scanderbeg!

Să le arate neguțătorilor și papei că li se apropie și lor capătul! Ștefan voivod a stat în furtună cât a putut! Domnii dimprejur, în loc să-i fi sărit în ajutor, au vrut să-i cuprindă țara! Să spună Venețienilor, să folosească bucata de postav ca năframă pentru șters lacrimile! Căci

în lacrimi vor izbucni, când le vor pătrunde ienicerii în casele de negoț!

Ambasada lui Ion Țamblac a ajuns la Veneția în anii 1478, în mai
8. Căpeteniile neguțătorilor s-au adunat repede la

145

Senat, înainte de a-și începe cuvântul, Ion Țamblac i-a cercetat pe rând:

— *Prea înălțate principe și domn! a început el, citind epistola lui Ștefan voivod. Aceste sunt lucrurile pe care le spun cu gura mea, eu, Ion Țamblac, sol și uncheș al domnului Ștefan Voivod, din partea lui Ștefan Voivod. Că toate acestea s-au săvârșit din partea Turcilor în țara sa, Luminația voastră trebuie să fi auzit de la mulți. E adevărat, însă, că cele ce au urmat nu i s-ar fi întâmplat, dacă ar fi știut că principii creștini și vecini cu dânsul au să se poarte cu el așa cum s-au purtat.*

Nu vreau să mai adaug cât de folositoare este pentru treburile creștine această țărișoară a mea: socotesc de prisos să mai spun, căci prea vădit este...

— Așadar, aceste sunt lucrurile ce mi-a poruncit Ștefan să le aduc la cunoștința domniilor voastre... a încheiat Ion Țamblac, după o scurtă oprire. Aflați că am scrisori și vorbe către Prea Sfântul Părinte. Dacă domniile voastre îmi veți îngădui să mă duc, mă voi duce; dacă nu, nu!

Sfârșindu-și cuvântul, Ion Țamblac și-a dat seama că nici de data aceasta Ștefan voivod nu se va bucura de ajutorul Venețienilor. Le-a spus, în adaus, că au să se căiască amar când vor simți și ei ce înseamnă robia! Și părăsind adunarea, s-a oprit într-o piață cu porumbei și a privit cetatea.

Era noapte și luminau ferestrele.

S-auzeau muzici și glasuri vesele de petrecere.

Pe canale pluteau gondole.

Ion Țamblac i-a blestemat, încredințându-i printr-un cuvânt greu, rostit în sinea lui, că stejarul Moldovei nu se va prăbuși!

33

Era zi de hrămuire la țara Moldovei. Oamenii petreceau, uitând viforele trecute și amăgindu-se asupra celor viitoare.

Ștefan cel Mare a pornit în preumblare, cu puțini soți de drum, să-și vadă țara în petrecere, parcă să ia putere din puterea acestei oști mari, harnică pe ogor, de mânca pământul, ca furtuna la petrecere și amarnică la darea sângelui pentru țară!

146

Încă din primele clipe, Maria sa a și Stmțit cum tinerețea i se întoarce acasă, ca o fată bălaie dusă vremelnice pe la alte așezări, pe la alte hore. Și a poruncit petrecere mare, și Maria sa, în târg la Suceava!

Medelnicerii au așternut masă.

Au prins să se arate bogățiile, pe tăvi și-n butii!

Au grăbit dinspre cuhnii1 stolnicei și paharniceii.

Când s-a lăsat noaptea peste steagul cu bour, cămărașul de lumini a pus în sfeșnice lumânări de ceară curată. Pușcașii au cercetat încă o dată bombardele de la creneluri. Cum s-a suit pe zid straja de răsărit, și-a țintit ochii spre dealuri, unde stăteau pândarii focurilor dinspre Nistru.

Ștefan a frânt pita!

Apoi, când a ridicat paharul, mesenii s-au ridicat și la creneluri au trăsniț toate bombardele deodată!

Lumânările și-au plecat flăcările, ca de-un vânt!

S-au zguduit ferestrele, în timp ce huietul se rostogolea spre păduri și văi, până departe. Așa a priceput țara că în clipa aceea Ștefan a intrat în petrecere. Târgul, așternut jos, pe pârâu, a prins a descărca săcălușuri, la întrecere cu bufniturile bombardelor. La cramele satelor, țigani robi scărpinau în draci cobze și lăute! Răzeși și dijmași crăpau pământul sub tactul repede al Bătutei.

Dar care om moldovean nu se bucura?

Încărcau carele cu mărturii ale belșugului și dragostei; butii cu vin, pâini de grâu, mascuri2 fripți la țigla, struguri; porneau spre Suceava-n sus, întemeind petreceri la focuri, în apropierea voivodului, pe dealuri și pe Câmpia Dreptății. Împreună cu Ștefan apărau țara, împreună să petreacă! Cu el împărțeau nevoile, cu el să împartă și bucuriile răgazului! Când trăsneau bombardele, ei se săltau din jurul ștergarelor, ridicau cupele și ulcelele, închinându-le spre turnurile

cetății. Beau până la fund, dintr-o sorbitură, în sănătatea lui Ștefan voivod, dorindu-i cu glas tare întru mulți ani să trăiască!

— Oștenii mei... a spus Ștefan Vodă, auzindu-i, și s-a dus la o fereastră, să-i vadă așternuți împrejurul butiilor și ștergarelor.

Cuhnie – bucătărie. Mascur – porc.

147

Și a închinat cupa pentru tot norodul lui, pentru toată Moldova zbuciumată!

Apoi, s-a așezat iar la masă, în timp ce cămărașul de lumini schimba al doilea rând de lumânări, în sfeșnicele aurite și-n ulcioare.

După ce a văzut pământenii în petrecere, Ștefan a căzut pe gânduri.

— Mi-am amintit de cei morți... a rostit încet, vărsând sub masă câțiva stropi de vin.

Mesenii tăceau, căzuți și ei pe gânduri, către bătăliile înfricoșate ale Moldovei. Unde erau Mârza și Stanciu, Bodea vornicul, pârcălabii Pașcu și Buhtea, și luga Postelnicul? Pieriseră toți sub iataganele lui Mahomed Sultan, apărând întăriturile pădurilor. Pierise atunci floarea luptătorilor. Dusesse Pârăul Alb la vale sângele Moldovei amestecându-l cu prundurile și florile.

Ștefan și-a amintit cum și după izbânda de la Valea Albă s-au grăbit iar toți rigii Europei să-l laude. La bancheturi se închinau cupe de aur, în numele Eroului lăsat să apere Europa singur...

S-au ridicat mesenii. Bombardele au trăsnit iar, hohotind din douăsprezece guri de foc. Iar închinau răzeșii, așternuți pe dealuri și pe Câmpia Dreptății. Străjerul dinspre Nistru sta tipărit pe albăstrimea văzduhului, sprijinit în halebardă. Deodată a zărit departe, în negura nopții, o flacăra, pe dealurile Botoșanilor. Altă scânteioară a clipit, mai departe, încât străjerul și-a dus cornul la gură; dar și l-a lăsat iar, la locul lui, când clipirile focului au pierit.

Era târzie vreme de noapte. Sfetnicii și oaspeții au trecut la odăi, să se întindă somnului. S-a risipit și răzeșimea. Totul a căzut în liniște. Numai la o fereastră se zărea ca o pată gălbuie. Acolo sta Ștefan, singur, în privighere. Oare ce furtuni se vor mai stârni asupra-i?

Va mai putea, oare, și de acum înainte, să înfrângă vânturile? Îndoiala i-a trecut repede.

Se înălăbăstreau ferestrele, în zorii de toamnă. Lumânările pâlpâiau pe sfârșite. Ștefan Vodă a ieșit pe zid, cu capul gol, să-l bată vântul dimineții. Steagul cu bour fâlfâia pe turn. Se deslușeau păduri de rugină și dealuri goale. Munți albaștri se vedeau în depărtare, la asfințit. Ștefan a coborât de pe zid, în timp ce la Mirăuți clopotele sunau de sărbătoare.

Apoi, Ștefan s-a tras în chilioara lui, să cugete. Ce va fi mâine? Răspunsul i l-au dat mai târziu niște pământeni de pe la

148

smâncurile dunărene, care zăriseră, după stufuri, turbane și vârf de lănci. Galioane cu corăbieri negri se arătaseră la geana mării. Și multe cumpene aveau să vină! De multe ori aveau să-l mai laude pe Ștefan voivod rigii și craii, la ospățuri.

O cută i se adâncise între sprâncene.

34

În sfârșit, în fața timpurilor strâmte ce trebuiau să vină, a consimțit să urce la brazda Leahului, spre a depune jurământ de vasal; și n-a fost zi mai neagră în viața voivodului! Înainte de purcedere, a tot repezit într-acolo soli cu scrisori, arătând că în niciun chip nu acceptă să-și plece genunchiul, de față cu lume adunată, ci în momentul cel crâncen să se afle singur numai cu Cazimir riga...

Bătrânul și îngâmfatul rigă a râs în sine și în fața șleahțicilor¹ săi, neînțelegând de fel izvorul atâtor opreliști din firea cutezătorului vasal. A trimis răspuns că primește să fie numai singur când va fi să îngenuncheze Ștefan, și că în acest scop va veni la Colomeia. S-au înghesuit taberele la Colomeia. Riga Cazimir nu și-a ținut cuvântul. Când Ștefan a îngenuncheat, cortul sub care stăteau numai ei doi s-a ridicat! Ștefan a înghițit greu rușinea, dar avea să se răzbune amarnic mai târziu, la Codrii Cosminului, lângă Cernăuți!

Acestea se întâmplau în anii 1484, și în Apusul Europei se petreceau fenomene extraordinare, în curajul străpungerii necunoscutului. Nu târziu după aceea, corăbierul Bartholomeo Díaz

înconjura Africa, descoperind, în sfârșit, drumul pe mări spre India, și lărgind aria lumii, înglobând pământuri și ape în științele geografice. Iar în 1492, Cristofor Columb străbătea Atlanticul, descoperind lumi noi și uimind de o mie de ori prin fapta sa țările și cetățile.

În Germania, în cetatea Nürnberg, curioșii puteau vedea globul pământesc alcătuit de Marthin Behaim, și călătorii și neguțătorii grăiau și la Suceava despre toate cele noi și extraordinare. Cu cât veștile marilor descoperiri se îndesau, Ștefan voivod își da seama că începe o lume nouă și tânără, și-l ardea suspinul că a ajuns la căruntețe și la amurgul cel inevitabil, îl chinuia rana de la picior căpătată în primele lupte de la Licostromo, și medici europeni și din Asia veneau să-l

1 Șleahtic – persoană care făcea parte dintr-o ceată, dintr-o șleahtă.

149

71

llllli.

oblojească. A încercat știința nouă a medjcinei, scriind către dogele Veneției, *messer* Leonardo Loredano, să-i trimită medicamente, și a chemat la patul său alți și alți medici, din Germania și Italia. Stejarul presimțea apropierea desfrunzită, dar rădăcinile lui erau tot adânc înfipte.

Astfel, avea să-și dovedească puternicia până la amurgul definitiv, când Ion Albert, noul rigă polon, a vrut să-i cuprindă țara și să-l înlocuiască. Mințind că merge cu ostile sale spre a cuceri din mâna Turcului cetățile Mării, Ion Albert a fost prins cu minciuna, și stropșit îngrozitor în Codrii Cosminului! Pleavă s-a ales din puternica oaste a invadatorului, când a fost prinsă în codru, între copacii gata pregătiți de prăbușire! Tunurile grele, trase de câte cincizeci de cai, cavaleria ușoară și cea grea, gloatele și carele de povară, toți și toate una cu pământul s-au făcut.

Atunci și-a spălat Ștefan cel Mare și rușinea de la Colomeia!

Pentru a ne da seama de vânturile vieții lui, e destul să arătăm că a purtat patruzeci și șapte de războaie și aproape din toate a ieșit învingător. După fiecare război, a zidit monumente pe osemintele

vitejilor, după cum Dacii lui Burebista ridicau gorgane¹, după cum alte popoare din antichitate ridicau dumbrăvi.

Ștefan voivod a stat drept, jumătate de secol, însă falnicul stejar care rezistase tuturor furtunilor s-a prăbușit deodată. El, care a avut liniștea vântului și se odihnise prea puțin în jilt, la sfârșit zăcea pe patul de suferință, ținut de podagră, cu toate că inima de șoim se repezea spre cer.

Simțind unii privilegiați că nu se mai poate mișca, au și prins să pună la cale hicleniile binecunoscute. Și prinzându-i, Ștefan voivod a poruncit să fie legați în juvățuri! Și să fie scoși afară din cetate, pe Câmpia Dreptății!

Și adunându-se pârgarii și oștenii, și toată suflarea Moldovei, a urmat înfricoșător județ.

După ce i-a dat osândeii, Ștefan voivod a privit întinderile, râurile, semănăturile coapte, pădurile și munții fumurii încremeniți sub pâclele depărtării.

— Săraca Moldovă! a oftat adânc Maria sa, și ochii albaștri au slobozit două lacrimi.

1 Gorgan – movilă înălțată deasupra unui mormânt străvechi.

151

VI LINIȘTEA VÂNTULUI

E adevărat ce se tot spune din oamenii vechi, că Ștefan cel Mare n-a prea lăsat iarba să crească pe drumul mândrelor!

Pe timpul măriei sale trăia la Hârlău o femeie aprigă și frumoasă și cu trecere deosebită în ochii Domnului.

Răreșoia aceea a știut cum să înlănțuiască Viforul timpurilor și să și-l plece la picioare. Viforul îi bătea noaptea la geam, cerându-i îngăduința unui zâmbet.

După un timp, Răreșoia a născut un băiat. L-a botezat Petru și i s-a spus Rareș sau al Răreșoiei. De la maică-sa moștenise frumusețe. De la Ștefan cel Mare – eroismul și iuțimea.

De mult picase Țara Moldovei în ticăloșia supunerii și braț vrednic părea că nu se va mai ridica!

Petru Rareș se îndeletnicea de mult cu pescuitul, mai ales la

apele Brateşului, la Galaţi, dar în sinea lui spera că într-o zi va putea apuca sceptrul părintelui său din mâna nevrednicilor şi va da Moldovei neatârnairea! În scopul acestei lucrări grele, de viitor, aduna ban cu ban, dar şi prieten cu prieten!

Într-o zi, pe când se afla cu năvoadele la Brateş, a văzut cum se apropie un pâlc de oşteni în goana cailor. Petru Rareş s-a repezit să-şi ia spada! S-au repezit şi ceilalţi pescari la arme! Erau gata de luptă!

Călăreţii au sărit din să-i! Au căzut în genunchi, cu fruntea-n pulbere...

— Petru Rareş, să trăieşti întru mulţi ani! Lasă totul şi urmează-ne la Suceava, căci ai fost ales Domn al Moldovei!

Abia după ce i-a cercetat bine, cine i-a trimis şi cum stă adevărul, Petru Rareş şi-a luat rămas bun de la ceilalţi pescari, însă greu tare îi era să se despartă de dânsii, căci împreună

152

munciseră ani de zile, împreună stătuseră, la focuri seara şi ciocniseră ulcioare, şi cântaseră împreună din alăute, şi toţi îi dăduseră mereu speranţă şi curaj într-o zi a dreptăţii!

— Dar noi, Petru Rareş, cum rămânem? Ne vom mai vedea vreodată?

— Voi totdeauna veţi fi cei mai buni prieteni ai inimii mele! Deocamdată vă dăruiesc năvoadele şi toate îndreptările mele pescăreşti: vă dau arabalele¹ cu boii, iazurile cu peştii! La vreme veţi primi, dacă vânturile mi-o vor îngădui, răsplăţi şi ranguri; iar dacă timpurile vor fi să-mi fie contra, săriţi cu spada! Căci cu dreptate râvnit-am spre jilţul gloriosului meu părinte...

Cum a luat spada Viforului, Petru Rareş a şi pus-o în lucrare, îi era ruşine de ruşinea ticăloşilor care primiseră să dea Turcului tribut! Dintr-odată a dat poruncă să nu se mai plătească! A început să-şi bage spada şi-n boierii care aveau uric² cu tot veninul. Dar nici ei nu s-au lăsat: şi-au luat mâncare de drum şi au pornit într-un vaiet, la Țarigrad, la Soliman-sultan, să-i scape el de acest pescar viforos!

Cum au ajuns la Țarigrad, încă de pe la porţile mari au început a striga cu rogojini aprinse în cap:

— Scapă-ne de Rareș, o, Solimane, că nu mai puteam răsufla de el! îndură-te și scapă-ne!

Cârdurile de servi și calicime din Țarigrad, plătiți anume ca să strige, se văitau cât îi ținea gura:

— Îndură-te... îndură-te, Solimane!

— Credeam la început că va fi om domol! strigau boierii mai departe. Dar a moștenit apucăturile tătâne-su și-i și mai aprig la mânie! îndură-te, o, Solimane, și nu lăsa un pescar în jilțul Moldovei noastre! Hai, să zicem că cu noi, boierii de țară, ar avea ce-ar avea, dar de ce neliniștește țările vecine? Știi că domnii și prealuminații șleahțici Lehi nu mai au din pricina lui răgaz? Și știi că a prins a cleveti și împotriva Luminăției Tale, o, Solimane? Hai, vino, Strălucirea Ta, și domolește-l, că nu mai putem trăi de răul lui!

A răspuns Soliman-sultan: Arabală (harabaie) – vehicul mare (căruță)

2 Uric – moșie boierească din feudalism care se bucura de privilegiu ereditar de imunitate.

153

— O, voi boieri, întoarceți-vă liniștiți acasă, căci vă făgăduiesc eu că feciorul Răreșoaiei n-are să mai stea mult în jilț! îmi cereți să pornesc împotriva lui cu război, așa, nitam-nisam, dar una ca asta nu se poate! Avem și noi, în jurul jilțului nostru, oameni cinstiți! Ați auzit, bunăoară, de *efendi* Aloisius Gritti, diplomat cum nu se mai află?

Soliman-sultan a bătut din palme.

S-a înfățișat un bărbat înalt, oacheș și cu turban.

— Aloisius Gritti, desfundă-ți bine urechile și ascultă...

— Prea plecat, strălucite Solimane!

— Până azi mi-ai servit cu mare credință, o, Aloisius!

— Am făcut ce-am putut, o, Solimane! Boierii moldoveni șopteau:

— Aloisius Gritti e creștin turcit!

— Deci dară, *efendi* Aloisius, ia numaidecât un pâlc de ieniceri și urcă la Cara-Bogdania și liniștește-l pe Rareș, domnul cel nou al Cara-Bogdaniei!

— Prea plecat, o, Strălucirea Ta!

— ...Înainte de a urca la Cara-Bogdania, abate-te și prin Țara Ungurească și pune liniște și acolo, căci nobilii unguri prea se ceartă...

Aloisius Gritti a și pornit. A aflat și Petru Rareș că-i vin oaspeți nepoftiți! l-a și ieșit înainte, la o strâmtoare! Aloisius Gritti a scăpat cu fuga! S-a întors la Țarigrad, fără papuci! Soliman-sultan a tunat și a fulgerat, zicându-i câte și mai câte, de la obraz:

— O, Aloisius, Porc de Câine! Unde mi-ai pierdut ienicerii, o, nevrednice? Râd acum de mine până și câinii din Țarigrad, o, Aloisius! Cum de te-ai speriat și ai fugit ca o oaie proastă, o, Porc de Câine? Tot acum marș la Cara-Bogdania înapoi!

— O, Solimane! a răspuns lingușitorul. Ce-ar fi dacă mi-ai îngădui să-i iau cu mine și pe cei doi feciori ai mei?

— Cu ce scop, o, Aloisius?

Aloisius Gritti s-a și prăbușit la picioarele sultanului, l-a sărutat papucii.

154

— Pe unul dintre fiii mei, o, Prea-Strălucite, vreau să-l pun domn în locul lui Petru Rareș! Iar pe al doilea l-aș pune domn în Țara Românească, în scaunul Basarabilor! Iar în ce mă privește, o, prea strălucite padișah, aș lua domnia Ungariei și a principatului Soliman!

— Știi că chiar așa de rău n-ar fi, o, Porc de Câine? l-ați purceii, o, porcule, și tot acum pornește! Haide!

Numaidecât Aloisius, Porc de Câine, a poruncit să vină falnica oaste încălărată a spahiilor! A poruncit să-l urmeze și bulucurile pe jos!

Și-a pregătit feciorii de drum lung! Pe urmă a făcut semn cu iataganul către Dunăre!

A ajuns la Târgoviște, unde era pe timpul acela scaunul domnesc. A intrat Porcul de Câine în cetate, în sunetele naiurilor, tobelor și țimbalurilor! Domnul țării i s-a plecat până la pământ!

Însă Porc de Câine n-a făcut mulți purcei la Târgoviște! A trecut pe la Brașov, în Țara Românească de peste munți, îndată a bătut din palme, i s-a înfățișat nobilimea locului!

— De ce căutați bocluc, domnilor nobili? s-a stropșit la dâșii

Aloisius Gritti. De când aceste locuri au picat în stăpânirea slăviților sultani, numai durere de cap ne pricinuiți! Vă sfâșiați și vă trageți de bărbi, pentru domnie, și din pricina voastră măritul nostru stăpân nu mai are somn! Tot acum vă dau poruncă să iasă la față vinovatul, să-i trag refereaua ce i se cuvine!

Nobilii au strigat într-un glas:

— Vinovat de toate se află numai domnul Transilvaniei, Emeric!

— Dacă-i așa cum spuneți, să vină numaidecât în fața mea domnul Emeric! Vine sau nu vine Emeric?

— Nu! Emeric nu vrea să vină decât înconjurat de ostile Transilvaniei!

Voivodul Emeric Țibac s-a înfățișat crunt și înconjurat de greimea oștilor.

L-a privit cu semeție pe Gritti-vândutul:

155

— Ce poștești și cu ce ocazie pe la noi? Dacă vrei cumva sceptrul Transilvaniei, ia seama... gândește bine! O, Aloisius, patria ta, Veneția, mai bine năștea un șarpe!

S-a cutremurat Gritti! S-a stăpânit!

Emeric Țibac trebuia numaidecât omorât, altfel el nu mai ajungea la coroana râvnită niciodată!

Aloisius Gritti a aflat îndată și un vânzător, pe unul Docia, iubitor mare de bani!

Și numaidecât, Docia acela, s-a strecurat într-o noapte în cortul voivodului Țibac!

L-a omorât!

Pe urmă i-a sfârtecat stârvul în multe bucăți!

Auzind știrea, Transilvania toată a fost zguduită ca de cutremur! Oamenii au și înșfăcat armele!

Ienicerii și spahii au fost făcuți una cu pământul! Toată suflarea îl căuta pe Gritti, Porcul de Câine!

Dar ticălosul apucase a se închide în cetatea Mediașului!

Țara Transilvaniei ardea toată!

Zăvorât în cetate, Gritti, Porcul de Câine auzea cum răsculații se

tot apropiu și-i cer moartea! Tremura ca varga! Securile grele ale pământenilor băteau în porți, să le dărâme! Gritti, Porcul de Câine, își mușca pumnii, căci prima dată în viața lui de om de nimic greșise grozav! Ce va face? Cât timp vor rezista porțile și zidurile Mediașului?

— Să ne furișăm afară, în puterea nopții! îl sfătuiau cei doi feciori. Domnie ne-a trebuit, domnie o să găsim!

„Oare care moarte e mai ușoară?” se întreba Gritti încredințat că-i se apropie sfârșitul.

— Prin secure! a răspuns unul dintre feciori, ascultând cum securile bat în porți.

— Ba, prin otravă! a răspuns al doilea fecior, tremurând tot.

— Să-ți iai plata pentru uciderea lui Emeric! strigau răsculații.

Cum sta la fereastră, Aloisius Gritti a zărit deodată flamurile oștilor lui Petru Rareș!

Peste noapte, cum sta întins în pat și tremura, a auzit o zăngănitură.

156

Un geam s-a spart! în încăpere căzuse o piatră!

Aloisius, Porc de Câine, a ridicat-o repede! A văzut o scrisoare înfășurată pe ea!

A desfăcut-o! Citea tremurând tot:

— *Cuvânt de la Petru Rareș, către Aloisius! Ascultă, o, Aloisius, și urmează-mi sfatul întocmai! Ce-a fost între noi a fost și uitat fie! ia-ți fiii și coboară-te în josul zidului, în tabăra domniei mele! Vreau să-ți scap zilele, ție și alor tăi, ca îndreptare a mea în ochii lui Soliman-Prea-Strălucitul! ia-ți fiii, deci, și coboară zidul!*

— Hai, tată, să ne grăbim [îl îndemneau feciorii, iată, am avut noroc să scăpăm cu zile! îi mai luăm lui Rareș sceptrul, acum că se arată așa de omenos?

— Nepricepuților și proștilor! Carnaxi vă zic vouă! N-ați priceput că epistola asta doar cursă este?

— Nu, nu se poate să fie cursă! Oare nu arată că-ți face binele spre a uita și tu trecutele întâmplări?

Aloisius Gritti n-a mai stat la îndoială!

Și-a căptușit repede ciubotele, cu mulțimea de bani de aur și pietre scumpe ce le avea cu sine!

legat de gratii funia!

Tustrei, unul după altul, și-au dat drumul în josul zidului! Au nimerit drept în mâna lui Petru Rareș!

Dar au rămas amuțiți de groază când au văzut alături de el multe căpetenii transilvane privindu-l în tăcere!

— A... Bun sosit în mâinile noastre! a râs îngrozitor de rău Petru Rareș. iată, aceste căpetenii transilvane sunt prietenii lui Emeric cel omorât de tine, și au venit în numele răzbunării crunte! Poftim, Aloisius Gritti, pe seama lor, să-ți dea ce ți se cuvine și să-și elibereze cugetele prin răzbunare!

Aloisius Gritti a căzut numaidecât în genunchi! Le săruta tuturor ciubotele, poala veșmintelor!

Ostile strânse cerc îl priveau cu scârbă!

— Petru Rareș! Petru Rareș, fie-ți milă, o, Petru Rareș! Nu mă da pe mâna răzbunătorilor! ia-mă cu tine, la Suceava, căci îți făgăduiesc să te umplu de bani! Soliman sultan și el te va răsplăti pentru aceasta, numai nu mă da pe mâna lor! O, Petru Rareș! Petru Rareș...

— Luați-l... Eliberați-vă cugetele! a rostit Petru Rareș către răzbunătorii lui Emeric.

157

— Dar fiii mei?

— Îi iau cu mine! Hai, berbecuților, să vă dau coroane de voivozi...

Soldații lui Rareș i-au și înconjurat pe berbecuți! Aloisius Gritti a și fost dus spre locul de pedeapsă! Amarnic răcneau ostile la dânsul!

— Moarte! Moarte! Să-și ia plata pentru uciderea eroului! Dar nimeni nu voia să ridice securea asupra lui, din silă! Deodată a pășit în față un cărăuș de la Mediaș:

Mă prind să-l tai eu, dacă-mi dați mie ciubotele trădătorului!

Și mare a fost după aceea mirarea tuturor, când, luând acel căruțaș ciubotele trădătorului, le-a aflat pline cu mărgăritare și bănet!

S-au trecut și aceste întâmplări.

Petru Rareș s-a întors la Moldova, acasă.

Aștepta mânia lui Soliman!

Și-a strâns țara și stătea la pândă. A trimis iscoadele spre Dunăre și spre Nistru. Simțea apropierea răzbunării ce avea să vină!

El sta drept. Trebuia să dea cinste spadei moștenite de la tatăl său, Ștefan Voivod! Dacă va fi să pice, va pica drept, ca bradul!

Pândarii trimiși la margini îi aduceau știri de spaimă!

Petru Rareș și-a încins spada! Îl așteptau, la locul hotărât, țara sub arme și oșteni în leafă!

Armii țărănești se buluceau pe Câmpia Dreptății!

Poștele de foc tot mai înfiorate luminau dinspre Țara de Jos! Dintr-acolo erau așteptați și năvălitori.

Soliman sultan se mândrea că va veni cu atâta oaste în Cara-Bogdania, încât o va acoperi sub arme din cer-n pământ!

Într-adevăr și-a ținut cuvântul de spaimă! A năvălit cu aproape două sute de mii oameni!

158

Petru Rareș hotărât era să înfrunte și puterea aceea! Deodată însă a primit știrea că și Tătarii au-trecut Nistrul!

— Și cu ei m-oi bate!

Petru Rareș se pregătea să-nfrunte ambele oști dușmane, când i s-a adus știrea că au năvălit în țară și pâlcurile șleahțicilor Poloniei!

— Facă-li-se voia! Mă voi lupta și cu trei dușmani deodată! Când însă i s-a adus a patra știre, că pământanii fug îngroziți spre case, să-și apere strânsura și odraslele, și când a mai primit și știrea că boierii cei de credință clevețeau împotriva-i, Petru Rareș și-a dat seama că va fi părăsit de toți!

A încălecat repede!

A apucat calea codrilor și munților.

Întâi s-a închis în mănăstirea Bistriței, dar au aflat vrăjmașii și au și venit.

Petru Rareș a scăpat ca prin urechile acului! A luat calea tăcerilor mai departe!

Rătăcea prin prăpăstii neumblate, flămând și desculț, și chiar

veșmintele de oștean începuseră a-și arăta rariturile. Se orienta după stelele nopților senine, cum învățase în zilele vieții de pescar. Dormea prin râpi, acoperit cu crengi și frunze uscate.

În puterea nopții, uneori, auzea glas stins de corn, nechezat de cai.

El știa că sunt semnele următorilor săi. Se ridica repede și pornea mai departe.

Când piereau de pe cer semnele de orientare, pipăia scoarța copacilor, să vadă în ce parte erau acoperiți de mușchi, și știa că Nordul e într-acolo.

8

Mult timp trecuse de când nu întâlnise țipenie de om!

Deodată, într-o dimineață, s-a oprit pe-o creastă, zăbind în văi apă curgătoare strălucind în vâltoarea zorilor. Niște oameni se vedeau pescuind.

Petru Rareș s-a bucurat din toată inima.

A și coborât spre oamenii aceia, cunoscând cât de mare e, încă din veac, bunătatea inimii de pescar!

Și cu adevărat, pescarii l-au primit în coliba lor din singurătate. Au făcut numaidecât foc și au pus pirostriile. Pe

159

urmă au pus și ceaunul, să pregătească borșul de pește. Pe jar se pârăleau păstrăvi tot atunci prinși. Au frânt pescarii și pâinea lor puțină. L-au poftit la masă!

Oricât era de zgâriat de spini, de ostenit și de nedormit, l-au cunoscut îndată cine-i... Toți au zâmbit a râde, când au văzut că Petru Rareș se sperie de cunoaștere!

— Dar nu suntem toți din aceeași breaslă, Măria Ta? Oare nu ne-am face uneltele de răs și ocară, dacă nu ne-am purta frățeste cu unul de-ai noștri? Știm, Doamne, că ești pescar la apele Moldovei, dar mai știm că ești și voivod aflat în vifor, cu țara împrăștiată de neastâmpărate noroade! Dar, Măria Ta, întâi și-ntâi noi știm că ești pescar, îndeletnicire de care sărmanul om scapă doar cândiși încrucișează mâinile în suspinul ultim! Și de patima vinului se poate

sărmanul om vindeca! Și de ciumă! Și de boala ochilor frumoși! Dar de păcatul pescuitului nimeni nu se poate vindeca, Doamne! Așa este?

— Așa este! Chiar și când porți în mână sceptru, apele tot îți fac cu ochiul!

— N-ai vrea, Doamne, să facem tot acum o probă¹ în apa asta?

Dar n-a mai apucat să potrivească sculele! Sau și auzit semnele urmărilor!

Petru Rareș se tot uita încotro să apuce.

Îngălbenise...

— Uiți, Măria Ta, că te afli între pescari! Fii bun și îmbracă acești ițari, și fii bun acum și îmbracă și boanda² asta, iar straiile cu fir azvârle-le în apă, că și-așa se vede cerul prin ele...

Așa, în straiul de pescar, Petru Rareș era acum de nerecunoscut. A luat un năvod pe umeri. Au pornit toți prin munți, mai departe, și nicio strajă n-a cunoscut că pescarul acela era de fapt viforul învins vremelnice de potrivnicii săi!

Așa a scăpat Petru Rareș de urgia celor ce-i poșteau pieirea prin sabie. Lăcrăma apoi, la despărțirea de oamenii aceia buni:

Probă – probă, încercare. Boanda – bundă.

160

— Dacă-mi voi mai vedea țara vreodată, dacă voi dobândi la loc spada lui Ștefan Voivod, n-am s-o va uit! Întoarceți-vă cu pace și sănătate la locul obârșiei voastre și vă doresc spor la năvod!

— Du-te sănătos, Doamne! Iar dacă vânturile îți vor sta împotriva și de-acum, nu umbla prin străini, ci vino la râul nostru! Avem destui brazi în munți, ca să ai din ce-ți dura căsuță de pescar...

— Scumpe și minunate inimi simple! Altele sunt vânturile ce mă poartă! Oare pot lăsa pe mâna oricui pământul lui Ștefan Voivod? Mă duc într-o adunare de oști! Să nu întârziați, când veți auzi chemarea cornurilor lui Petru Rareș.

Abia și-a sfârșit cuvântul.

Se apropiau care moldovenești cu fugari! Toți aveau pe obraji spaima din țară!

— Ce-i în Moldova, bejenari? a întrebat Petru Rareș.

— Moldova? Moldova? Femeile noastre au fost luate în robie! Pruncii noștri au fost omorâți sau luați pentru armia ienicerilor! Au furat Turcii și clopotele sfintelor biserici!

— Dar cum, au pierit la Moldova toate inimile cutezătoare? Bejenarul a stupit cu scârbă:

— Se spune că însuși Petru Vodă a fugit! mai frumos îi sta să piară în mână cu spada lui Ștefan Voivod! Dar de când Ștefan Voivod doarme la Putna, așa-s timpurile...

Mână! Mână mai repede! strigau alți bejenari din îngrămădeala carelor.

10

Pescarii s-au mai uitat să-l vadă pe Petru Rareș, dar nu mai era – ca-n pământ intrase!

I-au zărit la un timp cușma de pescar, înainte, departe, în primele rânduri ale bejenarilor.

Încotro se ducea, oare?

Dojana pământeanului îl ardea ca focul!

Era hotărât să-l facă pe dracu-n patru, să adune oaste, să se întoarcă numaidecât în țară!

Cu acest gând, mergea repede, în straiile de pescar.

161

În urmă se auzeau larmele bejenarilor atât de tare, încât parcă toată țara Moldovei urca repede în Țara Românească de peste munți!

Mugeau vitele. Nechezau caii. Se auzea un blestem:

— Vai, ardă-i para focului, să-i ardă!

Se va mai întoarce Rareș? Va mai putea învia timpurile vechi de libertate? Oare într-adevăr pierise eroismul odată cu Ștefan Voivod?

În timp ce țara se bejenea la munți, boierii moldoveni se adunaseră la Suceava. Pe rând intrau în cortul sultanului Soliman și-i sărutau picioarele, își târau și bărbile prin pulbere, întărind robia patriei, numai să-și păstreze ei rangurile și pământul!

Se părea că pieriseră falnicii stejari!

Dar cum vor arăta timpurile mai departe, feciorul Răreșoaii nu s-a lăsat! Iar a înșfăcat spada lui Ștefan cel Mare!

Și după ce s-a rânduie numărului pulberii și el, au ridicat spada alți eroi, întru apărarea pământului strămoșesc.

VII PULBERI ÎN MERS

I în anii 1514, primăvara, pe sub un văzduh nemilostiv, mii de oameni mărșuiau spre cetatea Budei, stârnind colburile și fâlfâind flamurile, în toate punctele cardinale. Se rupseseră din podișul transilvan ca grămezile de stânci și se rostogoleau spre puhoaie umane mergând pe drumul mare, neconținut, și neconținut colburile urcau și întuneceau soarele, și creșteau și învolburau văzduhul cu cât se adăugau pâlcuri de călăreți, pâlcuri pe jos. Se auzeau chemări, strigăte, și puhoiul năboia¹ mai repede și mai tare răsunau chemările de trâmbițe.

Cum ajungeau la marginea satelor, îi întâmpinau alte cete înarmate, și boceau femei și țipau copii, astfel luându-și rămas bun de la cei ce se duceau la cetatea Budei și de acolo în cruciadă, poate tocmai la cetatea Ierusalim. Bărbații se rupeau cu greu de lângă ai lor de pe glie și rosteau scuipând cu obidă:

— Nu plângeți, căci poate vom găsi cuiburi mai calde...

Înainte de a porni să se amestece cu puhoiul, ridicau coasele și furcile asupra castelelor de pe culmi și dâmburi, urându-le să se prăbușească peste stăpânii lor, în mormane de pulbere... Le venea să-și lepede inima, de scârbă! iată unde ajunseseră: spre a-și putea răscumpăra libertatea, porneau în drumul viforului, dar era mai bine așa decât să nu mai aibă în veci nicio nădejde de mântuire! Clopotele bubuiau, ca la o întunecare a cerului și pământului. Și omenirile năboiau către drumul mare, spre fluviul și în pulberea fără început și fără sfârșit, năboiau de zile și nopți și se îndesau deasupra lor furcile, coasele, lăncile și halebardele, ca o altă năboire, de făpturi stranii ale mâniei. Câteodată se revărsau în fluviul uman șiruri de călăreți înarmați cu spade grele, îmbrăcați în platoșe și pe scuturile lor și pe mantii se vedeau cruci roșii.

1 A năboi – a năvăli, a se năpusti.

Deodată, când s-au vărsat în marea mulțime niște care grele cu

tunuri, s-au auzit strigăte de mirare, în fruntea carelor venea călare voivodul din Șoimuș, Ciuci, și în urmă se îndesa mulțimea pământenilor.

— Mai repede, Timișane, mai repede! strigau șoimușenii către unul de-al lor, însă acesta nu se putea desprinde din brațele unei femei care plângea în hohote, rugându-l să nu se ducă.

Pe urmă, văzând că nu-l poate îndupleca prin lacrimi, ea se lăsase în genunchi și-l întreba cu amară dojana:

— Știi bine că nu ne-am luat decât de-o săptămână! De ce mă lași și pe mâna cui?

Cum plângea așa în fața lui, părea mai frumoasă. Arăta ca o sfântă rugându-se la picioarele unui zeu de piatră, colțuros și neînduplecat.

— Astâmpără-te, Ilina! încerca s-o domolească Timișan. Nu vezi? O lume se duce, să scape de serbie, să nu mai fim legați de glie, să putem căuta, când vrem, cuiburi mai calde... Dacă te cumințești și te întorci acasă, am să-ți aduc un șal tocmai din Ierusalim și o creangă de pe Muntele Măslinilor...

Însă, văzând că Mina nu se înduplecă, Timișan s-a smucit. Ea l-a ajuns:

— Văd că nu-i chip, dar de nu mă vei mai găsi, eu nu sunt de vină!

— Cum să nu te mai găsesc? a râs Timișan, cu gura uscată de spaimă.

— Hai, Ilina! Lasă-l în vânturile și-n drumurile lui! au spus alte femei și au apucat-o de subsuori să nu se prăbușească.

— Să nu uiți, striga mai apoi Ilina; vino tu sănătos, nu vreau nici șal, nici creangă... Mă voi duce la bunica, în Zarand, și te voi aștepta acolo...

Timișan a șovăit mult înainte de a intra între șoimușeni. Unii strigau:

— Las-o, bade, căci și noi ne-am lăsat femeile și odraslele. El întârzia amenințând cu halebarda castelul și așezătorile Șoimușului.

Deodată, voivodul Ciuci s-a înălțat în scări și, înăbușindu-și un strigăt, a poruncit oamenilor să se desfășoare în linie de bătaie. Prin lungul mulțimilor în mers a trecut un cutremur ca prin trupul unui șarpe gigant. S-au strâns ghem, când cei din cap s-au oprit și cei din coadă s-au îndesit. Peste

164

O clipă s-a văzut îndepărtându-se de așezările Șoimușului un pâlc de călăreți, în frunte unul venea galopând înspăimântător de repede.

— Praniner castelanul!

— Episcopul Csaky! s-au auzit strigătele, în vreme ce călăreții se apropiau în volbură de colb.

Cum s-a oprit, Praniner a tunat din glas:

În numele înălțimii sale Ion Zapolia! în numele markgrafului Georg Brandenburg, poruncesc șerbilor să se întoarcă! înapoi la muncă! Vor cruciadă șerbii din Șoimuș? Dacă până număr la trei nu-mi îndepliniți porunca, vă vom întoarce cu puterea!

Călăreții s-au repezit în mulțime. Cârduiau oamenii împungându-i în piepturile cailor. Dar Timișan a apucat o piatră. A izbit-o drept în coiful castelanului. Acesta s-a cumpănit în șa.

— Tot tu, Timișane? a sunat din glas Praniner, stăpânindu-și durerea, îți voi scoate ochii sau te voi răstigni... Și-apoi nu uitați, șerbi, că familiile voastre au rămas acasă... a adăugat râzând îngrozitor de rău.

— Ați uitat tocmai acest lucru... a adăugat episcopul Csaky, cu glas blând, plin de milă și adâncă bunăvoință. Au binevoit să rămână acasă mamele, soțiile, copiii și buncii voștri! Iar unora dintre voi le-au rămas nevestele tinere cu lacrimi în gene... a adăugat episcopul, uitându-se țintă la Timișan. Și, după cum știut este, sfânta biserică îi poate purifica prin flacăra...

Un murmur de groază a trecut printre șoimușeni. Castelanul râdea ștergându-și suvița de sânge ce-i luneca de sub coif. Episcopul ridica smerit crucea de aur bătută cu rubine.

— Unde-i voivodul Ciuci? a întrebat castelanul deodată.

— Aici! a răspuns voivodul, cu un zâmbet de răutate. Fă calea-ntoarsă, castelan Praniner, te sfătuiesc cu binele! Altfel...

— Altfel... l-a întrerupt episcopul, cu umilință.

— Altfel se vor alege din voi oale și ulcele! Pământenii au plecat sub puterea mea. Nimeni nu-i poate opri! Nu-ți convine, înalte prelat Csaky? Doar plecăm să despresurăm Cetatea Mântuitorului...

Episcopul Csaky n-a mai avut când răspunde, căci bătălia se încinsese. Castelanul Praniner își deschidea drum cu spada către voivodul Ciuci. Totul a durat însă nespus de puțin.

165

Castelanul și episcopul galopau înapoi spre Șoimuș, părăsiți de mercenarii lor adăugați mulțimii.

Timișan gema cu capul crăpat de spada castelanului, în auz îi vâjâia, parcă, focul înspăimântător al rugului și dintre flăcări Mina îi făcea semn. De bună seamă, Csaky la ea se gândise pomenind de sfânta biserică și de purificare prin flacără. Timișan a căzut în pulbere. Mulțimile porniseră, și-l striveau de bună seamă, dacă nu-l aruncau șoimușenii într-un car.

— Hăis, bouleni! a rostit moșneagul Vasile Șoimușan. Îndată, dacă nu ne rămân ciolanele pe drumuri, veți paște pe Muntele Măslinilor sau veți roade fân la ieslea din Bethleem... Ați văzut, frați creștini? De ce să nu ne lase să ne răscumpărăm?

— Să ne răscumpărăm? a răspuns moșul Ion, de la carul al doilea. Ne răscumpărăm numai prin moarte! De ce crezi că ne poșteau înapoi, Praniner și episcopul? De grija că vom pieri? Vezi bine! Fără brațele noastre, le rămân câmpiile nemuncite! Eu, a continuat bătrânul, am fost răpit în anii trecuți, 1509, cu toată gloata mea, și dus să muncesc împreună cu toți ai mei, pe domeniile din Lipova...

— Ca pe vite ne fură! a oftat moșul Vasile, scuipând cu scârbă.

— Oh, vremuri apuse! a oftat moșul Ion, în timp ce pulberile se ridica mai dese. Unde sunteți vremuri mari ale voivodului Ioan?

— S-au dus vremurile mari! a oftat moșul Ion. S-au dus, odată cu Ioan de la Hunedoara! Eu am pornit la acest drum, socotindu-mă: „Tot atâta!” Ioan de la Hunedoara nu mai învie și nici Mateiaș crai n-are

să-și mai ridice spada! Pe drept oftezi după vremurile mari! După cum știi, eu și-ai mei am fost răpiți de pe ogoarele slăvitei doamne Beatrice Frângepan...

— Ba bine că nu! îmi aduc aminte: cum a venit Georg Brandenburg din Germania și și-a pus genunchiul pe grumazul nostru, mai îngrozitor gemem! Am auzit că pe pământurile doamnei Beatrice era mai bine...

— Era, într-adevăr! Soțul ei, Ion fiul lui Mateiaș, moștenise bunătatea de la ai săi. Însă, cum a venit câinele din Brandenburg...

Dar moșul Vasile nu și-a sfârșit cuvântul. Mulțimile s-au oprit în fața unei oști mari ivită pe zare.

166

— În linie de bătălie! La bătălie! veneau porunci din față, și volbura mulțimii s-a strâns, apoi s-a desfăcut, s-a răvășit, întinzându-se într-o linie de lănci, halebarde și furci, în tot largul șesului potopit de asfințitul soarelui.

S-a oprit zidul omenesc, și aștepta într-o tăcere mare, să iasă o căpetenie, să dea cuvenitele porunci de luptă, însă nimeni nu se desprindea din șir și oamenii s-au învârtit dându-și seama că merg ca stihia, și ca stihia vor pieri dacă nu le iese în față o flamură, în vremea asta, oastea din față venea încet și se vedeau mulțimi de lănci întinse și mulțimi de spade. Halbardele își plecau capetele cu cât oastea își întindea pasul, în față venea un călăreț pietros, cu calul la pas, îmbrăcat în zale și cu chivără.

— Brandenburg! s-au auzit strigătele și mulțimea era gata să se întoarcă s-o ia la fugă.

— Șerbi și meșteșugari! a tunat din glas voivodul Ciuci. Înapoi? Dar ați uitat ce vă așteaptă? Înainte sub porunca mea...

— Înainte! Înainte! au bubuit glasurile și voivodul Ciuci a fulgerat din spadă, pornind în galopul calului.

— Înapoi pe ogoare! răcnea Brandenburg, dar nu s-a mai auzit ce spune, căci bătălia începuse. Cumplit fulgerau armele în soarele gata să apună! Însă totul a durat doar cât ropotul unei ploii de vară. Mercenarii lui Georg Brandenburg răcneau cerând iertare, în timp ce

markgraful fugea în galop de nălucă, peste mlaștinile câmpiei, urmărit de pâlcurile voivodului. Apoi, mulțimile s-au adunat și s-au rânduie. Pulberea se ridica iar.

Venea noaptea.

— Hăis, bouleni, spre Muntele Măslinilor! a rostit după aceea Ion Șoimușan, îndemnându-și boii.

— Vezi, frate? Și lui Brandenburg îi era grijă ca nu cumva să ne căsăpească Turcii...

— Eu unul, a spus moșul Vasile, l-am zărit în pâlcurile lui Brandenburg pe morarul Terțiapars...

— Pe cine? Cum?

— Pe Terțiapars, cum îi spun sameșii, pe latinie, celui ce ia a treia parte din făină, la moara cetății... l-am croit un par în

167

cap! Și cum îți spuneam mai înainte, bine le-a fost celor vechi, la voiozii Ioan și Mateiaș, căci aceștia aveau nevoie de brațul lor, pe câmpiile isprăvilor cu sabia... Cum a venit însă Brandenburg din Germania, s-a însurat cu doamna Beatrice, și nu atât de dragul ei, cât de dragul celor 252 de comune ale Corvineștilor! Așa au încăput pământeni sub laba câinelui. Într-o noapte, stăpâna noastră, doamna Beatrice, a fost omorâtă de Brandenburg. După aceea au început să curgă angaralele. Cum auzea Brandenburg că vor trece noaptea oameni cu vite, ieșea cu călăreții și-i jefuia. A îndrăcit și rânduiala pășunatului, nelăsând vitele oamenilor pe izlazuri. A înmulțit vămile, încât până la urmă ajungeai la țintă cu sacul sau cu carul gol! Greu slujeam pe la cetăți până atunci, dar acum și asta s-a îndrăcit. Ni se cere să cărăm de zece ori mai multe lemne, de zece ori mai mult pietriș, bolovani și tot ce trebuie la cetăți. Mai mult, a continuat moșneagul. Dacă mai demult femeile noastre erau nevoite să urce sus, la cetăți, numai vara, să muncească din noapte până-n noapte, acum sunt nevoite să urce la cuiburile satanei în timp de iarnă, desculțe și cu pruncii în brațe... Treabă-i asta? Și apoi, oh, Doamne... ceea ce mă sperie până-n unghii, e furtul de oameni... Stai ziua mare și ari pe câmp, și deodată vin călăreții! Te leagă în lanțuri și te duc între cai în

galop, pe alt domeniu, mai rău ca pe vite, căci ele cel puțin nu știu vorbi!

— Taman ca la noi la Lipova! a intrat în vorbă altul. Eu, unul, fraților, din breasla fierarilor sunt și vă spun că și peste bresle bântuie același vânt cu suflet de gheață. De asta ne-am urnit, să mergem la Buda, și breasla fierarilor, și căruțașii, căci nu mai putem răbda! Dacă se poate răscumpăra libertatea și prin sânge, cu plăcere... Eu, unul, a reluat fierarul, am de gând să mân caii până la Ierusalim, cum mi i-am mânat la anii 1488, până în Zarand, când s-a sculat Zarandul împotriva domnilor! Ați auzit de asta? Mai țineți minte?

— Oh, vremuri! a spus Ion Șoimușan. Nu mi-i că voi pieri pe cine știe ce câmp străin. M-am sculat la chemarea clopotului și mă duc, însă mereu mă gândesc la ai noștri cei rămași! Oare ce-o să li se întâmple?

Au tăcut toți. Pulbere le intra în guri și-i orbea, și mare era tăcerea. Numai din când în când se auzea departe, înainte, un cântec de jale. Toți și-au cunoscut în cântecul acela singuratic sufletele încărcate de durere. De fapt, melodia nu existase.

168

nimeni n-o alcătuisese până la acel exod. Acum izvorâse firesc, ca glas al marilor mulțimi de amanți revărstrându-se spre Buda ca un puhoi. Mergând neconținut, oamenii își ascultau sufletul lor și mergeau urmându-și sufletul ce prinsese viață și se înălțase în cântarea plină de deznădejde. Gândurile se furișau înapoi spre satele părăsite, spre căsuțele sărmane, unde rămăseseră ai lor să-i stoarcă de sânge căpcăunii. Parcă vedeau în ogrăzi strâmte vite flămânde, mugind spre iarba imașurilor interzise. Unii își vedeau femeile și copiii arând pe marile domenii, mânați cu biciul sameșului. Spre a macina o poală de grâu, trebuiau să urce la cetate, unde blestematul sameș Terțiapars le lua aproape tot, încât se întorceau acasă și mai săraci.

Ion Șoimușan se gândea la episcopul Csaky și parcă-l vedea ridicând crucea de aur și grăind blând, în timp ce petrecea spre rugul înălțat pe deal femei albe de groază, îl auzea cum citește cu glas înalt și cutremurător versete din evanghelie, în timp ce trupurile omenești trosneau în flăcări și călăii scormoneau vreascurile, întărindu-le

puterea.

Dar moșneagul și-a fugărit vedenia de la sine, căci puhoiul omenesc grăbea acum printr-o vale largă, jgrăbea neconținut și cântecul singuratic nu mai conținea, înainte, departe, departe, unii abia deslușeau flamura voivodului Ciuci. Fluviului omenesc în năboire neconținut i se adăugau pâlcuri înarmate cu coase, furci și halebarde; se adăugau mercenari stând în așteptare la hanuri singuratice. Se adăugau șiruri de care, șiruri de căruțe, mulțimi pe jos cu totul neînarmate, decât cu setea de a se răscumpăra din angarale. La Buda aveau să li se dea arme potrivite, încălțări și veșminte, după cum se vestise la chemarea clopotelor. Deocamdată, mai cu seamă setea îi usca, și drept este că treceau pe lângă fântâni, pe lângă ochiuri de ape, dar se stăpâneau, căci setea de a fi liberi era mai puternică decât setea vremelnică trupească.

Au mășăluit și în ziua a noua și în noaptea a nouă. Acum, drumurile nu-i mai încăpeau și pretutindeni la apropierea lor bubuiau clopotele. Pe turnuri și pe clopotnițe fâlfâiau steaguri cu cruci roșii, semnul extraordinarei transhumante¹.

Se vedeau pe maidanele satelor predicatori, grăind înflăcărați, îndemnând mulțimile să se alăture puhoiului. Când și când, se vedeau lupte între pământeni și pâlcurile de mercenari

1 Transhumantă – migrație, deplasare masivă.

169

ai nobililor, încercând să-i oprească din exod, dar încercau degeaba, căci pământenii coborau dealurile în fugă, înarmați numai cu ura și cu setea de a fi liberi. Se vedeau, când și când, femei înțeleștate de bărbații lor; se vedeau copii plângând după părinți și frați porniți în nemaipomenita aventură.

Cel ce se uita cu băgare de seamă la cei ce veneau de departe îi vedeau trași la față ca de o istovitoare sete, însă crispați în ură și-n hotărâre. Flamura voivodului Ciuci se plecase, însuși el arăta mai bătrân, așa ostenit și acoperit de pulbere, însă ca un fluid înviorător a străbătut mulțimile, în apropierea Aradului, când au auzit clopotele și când au sosit voivozii în opinci, din Maramureș. Aveau plete inelate și

erau în straie de ciobani, însă bine întemeiați în pâlcuri călări și bine înarmați. Apoi le-au ieșit înainte cete de călugări cu cruci roșii pe sutane, studenți tocmai din Boemia, adepți ai lui Jan Hus, cel ars pe rug. Însăpăimântător vuiau clopotele Aradului când mulțimea a copleșit ulițele ca un fluviu de capete, de lănci, de halebarde și furci, de sulite, de țăpoaie și de drugi nestrunjiți. Ferestrele deschise erau pline de privitori, pline erau de mii de privitori acoperișurile, arborii, turnurile. Fluviul uman trecea într-o tăcere adâncă, înainte, pe sub bubuiturile clopotelor. Se închideau repede atelierele. Meșterii săreau pe cai. Se amestecau în puhoi și nu se mai vedeau. Se amestecau în puhoi tot felul de pârgari, neguțători, cojocari, fierari.

Pe steagurile lor luceau semnele breslelor.

Îi apucase de-a binelea ziua a douăsprezecea. Erau de mult departe de cetatea Aradului, când i-au ajuns câțiva pământeni din Șoimuș, călări. Ochii lor răspândeau groază. Unul spunea:

— Castelanul și episcopul au început pedepsele!

Timișan a stat o clipă. Și-a pierdut cunoștința. Șoimușanul istorisea mai departe:

Când s-au încredințat că v-ați îndepărtat destul, castelanul și episcopul ne-au adunat în curtea cetății, pe toți cei rămași. Au zăvorât repede porțile. Și, în timp ce episcopul citea versete despre nesupunere, rugul se înălța.

170

Timișan s-a zvârcolit, s-a apucat de gura tunului din car. A întrebat cu o liniște înspăimântătoare:

— Dar Ilina?

— Nu știm, frate, nu știm!

Timișan sărise din car, reînviat parcă de izbitura știrii. O clipă a stat locului: încotro să apuce? Înainte, spre Buda, sau să se întoarcă la Șoimuș? Fata parcă-i făcea semne deznădăjduite, și parcă-i auzea plânsul, în timp ce urca dealul spre rug. Episcopul Csaky parcă rostea versete despre mântuirea sufletului. Timișan și-a adus aminte cum Ilina i-a făgăduit că va sta ascunsă la bunică-sa în Zarand. S-a mai liniștit. Și-a ridicat halebarda din car. S-a amestecat în frământ.

Oamenii tocmai se descopereau cu bună cuviință căci se arătasera doi călugări. Unul dintre ei, pe nume Avacum, era înalt și pietros și parcă-și tuna ruga de binecuvântare. Celălalt, pe nume Barnabas, era mic și slab, și arunca spre frunțile descoperite stropii de apă dintr-o creangă înmuiată rar într-o strachină de lut.

— Înainte! tuna din glas Avacum, în timp ce flamurile și frunțile se ridicau, parcă reînviată de tunetul glasului și de apa din creanga lui Barnabas.

Dar s-au bulucit deodată, când cei din frunte s-au oprit. Voivodul Ciuci s-a întors în galopul calului. S-a descoperit în fața cuvântătorului:

— V-am pofti, înalți cuvântători, să vă rânduiți în fruntea noastră...

— De ce în frunte? a bubuit din glas Avacum, dar a pornit, și a pornit și Barnabas, cu pași mărunței, fluturând creanga plină de stropi. Strachina cu apă i-o ducea un băiat în sutană, pesemne învățăcel.

Și au mers zile și nopți. Li s-au tot adăugat mulțimi. Acum erau acoperite de pulberi toate punctele cardinale, îi întâmpinau sate de pe Tisa. Veneau alte sate, din sud. Se istoriseau întâmplări despre luptele cu nobilii, despre așezări omenesti trecute prin foc. Însă pământeni biruiau împotrivirile, fugind spre puterea exodului, urmăriți de mercenarii cetăților și de vedeniile răului de-acasă.

Deodată, trei călăreți au spart zarea dinspre miazăzi. Avacum s-a plecat spre Barnabas:

— Cine-or mai fi și aceste satane ale veacului?

— Într-adevăr... a cârâit din glas Barnabas.

171

— Asta ce-o mai fi? a întrebat voivodul Ciuci, strunindu-și calul.

Omenirile s-au îndesat strâns. Apoi s-au răvășit ca apa dintr-un hârdău prea plin. Călăreții au oprit scurt. Și-au luat coifurile de pe cap. S-au plecat cuviincioși în să-i:

— Vă poftesc bun ajuns! a rostit cel din mijloc. Sunt diacul Ion Sanistău, din Lipova, și vă aduc știre...

Mulțimile se strânseseră mai tare. Cuprinseseră în mijloc

călăreții și pe voivodul Ciuci...

— Ce-i? Ce-i? Ce-i?

— Să fie tăcere! a tunat Avacum din glas, în timp ce Ion Sanistău scotea de la piept un sul și-l desfășura în fața voivodului. Cu cât citea, voivodul Ciuci se făcea mai alb.

— Vânzare? a întrebat deodată.

— Precum se vede! Brandenburg a adunat toți castelanii și au întocmit această plângere. Mi-au dat-o s-o duc drept la Buda...

— Nemaipomenit!

— Frați ai mei! După cum vedeți, în loc să duc jalba la maimarii Coroanei, v-am adus-o, iar noi ne adăugăm vouă...

— Vă mulțumim! a răspuns voivodul Ciuci și citea pentru a treia oară jalba castelanilor... *Osebit de aceasta, aducem veste că domniile se vor paragini, din lipsa șerbilor noștri duși în vânarea vânatului! Rugăm deci, să se trimită grabnic oști bine întemeiate, spre a împrăști șerbii înapoi pe la cetăți și la câmpiile nelucrate...* O grijă mare a încrețit fruntea voivodului: ce s-ar alege din toată această omenire, dacă i-ar ataca o oaste bine întemeiată? A poruncit repede oprirea, într-un bivuac nesfârșit. A chemat în poruncă studenții husiți din Praga, încercați în lupte; a chemat la sine alți bărbați care-și arătaseră vrednicia în bătăliile cu Turcii. Le-a poruncit rânduirea în pâlcuri strânse, după știința vărsărilor de sânge. Șoimușenii au trecut sub flamura lui Timișan, după ce au coborât tunurile din care și le-au șters gurile de pulberi. Din carele fierarilor din Lipova au fost coborâte grămezi de lănci, grămezi de securi. Au fost scoase, din alte care, halebarde grele lucrate de făurarii arădani. Mii de spade au fost scoase de sub fânul din alte care. Curând, tabăra vuia de poruncile muștrului. Mulțimea informă de ieri se desfăcuse în pâlcuri aliniate și strânse compact. Au întârziat trei zile și trei nopți în bivuac, săvârșind neconținut

172

probe de atac și apărare, probe grele de luptă cu spada și corp la corp.

Apoi, într-un răsărit de soare, au sărit Tisa. S-au uitat în urmă,

departe, spre câmpiile natale, dominate de vedeniile ciclopice ale cetăților.

Cel dintâi a oprit, drept la mal, voivodul Ciuci. Și-a scos coiful spre mulțimile de dincolo. Curând, larma trecerii amintea ostile lui Caesar trecând fluvii prin marile păduri ale Germaniei.

Cu cât treceau dincolo, din murmurul nedeslușit și din larma în creștere, se deslușea un nume binecunoscut la acel veac frământat:

— Gheorghe Doja...

— Cine?

— Gheorghe Doja!

— Gheorghe Doja? s-a mirat Timișan, întrebându-l încă o dată pe pustnicul Barnabas: chiar Gheorghe Doja?

— Și ce te miri? s-a întors mânios pustnicul. Spui poate că nu i se cuvine rang de căpetenie a cruciadei?

Timișan i-a pus alte întrebări, însă Barnabas l-a plesnit cu creanga peste față și binecuvânta înainte oamenii, în timp ce Timișan sta pironit locului și-i reveneau tot mai vii în amintire întâmplări de la cetatea Belgrad. Parcă-l vedea pe Doja, luptând cu un turc buzat și înarmat cu iatagan! Încremenite stăteau ostile crucii la metereze, înlemnite stăteau în jur, câtă frunză și iarbă, ostile Prorocului! Spada lui Doja s-a încrucișat cu iataganul! L-a rupt drept în două! Apoi, după ce s-au potolit gemetele de îndemn de la meterez, și după ce prin ostile Prorocului a trecut ca un vânt, Doja și-a desfăcut brațele! Arapul și-a desfăcut brațele! S-au strâns deodată! Au încremenit așa! apoi Doja a înșfăcat dușmanul! L-a săltat în sus! Când l-a izbit de pământ, la meterez au izbucnit răcnete de bucurie! Prin ostile Prorocului a trecut mai repede și mai puternic vântul spaimei. Și trecea viteazul Doja prin amintirile lui Timișan, ridicat pe scuturi și purtat prin fața oștilor! Deși abia ieșit din copilărie, Timișan urmașe flamura eroului și prin alte locuri rămase de neuitat. Pe urmă, Gheorghe Doja s-a dus întru ale sale, fiind dăruit cu domenii și rang de nobil, iar Timișan s-a

Întors la ale sale, punând halebarda la ruginit și înșfăcând sapa serbiei. Acum, degeaba îl împingeau puhoaiile de oameni, degeaba-l

strigau șoimușenii, căci el sta pierdut în amintiri. A pornit parcă într-un vânt. Dorința de a-l revedea pe Doja îl luminase și-și amintise un vechi cântec de mercenar. Cânta mergând pe sub flamurile pâlcului:

A pătruns Mahomed în Belgrad, Pe calul alb și focos...

Și au continuat pâlcurile din față:

Dar curând fugea Mahomed, Căutându-și dinții pe jos...

După aceea, cântecul războinic a cuprins încet miile de oameni; numai asprii cuvântători Avacum și Barnabas amenințau în urmă cu pumnii, să se stingă cântecul, să se stingă râsul și veselia, căci doar plecau într-un drum fără întoarcere! Cânta până și bătrânul voivod Ciuci; și cânta Ion Sanistău; și cântau studenții din Boemia, lăsând cucernicia fariseilor și celor ce nu mai au inimă într-înșii... Străjile călări trimise înainte și ariergărzile aduceau vești dese, însă le spuneau numai voivodului, și chiar când veștile erau îngrijorătoare, acesta zâmbea înainte, spre a nu răspândi spaimă, într-adevăr, înainte, în urmă, și-n amândouă laturile, străjile vedeau pâlcuri de oști în zale, mergând paralel sau numai pândindu-i și retrăgându-se în fuga cailor. Unii au deslușit pe scuturi semnele castelanului Praniner, însă puțin le mai păsa oamenilor, căci într-o dimineață au zărit Dunărea și muntele Sfântului Gellert, și mai apoi turnurile și meterezele cetății Buda. Clopotele bubuiau și mii de flamuri fâlfâiau pe turnuri. Dar câmpia era acoperită de alte mulțimi, scurse din alte puncte cardinale și venea dinspre ele un vuiet ca o ploaie de vară cu grindină.

Pâlcuri de călărime săvârșeau întreceri din galop și din lupta cu lancea. Fulgerau spadele în mijlocul altor pâlcuri călări. Roiau cete de șerbi, cu coase și furci. Chemările și râsetele

174

puternice copleșeau totul, în mijlocul anahoreților¹, ridicați pe uriașe boloboace, cuvânta unul, Laurentie, cu glas cântător și înalt. Pulberea stârnită de cei peste șazeci de mii de oameni se ridica asemeni nourilor. Din toate și din tot răbufnea nerăbdarea de a porni. Acest ghem gigantic amintea adunarea furtunilor la marginea orizontului.

S-a deschis poarta cetății. S-a arătat pe cal alb Gheorghe Doja.

Trâmbițele au retezat frământarea formidabilă, în ghemul inform s-a ivit conștiința unității. Porunci repezi făceau rânduială în ghem. Curând, locul a rămas gol, încadrat în patru coloane de oști aliniate.

Următ de Grigore, fratele domniei-sale, de Hosu, sfetnic de mână dreaptă, și de anahoretul Laurentie, Gheorghe Doja și-a scos coiful. După ce și-a făcut scurtă rânduială în plete, a pornit să-și vadă ostile în linii.

Uralele erau mai tari ca bubuiturile clopotelor. Un șir de călugări îl urmau binecuvântând.

După ce s-a uitat zâmbind în miile de ochi ai primei linii; și în ochii celei de a doua, Gheorghe Doja nu și-a stăpânit defel bucuria, deosebind ostile transilvane! Ba, a trebuit să-și fugărească din ochi o ceață sărată, când a cunoscut pământeni din Secuime. Abia și-a stăpânit un strigăt de bucurie, când l-a văzut pe Timișan... îl cuprinsese un dor aprig după locurile natale, dar și l-a stăpânit. S-a apropiat de Timișan. îl înăbușeau amintirile, iată, în fața lui se aflau prietenii vechi de luptă, se afla țara lui de baștină, dusă sub flamuri în atâtea rânduri, la nemaipomenite isprăvi cu spada! Omul simplu din ființa lui îl îndemna să sară din șa, să mângâie grumajii și coamele cailor, și mirosul iute de sudoare să-i aducă aminte de vremuri vechi, de o căsuță bătrânească și de caii aprigi din copilăria lui.

— Transilvănenii noștri... spunea Hosu, potopit și el de dorul locurilor părintești.

— Cât de mulți sunt! a adăugat Grigore.

Gheorghe Doja se apropiase de-a binelea de Timișan. Acesta i-a înșfăcat mâna. l-a scuturat-o puternic. Degeaba căuta și el niște cuvinte fierbinți, căci amintirile îl înăbușeau.

— La fapte de vitejie! spunea Doja, în timp ce Timișan abia îngăima, roșu de bucurie:

— La fapte de vitejie, bineînțeles! 1 Anahoret – pustnic.

175

— Altfel nici nu se poate!

Oricât voia să treacă înainte, Gheorghe Doja își strunea calul să mai întârzie, să-și mai vadă o dată, în coloanele transilvănene, patria și

sufletul de odinioară.

— Pe la noi bate vânt înspăimântător! spunea Timișan, cu toate băierile inimii deschise. Ne usucă tirania, Gheorghe Doja! Dar... a reluat după o clipă, oare acum nu ești și domnia-ta nobil?

— Ce vorbă-i asta? s-a mâniat Grigore.

— Întreabă doar din amărăciune, i-a răspuns Hosu. Gheorghe Doja a stat o clipă pe gânduri. Se simțea pălit în inimă. A răspuns râzând larg, țărânește, cu toată gura:

— Nobili? Putem fi nobili numai din născare! Averea, frate Timișan și fraților, ne poate da ranguri, dar nu ne poate da noblețe! Iar dacă rangurile ucid omenia din sufletele noastre, le vom lepăda!

Gheorghe Doja s-a oprit din râs. A stat câteva clipe, grav. Mai apoi s-a uitat lung la pământeni din Transilvania; și văzându-i în zdrențele umilinței și cu ochii duși în fundul capului, glasul i s-a înmuiat mai tare:

— Pune-ți coiful pe cap, Timișane! Descăleca și pe inima ta strânge-mă!

A sărit din șa. A sărit și Timișan. Uralele au cutremurat liniile de oști, când Doja și-a îmbrățișat, prin prietenul său, pământul patriei, însă la spatele lor se oprise pâlcul de călugări. Avacum tuna din glasul puternic:

— Nu-i vreme de duioșie, fraților! Lăsați duioșiile și lacrimile bucuriei femeilor proaste și pruncilor neștiutori!

— Amin! a cârâit Barnabas, stropindu-l pe Doja cu apă din creangă.

— În vecii vecilor! a adăugat Laurentie.

— Îți aduci aminte? Sunt voivodul Ciuci! spunea după aceea bătrânul oștean, înduioșat, în timp ce Doja îl îmbrățișa.

Timișan ar fi vrut să-i mai spună multe, să-l întrebe multe, căci grozav îi stăruia în minte Ilina! Ce va fi făcând, oare, Mina? Acum nu-i mai era așa de teamă de soarta ei, căci văzuse cu ochii lui că înșiși regii cei mari au stârnit exodul sărmanilor spre moarte sau răscumpărare. Castelanul Praniner și episcopul nu mai au încotro și se vor supune și ei poruncilor de sus și voinței șerbilor!

Gheorghe Doja, Grigore și Hosu se îndepărtau în trapul cailor, către linia oștilor din față, bine strânse și îmbrăcate în zale. Erau vechi cavaleri germani, croați, italieni, și o mulțime de studenți husiți tineri. Apoi, după ce a stăruit mult la artilerie, descălecând și cercetând tunurile, Gheorghe Doja a sărit în șa și mai apoi tuna din glas în mijlocul careului:

— Oșteni din toate semințiile! Șerbi! Măine în zori vom porni să înfruntăm cea mai tare putere a lumii!

Adânc ascultau ostile, în timp ce Gheorghe Doja arăta că-i așteaptă glorie și moarte, însă și una și alta cer eroism. Iar eroismul nu vine din stihie, ci din rânduiala aspră! Și, întrucât nedisciplina unui singur om poate aduce întregii obști pierdere și moarte, pedeapsa va fi dată de toată obștea! Totodată, eroismul fiind și el izvorât din puterea obștească, laurii îi va împărți obștea, căci așa e frumos să fie...

— E adevărat, oșteni, că ura noastră asupra Turcilor nu cunoaște margini, dar trebuie să-i luăm pildă cum cuceresc și înving datorită disciplinei! Aveți încredere că și gloria și pedeapsa vor fi împărțite numai pe sfânta dreptate...

Sfârșind, Doja a făcut semn să fie date de-a dura, în mijlocul careului, poloboace uriașe! Să fie aduși boii fripți! Însă prin oști a trecut ca un vânt! Liniile s-au cutremurat! S-au rupt! Un strigăt străbătea tot mai stăruitor:

— Neomenie...

Gheorghe Doja a rămas înmărmurit. Se uita cum se apropie de el o ceată de șerbi. Erau cu ochii scoși! îi conduceau alți șerbi, cu urechile tăiate.

— Ce-i, frați? a tunat el din glas.

— Voi stați și petreceți! a răspuns un șerb, cu înspăimântătoare dojana. Și iată ce fac în vremea asta nobilii, prin satele Ungariei... Porniserăm și noi încoace, dar am fost opriți și pedepsiți precum vezi...

— Cine? Cine a îndrăznit! tuna din glas Avacum.

— Cine? cârâia glasul înalt al lui Laurentie.

— Nobilii...

A urmat o tăcere de piatră!

Apoi, din șaizeci de mii de piepturi, a izbucnit strigăt:

— Moarte nobililor!...

177

Avaum se urcase pe primul poloboc. Ridicase cârja înaltă, răcnind și cerând domnilor afurisenie și piefdere prin moarte! Pe polobocul următor, Barnabas în zadar se muncea să scoată din pieptul lui mic un cuvânt ca tunetul! Șerbi veneau, istorisind despre trageri înț capă și arderi pe rug. Cu cât veneau ostile și cu cât glasul oștilor creștea, clopotele Budei tăceau pe rând, arătând ruperea nobililor de exod și de plecarea în cruciadă.

— Ce facem, Gheorghe? l-a întrebat pe Doja fratele său. iată, pâlcurile de nobili părăsesc tabăra. Vom trece de partea șerbilor?

— Asta se va vedea! a răspuns Gheorghe Doja. Era pământiu la față. Ochii i se întunecaseră!

— Ar trebui, poate, un *consilium*... a adăugat Grigore.

— Hm! *consilium*... a spus Hosu, uitându-se la plecarea și mai grăbită a nobililor.

— Un *consilium*!? s-a mirat Gheorghe Doja, tresărind din niște gânduri, parcă întorcându-se dintr-o furtună. *Consilium? Cu cine?*

— Cu nobilii! Un *consilium*... să...

— Iată, se răzvrătesc ostile! l-a întrerupt Hosu. Ce facem? într-adevăr, liniile se desfăcuseră mai tare. Mai tare se învolburaseră. Cete pe jos se îndepărtau înghesuindu-se, strigând. Alte cete, călări, se îndesau și-i striveau:

— Acasă! Acasă! Acasă!...

— Ce facem? a întrebat, apropiindu-se repede, un pârgar din Pesta.

— Dar tu ce crezi, Ambrosius? i-a întors cuvânt Grigore.

— Eu? Cred ce spune căpetenia. Gheorghe Doja ce spune?

Însă acesta tăcea înainte. S-a uitat la Ambrosius cu ură stăpânită:

— Ce cred eu, va fi înspăimântător...

— Acasă! Acasă! Acasă!...

— Nobilii ne ucid femeile și copiii...

— Acasă! Acasă!

178

Însă puțini s-au îndepărtat prea mult de locul de adunare. Se întorceau. Se îngrămădeau în jurul capăteniei, răcnind și împingându-se să-și facă loc mai în față. Simțeau că, fugind, nu vor ajunge cu zile, ci vor fi măcelăriți! Unica mântuire și unicul adăpost era omul acesta care tăcea, însă, ca mormântul. El însuși parcă murise. Semăna cu un străvechi rege scit, mort și așezat pe cal, înainte de a fi dus și înmormântat într-un gorgan...

— Mântuitorul nostru! Mântuitorule! strigau și șerbii, și studenții lui Jan Hus, și Ion Sanistău, și voivodul Ciuci.

Deodată, când s-au îngrămădit asupra tuturor, Secuii, să-și facă loc, Gheorghe Doja a tresărit puternic. A clipit des din gene, ca revenit dintr-o noapte înfricoșătoare.

— Moarte! Moarte nobililor! a strigat ridicându-și securea. Auzindu-l, mulțimile s-au învolburat mai strașnic.

Au tăcut când Gheorghe Doja a ridicat securea a doua oară, spre turnurile și clopotnițele Budei:

— Fugiți la clopote...

Cel dintâi val a potopit ostile nobilimii și s-a întins până departe de cetate, trecând prin para focului castele și cetățui. Totul s-a petrecut în răsunetele clopotelor. Poate noaptea aceea a fost unică, prin fulgerele spadelor, prin repeziturile securilor și prin sângele scurs. Tot ce se afla cu un ceas mai înainte ocrotit de blazon, de la castelani bătrâni până la prunci, a fost trecut prin ascuțișul îngrozitoarelor arme ale șerbilor, încât după trecerea nopții soarele lumina stârvuri de castele încă fumegânde și sate întregi în flăcări. Pe marginea drumurilor și-n porțile palatelor, sub arcade de blazon, oameni atârnavă în funii sau în cingători. Unii dintre împilători au fost ciopârțiți până la fărâma, cu securi grele de pădurari sau cu sape mari încă cu gust amar de buruiană.

După această scurtă noapte a patimilor, șerbii s-au adunat din nou, cum se adună valurile mării în simetrie, după alinarea uraganului.

S-au adunat mai ștergându-și de sânge spadele și securile, și mai având în ochi para focului din noaptea până atunci unică.

179

Hramul răzbunării fiind încheiat la Buda, Gheorghe Doja și-a amintit cuvintele rostite peste zi, despre rânduială, adevăratul temei al izbânzilor prin sabie. Deci, a poruncit cu glas aspru alinierea în cinci coloane bine legate, lăsându-le într-o scurtă așteptare. A întemeiat în pripă sfat de război, cu Hosu, cu Grigore și cu Timișan. Când s-a înfățișat Ambrosius, Gheorghe Doja l-a privit cu bănuială. Fapt este că Ambrosius avea în fire ceva de vulpe, începând cu glas mios și cu mișcările slugarnice, încât, deși Gheorghe Doja îl cunoștea destul, acum îl îndemna inima să nu-și arate planurile viitoare în fața lui. Unde fusese Ambrosius peste noapte? Oricum, nu fusese nici printre clopotarii răzbunării, nici printre cei ce lucraseră cu spadele. Grigore îl zărise trecând Dunărea, dincolo, și acum Ambrosius arăta că se furișase acasă, de grija copiilor. Oricum, din lipsa altui om de credință, cunoscător al locurilor, Gheorghe Doja l-a împuternicit în rang de căpetenie a coloanei ce trebuia să țină cetatea Buda sub pază. Apoi, ținând seama de voința miilor de oameni, a rânduit așa fel coloanele, încât toate să pornească spre ținuturile natale, unde aveau de răzbunat dureri și unde nu-și vor cruța nici dușmanii, nici sângele.

După încă o privire asupra oștilor, după încă o privire plină de grijă asupra hranei și tunurilor, Gheorghe Doja a stat înlemnit pe calul său, chemând dintr-o profundă noapte lăuntrică spiritul răzbunării. Când a ridicat spada și când și-a făcut vânt înainte, coloanele s-au urnit în tăcere.

Hăis, bouleni, înapoi spre muntele Golgotei! și-a îndemnat boii Ion Șoimușan, la coada coloanei transilvănene, și a trebuit să-și șteargă ochii, căci plângea, poate de bucuria întoarcerii acasă.

— Hăis, cea! a strigat moșul Vasile. Într-adevăr, înapoi la muntele Golgotei...

— N-ai făcut bine, Gheorghe! a rostit Grigore către Doja, uitându-se în urmă la coloana lăsată în seama lui Ambrosius.

— Îmi dau și eu seama, căci n-am încredere în el! Plecăm la

drum lung și lăsăm foc mocnit sub cenușă...

Hosu a intrat și el în vorbă:

— Ce-ar fi dacă ar rămâne lângă dânsul unul dintre noi?

— Numai decît! a adăugat Barnabas, călărind pe-un armăsar, însă blând ca mielul din Galileea.

180

— Va rămâne Grigore, fratele meu! le-a răspuns Doja, și când fratele i s-a închinat de rămas bun, el abia și-a stăpânit un oftat.

— Poate nu ne mai vedem...

— Cine știe!

— Dacă pier eu și tu trăiești, ai grijă să saluți o dată din partea mea munții Secuilor! Sădește pe mormântul părinților un măr...

— Să lăsăm duioșia! a tunat din glas Avacum, și Gheorghe Doja și-a întors capul în urmă, să se mai uite o dată la fratele său.

Ochii tuturor jucau într-o ceață sărată, în urma lor venea coloana mercenarilor în zale, și mai în urmă studenții din Boemia, și alte pâlcuri, și altele, mii de oameni, mii de lănci, de spade și halebarde.

O coloană a Transilvănenilor urca un deal, drept către răsărit, spre pământurile natale. Cumplit se mai bucura Timișan, că lucrurile luaseră această întorsătură neașteptată! Curând va ajunge la Ilina, și dacă stelele vor fi de partea lui, și după răfuiala cu nobilii, și după trecerea lor prin foc și spadă, el își va ridica o căsuță, și nicio mie de ani de-ar trăi nu i-ar fi fost de ajuns...

— Văd că te bucuri de întorsătură! i-a spus voivodul Ciuci. Nu te dojenesc, ci te înțeleg și te cred, căci și eu am trecut prin focul iubirilor și prin focul bătăliilor... Dar, Timișane...

Bătrânul oștean ar fi vrut să-l sfătuiască să-și țină inima, să se învețe de pe acum cu răul, căci drumul lor poate duce la rug sau la Dealul Curcilor! Dar cum să strice bucuria omului, când omul are bucurii așa puține?!

— Nu fac bine să mă bucur, voivoade? Cum să nu mă bucur, când abia de o săptămână mă cununasem cu Ilina? În locul meu, ce-ai face?

— M-aș bucura și eu, prietene/...

— Oh, Doamne! a oftat Timișan, și asudase, nu atât de dogoarea cerului, cât de prea marea bucurie. Cum ajung, mă reped în Zarand la bunica ei...

L-a mai întrebat pe bătrânul voivod dacă, la o adică, va binevoi să-i boteze primul prunc.

— Cu bucurie! a zâmbit voivodul Ciuci. Numai să ai vin bun și mult, și taraf de lăutari...

— N-ai grijă despre asta, prea cinstite naș!

181

Timișan nu și-a putut stăpâni un chiot, încât din coloană s-au auzit alte chiote și altele...

Dar bătrânul voivod se întunecase în gânduri, după ce se uitase lung, în urmă, la coloana lui Gheorghe Doja. Acesta arătase cu spada spre Seghedin, după ce dăduse poruncă lui Laurentie să pornească să treacă prin foc și sabie Oradea.

Mai apoi, pe Gheorghe Doja îl întâmpinau satele marei puste, și coloana se îngroșa zi cu zi. Când mășuiau noaptea, izbucneau înaintea lor puhoai de foc și abia se deslușeau în lumină oamenii mărunți cât găzele, și abia se auzeau strigăte. Uneori, cete de șerbi îi întâmpinau, târând în urma lor nobili legați în funii. Topoarele fulgerau în sus și-n jos și capetele se dădeau de-a dura în șanțuri sau se amestecau pe sub miile de picioare ale coloanei, repezite neconținut până se făceau fărâme și pulbere, ca într-un măciniș înspăimântător.

Puhoaiile de foc se îndesau din ce în ce, în tot lungul drumului spre Seghedin.

Însă, când s-a desfășurat la atac, coloana lui Doja nu a avut sorți buni. Nu destul de pregătită și nu destul de legată prin rânduială, oastea și-a pierdut cumpătul când a trecut la iuruș cavaleria nobililor. Galopând cu securea ridicată, Gheorghe Doja a simțit deodată că prea puțini îl urmează. S-a întors scurt, și coloana lui făcuse cale-ntoarsă, în timp ce artileria nobililor trăsnea, însă, comandantul nu și-a pierdut cumpătul. Știa, din bătăliile vieții lui, că așa se întâmplă la botezul primului iuruș, că abia atunci, în lovire cu primul foc, se săvârșește călirea firii omenești. După ce a făcut rânduială în coloanele răvășite,

toți l-au văzut schimbat: era de o neînchipuită și neîndurătoare asprime. A făcut semn din sabie spre răsărit. A pornit între Avacum și Barnabas. Acum îi părea rău că îl trimisese pe Hosu cu altă coloană, către nordul Transilvaniei. Avacum tuna din glas. Barnabas tăcea, pe armăsarul lui uriaș și blând, și numai din când în când cânta frânturi de psalmi, ai mâniei împotriva unui Ierusalim pierdut, îi întâmpinau alte sate. Clopotele răsunau. Puhoai de foc și ruine arătau că vrajba lucrase cu mânie înmiiată.

Însă, curând avea să se învedereze că o nenorocire nu vine niciodată singură. Pe când iscoadele trimise de mult la cetatea Ceneclului dădeau seamă, arătând că vor avea de luptat cu oști puternice, conduse de Báthory; pe când Gheorghe Doja stătea pe gânduri, doi călăreți au spart zarea dinspre apus. Încă

182

de departe s-a văzut pe unul din cai, la spatele călărețului, o legătură cu un trup omenesc. Când s-aoprit, legătura se cutremura când și când.

— Grigore! a strigat careva, când Grigore și-a ridicat coiful să-și steargă sudoarea.

— Unde e fratele meu? a strigat acesta, arătând legătura de la spatele lui. Vi l-am adus pe Ambrosius, să dea seamă!

— Ce s-a întâmplat, pe toți dumnezeii? s-a cutremurat Gheorghe Doja.

— Mai bine lumea pierrea din prima zi a zidirii ei! Ce fiară a putut da chip de ființă omenească șerpilor Gheenei? iată: îndată ce voi v-ați îndepărtat spre Seghedin, nobilii l-au chemat în ajutor pe Ion Zapolia...

— Ion Zapolia... Zapolia...

— Și când s-a sunat atacul, Ambrosius, împreună cu pârgarii, au trecut în rândurile dușmanilor... Coloana rămasă pe câmpia Racoș a fost înfrântă, până la ultimul om înfrântă... a sfârșit Grigore, și i se cutremurau umerii de plâns.

— Și? Și? Mai departe? a stăruit Gheorghe Doja, galben ca ceara.

— Prinșilor li s-au tăiat capetele. Numai după ce nobilimea s-a

săturat de răzbunare, puțini au scăpat doar cu ochii scoși... Oh, frate Gheorghe, frate... a gemut Grigore, însă și-a revenit repede. Nu ne-am lăsat însă! Am stat ascunși, prefăcuți în cerșetori, împreună cu acest frate husit din Praga. Vino mai la față, Jan...

Husitul și-a plecat capul, să nu i se vadă lacrimile.

— După ce au rămas doar străjile pe câmpul măcelului, după ce numai câinii scormoneau printre stârvurile omenești, împreună cu fratele Jan, ne-am furișat până în apropierea casei acestei fiare...

Zeci de spade se repezică asupra legăturii de pe cal, însă Grigore Je-a oprit printr-un semn:

— Încă nu! Și cum, pe la miezul nopții, fiara venea către cuibul său, clătinându-se de beție, între alte fiare, ne-am repezit, și după o bătălie scurtă, fiara a fost răpusă și v-am adus-o la judecată...

— Așa a fost, deci... a spus Gheorghe Doja, în sfârșit. Prea bine!

Și dintr-odată, i-a venit în minte Ion Zapolia, voivodul Transilvaniei. Nici când nu se gândise că va trebui să-l înfrunte

183

În bătălie. Și iată cum sunt cărările acestei lumi! Gheorghe Doja simțea bine că într-o bună zi va sta față în față cu Zapolia, poate într-o cumplită luptă cu securile...

În vremea asta, Ambrosius fusese coborât de pe cal și vârfuri de lănci desfăcuseră sacul.

— Unde mă aflu? a întrebat el, alb de groază.

— În mâini de prieteni... a răspuns Grigore și spadele s-au îngrămădit asupra vânzătorului, însă Gheorghe Doja și-a repezit brațul.

— Opriți! Ambrosius, te afli în mâinile lui Gheorghe Doja!

Gheorghe Doja? Tu? Gheorghe Doja, în numele mântuirii, iartă-mă...

Ambrosius se zvârcolea spre picioarele lui, să i le cuprindă, însă Gheorghe Doja s-a ferit repede...

— Dar ți-am făcut vreun rău, Ambrosius? Pentru ce să te iert în numele mântuirii? Ascultați, oșteni: dacă vă atingeți de acest om, plătiți cu capul...

— Ce ai de gând? s-a mirat Grigore.

— Blestemat fie vânzătorul... tuna din glas Avacum.
— Să poarte crucea chinurilor! a cârâit din glas Barnabas.
— Iertare! bolborosea Ambrosius.
— Oșteni! a strigat Gheorghe Doja. Ce pedeapsă i se cuvine,
pentru vânzare?

- Funie!
- Răstignire!
- Ars pe rug!
- Prea ușor, oșteni!

Fraților! a cârâit din glas Barnabas, din înălțimea armăsarului.
Ce-ar fi să-mi dați porcul acesta mie?

Însă Gheorghe Doja nu s-a mai putut stăpâni. S-a repezit spre vânzător. S-a oprit, scrâșnind:

- Scoateți-i un ochi!
- Așa! a icnit, după răcnetul lui Ambrosius. Măine, pe vremea asta, să-i scoateți și ochiul celălalt. Pe urmă, tăiați-i o ureche! Pe urmă cealaltă! apoi un braț... Apoi...

— Sfinte Dumnezeule! Omorâți-mă!

Însă Gheorghe Doja s-a avântat în șa, strigând și galopând ca-ntr-o vântoasă:

— La Cenad! La Cenad!... Văzduhul s-a umplut de pulbere.

184

8

În vremea asta, coloana cu Șoimușenii înainta într-o grabă abia reținută de poruncile aspre ale voivodului Ciuci. Pretutindeni aflau sate arse. Răsculații ieșeau din rânduri, cu toată opreala căpeteniei și scormoneau cu vârful lăncilor și cu furcile scrumul căsuțelor natale. Se întorceau în rânduri, la loc, tăcuți și albi la față. Își mușcau buzele, să nu verse lacrimi.

Uneori se arătau înaintea lor pâlcuri de călăreți în zale, dar se îndepărtau în galop, înainte, spre Șoimuș. Căraușii își îndemnau mai departe boii din juguri...

— Hăis, cea! înapoi la muntele Golgotei...

Timișan se înnegrise la față. Slăbise înspăimântător. Degeaba îi

spuneau cuvinte de îmbărbătare, și voivodul Ciuci, și Ion Sanislau. Cu cât vremea trecea și cu cât înaintau, Timișan se încredința că n-o va mai găsi pe Mina, încât mergea cu ochii în pământ și nu-l puteau trezi din noaptea inimii sale nici strigătele de bătălie, nici veștile.

Într-o noapte, după un popas, nimeni nu l-a mai văzut. L-au căutat crezând că poate picase de osteneală, însă nimeni nu i-a mai dat de urmă. Au oftat după el și voivodul Ciuci, și Ion Sanislau, și căraușii din Șoimuș, și meșteșugarii din Lipova, și toți tunarii. Apoi, amintirea lui a început a păli, căci aveau de luat piepțiș oști din ce în ce mai mari și mai bine întemeiate.

Într-o dimineață, când străjile înainte mergătoare s-au suit pe zare, au văzut valea plină de pulberi și l-au zărit pe castelanul Praniner. L-au zărit și pe episcopul Csaky. Pe înălțimi se așezau tunurile, în sfârșit, răsculații simțeau că ceasul se apropie. Strigau de nerăbdare. Grăiau răstit. Unii, însă, tăceau, strângând puternic mânerul spadelor și uitându-se drept înainte, ținți.

Abia a ridicat brațul voivodul Ciuci, și coloanele s-au urnit, în pas apăsător și repede. Au urcat zarea, dar s-au izbit la pământ când au lătrat tunurile vrăjmașilor. Șoimușanii au pornit la vale, dând soarelui mii de strigăte, și peste puțin oastea în zale a vrăjmașului forfotea în ceaunul văii, ca o uriașă broască cu solzi: forfotea, repezea în toate părțile tentacule și labe, însă nimic nu o mai putea mântui. Degeaba răcnea castelanul, izbind cu spada în coifurile mercenarilor, să-i repeadă înainte, să

185

deschidă o cale de mântuire! în niște urale îngrozitoare, mercenarii au aruncat armele la pământ, ridicând flamurile albe ale predării. Praniner și episcopul Csaky, scăpați ca prin minune, galopau în vremea asta spre Șoimuș, urmați doar de câțiva oameni de credință.

Și astfel, adăugată cu puterea mercenarilor, coloana s-a odihnit după cumplita zbatere, și valea vuia de glasuri, de nechezaturile cailor și de țipetele fierului în ascuțire.

— Să nu avem credință în mercenari, voivod Ciuci, spunea întruna Ion Sanistău. Ce le pasă de amarul acestui pământ celor ce

umblă în calea vânturării? Voivod Ciuci, nu uita: căința vine totdeauna prea târziu...

Însă voivodul Ciuci îl încredința zâmbind stins, că-l cunoaște bine pe hauptmanul Lang, căpetenia lor, și să nu aibă nicio grijă. Și coloana înainta, ca la ducerea spre Buda, cu balaurul de colb galben deasupra. Cine se uita bine înainte, departe, departe, deslușea în apa morților așezările de la Șoimuș. Până acum trecuseră prin ostile nobililor ca prin pleavă și puțini căzuseră în acele vânturători vremelnice. Cum vor cuceri însă cetăți și castele întărite? Aveau oare destule tunuri pentru străpungerea sau năruirea zidurilor? Bătrânul voivod Ciuci aflase de la mercenari că aveau puțini sorți de izbândă fără o artilerie bună. În ce privește o împresurare a Șoimușului, ar însemna pierdere de vreme și măcinare înceată de vieți, căci cei din Șoimuș aveau fântâni adânci și hrană pentru un an! Însă nimic nu mai putea opri oamenii îngroziți de veștile aflate despre ai lor! Și ca o umplere deplină a paharului, într-o dimineață străjile au adus în fața voivodului Ciuci un pământean pe care l-au recunoscut cu greu.

— Timișan? s-a mirat voivodul, însă Timișan nu mai putea grăi. l-au turnat vin în gură, spre înviorare, însă Timișan a căzut într-un somn greu ca moartea. Straietele sfâșiate, zgârieturile de pe brațe și de pe obraji arătau că se întorsese târâș, spre a nu fi văzut și prins. Când a putut grăi, plângeau și pietrele:

— Ilina a fost arsă pe rug...

Însă oamenii aveau să afle mai mult de la mercenari, aveau să afle cum, îndată după urnirea lor spre Buda, Praniner și Csaky au prins femeile și copiii...

— O femeie, pe nume Ilina, istorisea hauptmanul Lang, către voivodul Ciuci și Sanistău, a fost adusă din Zarand. Am avut neplăcerea să îndeplinesc porunca aceasta chiar eu, însă

186

m-am spălat pe mâini de o astfel de faptă! Ș-au găsit însă alții, căci mercenarii nu trebuie să asculte de inima lor! Așa o fi, bătrâne voivod, a surâs cu amărăciune hauptmanul, spre voivodul Ciuci.

— Cum crezi și domnia-ta, hauptmane... a răspuns bătrânul

voivod, și nu s-a putut stăpâni să nu-l îmbrățișeze, cu vechea prietenie născută în toiul unor lupte de demult. Amândoi aveau ceață în ochi, de duioșie și de năvala aducerilor aminte.

— Totuși... a rostit Ion Sanistău, înduioșat și el.

— Nici nu gândi la una ca asta! i-a întors cuvânt voivodul, spre a curma o dată bănuiala asupra cinstii inimii lui Lang, însă Ion Sanistău a adăugat:

— Nu-i vorba numai de bătrânul Lang! iată...

A arătat printr-un semn din mână cum pâlcuri de mercenari râdeau de armele și îmbrăcămintea șerbilor.

— Două lumi! a oftat diacul Sanistău, și asculta mai apoi istoria uciderii Ilinei. Se cutremura des și-și mușca buzele.

— ...judecata s-a făcut sub zidul cetății. Episcopul Csaky a deschis Sfânta Evanghelie, aflând îndată temei pentru osândirea ei la rug, ca vrăjitoare, într-o clipă, prieteni ai mei scumpi, ea urca dealul. O urmau cete de șerbe, sluțite îngrozitor. Pe o parte și pe alta a alaiului mergeau mercenari cu sulițele. Și când Ilina ostenea urcând, episcopul o îndemna: „Hai, hai, vrăjitoareo!” însă se vede că până la urmă s-a clătinat și inima, episcopului, căci a apucat-o de braț când era să cadă și și-a scăpat evanghelia jos. Mulți au văzut în asta semn rău, o prevestire. Apoi, după ce osândita s-a prefăcut într-o mână de cenușă, episcopul Csaky s-a uitat îngrozitor la oameni. A ridicat brațele la cer și a strigat:

— Pentru ce mă pedepsești, Mântuitorule?

Se spune că de-atunci episcopul Csaky nu mai are stare: se deșteaptă în puterea nopții, visându-se pe drumul rugului și poruncește servilor săi să caute prin colțurile încăperilor un șerb, pe nume Timișan!

— Eu, unul, a reluat hauptmanul Lang, după ce și-a biruit tulburarea, pe șerbul acela l-am văzut acum câteva zile, scormonind cenușa Minei, pe dealul din Șoimuș...

— Eu sunt omul acela! a răspuns Timișan, sfruntându-l. Hauptmanul Lang s-a dat un pas înapoi.

— Eu sunt, și jur pe oasele Mântuitorului, că pe episcopul Csaky am să-l ard pe rug, iar pe castelan îl voi răstigni! Când pornim, voivod Ciuci?

— Chiar în clipa asta! Ridicați flamurile!

Scurtele sunete de trâmbițe au urnit coloana. Pulberea se ridica iar. Timișan mergea cu capul în pământ, tot mai repede, până-l domolea cuvântul blând al voivodului:

— Cu răbdare, prietene! În război biruie judecata, nu numai patima!

— Cu mâna mea voi aprinde rugul!

Timișan se și vedea înșfăcându-l pe Csaky de grumaz, legându-l în funie. Și-l va lega de-un picior, ca pe-un porc dus la târg, și-l va mâna spre locul osândeii, izbindu-l cu bâta și cântându-i psalmi... Pe Praniner îl vor ține strâns cetele¹ de șerbi, să se uite până la capăt, să se cutremure auzind grăsimile episcopului sfârâind! Și în vreme ce preotul satanei va arde, alături, lemnarii vor ciopli crucea, și Praniner în zadar va vrea să-și astupe urechile, să nu audă bufniturile securilor...

— Mina! – a gemut Timișan, și a izbucnit în hohote de plâns, în fața soarelui urcat bine deasupra zării.

— Să nu-l lăsăm singur! a spus voivodul Ciuci și mai apoi îl mângâia cu niște cuvinte nespuse de fierbinți: Prietenul meu! Nu simți cât de iubim, cât de aproape suntem de nefericirea ta? iată un cal, Timișane! Încalecă și vino printre prieteni...

Apoi, când se afla între voivodul Ciuci și hauptmanul Lang, Timișan plângea în liniște.

— Lacrimile și somnul... a oftat bătrânul voivod.

— Da! a adăugat hauptmanul. Numai ele alină sufletul și aduc uitarea. Când mă gândesc câți prieteni am lăsat pe sub brazde, pe toate câmpiile Europei, și câte iubiri prin atâtea burguri... Oare din ce-o fi fiind alcătuită inima omenească? Uneori ne-o închipuim ca pe-o creangă, bătută de vânt, încărcată de lacrimi, apăsată spre pământ de regrete și de amintiri...

— Așa e, bătrâne Lang! ofta voivodul Ciuci. Creangă a lacrimilor

și suspinelor...

— Eh, *Jesus Maria!* a reluat bătrânul german. Eram în Boemia, sub flamura husiților. Odată, după o bătălie, rănit aproape de moarte, gemeam cu ochii la albastrul cerului. S-a apropiat un tânăr. Mi-a spus, dându-mi să beau apă: „Bagă de seamă, mercenare! Nu-ți întina spada în nedreptăți! Fă măcar

188

spre sfârșitul vieții tale o faptă bună...” Și cum m-am vindecat, iar am pornit, sub flamurile împăraților și castelanilor, și așa am ajuns la Praniner! Ascultă-mă, Timișane, a reluat bătrânul, după un oftat: fapta bună, poruncită mie de omul acela, am săvârșit-o pe jumătate, când te-am văzut scormonind scrumul rugului și nu te-am prins, ci te-am lăsat în pace! Cealaltă parte o voi îndeplini foarte curând, ajutându-te să te răzbuni! Rogu-te, deci, să mă socotești frate mai bătrân...

— Cu toate acestea... mormăia diacul Ion Sanistău, cu neîncredere...

— Nici acum nu crezi? l-a întrebat voivodul Ciuci.

— Nici... a răspuns diacul și s-a întunecat într-o muțenie adâncă.

Chiar și Timișan a ascultat cu neîncredere cuvintele fierbinți ale hauptmanului. l-a întins, totuși, mâna, mulțumindu-i, însă cum să creadă în cuvântul celui ce-și vinde spada și curajul pentru arginți?

— Simt că nu mă credeți... a oftat deodată hauptmanul Lang, dar mă veți vedea la fapte!

A căzut în muțenie și el, jignit profund și degeaba îi grăia blând voivodul Ciuci! Dar nu mai era vreme de cuvinte, căci așezarea Șoimușului se arătase. Coloana s-a oprit, când străjile înaintemergătoare au adus de știre că nu se vede nici tipenie de om.

S-au rânduie în trei linii puternice, înaintând, și abia când au ajuns la întărituri, o ploaie de lănci și de săgeți și trăsnetele tunurilor i-au risipit ca pe-un stol de vrăbii.

— Tunurile în bătaie! a poruncit voivodul Ciuci și tunurile s-au rânduie și au prins a hui, pe când pedestrima și călărimile porneau a doua oară. Loviți drept în porți! striga voivodul Ciuci, însă bătrânii

tunari se uitau parcă anapoda, la niște cruci ridicate pe-un deal. Grăiau unul cu altul, printre trăsnete:

- Vezi muntele Golgotei? Am ajuns...
- Da, îl văd! Într-adevăr muntele Golgotei!
- Și ne lăsăm? Ne lăsăm?
- Cum ne-o fi scris... Și așa sunt prea obosit...

189

Bătrânii tunari degeaba ținteau spre porți, degeaba răcnea la ei voivodul Ciuci! Deodată însă, porțile s-au deschis și ca un întuneric a acoperit dealul, când a răbufnit afară călărimea mercenarilor în zale! Coloana voivodului a dat înapoi, înspăimântată, și în timp ce din față îi fulgerau spadele și halebardele, din spate au prins a-i ucide mercenarii hauptmanului Lang!

— Vânzare! Vânzare! răcneau șerbii.

— Vânzare? Nu! a răspuns Lang. Eu nu-mi vând prietenii! Voivod Ciuci, vom lupta și vom pieri alături...

Spada grea a hauptmanului Lang reteza capetele în căști ale vânzătorilor și deschidea cale largă, înainte, spre porțile cetății.

— Timișane, vino la război! răcnea amarnic hauptmanul, fulgerând din spadă, însă deodată și-a dat seama că totul e prea târziu, că totul era pierdut...

— Episcopul Csaky! a strigat Timișan și galopa cumplit, și-și aruncase spada, și învârtea o funie cu juvăț pe deasupra capului!

— Oprește, nebunule! a strigat hauptmanul Lang. Fugi, caută-ți scăparea!

— La o parte, lăsați-mă! a răcnit Timișan, îngrozitor, și în clipa ce a urmat se afla în fața lui Praniner și a episcopului. Zeci de lănci stăteau îndreptate spre pieptul lui și-al voivodului Ciuci. Mai apoi, cercuri de lănci s-au desfăcut și s-au închis la loc, cuprinzând bătrânii tunari care veneau liniștiți, îndemnându-și boii:

— Hăis, spre muntele Golgotei...

— Cea, boală, spre Dealul Crucilor...

Alaiul morții a pornit. Cu cât urcau, se auzeau de sus izbiturile securilor.

— Pornisem cu carele spre Muntele Măslinilor și spre ieslea din Bethleem! ofta bătrânul tunar Ion Șoimușan.

— Și, iată... i-a luat cuvântul moșul Vasile. Acum, urcăm pe muntele Golgotei...

Însă în față s-a petrecut un vălmășag scurt.

— Ce-i? Ce-i?

— Văd că-l iau pe Timișan! Și pe voivodul Ciuci... Oare unde-i duc?

— Vor fi judecați la Timișoara, în fața markgrafului Georg Brandenburg von Hohenzollern... a răspuns un mercenar.

190

J

— Dar văd că pornim! Pornim? a întrebat moșul Vasile.

— De ce nu? a răspuns moșul Ion. Hăis, bouleni, sus, pe muntele Golgotei... Dar de ce dracul ne-am oprit iarăși? Hai mai repede! Nici la Golgota nu poate ajunge omul când vrea?

Însă alaiul s-a învâlmășit îngrozitor, când a fost repezit între prinși diacul Ion Sanistău, încă luptând alături de hauptmanul Lang. Și când mercenarii au vrut să-l prindă între lănci și pe Lang, acesta a dat un răcnet înfiorător, zburând capete în căști dintr-o fulgerătură de spadă.

— Adio, prieteni! a gemut în a doua clipă. Sanistău, Sanistău! N-ai avut credință în cinstea mea! Acum ai?

— Deplină credință, hauptmane Lang! Păzește epistola! Du-o drept la Gheorghe Doja!

— Adio, prieteni! a mai strigat bătrânul mercenar, și calul lui parcă se rostogolea la vale, urmărit de lănci, spade și răcnete.

— Hăis, spre Golgota... a rostit moșul Ion, văzând iar mulțimile de cruci tipărite de amurgul roșu.

S-a sprijinit de grumazul bouului din dreptul său, căci picioarele nu-l mai țineau. Apoi, când mercenarii le-au poruncit să lase carele la jumătatea dealului, tunarii și-au cuprins de-a binelea boii de grumaji. Și, mai apoi, cu cât ei urcau, neînchipuit de încet, boii mugeau. Sus, se zăreau mantiile roșii ale episcopului, care sta sub cruci, descoperit și

cu evanghelia deschisă. Când s-a culcat pe lemn Ion Sanistău și și-a desfăcut brațele, și când s-au culcat tunarii, boii au mugit mai tare, acoperind glasul episcopului care se ruga cutremurător cu fața îndreptată către amurg:

— Mântuiește, Doamne, sufletul robilor tăi...

10

Știrile străjerilor se îndesau, însă niciunul nu putea jura dacă în fața lor se află oastea lui Báthory sau a voivodului Ion Zapolia. Departe, departe se vedeau corturile bivuacului dușman. Gheorghe Doja sta singur în câmp, departe de oastea sa și scruta depărtarea cu mâna streșină. Coiful de fier greu, cămașa de zale, lancea cu flamură îl asemănau cu un vechi cruciat, poate cu Richard Inimă de Leu, scrutând depărtarea spre turnurile Ierusalimului. Primise cuvântul dușmanului

192

necunoscut și venise la întâlnire, neînsoțit de nimeni. Când dintre corturile vrăjmașe s-a desprins un călăreț, Gheorghe Doja nici n-a tresărit. Curând însă a spus:

— Solul lui Ion Zapolia...

Mai apoi, stăteau față în față la un pas, și caii lor nechezau adânc unul spre altul, într-o chemare de prietenie.

— Salut ție, și pace peste cetăți! s-a închinat în șa solul.

— Pace! Pace în vecii vecilor! a răspuns Gheorghe Doja, închinându-se ușor. Pentru ce m-ai chemat?

— Nu-i mai bine să vorbească întâi oamenii, pe urmă armele? Gheorghe Doja, va trebui să te astâmperi. Trebuie să punem pace!

— Asta e și voia mea! Pace să punem, dar pe sfânta dreptate! E cu putință acest lucru?

— Să lăsăm aceste cuvinte, Gheorghe Doja! Dă drumul șerbilor pe la vetre, și în numele lui Ion Zapolia îți făgăduiesc libertate și iertare... Știi, Gheorghe Doja, că au rămas câmpiile nelucrate...

— De bună seamă! Să spunem că ți-aș primi cuvântul: care ar fi însă soarta șerbilor? Se va desființa serbia?

Solul a zâmbit cu adâncă silă:

— De ce te-aș amăgi? Noi doi suntem soldați vechi și n-are rost

să ne spunem cuvinte mari! Dacă ții numaidecât la desființarea serbiei, nimic nu ne poate împăca! În loc să ne batem între noi, ar fi fost mult mai bine dacă porneam alături împotriva Turcilor! Căci în curând pământul strămoșesc va cădea în robie...

— Asta e și durerea mea! Știi doar că împotriva Turcilor pornisem, însă voi, nobilii, ați voit să fie altfel, și veți plăti-o scump. Chiar Ion Zapolia, în loc să-și spele spada în sânge de cotropitor, a folosit-o spre căsăpirea șerbilor, la Buda, pe câmpia Racoș...

Gheorghe Doja a reluat:

— Facem pace, însă nu oricum! Să vină și Zapolia alături de mine, în apărarea celor ce sufăr...

— El? s-a mirat solul. Știi bine că-și apără nobilimea, căci nobilimea l-a ales voivod al Transilvaniei! Tu, Gheorghe Doja, ai pornit pe drumul primejdiei și nu-i bine! Răzmerița voastră se va spulbera!

— Asta o crezi cu adevărat? Uiți că suntem mulți cât pulberea?

193

— Dar cât durează zbuciumul pulberii, Gheorghe Doja? Te astâmperi?

— Oare nu m-ai disprețuit chiar tu, dacă aș pune pace nedreaptă cu prețul vieții șerbilor?

— Deci, nu e nimic de făcut?

— Nimic!

— Ești încă tânăr, Gheorghe Doja, și ai avea când trăi bine! Ți-aș putea făgădui averi și ranguri, însă te cunosc și știu că n-ai primi și știu că nu-ți calci cuvântul niciodată. Oare ce e de făcut?

— Nimic, nimic... Ne vom bate, și vor hotărî armele... Solul lui Ion Zapolia a tăcut mult. A întrebat plecându-și capul în pământ:

— Poate chiar eu voi porunci arderea ta pe rug!

— Poate chiar eu îl voi răstigni pe Ion Zapolia! a răspuns Gheorghe Doja, cu nemăsurată ură. Acesta e cuvântul meu ultim, și du-i-l repede...

Apoi, amândoi s-au privit lung, de sub coifuri. Caii se apropiaseră de-a binelea. Boturile lor se atingeau, păscând alături iarba proaspătă, stropită de rouă răsăritului de ziuă. Gheorghe Doja și

solul s-au îndepărtat mai apoi, cu caii la pas. Mereu se opreau și se tot uitau în urmă.

11

Cum a ajuns la taberele sale, Gheorghe Doja a intrat în cort și nimeni n-a mai putut grăi cu dânsul. **I** s-a dat seamă, pe la prânz, că oastea lui Ion Zapolia și-a strâns corturile și s-a pierdut în zare. Se mai vedea pulberea, dacă Gheorghe Doja binevoia să se uite. Însă Gheorghe Doja nu binevoia. Apoi, când s-a arătat altă oaste lângă Cenad, el a înțeles că venise Báthory. Străjile veneau mereu, dându-i seamă ce număr și ce putere are oastea nouă. Când i s-a dat seamă că a mai venit o oaste, dinspre Șoimuș, sub căpetenia episcopului Csaky, Gheorghe Doja a poruncit pornirea spre împresurarea întăriturilor și spre nimicirea vrăjmașului. A mai înțeles că dacă Șoimușul poate trimite oști, înseamnă că coloana voivodului Ciuci a fost făcută una cu pulberea. Trâmbițele au sunat tocmai pe când soarele răsărea, punând flori de aur în scuturi și în miile de lănci și halebarde. Vălmășagul a fost scurt și înspăimântător.

194

Báthory și Csaky au scăpat cu fuga, în timp ce porțile se prăbușeau și ostile intrau în Cenad, în cântecul clopotelor. S-au înfățișat nobilii în solie, cu pâine și sare pe blid, și descoperiți, însă Gheorghe Doja i-a împins în pieptul calului, rostind doar câteva vorbe:

— Nu cruțați nimic! Răzbunați morții de pe câmpia Racoș... Tot atunci, clopotarii au fost fulgerați din turnuri! S-au suit răsculați să tragă clopotele de moarte! Ulițele pline de mulțimi au prins a arde! Spadele lucrau fără hodină! Lăncile străpungeau! Halebardele se repezeau ca stolurile de ulii și vulturi! Nimic, nimic nu trebuia să rămână viu, din tot ce purtase cândva blazon și umilise mii și răsmii de oameni la adăpostul lui! Și în timp ce răzbunarea lucra, Gheorghe Doja sta sub zid, între Avacum și Barnabas.

— Piatră pe piatră! tuna din glas Avacum.

— Ca la Sodoma și Gomora! cârâia glasul lui Barnabas, însă deodată anahoretul și-a pus mâna la inimă, aproape mort de spaimă: încetați! Să înceteze! încetați odată!

Trâmbițele au răsunat încetarea, însă nimic nu mai putea opri mânia. Lângă trunchiuri fulgerau securi. Săbii și cuțite lucrau repede. Pomii se scuturau, se scuturau de zbaterile celor agățați în funii. Soarele se făcuse roșu. Oamenii, caii și armele parcă înotau prin sânge. Clopotele bubuiau adânc și larg, ca la un amurg colosal al Universului. Degeaba sunau trâmbițele a zecea oară, și a douăsprezecea oară! Mânia alerga cu mii de capete, cu mii și mii de brațe, cu mii și mii de spade. Pătrundea până și în adâncul beciurilor și suia pe turnuri, și în podurile caselor, scormonind și dând neființei tot ce era domnesc...

Destul! răcnea pustnicul Barnabas, și pentru că trâmbițele sunau zadarnic, el a ridicat arcul. A potrivit săgeata, țintind drept într-un clopotar. Apoi a țintit în altul, însă mânia a crescut, răsculații crezând că-i ucid nobilii ascunși prin case.

Noaptea târziu, la lumina faclelor, pâlcurile s-au rânduie în sfârșit în linie. Gheorghe Doja sta sus pe trepte. Era din cale afară de ostentiv, își da seama că dacă nu se gândește mai departe, izbânda clipei niciun preț n-avea. Îl obseda chipul lui Ion Zapolia. De bună seamă, încrucișarea săbiilor era de neînlăturat. Trebuia să coboare neîntârziat la Timișoara, cetatea cea puternică a nobilimii, s-o împresoare și s-o spulbere. Și abia după ce va nimici nobilii din Timișoara și întâi pe Georg Brandenburg, se va uita mai departe în noaptea viitorului.

195

— Căpetenii ale mele!... a glăsuie Gheorghe Doja, liniștit. Să sune trâmbițele tăcere...

După ce trâmbițele au sunat tăcere, el s-a ridicat din jâlț. A întins brațul:

— Șerbi și meșteșugari! Oameni de toate neamurile! Aflați: din voința voastră a tuturor, de azi înainte dăm neființei serbia! Dăm neființei umilința! Bogați să nu se mai afle! Toți ne naștem la fel, să trăim la fel! Ați înțeles, șerbi și meșteșugari? E sau nu voința voastră aceasta?

Glasurile au bubuit ca tunetele. Clopotele au prins a bate iar. Liniile pâlcurilor s-au amestecat. Chiotele și trâmbițele acopereau vaierile aramei. Țimbaluri și lăute cântau. Oștenii se cuprinseseră

Într-un danț repede, la lumina faclelor.

— Veselie? a tunat din glas Avacum.

— Veselie, pe stârvuri? a cârâit din glas Barnabas.

— Să-i lăsăm să-și trăiască bucuria! l-a întrerupt Grigore.

— Anahoreții au dreptate! i-a retezat cuvântul Gheorghe Doja, când poloboacele au prins a fi date de-a dura și vinul țâșnea. Opriți! Adunați pâlcurile în linii... Cine-i? Ce vrea călărețul ce se apropie?

— Sunt hauptmanul Lang! striga mai apoi călărețul, sărind din șa și urcând treptele în fugă. Vin de la Șoimuș! Ostile tale au fost nimicite și căpitanii uciși! iată epistola diacului Sanistău!

— Uciși? Cum?

— Răstigniți!

— Răstigniți? s-a înfiorat Barnabas.

— Răstigniți? Cine? Și de cine? a întrebat Avacum, și un cutremur i-a zguduit trupul puternic.

Lang a reluat:

— Răstigniți de către castelanul Praniner și episcopul Csaky! Șerbilor prinși li s-au scos ochii! Dar citește epistola lui Sanistău...

Însă Gheorghe Doja citise de mult cuvântul diacului: „Mântuirea e în brațul vostru, veniți!”

Ostile stăteau înmărmurite. Faclele se stingeau pe rând. Gheorghe Doja și-a păstrat cumpătul.

— Cu liniște, căpetenii! Poruncesc fratelui meu să rămână la Cenad, cu pâlcuri de oameni, să păzească legea nouă!

Apoi Gheorghe Doja și-a ridicat securea, i-a privit gura știrbă. A oftat...

— Iar noi, la Șoimuș, să pedepsim moartea cu moarte...

196

Și nimic, nici piatra, nici apa, nici focul, n-ar fi putut opri ostile trecute o dată pe la praznicul răzbunării. Pe când păraseau Cenaclul, clopotele bubuiau și ei se revărsau pe sub ultimele flăcări.

Rămas în capul treptelor, Grigore a strigat:

— Gheorghe, păzește-te de Ion Zapolia... Gheorghe Doja s-a oprit. S-a întors la fratele său:

— La Zapolia mă și gândeam! Însă valul mă duce drept spre dânsul! Ce va fi, oare?

— Ce va fi? Dacă încapi pe mâna lui, va fi cumplit...

— Cumplit... a șoptit Gheorghe Doja. Știu acest lucru. N-ai uitat, frate? Să te duci la noi în Țara Secuilor...

Sărind în șa, Gheorghe Doja galopa cumplit, strigând:

— Să te ferești de mine, Ion Zapolia...

Ion Zapolia parcă răspundea, dintr-o ceață:

— Vii în mâna mea, Gheorghe Doja, vii drept în mâna mea! Zvârle securea și astâmpără-te!

12

Hruba era zidită din stânci masive și niște trepte întortocheate și umede duceau până sus la ușă. Rareori, când venea un temnicer cu facla, prin firide se vedeau fiare ruginite, craniile omențești din cine știe ce adânc de vremuri, și în toate părțile se mistuiau șobolanii. Voivodul Ciuci murise de câteva zile și-l scosese afară călugări în sutane negre. Timișan își aștepta ceasul sfârșitului, cu o sete arzătoare, știind că îl vor scoate afară și va mai putea vedea o dată soarele, măcar cât ar urca până la rug sau mai sus, până la Dealul Crucilor. Visa adesea că soarele coboară treptele, întrupat într-o fată plină de zâmbet, și-l cuprindea cu brațe fierbinți și-l acoperea cu plete de raze. L-a cuprins o nemărginită deznădejde când și-a dat seama că nu mai poate dormi și lîna nu i se mai poate arăta în vis. Își retrăia cu închipuirea copilăria și tinerețea, și se vedea luându-și rămas bun de la ea, înainte de a sări în șa pe urma pâcului de oaste pornit tocmai la cetatea Belgrad. De ce-l cruțau oare castelanul și episcopul? La o vreme, pe când era aproape mort de foame, a coborât la el *magister* Melhior, medicul preasfinției sale, și l-a cercetat mult, și după ce a poruncit temnicerului să-i dea de mâncare, a părăsit temnița rostind:

1 A (se) mistui – a dispărea, a pieri.

197

— Madona să te aibă în pază...

Apoi, Timișan a băgat de seamă că temnicerii vorbeau cuviincios și-l tot întreba de sănătate, dându-i nădejde într-o scăpare de

năprasnă, căci mare și nemărginită e puterea cerului!

Într-o zi a coborât la el chiar mercenarul Bruder, căpetenia temniței, și i-a dat să bea vin, sub jurământ că nu va spune nimănui. Timișan avea să afle taina acestor schimbări în purtare, în altă zi, când a coborât alt mercenar, destul de speriat:

— De bună seamă, nu știi ce se întâmplă afară, la lumina soarelui...

Însă nu și-a mai continuat cuvântul, căci temnița s-a cutremurat. Mercenarul s-a făcut alb:

— Au și sosit coloanele lui Doja... Timișan s-a clătinat, l-au zornăit lanțurile.

— Să fim oameni! a continuat mercenarul. M-am purtat rău cu tine? Dacă cumva coboară aici castelanul sau episcopul, să te ucidă, te voi apăra eu, însă și tu să mă aperi în fața răsculaților...

— Prea bine! a răspuns Timișan, în timp ce mercenarul îi dezlega lanțurile și-i da o spadă.

— Hauptmanul nostru, Bruder e hotărât să deschidă porțile, căci l-a zărit între răsculați pe bătrânul hauptman Lang... Așa stau lucrurile, și roagă-te cerului să scăpăm cu bine...

Mercenarul a urcat treptele, repede, dar s-a întors aproape rostogolindu-se, după ce s-a uitat afară:

Porțile au fost deschise! Răsculații l-au prins pe Praniner!

Și astfel, Timișan urca în sfârșit spre soare, cu obrajii scăldați în lacrimi, l se părească lina îl așteaptă sus la ușă, să-și lase capul pe pieptul lui. Însă, în auz au prins a vui ca un vânt flăcările rugului. S-a împleticit, încât a trebuit să se sprijine de mercenar. După câteva clipe l-a văzut pe Gheorghe Doja. L-a auzit strigând:

— Ați deschis temnița? Deschideți temnița!

— Gheorghe Doja! Mântuitorul meu! striga Timișan, vrând să se lase în genunchi, însă Gheorghe Doja i-a răspuns aspru:

— Apucă o spadă! iată... a adăugat repezindu-și coiful pe spate. Episcopul Csaky?

— Oh, Dumnezeuule, în sfârșit!... a gemut Timișan și-și deschidea cale spre episcop. S-a oprit drept în fața lui și abia

atunci a văzut că Barnabas îl legase cu funia de-un picior, ca pe-un porc dus la târg, și-l plesnea cu un bici îndemnându-l:

— Mână, spre flacăra Gheenei...

— Timișan! a gemut deodată episcopul. Ți-am făcut vreun rău? Mărturisește în fața oamenilor...

— Vreun rău? s-a cutremurat Timișan, gata să-i fulgere grumazul. Dar Ilina? Cine a ucis-o?

— Praniner! a strigat episcopul. Eu mi-am făcut doar datoria, cântându-i veșnica pomenire!

— Prea multă vorbă! a strigat Gheorghe Doja. Ce spun șerbii din Șoimuș?

— Spre rug! Hai, spre rug! cârâia din glas Barnabas, plesnindu-l pe episcop cu biciul și smucindu-l de funie. Avacum, deschide evanghelia și cântă-i veșnica pomenire...

Apoi, după ce Praniner a fost ridicat pe cruce, și după ce din trupul lui Csaky a rămas doar o mână de pulbere, Gheorghe Doja a poruncit alinierea pâlcurilor. Era neînchipuit de mânios. A coborât dealul în galop, lovind calul cumplit, încât hauptmanul Lang a întrebat:

— Oare ce-l roade pe Gheorghe Doja?

— Cine să știe? a oftat Avacum.

— Prea mult sânge... Prea multe flăcări... a adăugat Barnabas. Călărimile galopau ca nălucile. Abia zăreau șerbii îngenunchind la marginile satelor. Abia auzeau alarma clopotelor.

13

— Spre Timișoara! înainte!... striga Gheorghe Doja în răstimpuri, și galopul creștea, înaintea lui stăruia chipul lui Ion Zapolia:

— Vii drept în mâinile mele, Gheorghe Doja... Gheorghe Doja plesnea calul mai tare, și mai tare, să mănânce întinderile. Apoi, a oprit scurt. S-a uitat zâmbind spre hauptmanul Lang și spre Avacum. Barnabas rămăsese în urmă, pe armăsarul lui uriaș și blând.

Ce ne poruncești Gheorghe Doja? a întrebat hauptmanul.

— Deocamdată, nimic! a răspuns Gheorghe Doja, neînchipuit de

blând. A continuat, după ce a ajuns lângă el: La

199

Timișoara va fi greu. Trebuie liniște și cumpăt! Șerbii adăugați nouă trebuie supuși rânduiei și muștrului! Unde-i Timișan?

— Aici, Gheorghe Doja!

— Sunt fericit, prietene, că n-au apucat a te ucide! Te păstrau, să te ducă la Timișoara, să te judece markgraful sau ciuma știe pentru ce te păstrau! Dar bine că te văd viu! Ai fi în stare să îndeplinești o poruncă?

— Și cu prețul vieții mele!

— Prea bine! Apucă spre miazănoapte și caută coloanele lui Hosu! Îl rog să coboare neîntârziat spre Timișoara...

Timișan i s-a închinat. Curând se învolbura în pulberi.

— E încă prea slab și nu trebuie să-l lăsăm singur! a spus deodată Barnabas. Îmi îngădui, Gheorghe Doja, să-l însoțesc?

— Nu, prietene! Tu ai alt drum, ceva mai greu!

— Prea bine!

— Deci, lasă armăsarul acesta greoi și pornește pe jos, înainte, la Timișoara! Strecoară-te în cetate! Vei putea?

— Nici nu mai încapă vorbă!

— Află numărul tunurilor și numărul oștirilor...

Și astfel, după o clipă, Barnabas alerga pe drumul Timișoarei, cântând psalmi despre cetatea Ierihonului.

După aceea au desfășurat corturile, în apropierea unei ape. Au tipărit¹ străji cu lănci pe tuspătru zărilor și oastea a trecut îndată la rânduiala muștrului. Stihia își arătase colții, unii crâcneau în fața căpeteniilor, încât răul trebuia nimicit repede și din rădăcină. Alte iscoade, repezite spre Timișoara mai înainte, arătau că acolo e liniște, că cetatea putea fi luată repede, dacă n-ar ploua să se umfle apa Timișului. Gheorghe Doja cunoștea puterea cetății. Ce împotriviri avea de biruit, au arătat-o faptele, după ce s-a poruncit strângerea corturilor și înaintarea.

Încercatul oștean Gheorghe Doja își așezase bine cumpenele sufletului și se uita în viitor. Dar oare ce va fi după ce va supune și

Timișoara? Pretutindeni, pe o mare întindere de țară, nimicise serbia, dăduse legi drepte breslelor, împrăștiase ostile vrăjmașe, iar nobilimea fusese trecută prin flăcări și prin ascuțișul spadelor, însă vechiul oștean își da seama limpede că și împotrivirile sunt din ce în ce mai puternice, își da seama că domnii vor zdrobi repede stăpânirea sârmanilor, dacă această stăpânire nu va fi apărută de o putere

1 A tipări – a lăsa, a fixa.

200

de oști formidabilă. Și ostile trebuiau strânse și bine muștruite și bine înarmate, căci furca stihiei nu poate înfrunta mult timp artileria și călărimile îmbrăcate în fier. În mintea strategului totul era bine rânduit: după ce va izbi cu securea în cap ultima așezare, va începe strângerea de oști și arme potrivite.

Într-o dimineață, au început ploile mari de vară. Gheorghe Doja și-a dat seama că nu-i a bine. În zadar glasul lui Avacum se întrecea cu tunetele, blestemându-le și poruncindu-le să se oprească! auzindu-l pe anahoret bubuindu-și rugăciunile în fața oștilor descoperite, Gheorghe Doja a surâs cu îngăduință și cu destulă amărăciune ca-n fața copiilor ce zidesc cetăți de pulbere. Prevederile lui s-au dovedit, din nefericire, drepte. Într-o zi s-au zărit turnurile Timișoarei și centura de zid înconjurată de ape până la o mare depărtare, însuși Barnabas, întors peste noapte, îi spunea că era să se înece în mlaștini, în toată cetatea era liniște, mai ales după întinderea apelor. Gheorghe Doja își mânca unghia, gândind adânc, în fața puhoaielor. Deodată, l-a fulgerat un gând: ce-ar fi dacă ar abate apa Timișului? Gândul era neînchipuit de îndrăzneț, dar o căpetenie nu are a se gândi decât la biruință. Abaterea Timișului ar fi însemnat deschiderea drumului spre ziduri și slăbirea cetății prin sete! Totuși, o încercare de ajungere la ziduri, și așa, n-ar fi stricat! Deci, a dat poruncă să se facă rost numaidecât de poloboace! Șerbii și mercenarii și-au lepădat armele. Așezau poloboace în lungul mlaștinilor, unul după altul, și deasupra așezau repede bârne, butuci și scânduri. Podul se întindea neconținut, însă ce lucrau peste noapte, zdrobeau tunurile cetății într-o clipă... Au ajuns de câteva ori până la ziduri, însă pâlcurile s-au întors, rănite, și abia izbutind să se smulgă

din smârcuri!

După aceste încercări costisitoare de vieți, toți, de la căpetenia cea mare până la șerbi, au văzut limpede că mântuirea sta numai în lupta cu puhoaiile! Îndrăzneala lor amintea tragediile războiului peloponeziac, curajul Dacilor lui Decebalus! Însuși Doja a dat semnalul luptei cu stihia, înfigând hârlețul!

Unde se aflau însă ostile vrăjmașului? Ce se socotea Báthory, că sta nevăzut? La o vreme, au venit și coloanele lui Hosu, din nord, și cleștele lor se strângea zi cu zi împrejurul cetății.

201

Timișan săvârșea neînchipuite fapte, însoțit doar de Barnabas, se strecurau până la porți și, într-o noapte, au adus prins un mercenar de-al lui Georg Brandenburg, răpit chiar din locul de strajă. Fapta a înmiit curajul oamenilor, însă, într-o zi, pe când se aflau răspândiți în lungul râului, departe, au auzit câmpiile duduind! Au zărit ca un nour cumplit apropiindu-se...

Bătălia s-a încins într-o clipă. Ostile călări treceau ca prin pleava în vânturare. Gheorghe Doja și-a înșfăcat securea. S-a avântat în șal! Însă deodată a văzut în jurul lui un gol. Călăreți străini îl strângeau într-un cerc de lănci. Degeaba striga, chemându-și oastea risipită!

Peste o clipă, Ion Zapolia s-a oprit în fața lui. După ce a făcut semn călăreților să se îndepărteze, a strigat:

— Gheorghe Doja, cuvântul meu s-a îndeplinit...

— Și acum? a întrebat Gheorghe Doja, alb ca varul. Crezi că acesta e sfârșitul?

— Da, Gheorghe Doja! Laurentie a fost ars pe rug, la Cluj! Zdrobiți au fost și voivozii Maramureșului! Zvârle securea, Gheorghe Doja, și supune-te...

— Cum? Asta, nu! Ne vom bate, Ion Zapolia!

— Ne vom bate! a răspuns voivodul, și lupta s-a încins repede.

Amarnic își învârtea securea pe deasupra capului nefericitul Doja! Amarnic se rotea securea lui Ion Zapolia! Însă, au dat năvală călărimile! Totul s-a sfârșit înspăimântător de repede.

Voivodul s-a îndepărtat în galopul calului.

În vremea asta, Gheorghe Doja era dus spre cetate. Abia auzea în urmă răcnetele măcelului săvârșit asupra răsculaților.

14

Nu târzie vreme după aceea, Gheorghe Doja urca spre osândă.

— Și tu, Timișane? a tresărit el, deslușindu-l ca printr-o ceață pe Timișan, în lanțurile zornăind.

— Da, Gheorghe Doja, da: și acum sunt alături de tine...

— Și tu, Barnabas? Și tu? s-a mirat Doja, apoi. Dar

Avacum, unde-i?

— Aici, Gheorghe Doja, aici sunt! Oare ce ne vor face?

202

— Să vă păstrați cumpătul, frații mei, să fim mândri!

— N-ai grijă, n-ai grijă! a suspinat Barnabas și se clătina îngrozitor.

Gheorghe Doja l-a îndemnat:

— Ține-te de mine, Barnabas, că-s lunecoase bârnele...

— M-aș ține de tine, frate, dar mâinile mele sunt ferecate în lanțuri.

Apoi, Georg Brandenburg von Hohenzollern îi aștepta, între două rânduri de lăncieri cu scuturi. Doja s-a oprit. L-a privit drept în ochi:

— Și totuși, nu voi sunteți biruitorii!

Georg Brandenburg i-a acoperit cuvintele cu hohotele de râs:

— Așa? Priviți...

Cum s-a ferit, osândiții au văzut o podișcă și niște oameni în straie roșii aprinzând focul. S-a văzut un jâlț de fier, o coroană de fier și un sceptru de fier.

— Pentru cine sunt toate acestea? a întrebat Barnabas, cutremurat din creștet până-n tălpi.

Apoi, în vaierul clopotelor, jâlțul de fier, coroana de fier și sceptrul de fier au fost lăsate în foc până la înroșire. Doja s-a așezat pe jâlț. Și doar o clipă, cât i s-a pus coroana pe cap și sceptrul în mână dreaptă, el a stat drept și demn, și miile de privitori au văzut în fumul ce se ridica un colos al fierului, un împărat al munților de fier și

subpământului.

Apoi, totul a fost acoperit într-o ploaie înaltă și repede. Călăii rupeau cu cleștele bucăți din carnea martirului, aruncându-le răsculaților să le înfulece, dar nimeni nu le voia. Securile fulgerau.

Numai Barnabas n-a avut tărie.

— Tu, Barnabas? l-a dojenit Avacum.

— Mi-i frică! Dacă mușc din carnea omului, scap numai cu ochii scoși...

— Cum ai primi să muști din carnea omului? l-a întrebat Timișan.

— De altfel, a reluat Avacum, și pe noi ne duc! Vedeți cum se apropie?

— Da! a răspuns Timișan, și a izbucnit în hohote de plâns. S-aud securile...

203

Au pornit tustrei. N-au mers prea departe, l-au doborât călăii, l-au întins pe bârne. Le-au făcut trupurile cruce.

Apoi i-au ridicat în văzduh, ținându-i pe bârne. Zăreau pumni ridicați, guri strâmbe de ură.

— Dormiți, fraților? a întrebat la o vreme Avacum, de pe bârna din dreapta.

— Nu! încă nu! a răspuns Timișan, din mijloc. S-apropie o fată, cu o creangă de măslin...

— Dar Barnabas? a stăruit Avacum.

— Barnabas doarme! Și-a scăpat capul pe umeri...

— Spuneai de-o fată? a continuat Avacum, cutremurându-se. Mântuiți-vă de ispitele pământului!

— Dar vine cu o creangă de măslin...

Și Timișan se uita drept înaintea, departe, departe, și vedea cum vin spre el și satele, și cetățile, și munții, și câmpiile; urca spre el tot pământul Transilvaniei; și când s-a arătat soarele din cețuri, Timișan a văzut chipul Ilinei în soare, surâzând, încălzindu-l în frigul îngrozitor. El a gemut:

— Mi-i sete! Înmoaie creanga de măslin în apă... suie-mi-o spre

buze...

Apoi și-a lăsat capul pe umăr. Zâmbea, zâmbea, căci Mina suise la el și-i răcorea fruntea cu creanga.

VIII VREMEA LUI ION VODĂ

În ziua aceea de iulie 1574, arșița pleoștise ierburile și frunzele. Pământul pustiei din Buceag cerea din toate pulberile și crăpăturile apă și răcoare, însă niciun nour nu păta văzduhul adânc, nicio boare nu clătina firea încremenită.

Pe-un deal s-au oprit trei călăreți. Cel din mijloc avea ceva din puterea cremenii. Ochii lui aminteau semeția vulturului. Cum s-a descoperit și și-a pus dinainte pe șa cușma cu țintă de smaragd, i s-a văzut fruntea largă, cu brăzdaturi mari.

Cel din dreapta avea fața prelungă, ochii plini neconținut de un zâmbet slugarnic. De sub cușmă îi ieșeau inelele pletelor roșcate.

Cel din stânga, după ochii albaștri și după pletele de culoarea paiului de ovăz, arăta a fi cazăc. De altfel, acest lucru îl dovedeau și straiile lui, și sabia curbata.

Tustrei au tăcut îndelung, cu privirile pierdute în depărtări.

La spatele lor, în vale, călărimile stârneau pulberile. Mulțimi de oșteni pe jos se buluceau în umbra săracă a ierburilor și pomilor, împrejurul ochiurilor de apă, pe la fântâni și bălți, se aprindeau focuri și îndată prindeau a aburi ceaunele. Nechezau caii. S-auzeau glasuri răstite. Mugeau bivoli la tunuri. Sulițele călărimilor arătau ca pâlcurile de trestii. Iar departe, pe delușoare, se zăreau coborând alte călărimi, alte oști pe jos, încât larma taberelor creștea neîncetat.

Așa venea să se hodinească, în valea aceea, oastea lui Ion Vodă, după un șir de bătălii pe la cetățile Mării. Bântuiseră ca un uragan, și Bucureștii și Brăila, stropșind și stârpind fără cruțare pe cotropitorii turci.

După ce au cercetat bine locurile cu privirea, călăreții s-au întors unul spre altul:

205

— S.

— IV

— Aș îndrăzni... a început cel cu păr roșcat, plecându-și fruntea și umplându-și fața de umilință.

— Poftește, Irimie!

— Ești ostenit, Ion Vodă! Ar trebui să-ți pui sabia sub cap, măcar o zi, să te hodinești...

— Grija ta, Irimie, dovedește încă o dată cât ți-i lipită inima de mine! Lasă, ne-om hodini după ce-om mântui isprăvile dreptății.

— Totuși... a îndrăznit Irimie, viața ta, Ion Vodă, e atât de scumpă pentru noi toți! Lasă pentru azi grijile în seama mea și a hatmanului Sverciovski...

Cazacul i-a întărit spusele, printr-o clătinare a capului, apoi a grăit:

— De bună seamă, Ion Vodă! Ești nedormit de-atâtea nopți! Du-te în cort și te hodinește! Vom trimite noi pânzile înainte și vom așeza tunurile cum trebuie...

Ion Vodă a râs ușor, privind-i pe amândoi cu prietenie:

— Vă sunt recunoscător amânduror! Mă rog de iertare, însă nu închid ochii până nu fac tot lucrul cu mâna mea!

O umbră îi întuneca zâmbetul:

— Mă gândesc că tot ce am lucrat cu sabia până azi sunt doar isprăvi întru stârnirea vântului. Trebuie să ne așteptăm la furtuna cea mare, căci Selim Sultan nu doarme la Țarigrad! Azi, mâine, trebuie să se arate ostile răzbunării lui! Mă îngrijorează că nu primim cuvânt de la iscoadele Dunării!

Abia și-a sfârșit vorba. Pe dealul dimpotrivă s-a zărit un pâlc de călăreți, învârtejindu-se în colbul stârnit de iuțeala galopului.

— Iscoadele! a rostit Ion Vodă.

— Iscoadele! a spus și Irimie. După graba lor arată că Turcii vin...

Sverciovski s-a ridicat în scări. A adăugat și el:

— Da, după grabă, arată că Turcii vin! Pâlcul a urcat dealul.

— Măria ta! a început un călăreț, acoperit tot de pulbere, iată veștile de la Dunăre: după porunca măriei tale, am trecut dincolo și am mers cale de două zile! Deodată, m-am întâlnit cu avangărzile

Semilunii! Am fugit înapoi, cât am putut, să te vestesc!

— Vă spuneam eu că furtuna vine! Cât de mari sunt la număr ostile lui Selim?

207

— Asta n-am putut-o afla, Măria ta! Știu numai că peste două zile ajung la fluviu!

Nu și-a sfârșit vorba iscoada Dunării, că alt pâlț de călăreți urca dealul, galopând dinspre Nistru.

— Vin Tătarii! i-am văzut învârtejindu-se prin ierburile stepelor, către Moldova!

— Între două focuri... a spus Irimie. Ce vom face?

Ion Vodă tăcea. Numai încrețiturile de pe fruntea largă i se mișcau.

— Câtă călărime ai, Irimie?

— Treisprezece mii...

— Prea bine! Vei porni la Dunăre, s-o aperi, încurcă ordiile¹ la trecere, până ce eu împreună cu Sverciovski vom stropși Tătarii. Du-te, Irimie, și adună-ți călărimile! Află cât de mare e oastea Turcilor și trimite-mi cuvânt!

— Prea bine!

Irimie a coborât dealul în galop, îndată a pornit să-și întemeieze pentru drum călărimile. Sclipeau sulile în soarele puternic.

Sverciovski-hatman s-a întors spre Ion Vodă:

— Nu știu dacă-i bine așa! Eu, Măria ta, nu pot pune niciun temei pe credința acestui om! Dacă se dă cu Turcii, cum ajunge la Dunăre? îi încredințezi călărimea, fala și puterea noastră! Doamne! Toți cei treisprezece mii sunt boieri, feciori de boieri și slugi de boieri! încredințat sunt că ei te urăsc, din pricina dragostei Mariei tale pentru țărâtime. Dacă greșesc, taie-mă cu sabia ori alungă-mă de lângă Măria ta, dar grăiesc ce-mi spune inima, după firea mea de cazac!

— Nu cred, hatman Sverciovski! Oare Irimie a săvârșit până acum vreo strâmbătate? Prin lupte grele ne-am vânturat și l-am apărat uneori cu pieptul meu împotriva sulitelor vrăjmașe! Cu moșii și ranguri l-am dăruit! Dintr-un pahar cu mine a băut!

— Măria ta! Dacă Irimie nu s-a arătat până acum hiclean, nu-i o dovadă că nu se va hicleni. Cum te pot ierta boierii tăi că ai încurajat aranii să-și ridice nasul în fața lor și ai spârcuit călugării? Eu, Ion Vodă, îți vorbesc cum îmi spune inima...

Ion Vodă a rămas mult pe gânduri. Au coborât dealul.

Călărimile se rânduiseră în șiruri, cu sulile ridicate, gata de drum.

Ordie – hoardă, oaste.

208

Ion Vodă mergea cu calul la pas prth fața lor.

Se uita la chipurile boierilor.

Vedea numai guri mute și ochi nemișcați. Pe mulți dintre ei îi ghiontise cu vorbe grele, pe mulți îi amenințase cu sabia la venirea la domnie. Nu zâmbeau nici cei dăruți cu moșii și ranguri.

Altă dată, ar fi pus muțenia lor pe seama tulburării sufletești, căci doar plecau la moarte. Acum însă, vorbele Cazacului îi puseseă toată făptura la pândă. Într-adevăr, dacă l-ar trăda ei, ar rămâne doar cu Cazacii și cu ostile prost înarmate ale pământenilor. Și totuși, călăreții trebuiau repeziți neîntârziat la Dunăre, să oprească sau cel puțin să întârzie trecerea Turcilor! Nu l-ar putea trimite pe Sverciovski cu cazacii lui, pentru că ei erau meșteri neîntrecuți în bătăliile cu Tătarii!

Și astfel, Ion Vodă a stat destul de mult la cumpănă; el, ale cărui hotărâri întreceau vânturile în iuțime.

Irimie se descoperise înaintea lui. Își strângea bărbia în piept, umilit, așteptând un cuvânt, o binecuvântare pentru drumul gloriei sau morții...

— Irimie... a rostit Ion Vodă. Nici când nu m-am îndoit de credința ta și nici azi nu mă îndoiesc! Împreună am hălăduit pe căile isprăvilor cu sabia! Însă, pentru mai temeinică liniște a sufletului meu, jură pe evanghelie...

Irimie a tresărit puternic. Și-a șters o lacrimă.

Clătina din cap, în timp ce rostea cu glas sfâșietor, încărcat de plâns:

— Se poate una ca asta, Doamne? Ce gânduri ți-au tulburat sufletul? Oare poate fi vorba de hiclenie? M-ar răbda oare pământul dacă măcar prin gând mi-ar trece vreo mârșăvie? Oare se poate uita vreodată binele ce mi l-ai făcut, când ți-ai pus pieptul în dreptul meu, să mă aperi de sulița vrăjmașă? Pot uita rangurile tale date mie, pot uita moșiile dăruite? Măria ta! Dacă ai asupra mea vreo îndoială, iată... eu îmi bag sabia în inimă, căci nu pot răbda asemenea rușine! mai degrabă zdrobește-mă cu toporul ori sfarmă-mă sub copitele calului, dar nu mă bănuie!

209

Apoi a tăcut.

Își ștergea ochii cu mâneca.

Încet-încet se strâneau la spatele lui Ion Vodă țăranii.

Printre ei se afla un moșneag cu plete albe, peste măsură de voinic. Era Toader Mujdei, tunarul. Se uita lung și încruntat la Irimie, ascultându-l cum se tânguia:

— ...Dacă-i pe-atâta, Doamne, adă evanghelia să jur! Dacă te-aș vinde, să fiu blestemat în vecii vecilor, ca Iuda din Iscariot! Știi prea bine câtă ură am împotriva Turcilor, care au cuprins moșia lui Ștefan voivod!

— Să jure! a rostit Toader Mujdei-tunarul și a scos din traistă evanghelia. Poftim, Măria ta, cartea!

— Șarpe! a spus destul de tare Irimie. Țăran ticălos și răpănos!

Abia se stăpânea să nu scrâșnească. Și-a potrivit o față umilită.

A făcut semnul crucii, de trei ori.

S-a plecat.

A sărutat cartea...

— Spune după mine... îl îndemna Ion Vodă. Eu, boier Irimie, pârcălabul...

— Eu, boier Irimie, pârcălabul...

— ...să fiu blestemat...

— ...să fiu blestemat...

— ...să nu am somn și pace... să mă frigă pe tălpi pulberea pământului... bucatele să se prefacă pe buzele mele în otravă...

— ...să-mi lingă câinii bubele... lepra să mă cuprindă și toți să mă ocolească, până și păsările văzduhului...

— ...să mă izgonească neamurile de la pragul lor, ca pe-un nelegiuit, iar odraslele mele să nu mă cunoască de părinte...

— ...să nu mă cunoască de părinte... a gemut Irimie și ochii îi jucau în lacrimi.

Apoi Ion Vodă a început din nou cuvântul de afurisenie. Se descoperiseră pământeni.

Cazacii lui Sverciovski se descoperiseră și ei, adunați într-o latură.

Boierii stăteau cu capetele în pământ.

210

Toader Mujdei îi privea semeț, în timp ce Irimie spunea jurământul pentru a șaptea oară și i se zguduiau umerii din pricina suspinelor.

Apoi a sărutat iar cartea.

Și-a pus cușma pe cap.

râs spre Ion Vodă:

— Acum te-ai liniștit?

— M-am liniștit! ia-ți ostile și du-te! Fii demn de vitejii cei de demult!

Irimie s-a întors spre șirurile de călăreți. Și-a ridicat sabia:

— Viteji, pornim pentru apărarea pământului strămoșesc! Să nu ne precupețim sângele! Înainte!

— Înainte! Înainte! au bubuit glasurile călăreților. Căii au prins a necheza.

Vârtejuri de colb s-au stârnit deodată.

Câmpia duduia sub miile de copite.

Luceau în soare sulitele și săbiile, ca fulgerele, prin nourii de pulbere. Cornuri și buciume răsunau.

Cu cât se-ndepărtau spre Dunăre în jos, rămânea pe cer un nour turbure, acoperind strălucirea soarelui de iulie.

Ion Vodă sta alături de Sverciovski și se uita în urma lor. Uneori, îi vedea cum acopăr dealurile ca un furnicar, îi vedea cum se subțiază

în şiruri, printre dâmburi. Apoi, după ce nu s-au mai zărit deloc, trecuţi dincolo de zare, Ion Vodă a auzit în spatele lui glasul tunarului Mujdei:

— ...Mde! Ştiu eu, Doamne? Se poate întâmpla...

— Ce vrei să spui, bătrâne tunar?

— Mde, Doamne! Eu am învăţat de la cei vechi că sita de mătase nu poate ieşi din coadă de câine! Dacă-şi iau zborul peste Dunăre boieraşii noştri? Dar mă iartă că am îndrăznit...

Pe faţa lui Ion Vodă a trecut o umbră de mânie. Mujdei-tunarul şi-a plecat gâtul:

— Taie-mi-l, Doamne, dar nu pot crede în ei! Jurământ? Ce-i jurământul pentru un boier?

Ion Vodă râdea blând:

— Lasă, tunar bătrân! Poţi urni tunul din loc singur?

— Mde... pe încercate, Măria ta! Atunci, în băătălia aceea, mi-au fost pierit tunarii toţi! Pe mine mă pălise un Tătar cu sabia în cap şi eram ameţit. E drept, dacă nu veneai Măria ta să tragi tunul singur la deal, ni-l luau vrăjmaşii! Abia atunci am văzut eu

211

câtă putere ai în braţ... Dar, cu toate că m-au bătut de-atunci multe vijelii, mă bizui la o încercare cu Măria ta! Să-ţi dovedesc că pot trage şi eu tunul la deal!

Ion Vodă a descălecat.

L-a bătut pe umăr.

— Vrednicule tunar bătrân!

Toader Mujdei sta cu căciula în mână, plecat.

— La bătrân tunar, salba asta cu bani de aur, pentru pomenirea zilei de azi!

— Ce să fac cu ea, Doamne? Nu mai sunt tânăr, să amăgesc codanele! Au, pentru salbe bat eu război? Nu, Doamne! Eu îmi apăr sărăcia asta de Moldovă şi mormintele neamurilor pierite în băătălii! Pentru salbă, bogdaproste! Voi pune-o la vreo icoană, după ce s-or îndulci timpurile, ca să aibă Maica Domnului spre ce zâmbi!

Nu s-a îndepărtat nici după ce şi-a pus salba în sân.

— Mde... Vezi? Iac-aşa-i! Nu-mi mai pot lua gândul de la Irimie!

Pe la Fălci, Doamne, umblă o vorbă: „Nici din salcie lemn de bute, nici din boier om de frunte...” Dar... mde! Pe care dealuri să urcăm tunurile?

Cu cât se apropia de Dunăre, Irimie încetinea trapul calului. Soarele îl pârlise strașnic, îl acoperise colbul.

Cum a sărit oglinda imensă a fluviului, s-a oprit să aștepte căpeteniile de călăreți.

Au durat sfat, bărbi la bărbi.

Grăiau repezit, scurt:

— Ne-a batjocorit față de țărani!

— Și-a râs de tagma boierească!

— A umilit sfinții călugări, tunzându-i de bărbi și bani!

— A, spus că țărani sunt țara! Irimie și-a strâns mânerul sabiei:

— S-a isprăvit cu domnia ticălosului!

— Iată Turcii!

— Turcii!

— Turcii!

— Ce facem?

212

— N-aveți grijă, boieri! Mă duc eu limalul fluviului, cu cușma în vârful sulitei! iată-i: prind a face pod de șăici!

Malul dimpotrivă se înnegrise de oștire. Tunurile erau îndreptate spre Moldova. Se vedeau călărimile spahiilor.

Mulțimi de cămile își mișcau gâturile lungi pe deasupra pedestrimilor în mers.

Ca un puhoi se revărsau oamenii, vitele de povară, carele, artileria. Pe deasupra lor se vedeau steagurile verzi cu semiluna de aur.

O săgeată a vâjâit pe lângă urechea lui Irimie. Un tun a dat trăsnet.

Șăicile se rânduiau mai repede în întinsul apei.

Apoi, când Irimie a pus în sulită ștergar alb, de la celălalt mal s-a desprins o barcă. „Oare ce preț să le cer? Zece mii? Nu, nu, e prea puțin! Douăzeci! Tot e puțin! E doar vorba de vândut viața unui voivod și o

țară! Treizeci!"

Își căuta cuvinte potrivite pentru întâlnirea cu Turcii. Trebuia să-i laude, că vin ca niște eliberatori de sub robia lui Ion Vodă, care stricase rânduielile; că și boierii abia așteaptă să plătească haraciuri, numai să-i scape de cumplitul Ion, care de doi ani de când s-a urcat domn, umblă din vijelie în vijelie și nu mai ține seamă de tagma boierească! S-a dat cu țaranii, fâțiș, încât ți-i și scârbă să trăiești într-o astfel de țară! E drept, călărimea boierilor luptase și ea cu Turcii, la București și pe la cetățile Mării; dar ce era să facă? Nu le-ar fi tăiat nasurile cumplitul Ion, dacă n-ar fi voit să sară la chemarea buciului?

Între timp, barca trecuse de jumătatea fluviului. O înconjurau alte bărci, încărcate cu oști. Fulgerau iataganele. Podul de șăici se întindea cu mare iuțeală.

Larma oștilor creștea, cu cât se îngrămădeau la mal.

„Ce-ar fi să pun călărimile în linie de bătlie? s-a gândit deodată Irimie. Cel ce vine în barcă trebuie să fie vreun vestit beglerbeg2! Ce-ar fi să dau poruncă de bătlie?”

Un regret puternic l-a cuprins. O gheară a remușcării îi zgâria în inimă. Cum să-l vândă pe viteazul Ion Vodă, care-l cinstise cu ranguri și cu moșii, și-l scăpase de la moarte punându-și pieptul în dreptul lui? Și-a amintit însă cum stârpise boierii și cum îi batjocorise față de ticăloșii țărani. Dacă nu i se

1 Șăică – luntre făcută dintr-un copac scobit.

2 Beglerbeg – guvernator general al unei provincii din Imperiul Otoman.

213

face capătul, acum, pe viitor va fi vai și-amar de toată boierimea moldovenească!

Irimie a ridicat mai sus sulița cu ștergar alb, arătându-și bucuria cu cât s-apropiau bărcile.

La spatele lui, departe, călărimile se descoperiseră, așteptând în liniște.

Când barca s-a lovit la mal, Irimie a sărit din șa.

A căzut în genunchi. Din pletele roșcate îi picurau stropi de sudoare. Nici nu îndrăznea să-și ridice capul, să vadă fața Turcului, îi vedea doar papucii de mătase prinși în șiret de aur. A rostit:

— Am fost trimiși la Dunăre, să vă împiedicăm la trecere, dar noi, boierii moldoveni, nu vrem una ca asta, căci abia vă așteptăm să ne scăpați de ticăloșiile lui Ion Vodă!

Astfel spunând, s-a ridicat și l-a privit în ochi pe acel Turc înalt, cu fața tuciurie sub turbanul de mătase:

— Cât îmi dai?

Turcul și-a șuierat cuvintele răspunsului:

— Cum îndrăznești să te negoțezi cu mine, câine? Atâta oaste avem, încât am putea acoperi pământul de la un capăt la altul! Dar vrem să sfârșim odată cu Ion Vodă! Ni-l poți da prins fără vărsare de sânge?

— Da!

— Cum?

— Prea bine și prea ușor! Îmi iau călărima și mă întorc în tabără. Voi să veniți neîncetat. Și dacă nu v-o place cum vi l-am aduce plocon, atunci lasă! Dar vrem pentru asta treizeci mii...

Beglerbegul a poruncit spre ceilalți Turci:

— Numărați-i în cușmă treizeci mii...

Ochii lui Irimie sclipeau. După aceea, el s-a aplecat la picioarele beglerbegului. Acesta a făcut un pas înapoi, ca la apropierea șarpelui.

Irimie i-a văzut gestul.

Gheara amară a remușcării îl zgâria iar.

În vremea asta, malul vuia de ostile trecute cu luntrile și pe podul întins. Mugeau bivoli trăgând tunurile și harabalele cu poveri. Pâcuri uriașe de spahii pe cai albi se desfășurau prin lunci.

Lui Irimie îi era destul o ochire bună, spre a-și da seama că sunt peste o sută mii.

S-a întors la călărimile boierilor.

214

A văzut cum spahiii îi stupeau și ei stăteau cu capetele plecate.

Apoi, s-au învărtejit într-un iuruș nemaipomenit. Au făcut

cale-ntoarsă, spre Cahul, la tabere.

Au ținut-o într-un galop înfricoșător, până la pândeale cele mai înaintate.

— Vin Turcii?

— Vin! Vin!

— Sunt mulți? Mulți?

— Cam la treizeci mii! Îi putem bea într-o lingură de apă!

Irimie s-a dus întins la Ion Vodă.

L-a găsit rânduind tunurile, împreună cu Toader Mujdei.

— Te-ai întors, Irimie?

— Precum vezi, Ion Vodă! O dusă, o venită, și vreme prăpădită!

Când am ajuns în apropierea Dunării, Turcii erau trecuți dincoace, așa că ar fi fost nefolositor să mă încaier și să te las singur! Dar n-ai grijă, căci sunt prea puțini față de oastea noastră, abia vreo treizeci mii! E destul să punem cele o sută optzeci de tunuri în bătaie, și-i facem una cu pământul! Sunt la depărtare de o zi, și trebuie să ne rânduim de luptă!

— Prea bine, Irimie! Chemați-l pe hatman Sverciovski, să întemeiem sfat!

Cazacul a venit repede.

L-a privit pe Irimie ponciș¹.

Ion Vodă se întreba: cine să atace întâi? Călărimea lui Irimie sau a lui Sverciovski? Tătarii încă nu se arătau, așa că amândoi aveau mână liberă la Turci...

— Ion Vodă! Dă-mi mie cinstea de a-i ataca! Oștenii mei abia așteaptă să se încaiere cu o oaste mare. Auzi-i cum își ascut sulile și săbiile!

Într-adevăr, tabăra Cazacilor vuia de țipetele fierului.

Sverciovski își apucase mânerul sabiei. Și-l strângea cu putere, de setea bătliei. Venise doar sub steagul lui Ion Vodă, să facă treabă! La București, la Brăila, pe la întăriturile mării, luptase ca un paraleu, dar de când jinduia o luptă mare, cu

1 Ponciș – sașiu, cruciș.

desfășurări de pedestrime și călărime! Să treacă pe sub trăsnetele artileriei tot înainte, asemeni șoimului!

Ion Vodă era gata să-i dea lui cinstea atacului, însă Irimie a râs cu răutate:

— Cred că nu e bine așa! Cinstea de a ataca întâi ți se cuvine Mariei tale! Vei pofti în fruntea călărimii mele, lângă mine! După un foc zdravăn de artilerie, pornim în frunte cu Ion Vodă!

— Mde... știi eu? s-a auzit glasul lui Toader Mujdei. Știi eu dacă-i bine așa?

— Nu te amesteca, țopârlane! a scrâșnit Irimie.

Și astfel, toată noaptea au vuit taberele de pregătire. Apoi, a doua zi în zori, când s-au arătat capetele oștii năvălitoare și când s-au rânduie de bătălie, din aripa stângă a frontului a pornit la atac cavaleria lui Sverciovski. Se cutremura lumea de chiotele Cazacilor. Fulgerau săbiile. Luceau lăncile. Ion Vodă a sărit pe cal, dând semn din sabie călărimii să se desfășoare în galop, dar atunci au năzuit spre el pâlcuri de țărani, în frunte cu Mujdei-tunarul:

— Treci peste noi, Măria ta, dar nu te lăsăm între boieri! Taie-ne pe toți, spânzură-ne, dar treci în rândurile noastre, căci boierii te pot vinde!

Ion Vodă a dat pintoni calului, dar Mujdei-tunarul i l-a apucat de zăbale!

— Nu, nu te lăsăm între ei, Ion Vodă! Taie-mi mâinile, că altfel nu las zăbalele!

Irimie l-a amenințat cu sabia.

— Plecați! înainte! Pentru Moldova! a strigat Ion Vodă, și a rămas în rândurile țărănimii.

— Trăsniți din tunuri! a poruncit Maria sa spre tunari, dar atunci un chiot de groază a trecut prin rândurile țărănilor: călărirea boierilor își scosese cușmele și le pusese în sulite, gata să se predea Turcilor!

— Iată vânzătorii noștri! a strigat Ion Vodă. Trăsniți-i cu tunurile!

Cele o sută optzeci de tunuri au și început a vărsa foc năprasnic:

ghiulele trăsneau drept în mijlocul trădătorilor și zburau pe sus capetele omenești, mâini, jumătăți de trupuri. Caii se prăbușeau în vâlmășag, își lepădau măruntaiele în nechezaturi groaznice.

De la tunul lui, Mujdei îl urmărea prin nourii de colb pe Irimie și lungea tragerea, o îndrepta când la dreapta, când la

216

stânga, după fuga nelegiuitului. Deodată, când pâlcurile trădătorilor erau în fața Turcilor la o bătaie de săgeată, au pornit să latre spre ei și tunurile turcești, întorcându-i înapoi.

— Nici Turcii n-au în ei credință! a strigat Ion Vodă. Trăsniți-i cu tunurile!

Prinsă între două focuri, călărima boierilor se învâртеjea, pe câmp, îngrozitor, și în spatele ei, ca după un zid mișcător de apărare, Turcii înaintau încet.

Apoi, Mujdei nu l-a mai văzut decât pe Irimie, într-un galop năprasnic, spre asfințit.

Călărima boierilor pierise în întregime.

— Am să te ucid, câine! scrâșnea tunarul, agitându-și pumnul puternic spre fugar.

Când cele două artilerii au tăcut o clipă, Ion Vodă a văzut că fusese înșelat asupra puterii Turcilor, căci veneau spre întărituri ca roiurile de lăcuste.

— Trăsniți din artilerie... Trăsniți! porunca el, avântându-se înainte.

— Cât de mulți sunt vrăjmașii, Ion Vodă? l-a întrebat un țăran, înspăimântat de mulțimea Turcilor.

— Îi vom socoti în luptă!

Uneori, când tunurile încetau, nu s-auzea decât o poruncă:

— Dați! Dați! Dați!

Sabia lui Ion Vodă deschidea ulițe printre vrăjmași, tot înainte, înainte. L-a zărit Sverciovski, fulgerând capetele cu sabia lui curbată, l-a auzit chiuind cumplit. Vrăjmașii prindeau să dea înapoi, sub apăsarea călăreților cazaci. Spahii pe mândri cai albi se prăbușeau în fugă. Copitele zdrobeau piepturile răniților, răcnetele și vaietele se

întețeau.

— Dați! Dați! Dați! se auzea glasul sacadat al lui Ion Vodă și turcimea se repezea îngrozită în toate părțile.

Tunurile mugeau neîntrerupt, vărsând foc și fier.

Deodată, soarele nu s-a mai văzut, acoperit de pulberile negre!

Printre mugetele tunarilor s-au auzit bubuiturile de tunet! O ploaie repede a prins să se verse, și lupta continua, năprasnică, prin suvoaiele văzduhului.

Ion Vodă n-a mai auzit la o vreme artileria lui!

Se întreba dacă nu cumva se udase pulberea!

Când Turcii s-au tras după tunurile lor și când bătălia a conținut, Ion Vodă a văzut adevărul crunt; după pierderea prin trădare a călărimilor, a văzut și pulberea udată de ploaie! Cum va mai lupta de-acum? Ostile Turcilor veneau neîntrerupt.

217

proaspete. Veniseră și Tătarii, în duiumuri înfricoșate.

— Scapă-ți zilele, Ion Vodă! îl rugă Toader Mujdei. Lasă-ne pe noi să pierim, dar scapă-ți zilele!

— Nu, bătrâne tunar! Ion Vodă nu cunoaște fuga! Să-mi cadă capul lângă capetele voastre!

Cum s-a lăsat noaptea, oastea lui s-a tras spre satul Roșcanilor. Înainte de a se apuca de săpat șanțuri, Ion Vodă a intrat în rândurile Cazacilor. Le-a vorbit astfel:

— Frați și prieteni! Cu credință ați slujit Țara Moldovei! Acum, a venit vremea să ne luăm rămas bun! Duceți-vă în pământul vostru! Vă mulțumesc pentru credința voastră nestrămutată! Ai mei m-au vândut!

— Nu, Doamne! a dat răspuns Sverciovski. Boierii nu erau ai Mariei tale! Ei sunt ai nimănu, n-au țară! În ce ne privește, rămânem cu tine până la capăt!

— Câtă credință! a rostit Ion Vodă, și a izbucnit în lacrimi. Apoi, toată noaptea au săpat șanțuri împrejurul satului.

S-au întărit acolo, încât în zori, când vrăjmașii i-au înconjurat din toate părțile și au pornit să-i bată cu tunurile, puțin le păsa vitejilor! Dar arșița se întețea cu fiecare ceas. O grijă mare a trecut prin

rândurile lor, când și-au dat seama că toate fântânile satului sunt secate. A prins să-i ardă setea nemiloasă, încet-încet, ochii prindeau să le sticlească, li se uscau gurile, le secau glasurile; și să iasă din cleștele vrăjmașilor le era cu neputință. Săpau adânc pământul, în căutarea apei, dar degeaba! În puterea nopții, când licăreau scânteietorii luceferi de vară, ei își lipeau buzele arse de buruienile cu rouă. Nu mai puteau vorbi decât stins, ca pe patul morții, își puneau ștergarele pe șanțuri, să le umezească rouă și le lingeau după aceea, și le înfășurau pe după cap, să se răcorească. Gemeau prin somn, visând că beau din ciuturi și cofe pline, se visau la râuri răcoroase, la izvoare de munte... Și arșița creștea, creștea cu fiecare ceas, cu fiecare zi. Potopuri de foc pleoșteau frunzele, iarba și trupurile însetaților, iar oastea vrăjmașilor se tot îngroșa, cu bulucuri proaspete.

Când a simțit că oștenii lui Ion Vodă prind a pieri de sete, Turcii se arătau în fața lor, cu ulcioare pline, bându-le până la

219

fund. Îi trăsneau Moldovenii și Cazacii cu ce apucau, dar alții se arătau cu ulcioarele pline, să le facă în ciudă.

Într-o zi, când din rândul Turcilor s-a auzit un glas, cerând întemeierea păcii, Moldovenii și Cazacii au răspuns cu armele.

Și a doua zi s-a auzit acel strigăt.

Și a treia zi.

— Nu, nu! striga Sverciovski.

— Nici pomeneală! a adăugat Ion Vodă.

Însă setea a prins să-i secere cu duiumul și inima lui Ion Vodă se usca de jalea oamenilor. Uneori izbucnea în lacrimi.

— Viteji! a spus el într-o zi oștenilor săi. Decât să pieriți voi, toți, mai bine punem pace, vremelnic, până trece valul...

Un geamăt a trecut prin oști:

— Nu, Ion Vodă, nu! Pierim împreună!

Însă de mila lor, Ion Vodă a primit solia dușmanilor, care îi aduceau cuvânt scris pe hârtie că dacă pune pace nu i se va întâmpla nimic.

Ion Vodă a pus și el întrebarea: dar ostile lui vor fi lăsate să se

întoarce în pace pe la sate? Slobozi vor fi vitejii lui Sverciovski să se întoarce la pragurile Niprului?

— Aferim! au dat Turcii răspuns. Spre încredințare că așa fi-va, să vină solie de la voi: beglerbegul nostru va jura de șapte ori, pe cartea Coranului, că nu vi se va întâmpla nimic!

Ion Vodă a trimis solie. Beglerbegul a jurat de șapte ori.

— Nu te încrede, Ion Vodă! îl rugă Sverciovski. Moldovenii îl rugau cu lacrimi, să nu se potrivească făgăduințelor și jurămintelor beglerbegului! Însă Ion Vodă a rămas neînduplecat de mila lor!

Înainte de a porni, a trecut în rândurile Cazacilor, să-și ia rămas bun. Le-a împărțit bani și pletre scumpe. Pentru toți avea cuvinte fierbinți de recunoștință, îi curgeau lacrimile și abia își ținea firea. L-aâm brățișat pe Sverciovski, mult, puternic, ca pe un frate la bine și la rău.

— Cui lași Moldova, dacă vei pieri? îl întrebau pământanii, sărutându-i mâna și plângând.

— Lăsați! Lăsați, căci sămânța dreaptă n-are moarte! Punem pace deocamdată, și vom mai vedea după aceea...

Apoi, toate gurile au amuțit, când Ion Vodă a trecut întăritura!

L-au văzut intrând în cortul beglerbegului!

220

Însă, în scurt timp, au scos un răcnet îngrozitor, când l-au văzut aruncat afară din cort, fără viață. Au mai văzut cum Turcii îl leagă de cozile cămilelor și cum e rupt în bucăți!

I-au mai văzut capul „ridicat într-o sulică, și cum beglerbegul însuși iese din cort și-și înmoaie vârful iataganului în inima lui Ion Vodă, rugându-se Dumnezeuului său crud să-i dea tot atâta vitejie cât fusese în sângele viteazului!

Apoi, deodată, ienicerii și spahiii au năvălit peste întărituri, în răcnete, cu steagurile desfășurate.

— Ne apărăm... pierim până la unul! striga Sverciovski.

— Până la unul! Până la unul! au răspuns Cazacii și Moldovenii.

— Ba, eu, unul, nu vreau să mor! a strigat Toader Mujdeitunarul. Eu am o răfuială cu Irimie! Hai, feciori, să ne ascundem până trece

cumpăna1!

S-au coborât într-o fântână!

S-au acoperit acolo. Auzeau cum deasupra lor se desfășoară măcelul.

Morți și muribunzi se prăbușiseră peste ei, acoperindu-i mai bine.

Apoi, după ce măcelul a luat sfârșit și Turcii au despresurat satul, Mujdei a ieșit la lumina soarelui.

Se stăpânea să nu geamă de jalea morților!

L-au văzut și pe hatmanul Sverciovski, cu vinele gâtului tăiate. Murise cu ochii deschiși spre cristalul văzduhului nemărginit.

Tunarul Mujdei a rupt o frunză mare de brustur, l-a acoperit obrazul, să fie apărat de muște.

Zările erau pline de pulberile oștilor turcești.

Tunarul plângea de se scutura cămașa pe dânsul.

Plângeau și soții lui.

Apoi, ura nemaipomenită le-a urcat din inimi, în ochi, umplându-i de foc necruțător.

— O să vă răzbunăm, vitejilor! a gemut tunarul. Haidem, feciori!

— Încotro, bătrâne?

— Și-n fundul pământului, să-l aflăm pe Irimie... Au sărit în șa. Au dat vânt cailor!

Și cum se pierdeau în zări, parcă duceau în vârful lăncilor, mai departe și mai departe, s-o predea altor generații, facla nestinsă a eroismului neamului românesc!

1 Cumpănă – pericol.

221

CUPRINS

I. Când a venit Darius și a cerut pământ și apă 3

II. Vulturii de pe cele șapte Coline 1.

III. Mircea cel Mare 2

IV. Păduri înfricoșate 73

V. Zimbrul 82

VI. Liniștea vântului 152

VII. Pulberi în mers 163

VIII. Vremea lui Ion Vodă... 205

IX.

VIZUAL – CARTEA PRIN POȘTĂ

Pentru cititorii noștri tineri și foarte tineri, cărți de școală, cărți de vacanță. Pentru fiecare – cartea potrivită.

CARTE DE COLORAT

Desenele ilustrează povești dintre cele mai cunoscute, urmărind, de la o pagină la alta, succesiunea scenelor. Acțiunea este redată în texte scurte, accesibile copiilor care învață să citească. *vlu modele de colorat.*

PRIMII PAȘI

Pentru cei mici, învățarea unei limbi străine devine simplă și plăcută cu ajutorul acestor mici albume în care fiecare cuvânt este însoțit de un desen atrăgător. Albumele sunt realizate integral pe carton și sunt ștanțate pe conturul imaginii de pe copertă.

POVEȘTI ILUSTRATE

Cărțile din această colecție, de format 24 cm x 22 cm, conținând minimum 24 de pagini sunt complet ilustrate și cuprind basme și povești îndrăgite de copiii din lumea întreagă.

ANOTIMPURI

De multe generații, copiii au învățat poezii și cântece specifice anotimpurilor și sărbătorilor. În ultimii 15 – 20 de ani dinaintea evenimentelor din 1989, majoritatea acestor versuri și cântece au fost uitate, în detrimentul unor producții lipsite de valoare pe care copiii erau siliți să le învețe. Din acest motiv, părinții și învățătorii nu au mai avut la dispoziție cărțile după care să-i învețe pe copii frumoasele poezii ale copilăriei. Cu această colecție, încercăm să readucem în lumină un adevărat tezaur de creații destinate copiilor

LUCEAFĂRUL

Marile personalități din literatură, artă, știință și tehnică au fost, mai întâi de toate oameni. Și, ca toți oamenii, au fost copii apoi au crescut și au devenit maturi. Poate că marile lor realizări nu au fost cu totul întâmplătoare. Câte ceva despre viața și creația unor adevărați

oameni mari, copiii pot afla din paginile acestor cărți cu caracter biografic scrise pe înțelesul lor și ilustrate într-o manieră deosebit de sensibilă.

PAGINI DE AUR

Prin valoare lor literară, unele lucrări impun o ținută grafică deosebită. Sunt cărți care trebuie să rămână în amintirea fiecăruia și să însoțească generații de-a rândul, fascinându-le.

Respectând aceste cerințe grafice (format mare, coperti cartonate și plastificate, ilustrații color), aceste cărți pot fi cadourile cele mai potrivite pentru copiii între 6 și 12 ani.

LITERATURĂ DE GHIOZDAN

În această colecție se reunesc opere din literatura română și universală incluse în programa școlară de lecturi obligatorii și facultative. Textele sunt însoțite de note de subsol. Pe coperta IV sunt menționate date esențiale din viața și opera autorului, precum și câteva considerații asupra volumului respectiv.

VOLUME DIDACTICE

Cu aceste cărți încercăm să venim în sprijinul elevilor care doresc să aprofundeze studiul limbii și literaturii române. Ele sunt elaborate pe baza programei școlare și sunt adiacente manualelor. Le recomandăm în mod deosebit celor ce participă la concursurile școlare de limba și literatura română și la examenul de admitere în liceu. Aceste cărți pot suplini cu succes multe ore de meditație.

Dacă doriți să primiți prin poștă cărțile noastre, scrieți-ne pe adresa:

Editura *VIZUAL*

C.P. 32 – 251

București și veți primi lunar lista cărților disponibile. Pe baza ei puteți comanda titlul și numărul de exemplare. Veți primi cărțile dorite cu plata ramburs. Taxele poștale vor fi suportate de editură.

EDITURA. *VIZUAL* – un pedagog discret care nu intră niciodată în vacanță!

Valoarea timbrului literar se va vira către: UNIUNEA SCRITORILOR DIN ROMÂNIA cont 45101032 – BCR sector 1,

București

Procesare: S.C.P. VIZUAL S.R.L. Imprimare: S.C. POLSIB S.A.
Comanda nr. 8 A 57

Finisare: S.C.P. VIZUAL S.R.L. Tel. 01 / 222.89.42; 222.89.78
e *VIZUAL* BUCUREȘTI 1997